

توحيد او شرک

دعا او عبادت

تصرف او علم غيب

توسل او شفاعت

اسماء او صفات

تأويل او متشابهات

حق او باطل مذهب

Ketabton.com

حکمتیار

د کتاب له متن څخه

قرآنکریم، قریش مشرکین گڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکې او آسمان پالونکې او پیدا کوونکې او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زموږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زموږ د دعاگانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۶۰) مجسمې په بیت الله کې دننه نصب کړې وې، لومړۍ ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کې ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چې د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندې شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخې د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلې او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلې به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کې به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت زیاتولو لپاره پراخ تبلیغات کول، د دې لپاره چې ساده زړي عوام د بت په نامه خپلې شکرانې او نذرانې لازياتي کړي؛ غولونکي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شکرانو او نذرانو نه چې د ده په نامه به ئې ترلاسه کولې؛ یوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنگارولو او په لازيات جالب او جاذب جوړولو باندې مصرفول او زیاته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورینو او متولیانو په خپلو کې وېشل. یوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره کېدو مرجع، خو بل ته دام او دکان وو او د خلکو د دوکه کولو او لدوی نه د پیسو شکولو وسیله. که تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زیارتونو جوړولو قصې ته څیر شئ نو حتماً به د هغه ترشا یو "سامري" او "بلعم باعور" بیامومی.

فهرست

د ناشر عرائض	۱
توحيد	۳
قرآن د الله تعالى په هکله څه وايي؟	۱۳
د توحيد غوښتنې	۱۷
په ربوبيت کي شرک	۲۹
علم غيب	۴۱
توسل	۷۳
شفاعت	۸۱
تأويل	۹۰
قاطعيت او تسامح	۱۲۷
کوم مذهب حق دی؟	۱۳۳
زمونږ عقیده	۱۴۵
د الله تعالى په اړه زمونږ عقیده	۱۵۳
د الله تعالى اسماء او صفات	۱۵۹

- ۱۶۸-----خداى جل جلاله څنگه وپېژنو؟
- ۱۷۵-----د الله تعالى نومونه
- ۱۸۱-----د الله تعالى صفات
- ۱۸۷-----دالله تعالى افعال
- ۱۹۳-----قرآنکريم او متشابهات

توحيد او شرك ----- د ناشر عرائض

بسم الله الرحمن الرحيم

د ناشر عرائض

د الله تعالى د پېرزوينو نه ممنون يو چي مونږ ته ئې په پښتو کي د يوه بل علمي اثر د خپرولو توفيق راکړ او د افغان ولس ديني زېرمي او پښتو ادب ته ئې د دې کتاب د ډالۍ کولو فرصت او امکان راپه برخه کړ. د توحيد او شرك تر عنوان لاندي دا کتاب د ورور حکمتيار د ځينو هغو مقالو مجموعه ده چي د همدې موضوع په اړه په دري ژبه ليکل شوې او د ميثاق ايتار لخوا لومړۍ بېل بېل او بيا د کتاب په بڼه کي نشر شوې، او دا دئ د پښتو ژباړه ئې ستاسو په خدمت کي ده. د کتاب په وروستۍ برخي کي به د هغې رسالې ژباړه هم بيا مومي چي عنوان ئې "زمونږ عقیده" ده او په هغه وخت کي ليکل شوې چي د جهاد په ضد ژوري توطئې رواني وې، له يوې خوا

د ناشر عرائض ----- توحيد او شرك

د دې هڅه کېده چې د افغانانو د اسلامي جهاد قيادت د يوه
خواکمن او منظم حزب په لاس کې پاتې نشي او بېلا بېلي سياسي
او نظامي ډلې ډگر ته راوايستلې شي او له بلي خوا دا هڅه کېده
چې په مجاهدينو کې فکري انتشار راولاړ شي او د داسې اعتقادي
بحثونو لړۍ پيل شي چې فتنې راولاړي او مجاهدين پکې مصروف
کړي، يوې خاصې کړۍ ته وظيفه ورکړې شوې وه چې دا مأموريت
سر ته ورسوي، د دې کړۍ د خولې بندولو او د هڅو شنډولو لپاره
دا رساله ليکل شوې وه.

الله تعالی دې مونږ ته په هر سنگر کې له اسلام نه د صادقانه او
مخلصانه دفاع او د دښمن د دوامداري او ستړيا نه منونکې مقابله
توفيق راکړي.

د ميشاق ايشار اداره

توحيد او شرك ----- توحيد

بسم الله الرحمن الرحيم

لومړی فصل

توحيد

دا "توحيد" څه دی چي اسلام ورته هومره لوی ارزښت او ستر اهمیت ورکړی چي وايي: په توحيد باور لرونکي جنت ته ځي، د دنیا او آخرت سعادت او بریا ئې په برخه کېږي او د منکر سزا ئې دوزخ ده او د دنیا او عقبی له نېکمرغۍ او بریا نه بې برخي کېږي؟ پر توحيد د ایمان او باور او د انسان د کړو وړو او عمل تر منځ څه رابطه ده چه له هغه پرته نه د انسان هیڅ نېک عمل قبلېږي او نه د کوم ارزښت او قدر وړ گڼل کېږي؟ که قرآنکریم ته مراجعه وکړو نو وبه گورو چي د ټولو پیغمبرانو علیهم السلام دعوت او بلنه په دوو ټکیو کي خلاصه کوي:

اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ آلِهَ غَيْرُهُ

توحيد-----توحيد او شرك

"د الله عبادت وکړئ"، "له هغه پرته بل اله او معبود نه لري"

خلکو ته د انبياوو عليهم السلام د دعوت خلاصه همدا ده:

يوږي د الله عبادت وکړئ ځکه له هغه پرته نه بل معبود شته او نه څوک د عبادت او لمانځني وړ. سوال دا دی چي په دې بلني او دې دعوت کي څه راز پروت وو چي د لويو ټولنيزو انقلابونو سبب شو؟ د ټولني بې وزلو او مستضعفو پکي خپل نجات لټاوو او مستکبرينو د خپل تخت او تاج او استبدادي نظامونو د نسکورېدو عامل بالو؟ دا ولې يوه ورباندي داسي ايمان راوړی چي د هغه لپاره ئې د سر او مال قرباني ورکړې، خو بل ترې انکار کړی، د مخالفت لاره ئې ورسره نيولې او په ټول توان سره ئې د هغه مقابله کړې؟ دا ولې د تاريخ په هر پړاو کي د هر پيغمبر له بعثت نه وروسته د ټولني مستکبرينو، د شر او فساد ځواکونو له پيغمبر سره د مخالفت لاره نيولې ده، دا پداسي حال کي چي د ټولو پيغمبرانو عليهم السلام د دعوت خلاصه دا وه چي: د يوه الله عبادت وکړئ، له هغه پرته بل معبود او خدای نه لري!! لدې دعوت نه د مستکبرينو انتباه او انگېرنه څه وه؟ د نجات دا شعار ئې څنگه تعبير کړی چي مخالفت ئې ورسره ضروري گڼلی؟ هغه څه وو چي دوی باور ورباندي لازمي بالو خو د توحيد شعار "لا اله الا الله" ورسره ټکر کولو؟ او هغه څه وو چي دوی د دې شعار پرځای پر هغه ټينگار کاوو او هغه ئې د خپل اقتدار او نظام د بقا ضامن بالو؟ که قرآنکريم په لږ غور سره ولولو نو د دې ټولو پوښتنو ځوابونه به ومومو. راځئ څو شېبې په دې اړه د قرآنکريم په ارشاداتو کي غور وکړو او وگورو چي قرآن د

توحيد او شرك -----توحيد

توحيد د دې شعار په اړه څه لارښوونې لري ، دا شعار څه ډول معرفي او تعريفوي او پدې هکله څه غوښتنې لري؟! قرآنکریم، قریش مشرکین گڼي، که څه هم هغوی په خدای باور درلود، الله ئې د ځمکې او آسمان پالونکی او پیدا کوونکی او د ټولو شیانو خالق منلو، د کعبې طواف ئې کاوو، ځانونه ئې د بیت الله مجاورین او متولیان بلل، بتان ئې خدایان نه؛ بلکه الله تعالی ته د تقرب وسیله شمېرل او ویل به ئې: مونږ دا بتان نه لمانځو بلکه دا زموږ او د خدای ترمنځ رابطه او وسیله ده، دا د الله تعالی دربار ته د نږدې او مقربو کسانو مجسمې دي، د دوی په وسیله الله ته ورنږدې کېږو او د دوی شفاعت او سپارښتنه زموږ د دعاگانو او سوالونو د اجابت سبب کېږي!! قریشو د خپل تاریخ د مشهورو او د دوی په نظر د لوړ معنوي مقام د خاوندانو او الهي دربار ته د مقربو کسانو (۳۲۰) مجسمې په بیت الله کې دننه نصب کړې وې، لومړی ئې د دوی په قبرونو ځلي او زیارتونه جوړ کړل او بیا ئې د دوی بتان جوړ او په کعبه کې ئې نصب کړل، دا عقیده ئې درلوده چې د الله تعالی عبادت باید د دې بتانو له لاري وشي او دعا د همدوی له لاري د الله حضور ته وړاندي شي، همدا ئې د عبادت او دعا د قبلېدو لاره بلله او دا بتان ئې د خدای "اهل بیت: کهول" بلل او هر یوه ته ئې د کایناتو د یوې برخې د واکدار او متصرف په سترګه کتل!! هر بت د یوې ډلې او قبیلې لپاره د ډېرو سیاسي، اجتماعي او اقتصادي امتیازاتو وسیله وه، همدې ډلې به هغه ته کرامات ثابتول، د عوامو په زړه کې به ئې د هغه د هیبت، قدر او قیمت

توحيد-----توحيد او شرك

زياتولو لپاره پراخ تبليغات كول، د دې لپاره چي ساده زړي عوام د بت په نامه خپلي شكرانې او نذرانې لازياتي كړي؛ غولوونكي لاري چاري به ئې لټولې، له همدغو شكرانو او نذرانو نه چي د ده په نامه به ئې ترلاسه كولې؛ يوه برخه به ئې د بت او د بت د ماحول په سنگارولو او په لازيات جالب او جاذب جوړولو باندي مصرفول او زياته برخه به ئې د عبادت ځي مجاورينو او متوليانو په خپلو كي وېشل. يوه ته بت معبود وو، پناه ځي وو او د حاجتونو ترسره كېدو مرجع، خو بل ته دام او دكان وو او د خلكو د دوكه كولو او لدوى نه د پيسو شكولو وسيله. كه تاسو د هر بت، بتخانې او د هر قبر په سر د زيارتونو جوړولو قصې ته ځير شئ نو حتماً به د هغه ترشا يو "سامري" او "بلعم باعور" بيا مومئ.

د قرآنكريم له نظره د قريشو دا عقیده د شرك عقیده ده او دې ته ورته هره عقید د شرك عقیده. لدې شرك سره نه د توحيد ادعا د منلو وړ گڼي او نه په خداى ايمان او اعتقاد د اعتبار وړ. قرآن خلكو ته وايي: الله يو دى، داسي نده چي د څو خدايانو له جملې نه يو وي، بلكه احد او يوازنى دى. هغه د ټولو رب دى، ور ئې د ټولو په وړاندي برابر پرانستى دي، د ده او بنده ترمنځ نه فاصله شته او نه واسطه او وسيله، هر څوك مخامخ او له واسطې او وسيلې پرته هغه ته رجوع كولى شي، د هر چا دعا اوري، هر چا ته د غاړي تررگ زيات ورنږدې دى، شريك نه لري، خپل ملك او واكمني ئې په شريكانو ندي وېشلي. ستا د توحيد معنى دا ده چي له واحد خداى نه پرته نه په بل معبود باور ولرې او نه بل چا ته د دعا او حاجت لاس اوږد

توحيد او شرك ----- توحيد

کړې. که قرآن کریم ته رجوع وکړئ نو دا به درته څرگنده شي چي د پیغمبرانو علیهم السلام مبارزه اکثراً د شرک خلاف وه، نه د الحاد او له خدای نه د انکار په خلاف. د ملحدینو په نسبت ئې له مشرکینو سره زیاته مقابله راغلې. د پیغمبرانو علیهم السلام اساسي او ستر مشکل یا له هغو ټگمارانو سره وو چي له دین نه ئې ځانته دام او دکان جوړ کړی وو او یا له هغو دیندارانو سره چي غولېدلي وو او د دغو ټگمارانو په لومو کي نښتي وو، هغه چي شرک ئې له ایمان سره خلط کړی وو او دې ته تیار نه وو چي خپل جعلی معبودان پرېږدي. د پیغمبرانو علیهم السلام مخالفینو به د هغوی د توحید پر بلنه دا اعتراض کاوو چي: آیا دوی راغلي چي مونږ له نورو ټولو خدایانو نه لاس واخلو او یوازي د یوه خدای عبادت وکړو!! د پلرونو او نیکونو خدایان پرېږدو، اصنام یا بتان چي الهي دربار ته زمونږ د تقرب وسیله ده، پرېږدو!!

قرآن کریم دا حالت څه بڼه ترسیموي او فرمایي:

أَجْعَلِ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ * وَانْطَلَقَ
الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ
يُرَادُ * مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا خِتِلَاقٌ *

الصفات: ٦

آیا ټول معبودان ئې یو معبود ګرځولی، دا خو حیرانونکې خبره ده!! مشران او سرداران ئې روان شول او وئې ویل: څی او پر خپلو معبودانو صبر وکړئ، بیشکه چي همدا مطلوب او غوره کار دی، دا مو په بل مذهب کي ندي اورېدلي، دا له کذب او افتراء پرته بل څه

توحيد-----توحيد او شرك

نه دي.

گورئ چي پيغمبر د يوه معبود لوري ته بلنه ورکوي او نور ټول معبودان باطل او مردود شمېري، خلکو ته وايي: خدای يو دی، د ټولو خدای دی او تاسو ټول د هغه په وړاندي برابر یاست، هم د خدایانو تعدد مردود گڼي او هم له دې تعدد نه راوړل شوی طبقاتي نظام، خو د شرک خپلې ټولنې سرداران، چي د معبودانو تعدد دوی ته د ټولنې سرداري ورپه برخه کړې، د يوه معبود په ځای د متعددو خدایانو په وجود ټينگارکوي، دوی له دين او مذهب نه هم د طبقاتي نظام د توجیه وسيله او د بقا او دوام ذریعه جوړوي او خپلو پیروانو ته وايي: پر خپلو سابقه، له پلار نيکه نه راپاتې معبودانو صبر وکړئ! پيغمبر پر توحيد او د يوه معبود په عبادت اصرارکوي، خو د شرک خپلې ټولنې سرداران او سالاران د شرک او متعددو خدایانو شعار پورته کوي! پيغمبران عليهم السلام توحيد د خلکو د نجات وسيله شمېري خو د کفر مشران شرک د خپل قدرت د بقا راز بولي.

کافر فرعون، د خپل اقتدار د بقا لپاره د موحد موسی علیه السلام مقابله کوي خو له دين نه د دفاع تر نامه لاندې!!

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ * غافر: ۲۶

فرعون وويل: ما پرېږدئ چي موسی ووژنم، هغه دي خپل رب راوغواړي، زه له دې نه وېرېږم چي مبادا هغه ستاسو دين بدل کړي او په ځمکه کي فساد خورکړي.

قرآنکریم، فرعون چي د شرک وهلې ټولنې د زعامت او

توحيد او شرك ----- توحيد

مشرتابه نښه او سمبول دئ، د داسي چا په حيث معرفي کوي چي خائنه "اله: معبود" وايي او هغه کسان چي د فرعون اطاعت او مننه کوي د داسي کسانو په توگه معرفي کوي چي هغه ئې خپل اله نيولی دئ، فرعون ته "طاغوت: سرکش واکدار" وائي او پلويانو او متابعانو ته ئې د "عبدة الطاغوت: د سرکښ واکمن بنده گان" نوم ورکوي. د قرآنکريم له نظره تر هغې پوري د چا د ايمان دعوی او پر توحيد عقیده د منلو وړ نده ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړي او له طاغوت نه انکار او عصيان ونه کړي. الله تعالى فرمايي

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا
انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ *

البقرة: ۲۵۶

په دين کي اکراه او په زور منل نشته، "په دين" سره هدايت له ضلالت او بې لاريتوب نه څرگند شوی، نو څوک چي پر طاغوت کافر شوی او پر الله ايمان راوړي، نو پداسي کلکي کړی ئې منگولې لگولې چي شلېدل ئې نشته او الله خو اورېدونکي پوه ذات دئ.

د قرآن له نظره د طاغوت نفی د توحيد په لور لومړنی گام دئ، ترڅو پوري چي طاغوت نفی نه کړې او ترې منکر نشې تر هغې پوري تا د توحيد اساسي او لومړنی شرط ندئ پوره کړی. د طاغوت نفی او ترې انکار يعنی دا چي د منازعاتو د حل و فصل او تحاکم لپاره هغه ته رجوع ونکړې، حکمونه ئې د منلو وړ ونه گڼې او معيارونه ئې د پلي کولو وړ، نه له هغه نه طمعه وکړې، نه ئې اصولو او قوانينو ته تسليم شې او نه ئې پرېکړو او فيصلو ته غاړه

توحيد-----توحيد او شرك

کښېږدې. که تا له طاغوت نه انکار نه وي کړې او پر الله د ايمان له دعوا سره سره هغه ته د تحاکم لپاره رجوع کوي، نو په دې صورت کي پر يوه خدای ستا د ايمان دعوی دروغجنه ده او د الله په وړاندي هېڅ ارزښت نه لري. قرآن کریم په دې هکله داسي غوڅه فيصله کړې ده:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا*

النساء: ۶۰

آيا هغه کسان دي ونه ليدل چي گمان کوي هم ئې پر هغه څه ايمان راوړي چي پر تا نازل شوی او هم پر هغه چي له تانه مخکي نازل شوی، خو په عين وخت کي غواړي د تحاکم لپاره طاغوت ته رجوع وکړي، پداسي حال کي چي پر طاغوت د کفر امر ورته شوی او شيطان غواړي چي هغوی په لويه بې لاری سره بې لاري کړي. بل ځای فرمايي:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا*

النساء: ۶۵

نو نه، ستا په رب قسم چي تر هغه پوري ئې ايمان ندی راوړی "مؤمنان نشي بلل کېدی او د ايمان ادعا ئې نشي قبلېدی" ترڅو چي تا په خپلو شخړو کي حکم ونه نيسي او بيا ستا د پرېکړي په هکله

توحيد او شرك -----توحيد

په خپلو زړونو کې هېڅ حرج احساس نه کړي او په بشپړه توګه تسليم نشي.

متأسفانه ځيني کسان د توحيد په اړه د خپل ناقص فهم او انتباه له امله گمان کوي چې شرک يوازي دا دئ چې څوک د مړه بت په وړاندي د بندګۍ سرتيټ کړي او له هغه نه مرسته وغواړي، دا ډله پدې کې څه اشکال نه گوري چې د ژوندی بت په پښو کې ولوېږي او د طاغوت په وړاندي د بندګۍ او تسليمۍ سرپه ځمکه کېږدي!! د قبرونو طواف شرک بولي خو د قصرونو په طواف کې اشکال نه ويني او هغه له خپل توحيد سره په تکرار او تصادم کې نه گڼي!! هغوی پدې نه پوهېږي چې ژوندی بت بايد له مړه او بې حسه بت نه مخکې نفی شي، دا نده ورته معلومه چې د ده يوازينی معبود، الله جل شأنه د دې لپاره کعبه "د الله کور" د طواف يوازينې ځای گرځولی چې د قصرونو د طواف مخه ونيولی شي او پدې خاطر ئې جومات د دعا او عبادت ځای گرځولی چې تا د انسانانو د درې له ټکولو او بل دربار ته د سوال او دعا لپاره له تلو نه بې نيازې کړي.

توحيد ----- توحيد او شرك

توحيد او شرك ----- قرآن د الله په هکله څه وائي؟

قرآن د الله تعالى په هکله څه وائي؟

الله تعالى په قرآن کریم کي د هغه ذات په حیث معرفي شوی چي هم د ټولو عالمونو خالق او پیدا کوونکی دی او هم ئې رب او پالونکی، ټول کاینات د هغه ملک دی او هغه ئې ټولواک، د کائناتو په گوټ گوټ او لوېشت لوېشت کي د ده حکم نافذ دی او ذره ذره ئې د ده حکم ته تابع او خاضع، هر څه یوازي د ده په اراده پیدا کېږي اود ده تر مراقبت لاندې وده کوي، کمال ته رسېږي او له مخکي نه ورته ټاکل شوې خاصې نتیجې ورکوي، یوه تشه ډکوي، یو ضرورت او اړتیا رفع کوي او بالآخره په زوال او نیستۍ محکومېږي او خپل ځای نوي، ځوان، تازه او پیاوړي توکي ته پرېږدي، دا هر بدلون او تحول دالله په حکم او تصرف، د هماغه له لوري د ایښودل شوو

قرآن د الله په هکله څه وائي؟ ----- توحيد او شرک

ضوابطو، سننو او د ټاکل شوو مقدراتو او اندازې مطابق ترسره کېږي. هغه د رزق او روزي مالک، د مرگ او ژوند خالق، د عزت او ذلت واکدار دی، عزت ته رسېدل او په ذلت اخته کېدل د هغه په حکم او د همدې د ثابتو سننو په اساس ترسره کېږي. الله د دې عالم خالق: پیداکوونکي دی او هغه ذات دی چې پدې عالم کې د رب په حیث تصرف کوي، داسې ستایل شوی او حمید ذات چې په ذات، صفاتو او افعالو کې په ټولو کمالاتو متصف دی، له هر عیب او نقص نه پاک او منزّه دی، د کایناتو ټوله بڼه، حسن، کمال، جمال او نښگیني د ده له لوري دي او ده د عالم جزء جزء ته په ودیعت ورکوي. هغه واحد ذات دی چې هیڅ شریک او سیال نه لري، بې مثله او بې مثاله دی، انتهاء او ابتداء نه لري، اول دی او آخر، فناء نه لري، هغه ظاهر دی داسې چې د کایناتو هره برخه ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دی چې د انسان په وهم او فهم کې نه ځایېږي او انسان ئې له درک او ادراک نه عاجز دی، د کایناتو هیڅ شی ورسره مشابهت نه لري، تل پاتې ژوندی دی، مرگ نه لري، ټول شیان ئې پیداکوي دي، د ټولو کایناتو خالق، پالونکي او رب دی، د دې پراخ عالم اداره او تدبیر د ده په واک کې ده، هغه قیوم دی چې یوه شېبه هم د کایناتو د ټولو امورو له ادارې او تدبیر نه غافل کېږي. مرگ او ژوند د ده له لوري دي او د ده په اراده ترسره کېږي، چا ته ژوند ورکوي، پیداکوي ئې، څوک وژني او بیابانه ئې بېرته راژوندي کوي، هیڅ پېښه د هغه له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی، هره لویه او وړه پېښه د هغه په اراده، اذن او تدبیر سره رامنځته

توحيد او شرك ----- قرآن د الله په هکله څه وائي؟

کېږي، ټول کائنات د هغه د قضاء او قدر تابع دي، د شيانو په پيدايښت کي او په تحولاتو او بدلونونو کي ئې خاص حکمتونه او مصلحتونه ايښي دي، هيڅ شی ئې بيهوده، عبث او بې هدفه ندی پيدا کړی، هرڅه ئې په ډېره ښه او غوره توگه پيدا کړي او هر څيز ئې د خاص هدف د تحقق لپاره په کار گمارلی. په خاص شکل او کيفيت سره د اشياوو خلقت او پيدايښت د ده کار دی، ځکه هغه خالق، باری او مصور دی، د کمال صفات ئې ازلي او ابدي دي، نه څه ترې کم او نه څه ورباندي اضافه کېږي. هغه غني او بې نيازه دی، هيچا ته محتاج او اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دی، ټول مخلوقات فقير او ده ته اړ دي، هرڅه په موجوديت، بقاء او دوام کي الله ته محتاج دي. هغه قدیر او توانا دی، ټول کارونه ورته آسان دي، هر څه ئې پيدا کړي، برابر کړي، اندازه او مقدار ئې ورته ټاکلی، پيل او پای ئې ورته تعيين کړی، هر څيز ته ئې خاص مسير ټاکلی او لارښوونه ئې ورته کړې. په هرڅه عالم دی، نه څه له پيدايښت نه مخکي ترې پټ او مخفي دي او نه له پيدايښت نه وروسته. علم ئې په هر څه حاوي دی، ښکاره او پټ، شاهد او غائب، ماضي او راتلونکې، هر څه ورته معلوم دي، هيڅ ترې پټ ندي، وړوکی، لوی، لېږي، نږدې، رڼا او تیاره، ټول ورته ښکاره او عيان دي. هغه نه يوازي دا چي دا دنيا او کاینات ئې پيدا کړي بلکه هغه د رب په حيث د هرڅه پالنه او ساتنه کوي. هرڅه د ده په تقدير او اراده ترسره کېږي، ټول د ده د قضاء او قدر په وړاندي تسليم دي، اراده ئې په هر کار او هر ځای کي حاکمه او نافذه ده، هيڅ شی ئې د ارادې مخه

قرآن د الله په هکله څه وائي؟ ----- توحيد او شرک

نشي نيولی، هغه چي اراده ونکړي هيڅ شی نشي واقع کېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي وغواړي همغه کېږي او څه شي ته ئې چي اراده ونشي، نه شي کېدلی، د ده له ارادې او توفيق نه پرته بندگان هيڅ نشي کولی. نه څوک د هغه قضاء ردولی شي او نه څوک دا وس لري چي د هغه حکم وځنډوي. هيڅ داسي قدرت نشته چي د هغه له امر نه پورته وي او د هغه د حکم او امر مانع واقع شي، د هغه قضاء حاکمه او حکم ئې نافذ دی، هرڅه د ده (سبحانه و تعالی) په حکم او امر تر سره کېږي. داسي هم نده چي د کایناتو د خلقت او پیدایښت، د قضاء، سننو، قدر او تقدیر له ټاکلو وروسته ئې خپلي مخي ته پرېښي دي، داسي چي اوس حوادث او پېښي په خپله د حاکمو ضوابطو او سننو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نه ده، بلکي هره شېبه او هره پېښه د هغه په اذن او توفيق او د ثابت او تغییر نه منونکي قدر او قضاء مطابق تر سره کېږي.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

د توحيد غوښتنې

خالص او له شرك نه منزّه توحيد څه داسې مېرمنې غوښتنې لري چې بايد د موحد په اعتقادي او عملي شخصيت كې راڅرگندي شي، كه دا غوښتنې پوره نشي نو دا يا توحيد نه دى او يا ناقص او شرك لړلى توحيد دى. قرآنكريم د توحيد دا ډول غوښتنې په مفصله توگه بيانې كړې دي، چې مونږ يې په لاندې څو عنوانونو كې خلاصه كوو:

ستاينه:

موحد بايد پدې باور وي چې الله تعالى په ذات، صفاتو او افعالو كې د كمال په ټولو صفاتو متصف او له هر عيب او نقص نه منزّه دى. موحد ټول موجودات د خپل رب د صفاتو او افعالو مظهر گڼي او پدې عقیده وي چې هېڅ څه بيهوده او عبث ندی پیدا شوی،

د توحيد غوښتنې----- توحيد او شرك

پدې خور عالم کي نه څه خلا او تشه شته، نه څه کموالی او زیاتوالی، نه داسي کوم څه پاتې دئ چې کموالی ئې احساس شي او نه داسي څه چې اضافي او غیر ضروري وگڼلی شي، هرڅه پوره او په خپله اندازه پیدا شوي. موحد دې عالم ته د توحيد له منظر نه گوري او هر څه ئې ورته بنایسته او بشپړ برېښي او هیڅ عیب پکي نه گوري او که ئې کوم عیب تر سترگو شي نو دا یا د خپل لند او محدود فکر او نظر عیب گڼي او یا ئې د خپلي نامناسبې معاملې او ناسمو کړو محصول عیب. تل د خدای ستاینه کوي، په هر حالت او هر صورت کي، د دې خور عالم په غېږ کي هره ښکلا، کمال او جمال دي د همدې ښکلا، کمال او جمال د خالق ستاینې ته هڅوي، د هر بدلون او تحول تر شا حکمتونه او مصلحتونه گوري، که له کوم نعمت نه برخمن شي هغه د خپل مهربانه او منعم خدای ورکړه او عنایت گڼي او که له کوم نقص، کړاو او ستونزي سره مخ شي هغه د خپلو کړو عادلانه بدله او جزا بولي.

لمانځنه

حقيقي موحديوازي د يوه خدای عبادت کوي، بل هیڅ شی او هیڅوک د لمانځني وړ نه بولي او له الله نه پرته د هیچا په وړاندي د اطاعت او بندگۍ سر نه ټیټوي. د خدای عبادت او لمانځنه نه یوازي د الله په وړاندي د بنده مسئولیت او پر بندگانو د الله حق شمېري بلکه عبادت د معنوي ارتقاء، روحي تسکین، قلبي ډاډ، آزادی او سرلوړۍ راز او عامل شمېري، د الله بندگي د نورو له بندگۍ نه ورته دآزادی درس ورکوي.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

قرآنکريم د لمانځني لپاره د "عبادت" اصطلاح غوره کړې، مسلمان مکلف دئ چې هره ورځ په پنځگونو لمونځونو کې په دې صيغې سره تعهد او تړون وکړي "اياکَ نَعْبُدُ: يوازي ستا عبادت کوو"

عبادت د عبد له کلمې نه مشتق دئ، او عبد (بنده) هغه چا ته ويل کېږي چې لاندې خصوصيات او ځانگړتياوي لري:

- عبد يعنې هغه چې د خپل ځان مالک نه دئ، ځان او نفس ئې د بادار امانت دئ، مکلف دئ چې له خپل توان، قدرت او استعداد نه د خپل بادار د حکم مطابق کار واخلې.
 - کوم مال، پانگه، وسايل او امکانات چې په خپل واک کې ئې لري هغه ټول د ده د بادار امانت دئ، دا حق نه لري چې لدې امانتونو نه د خپلې خوښې او غوښتنې مطابق گټه واخلې.
 - هيڅ کار په خپل سر او خپله خوښه نه کوي، په هرڅه کې د خپل بادار حکم او امر ته انتظار کوي.
 - دوستي او دښمني ئې له خپلو تمايلاتو او احساساتو نه نه وي راولاړه شوې، نه شخصي دوست لري او نه شخصي دښمن، د خپل بادار دوست ئې دوست وي او دښمن ئې دښمن.
 - له ټولو هڅو، هلو ځلو او کوششونو نه ئې هدف دا وي چې د خپل بادار رضا او خوښې ترلاسه کړي، په هر کار کې ئې هاند دا وي چې دې هدف ته ورسېږي او خپل آقا راضی کړي، لدینه په کلکه ډډه کوي چې د خپل نفس د ارضاء لپاره خپل بادار ناراضه کړي.
- څوک چې د يوازي خدای د عبادت ژمنه کوي هغه په حقيقت

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

کي له خدای سره په دغو ټولو مفاهیمو ژمنه او تعهد کوي، د خدای عبادت همدا ټول مفاهیم احتوا کوي.

قرآنکریم، "عبادت" او "استعانت" د توحيد د مانۍ دوه اساسي ستني او ارکان گڼي او په دې ټينگار کوي چي له الله تعالی پرته نه بل څوک د عبادت وړ دی او نه د استعانت وړ، نه به د بل لمانځنه کوئ او نه به له بل نه مرسته غواړئ، لکه څرنګه چي باید یوازي د یوه الله لمانځنه وشي همداسي باید یوازي له یوه خدای نه مرسته وغوښتی شي. نه گورې چي مسلمانان پدې مکلف شوي چي په هر لمانځه کي باید په مکرره توګه له خپل خدای سره عهد وکړي او هرځل دا ژمنه تجدید کړي چي: خدایه! یوازي ستا عبادت کوو او یوازي له تا مرسته غواړو "إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ" داستعانت او عبادت پدې عهد او ژمنه کي داسي حصر او تاکید راغلی چي له الله تعالی نه پرته له بل هر چا نه مرسته غوښتل او د بل چا عبادت کول په بشپړه توګه نفی کوي. قرآنکریم فرمایي:

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ *

النور: ۱۱۷

او څوک چي له الله سره بل معبود ونيسي، پداسي حال کي چي پدې باندي هيڅ دليل هم نه لري، حساب ئې له خپل رب سره دی، بیشکه چي دا کافره ډله به کله هم بريالی او کامیابه نشي.

هيله من یم د دې آیت په وړاندي لږ توقف وکړئ او الفاظ او مفاهیم ئې په غور او دقت له نظره تېرکړئ، په دې مبارک آیت کي ویل شوي: هر څوک چي د الله تعالی په څنګ کي بل چا ته، بل دربار

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

او پناه ځای ته د سوال او احتیاج لاس اوږد کړي او مرسته ترې وغواړي، په حقیقت کې ئې همدا مرجع خپل اله او د خدای شریک گرځولې، دا پداسې حال کې چې د دې غلط تصور او انگېرنې لپاره هېڅ دلیل او برهان نه لري، په همدې خاطئ تصور سره چې گمان کوي: "د خدای تر څنگ بل داسې معبود او اله هم شته چې د دعا په قبولولو کې ورسره شریک دئ" هغه د کافرانو په ډله کې شامل شوی او له فلاح او بریا نه محروم شوی.

قرآن کریم په استعانت کې شرک او توحید په څو جالبو او ښکلیو مثالونو کې په ډېر ښایسته انداز کې ترسیم کړي، هلته چې فرمایي:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكَ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ: العنكبوت: ٦٥

بیا کله چې په کښتۍ کې سپاره شي نو الله ته پداسې حال کې سوال او دعا کوي چې دین ئې ورته سوچه او خالص کړی وي، خو کله ئې چې د وچې په لوري وژغورو نو ناڅاپه شرک کوونکي شي.

یعنې کله چې انسان په کښتۍ کې سپور شي او دا وويني چې د نجات له ټولو وسایلو او امکاناتو سره ئې رابطه شلېدلې، په خپلې شا او خوا کې هېڅ داسې څه نه گوري چې زړه ورپورې وتړي، تکیه ورباندې وکړي او مرسته ترې وغواړي او له ټولو ئې امید قطع شي، نو پدې حالت کې یوازي د خدای لوري ته مخه کړي، مرسته ترې غواړي او مستقیماً او ښه په ښه هغه ته رجوع کوي، همدې حالت ته قرآن کریم په دین کې اخلاص ویلی دئ، یعنې انسان هغه

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

وخت په خپل دين كي مخلص دئ او هغه وخت ئې ايمان له شرك نه پاك او منزله دئ چي په كښتنې كي د سپور انسان په خبر يوازي يوه خداى ته ئې مخه وي او يوازي هغه ته پناه يوسي؛ خو گورو كله چي كښتنې د بحر له خپو نه روه ساحل ته ووځي، نو بيا د همدې انسان حالت بدل شي، هغه د خپو په منع كي احساس ئې ورسره پاتې نشي، نور نو هغه كس نه وي چي د الله نه پرته ئې هيچا ته طمعه نه وه، له خداى نه سوى له ټولو نه ئې اميد قطع كړى وو، يوازي له يوه خداى نه ئې مرسته غوښته، اوس ئې د اميد دروازي ډېرې شوې، د يوه دربار په عوض ئې گڼو درو ته سترگي دي، كله دا د خپل نجات عامل گڼي او كله هغه بل، كله ئې گمان دا وي چي د فلان مرستي وژغورلو او كله د هغه بل توجه او عنايت د خپلي ژغورني وسيله گڼي او پدې سره خپل دين او ايمان په شرك ملوث او ككړ كړي او د شرك مرتكب شي.

همدارنگه قرآن د يونس سوري په ۲۱، ۲۲ او ۲۳ آيتونو كي

فرمايي:

وَإِذَا أَدْقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَّسَّتْهُمْ إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ
فِي آيَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ *
هُوَ الَّذِي يُسِيرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ
وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ
وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا
اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَكِنَّا أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكَوِّنَ مِنْ

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

الشَّاكِرِينَ * فَلَمَّا أَتَاهُمْ إِذَا هُم يَبْعُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَعَيْتُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ
إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ *

يونس: ۲۳

او کله چې خلکو ته د پېرزويني څه خوند وروڅکو، وروسته له هغه
چې کوم کړاو ورسېدلی وي، نابېره له دوی سره زمونږ د آيتونو په
هکله د مکر اراده راپيدا شي. ورته ووايه: الله تعالى په مکر کې تر
ټولو سريع دی، بېشکه چې زمونږ رسولان ستاسو مکرونه ليکي،
الله هغه ذات دی چې تاسې په وچه او اوبو کې بيايي، تردې چې
تاسې په کښتۍ کې وئ او کښتۍ له سوړو سره يوځای د ملايم او
خوندور نسيم سره وڅوځي او پدې سره خوشحاله شي، خو ناڅاپه
تېز باد او طوفان ورباندې راشي او له هر لوري خپې ورباندې راتاو
شي او گمان وکړي چې محاصره شول، پدې وخت کې الله ته پداسې
حالت کې دعا کوی "او مرسته ترې غواړي چې په خپل" ديانته کې
ورته مخلص شوي وي او وايي: که دي لدې نه وژغورلو نو حتماً به
شکر کوونکي بنديگان وو، خو کله چې نجات ورکړو بيا د خپل تعهد
خلاف په ناحقه په ځمکې کې سرکشي او بغاوت کوي. اې خلکو! په
يقين سره چې ستاسې سرکشي او بغاوت ستاسې په ضرر ده " دا
درکړی شوی فرصت " د دنيوی ژوند يوه متاع ده، بيا مو زمونږ لوري
ته راتگ دی او په هغه څه به مو خبر کړم چې تاسو کول.

توحيد، وېره او هيله

سوچه توحيد حکم کوي چې د انسان خوف او طمع بايد يوازي

د توحيد غوښتنې ----- توحيد او شرك

له الله تعالى څخه وي، له بل هېچا نه د الله تعالى په څېر نه وېره ولري او نه طمع، موحد پدې باور لري چې د گټې او تاوان پرېکړه الله تعالى کوي، تر څو پوري چې د هغه اراده نه وي شوې نه چا ته گټه رسېدې شي او نه زيان، که د ټولي دنيا خلک راغونډ شي او وغواړي تا ته گټه يا زيان ورسوي، د الله تعالى له اذن او ارادې پرته هېڅ نه شي کولی او څه چې خدای مقرر کړي له هغه نه څه کم او زيات نشي کېدې، که خدای وغواړي چې تا ته گټه ورسېږي نو څوک د هغه مخه نشي نيولی او که د هغه له لوري تا ته د زيان فيصله وشي نو څوک به وي چې دا فيصله وځنډوي؟

قرآنکريم څه ښه فرمايي:

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا*

الاحزاب: ۱۷

ووايه: هغه به څوک وي چې تاسي له الله نه وساتي که هغه ستاسو لپاره د کوم زيان اراده وکړي او يا درته د رحمت اراده وکړي؟ له الله تعالى پرته به بل يار او مددگار ونه مومي.

بل ځای کي فرمايي:

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ *

المائدة: ۷۶

ووايه: آيا له الله پرته د داسي څه عبادت کوئ چې نه تا سي ته د کوم زيان واک لري او نه د کومي گټې او دا خو الله دی چې اورېدونکی پوه دی.

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

لازمه ده د دې مبارك آيت په اړه لږ دقت وكړو او د مخكينيو آيتونو په رڼا كې ئې ژور مفاهيم په غور او دقت سره تر نظر تېر كړو. دا آيت د هغه بحث پاى دى چې د المائدې سوريې له ۷۲ آيت نه پيل شوى، دلته هغو كسانو ته اشاره شوې چې مسيح عليه السلام ئې د بندگۍ له مقام نه د الوهيت مقام ته اوچت كړى او د شرك مرتكب شوي، حال دا چې مسيح عليه السلام بني اسرائيلو ته ويل: د خداى جل شأنه عبادت وكړئ، هغه زما او ستاسو ټولو رب دى، هر څوك چې له خداى سره شريك ونيسي پر هغه باندې خداى جنت حرام كړى، ځاى ئې دوزخ دى، دا ظالمه ډله هيڅ مل او ملگرى نه لري. پدې پسې فرمايي: هغه كسان چې ويل ئې: خداى له دريو خدايانو نه يو دى، دا كسان كافر شوي، له الله پرته بل معبود او اله نشته، بيا فرمايي: د مريم عليها السلام زوى مسيح عليه السلام فقط يو پيغمبر وو، داسې پيغمبر چې له ده مخكې د ده په شان ډېر پيغمبران تېر شوي؛ مور ئې نېكه او صادقې ښځه وه. د دې مبحث په پاى او وروستۍ برخه كې دا ۷۲ آيت د دې بحث د خلاصې او تتمې په شكل راغلى او دا څرگندوي چې بني اسرائيل د مسيح او مريم عليهما السلام په هكله په خپلې عقيدې كې د شرك مرتكب شوي، د هغه په اړه د دوى عقیده مشركانه ده، د دوى عبادت ئې كړى او د گټې په جلب او د زيان په دفعه كې ئې له هغوى مرسته غوښتې، له همدې كبله قرآن كريم د دوى په هكله فرمايي: بني اسرائيلو له مسيح او مريم عليهما السلام نه د گټې د حاصلولو او د زيان د دفع كولو په هيلي او د مرستې په غوښتلو سره د هغوى عبادت كړى،

د توحيد غوښتنې----- توحيد او شرك

هغوی ئې خپل خدايان نيولي، پداسي حال کي چي مريم او مسيح عليهما السلام لکه د نورو په شان نه د گتې مالکان دي، نه چاته زيان رسولی شي، نه د چا چيغي اورېدلی شي او نه د چا د کوم درد دوا ورسره شته، دا يوازي الله دئ چي د ټولو فريادونه اوري، دعاگاني قبلوي او د خپلو بندگانو له ټولو دردونو او غمونو خبر دئ.

که ته پدې باور وي چي خداى ستا د رزق او روزي مالک دئ، د هر څه خزاني له هغه سره دي، باران د هغه په اراده ورېږي، دانې او مېوې د هغه په حکم شنې کېږي، د مرگ او ژوند، عزت او ذلت، کاميابي او ناکامي، صحت او رنځ، دا ټولي فيصلې د هغه له درباره صادرېږي، لدې عقيدې او باور سره سره که ته له الله تعالى نه پرته له بل چا نه طمع کوي او په زړه کي له بل چا نه وېره او هيله پالي، نو آيا دا په رښتيا چي د ډېر افسوس او حيرت خبره نده!!

محبت

د توحيد بله مهمه او اساسي غوښتنه له الله تعالى سره کلکه او خالصه مينه ده، داسي او دومره زيات محبت چي د بل هيڅ شي محبت ورسره د مقايسه کېدو نه وي، لازمه ده له الله تعالى سره دومره محبت ولرو چي ساري او مثال ونلري. که مونږ له الله تعالى نه پرته له بل چا سره د خداى د محبت په شان محبت ولرو په حقيقت کي د شرك مرتکب شوي يو او دا محبوب مو له الله تعالى سره شريك او سيال گرځولى دئ، په دې هکله قرآنکريم فرمايي:

توحيد او شرك ----- د توحيد غوښتنې

وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ...*

البقره: ۶۵

ځينې کسان داسې غيرالله له خدای سره ند او سيال نيسي چي له هغوی سره د الله د محبت په څېر محبت کوي، خو مؤمنان له الله سره ډېره کلکه مينه لري،...

د انسان مينه او محبت له کوم کس يا کوم څيز سره يا د هغه څيز يا کس له ښکلا او کمال نه منشأ اخلي او همدا ښکلا او کمال ئې مينه او حيرت راپاروي او د دې باعث شي چي محبت ورسره وکړي، او يا ئې د ده په ژوند کي اغېزه دومره ستره او رغنده وي او د ده په اړه ئې پېرزوينه، احسان او عنايت هومره وي چي د ده د ميني او محبت باعث شي، د هغه احسان د ده مينه او محبت راپاروي. په کایناتو کي هيڅ داسي څه نشته چي له دې يا هغه اړخه له الله تعالی سره برابري وکړي شي، همدا وجه ده چي له الله تعالی سره محبت بايد له هر بل محبت نه زيات، سوچه او لوړ وي. محبت په اصل کي د انسان د اړيکو او د انسان د حرکت د لوري او هدف د معلومولو لپاره دقيق معيار او محک دئ، په دې معيار سره دا معلومېدی شي چي د انسان معرفت د خپل رب په هکله څومره او باور ئې څنگه دئ. که د خدای په يادولو سره ئې زړه ولړزېدو، په سترگو کي ئې اوبښکي ورغړېدې، په څېره کي ئې د محبت او ميني نښي څرگندي شوې، که دا وشول نو ويل کېدی شي چي خپل رب ئې ښه پېژندلی، عقیده ئې پخه، باور ئې موحدانه او توحيد ئې له شرك نه منزّه دئ او که له خدای نه پرته د بل چا په ياد سره ئې دا حالت شو

د توحيد غوښتنې----- توحيد او شرك

نو پوه شه چي له خداى سره ئې سيال او شريك نيولى، په باورونو
کي ئې شرك رځنه کړې او د توحيد ونه ئې د شرك چنجي ورسته
کړې.

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

په ربوبيت کي شرك

آيا الله تعالى د امورو په سمبالولو کي شريک لري؟

له قرآنکریم نه د بېلتون او غفلت په سبب د مسلمانانو په منځ کي گڼ شمېر داسي عقايد خواره شوي چي د اسلام له اساساتو سره ټکر کوي او قرآن ئې د توحيد منافي او د شرك عامل شمېري او د هغه د نفی لپاره ئې مفصل بحثونه کړي.

له دغو عقيدوي انحرافاتو نه يو هم په ربوبيت کي شرك دئ، په دې معنی چي خوک د کایناتو په اداره او د امورو په سمبالولو کي ئې له خدای سره بل خوک شريک وگڼي او دا عقیده ولري چي الله تعالى د کایناتو اداره او د امورو تدبير ئې په يوازي توگه نه کوي بلکه کارونه ئې له نورو ذواتو سره وېشلی، ځيني په خپله کوي او

په ربوبيت کي شرک----- توحيد او شرک

ځيني نور ئې هغوی ته سپارلی او هغوی ته ئې دا واک ورکړي چي د خپلي خوښي مطابق پکي تصرف وکړي. دا ډله خلک يا دا گمان کوي چي: الله تعالی د دنيا او عالم له پيدايښت او په هغه کي د ضوابطو له وضعه کولو نه وروسته دا مخلوقات په خپل حال پرېښي دي، امور او کارونه په خپله د الهي مقدراتو او ضوابطو مطابق ترسره کېږي، ټول کارونه همداسي په خپل سر د الهي سننو مطابق روان دي، الله تعالی نه هيڅ مداخله پکي کوي او نه دې ډول مداخلې ته څه ضرورت ليدل کېږي!! او يا دا گمان کوي چي: الله تعالی هم لکه د دنيوي واکمنانو په شان د خپلي پاچايي د چارو د ادارې او سمبالولو پخاطر هره برخه يوه چاته سپارلې ده او په همدې برخه کي ئې همدا کس خپل نائب او د چارو "قيم" او "متصرف" منلی دی!! اوس که څوک پدې برخه کي له کوم مشکل سره مخ کېږي نو بايد د همدې برخي قيم، وصی او متصرف ته مراجعه وکړي، له هغه مرسته وغواړي او له دې لاری خپل مشکل حل کړي، پدې معنی چي د الله تعالی دربار ته له رجوع نه مخکي بايد دغو متصرف او قيم ذواتو ته مراجعه وشي، له دوی نه د خپلو مشکلاتو د حل غوښتنه وشي او يا له همدې لاري، د مراتبو د تسلسل مراعات سره پور په پور پورته ولاړ شي او خپل سوال د الله دربارته وړاندي کړي، دوی وايي: که د الله تعالی د پاچايي دا واکمن مأمورين، هغه چي ته ئې د امورو په تدبير او موجوداتو په اداره کي د الله نائب او وکیل شمېرې که دا متصرفين ستا د مشکلاتو د حل وس او توان لري، ستا فرياد اورېدی شي او ستا دعاگاني اجابت کوی شي، نو بيا څه ضرورت

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

دئ چي د مراتبو د تسلسل له مراعات نه پرته او مستقيماً د الله دربار ته د مراجعې بې باکي کوي؟! خپل حشيت دي وپېژنه، هغه ځای ته د تلو بې ځايه هڅه مه کوه چي نه ئې اهليت لري او نه توان، دا خبره ومنه چي د الله تعالی دربار داسي دروازی لري چي د هر چا په وړاندي نه پرانيستل کېږي او داسي ساتونکی لري چي هر چا ته د نږدې کېدو اجازه نه ورکوي!! دې دربار ته د رسېدو لپاره وسيلې، واسطې او سفارش کوونکي ته اړتيا شته، دا واسطې او سفارش کوونکي وپېژنه، د هغوی لاس او لمن ونيسه، ترڅو د الله دربار ته لار پيدا کړي او دروازه ئې در ته پرانيستل شي، دا د الله په هکله د مشرکينو گمان وو، راشئ وگورو چي قرآن پدې هکله څه وايي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ *
يونس: ۳

بيشکه چي ستاسي رب هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي پيدا کړه، بيا ئې په عرش استوا وکړه، چاري سمبالوي، هيڅ داسي شفاعت کوونکي نشته چي د ده له اذن او اجازې پرته شفاعت وکړي شي، دا ستاسي رب دئ، نو د ده عبادت وکړئ، آيا عبرت نه اخلي.

دا مبارك آيت لاندیني مهم مطالب بيانوي:

• الله تعالی ځمکه او آسمانونه په شپږو تکویني مراحلو کي پيدا کړل.

• آسمانونه او ځمکه ئې له پيدايښت نه وروسته مهمل او

په ربوبيت کي شرک----- توحيد او شرک

خپلي مخي ته نده پرېښی، بلکي په هغه عرش ئې د ټولو موجوداتو د مالک، حاکم او واکدار په حيث استوا وکړه چي ځمکه آسمانونه ترې لاندې دي. د دې پراخې هستي د ټولو امورو تدبير ئې په خپل واک او اختيار کي ساتلی دی.

- هېڅوک د الله له اذن او اجازې پرته د هغه په وړاندې د شفاعت او سفارش توان او صلاحيت نه لري، هغه د دنيا د پاچايانو په شان ندی چي د نورو سفارش او شفاعت ته اړ وي، داسي نده چي بايد بل څوک يو مظلوم ور معرفي کړي، بل څوک د چا د لياقت او اهلېت په هکله معلومات ورکړي او د ده او بنده ترمنځ واسطه شي.

- هغه رب او پالونکی چي بايد يوازي د هغه عبادت وکړي او يوازي له هغه نه مرسته وغواړي، صفات ئې دا دي: د ټولي هستي خالق، ستا او د ټولو مخلوقاتو رب او پالونکي دی، په عرش ئې استوا کړې، د هرڅه مالک او واکدار دی، د هستي د ټولو امورو د تدبير اختيار ورسره دی، ستا او هغه ترمنځ د رابطې لپاره هېڅ وسيلې، واسطې، سفارش او شفاعت کوونکي ته ضرورت او اړتيا نشته. دا درس بايد درته پند وي او د هغه په رڼا کي نېغه لاره له کږې نه بېله کړې او د الله تعالی له دربار نه پرته بل دربار ته له رجوع او پناه وړلو نه ځان وساتي. قرآنکریم په بل آيت کي په دې هکله فرمايي:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ *

یونس: ۳۱

ووايه: څوك له آسمان او ځمکي نه تاسي ته روزي درکوي؟ او څوک ستاسي د غوږونو او سترگو مالک دی؟ او څوک ژوندی له مړه نه او مړی له ژوندي نه راوباسي؟ او څوک چاری سمبالوي؟ دوی به حتماً وايي: چي الله، نو ورته ووايه: آيا نه وپرېږي، ځانونه نه ساتي؟ په دې مبارک آيت کي دا اساسي مطالب زمونږ مخي ته ايښودل شوي:

- دا خو يوازي الله دی چي د رزق او روزي انتظام ئې په واک کي دی، که له آسمانه باران راووېرېږي، که د لمر وړانگې پرځمکه لگېږي او له ځمکي نه مېوې او دانې راټوکېږي او که ځمکه ستاسي لپاره په خپله غېږ کي د څښلو اوبه ساتي او پدې ترتيب سره ستاسي د روزی اسباب او وسايل برابروي، ووايي داسي کوم څوک شته چي پدې کارونو کي له الله تعالی سره شريک وي؟

- ستاسي د غوږونو او سترگو اصلي او حقيقي مالک څوک دی؟ دا نعمتونه چا درکړي او دا د چاپه ارادې سره ستاسي په خدمت کي دي او تاسي ته لار ښيي؟ که خدای اراده وکړي چي دا سترگي او غوږونه درنه واخلي، آيا داسي څوک شته چي دا شيان بېرته درکړي شي؟

- آيا له الله تعالی نه پرته په دې ټولو موجوداتو کي داسي څوک شته چي له مړي نه ژوندی او له ژوندي نه مړی راوباسي؟

په ربوبيت کي شرك-----توحيد او شرك

د مرگ او ژوند فيصله څوک کوي؟ د چاپه حکم سره مړه خاوره
په دانو او مېوو بدلېږي او بيا د انسان او حيوان په بدن کي
ژوندی نطفه ترې جوړېږي؟

• پدې پراخ کاینات کي چي په هره برخه کي ئې حرکت،
خوځښت او د کمال په لور هاند او تحرك دئ، هرې خوا ته ئې
نظم او نسق، ښکلا او ښایست دئ، هرڅيز له نیست نه هست
کېږي، بيا وده مومي د کمال په لور درومي او کله چي د کمال
او ودې يوه ثابت حد ته ورسېږي نو د زوال مرحله يې پيل شي
او په مرگ محکوم شي، پناه شي او ځای ئې بل ته خوشی شي.
څوک دي چي دا ټول امور اداره او تنظيموي؟ آيا له دينه پرته
چي ووايو او اعتراف وکړو چي د دې هستی د ټولو امور و
تدبير د الله تعالی په لاس کي دئ، آيا له دې اعتراف نه پرته بله
چاره لرو؟ قرآنکریم څه ښه فرمایي:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِنْ
شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذَلِكَ مِنْ شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا
يُشْرِكُونَ *

الروم: ٤٠

خدای هغه ذات دئ چي تاسي ئې پيدا کړی، بيا ئې تاسي ته روزي
درکړه، بيا تاسي وژني، بيا مو بېرته راژوندي کوي، آيا ستاسي له
شريکانو نه داسي څوک شته چي له دې کارونو نه کوم يو وکړی
شي؟! پاکي ده الله لره او هغه لوړ دئ له هغه څه نه چي دوی ئې
ورسره شريک گرځوي.

يعني ستاسي په پيدايښت کي، ستاسي په رزق او روزي کي

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

او ستاسو په مرگ او ژوند کي هيڅوک له خداى سره شريک نه دي،
الله تعالى له دې عيب نه پاک او لدينه لوړ دى چي په دې کارونو کي
څوک د ځان شريک ونيسي. قرآنکريم په يوه بل آيت کي لکه څرنگه
چي خلقت په الله تعالى پوري مختصوى او د ماسوى الله اشتراک
پکي له بنياده نفى کوي همداراز د امورو تدبير او انتظام هم په الله
پوري مختص شمېري او پدې کار کي هم د بل چا شراکت نفى کوي،
فرمايي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ
اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ *

الاعراف: ۵۴
بېشکه چي ستاسي رب هغه الله دى چي ځمکه او آسمانونه ئې په
شپږو ورځو (شپږو تکويني مراحلو) کي پيدا کړي، بيا ئې په عرش
استواء وکړه، د شپې پرده په ورځي غوروى، "يوه بله" په ډېره چټکۍ
سره لتوي، لمر، سپوږمۍ او ستوري د هغه حکم ته تابع دي، پوه شه
چي پيدا يښت او امر ده لره مختص دى، د عالمونو رب او پالونکي
بابرکته دى.

قرآنکريم په خلقت او امر کي د ماسوى الله يعني له الله نه پرته
د بل هر چا هر راز ونډه نفى کوي او فرمايي:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا

په ربوبيت کي شرک-----توحيد او شرک

يَسْتَعِذُّوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوبِ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ

قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ *

الحج: ۷۳-۷۴

اې خلکو! يو مثال راوړل کېږي، ورته غوږ شئ: بيشکه څوک چي تاسي له الله پرته خپلي مرستې ته رابولي، يو مچ هم نشي پيدا کولی او که دا مچ څه ترې وتنېتوي نه ئې شي ترې ژغورلی، طالب او مطلوب دواړه بې وسه شول، د الله تعالی قدر ئې لکه څنگه چي له ده سره ښايی ندی پېژندلی، بيشکه چي الله زورور عزتمند دی.

يعني له الله تعالی نه پرته چي تاسي له بل هر څه او هرکس نه مرسته وغواړئ، که دا په آسمان کي وي او که په ځمکه کي، انسان وي که پرېښته، ژوندی وي که مړ، يو هم نشي کولی يوه وږه او حقيره حشره پيدا کړي او که دا حشره څه ترې وتنېتوي نو د هغه د ژغورني توان هم نه لري، نه څه شی پيدا کولی شي او نه ئې ژغورلی شي، په دې معامله کي طالب او مطلوب دواړه کمزوري او بې وسه دي، مطلوب کمزوری او بې وسه دی ځکه چي نه د کوم څيز د خلقت او پيدا کولو توان لري او نه پر نورو د حکمرانۍ او واکمنۍ قدرت ورسره شته او طالب ځکه کمزوری او ضعيف دی چي پداسي يوی بې وسه او کمزوری متکاء ئې تکیه وکړه او مرسته یی ترې وغوښتله چي د هيڅ څه واک او توان نه لري.

د قرآنکریم لومړنی درس، د دې الهي کتاب په لومړنی آيت کي پدې ټکي ټينگارکوي چي:

الحمد لله رب العالمين: ټولي ستايني هغه الله لره دي چي د عالميانو رب او پالونکی دی"

توحید او شرک ----- پہ روبیت کی شرک

يعني دا كايئات داسي رب او پالونكى لري چي د هرڅه پالنه كوي، د هستي د هرې برخي ساتنه او د چارو سمبالول ئې په واك كي دي او په ټولو امورو كي د رب په حيث تصرف كوي. د خداى د ربوبيت نفى يا تعطيل او دا اعتقاد چي الله تعالى د مخلوقاتو له پيدا كولو وروسته د امورو اداره او د چارو سمبالول ئې په كايئاتو حاكمو ضوابطو او سننو ته پرېښې، همداراز په ربوبيت كي شرك يعني دا باور چي د كايئاتو د امورو په اداره كي خداى شريك لري، دا دواړه (د ربوبيت نفى او په ربوبيت كي شرك) د قرآنكريم له بنيادى او اساسي مفاهيمو سره ټكر او تناقض لري. نه پوهېږو هغه كسان چي د دې ډول شرك مرتكب كېږي، د قرآن هغه په سلگونو آيتونه څنگه توجيه كوى چي د ربوبيت په توحيد دلالت كوي او په پوره صراحت او قاطعيت سره په دې خبرى ټينگار كوى چي يوازي الله تعالى د ټولو امورو متصرف او پالونكى دى؟! دا ډله د دې آيتونو په هكله څه وايي:

وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

د تُولُوْ اَمُوْر وِ يٰاِيْلَه اللّٰه لِرَه دِه

وَالِلّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ*
البقره: ٢١٠

تول کارونه د الله په لوري گرځول کېږي

أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ* الشورى: ٥٣

پام چي ٽول ڪارونه د خدای لور ته ورگرڻي

قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ

ووايه چي بيشكه کارونه ٿول الله لره دي

په ربوبيت کي شرک----- توحيد او شرک

پداسي حال کي چي قرآنکریم رسول الله عليه السلام ته فرمايي چي ته د هيڅ شي واک او اختيار نه لري، دا په خدای پوري اړه لري چي د چا توبه قبلوی او چا ته عذاب ورکوي، دا يوازي د خدای کار دی، نه په تا پوري اړه لري او نه بل چا پوري، د رسول الله صلى الله عليه وسلم په هکله چي حکم دا وي نو د نورو عادي خلکو په هکله به حکم څه وي؟

الله تعالى خپل رسول صلى الله عليه وسلم ته فرمايي:

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ

ظَالِمُونَ*

آل عمران: ۱۲۸

د دې کار هيڅ څه په تا پوري اړه نه لري، يا به ئې توبه قبلوي او يا به ئې د دې لپاره تعذيبوي چي ظالمان دي.

قرآنکریم په ربوبيت کي د شرک د نفی او ترديد لپاره پدې قاطع دليل او حجت استدلال کوي چي که په ځمکه او آسمان کي له يوه خدای نه پرته نور خدايان وی نو حتماً به د ځمکي او آسمان ټولې چارې مختل او هر څه به تباه شوي وو، دا ځکه چي په هغه صورت کي به هر خدای له خپلي خونبي سره سم د دې عالم اداره غوښتله، د آراوو اختلاف، په اجراءاتو او تصرفاتو کي د ارادو تعدد به حتماً په ټکر او تصادم منتج کېده او دا به په کائناتو کي د لويې تباهي سبب جوړېده. په هستي او کایناتو کي دا حاکم نظم او نسق پدې دلالت کوي چي د مخلوقاتو د امورو د تدبير واک او اختيار له يوه ذات سره دی.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا

توحيد او شرك ----- په ربوبيت کي شرك

يَصِفُونَ * الانبياء: ٢٢

که په آسمان او ځمکي کي له الله پرته نور خدايان وي؛ دواړه حتماً تباه کېدل، نو د دوی له ستايلو نه د عرش پالونکي الله لره پاکي ده. د قرآنکریم ترټولو ستر او مبارک آيت (آيت الکرسي) پدې رابطه فرمايي چي الله تعالی د ټولو موجوداتو د امورو مدبر او قیوم دی، د هرڅه قوام لده نه دی، یوه لحظه هم د کایناتو له ادارې څخه نه غافل کېږي، د ځمکي او آسمان د هرڅه مالک دی، هیڅوک ئې په وړاندي له اجازې پرته د سفارش او شفاعت توان نه لري، په پټیو او څرگندو شیانو عالم دی، د نورو علم هم د ده ورکړه ده، د ده په حکم او اذن سره له څه خبرېدی او په څه پوهېدی شي، د هغه د اقتدار کرسی پر آسمانونو او ځمکي احتواء کړې ده، ټول شیان ترې لاندې دي، د دې ارت عالم ساتنه او تنظیم د هغه د ستړیا سبب نه کېږي. فرمايي:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ * البقرة: ٢٥٥

الله هغه ذات دی چي له ده پرته بل معبود نشته، همغه ژوندی قیوم ذات، نه خوب ورباندي راځي او نه پرموښی، څه چي په آسمانونو کي دي او څه چي په ځمکي کي دي، ټول هغه لره دي، دا به څوک وي

په ربوبيت کي شرک----- توحيد او شرک

چې د ده له اجازې پرته د ده په وړاندي سفارش او شفاعت وکړي شي، په هر هغه څه پوهېږي چې د دوی مخی ته دي یا نې شاته دي او دوی د ده له علم څخه یوازي په دومره څه احاطه کولی شي چې دی نې وغواړي، د قدرت او واکمنۍ کرسی نې پر آسمانونو او ځمکي حاوي ده او د دوی دواړو ساتنه نې نه ستومانه کوي او هغه لوړ ستر ذات دی.

قرآنکریم د ربوبيت د جزئي او کلي تعطیل د نفی او د دې مفهوم د اثبات لپاره چې خدای په دایمي او دوامداره توګه له یوی شبې غفلت نه پرته د عالم امور اداره او سمبالوي او همدا راز د دې مطلب د اثبات لپاره چې ټول مخلوقات د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره الله ته رجوع کوي او هغه نې اړتیاوې پوره کوي، فرمایي:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ *

الرحمن: ۲۹

څه چې په آسمانونو او ځمکه کي دي ټول ده ته سوال کوي ، دی هره شبې په یوه کار کي دی.

دا او په لسګونو نور آیتونه د دې لپاره کافي دي چې ووايو: هرڅوک چې د هستي د چارو په اداره او تدبیر کي له خدای سره شریک ونیسي، هغه په حقیقت کي قرآنکریم تکذیب کړی، د شرک مرتکب شوي او د توحيد له دایرې او د موحدینو له ډلي نه وتلی دی.

توحيد او شرك ----- علم غيب

علم غيب

آيا علم غيب خاص الله تعالى لره دئ؟

د اسلام له مهمو اعتقادي مسائلو نه يو هم غيب او علم غيب دئ. قرآنكريم موجودات په دوو برخو وېشلي:

- مشهود (ښكاره) هغه څه چي لمس او ليدى شي.
 - غيب (له نظر نه پټ) هغه څه چي نه ليدى شي او نه لمس كېدى شي. هر هغه څه چي انسان ئې نشي ليدى او په حواسو ئې نشي درك كولى، هغه د غيب په شمار كي راځي.
- قرآنكريم علم غيب يعني د پټو شيانو علم په الله تعالى پوري خاص شمېري او په ډېر تأكيد سره فرمايي چي له الله تعالى نه پرته بل هيڅوك علم غيب نه لري. لاندنيو آيتونو ته توجه وكړئ:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا

علم غیب-----توحید او شرک

يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ* النمل: ۶۵

ووايه: په غیب له الله تعالی پرته د آسمانونو او ځمکې هیڅ څه نه پوهېږي او پدې هم نه پوهېږي چې څه وخت به بیا راژوندي کړی شي.

عَالَمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا* الجن: ۲۶

په غیب پوه خدای چې هیڅوک په خپل غیب نه خبروي.

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَبِهُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ*

یونس: ۲۰

نو ووايه: غیب خو یوازي الله لره دی، نو انتظار وکړئ چې زه هم ستاسو په څنګ کې له منتظرینو څخه یم.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبُرِّ

وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ

الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ* الانعام: ۵۹

او له ده سره د غیب (د خزانو) کلیاني دي چې له ده نه پرته هیڅوک ورباندې نه پوهېږي، په وچه او بحر کې چې څه شته په ټولو پوهېږي، هیڅ پاڼه نه راپریوځي مګر دی ورباندې پوهېږي او نه د ځمکې په تیارو کې کومه دانه او نه کوم لوند او وچ داسې څه شته چې په څرګند کتاب کې دي نه وي.

دې آیتونو علم غیب په پوره تاکید سره په الله تعالی پوري

مختص کړی او د ځمکې او آسمان له نورو ټولو موجوداتو نه ئې

نفی کړی، له ملایکو نه، له انسانانو، مړو او ژوندیو نه او له هرڅه

او هرچا نه ئې علم غیب نفی کړی، په دې هکله د دې آیتونو الفاظ

توحيد او شرك ----- علم غيب

دومره واضح او څرگند دې چې د هېڅ شک او شېبې مجال نه پرېږدي. د دې آيتونو په رڼا کې په پوره ډاډ او قاطعيت سره ويلي شو: هرچا چې له الله تعالى نه پرته د بل چا لپاره د علم غيب ادعا وکړه او دا ئې وويل چې له الله پرته بل څوک هم علم غيب درلودی شي، هغه په حقيقت کې د الله تعالى کتاب تکذيب کړی.

قرآنکریم په لاندیني آيت کې څو داسي شيان په گوته کوي چې علم ئې يوازي له الله سره دی، هلته چې فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ
وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ
تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ *

لقمان: ۳۴

بیشکه چې د قیامت علم له الله سره دی، هغه باران وروي او په هغه څه علم لري چې د میندو په رحم کې وي، هېڅوک پدې نه پوهېږي چې سبا به څه کوي، هېڅوک پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، بیشکه چې خدای ښه پوه باخبره ذات دی.

په دې آيت کې د لاندنيو شيانو علم تر الله تعالى پوري مختص

شوی:

الف- د قیامت وخت: قرآنکریم په متعددو آيتونو کې دا مطلب بيان او روښانه کړی چې له الله تعالى نه پرته هېڅوک د قیامت د راتلو له وخت نه ندي خبر.

ب - د باران د اورېدو وخت او ځای. پدې هکله بايد دوه ټکي په پام کې ولرو:

د باران په هکله د انسان وړاندوی نه په حدس او گمان ولاړه

علم غیب-----توحید او شرک

ده، د حدس (گمان) او علم ترمنځ ژور توپیر باید هیر نه کړو، گمان ته علم ونه وایو، په هر حدس او گمان کې گڼ شمېر احتمالات وي؛ خو علم احتمالات یوې خوا ته پرېږدي او قاطع فیصله صادروي، په علم کې متعددو احتمالاتو ته ځای نه وي. کله چې مونږ د پرمختللو وسایلو په واسطه د بادونو سرعت او استقامت او د وریځو حالت او کیفیت معلومو او بیا په همدې اساس او د دغه معلومات په رڼا کې وایو چې په فلاني وخت او فلاني ځای کې د باران اورېدو احتمال شته، دا وړاندوینه که هرڅومره دقیقه وي، د حدس او گمان له دایرې نشي وتی، انسان نشي کولی ټول هغه عوامل چې د وریځو په جوړېدو، حرکت او د باران، رلی یا واورې په اورېدو کې لږ یا زیات ونډه او اغېز لري درک او په دقیقه توګه ئې وپېژني او بیا د هغه په رڼا کې سل په سلو کې علمي وړاندوینه وکړي. هغه وړاندوینه چې په هغې کې د یوې ثانيې ۱/۱۰۰۰، یا د یوه ملیمتر ۱/۱۰۰۰ د اشتباه احتمال ولري دا په حدس او گمان ولاړه ده او نه ښایي هغه ته علم ووايو، ځکه په علم کې د اشتباه هیڅ احتمال نه وي.

همدا وریځ چې په خاص سرعت سره د خاص استقامت او سمت په لور روانه ده او هغه سره وړمه چې د باران سبب کېږي، په څو کیلومتري کې ورته انتظار باسي، دا احتمال شته چې له یوه بل استقامت نه د یوه تېز باد په لګیدو سره خپله لاره بدله کړي او په بله خوا لاړه شي، د همدې ډول احتمالاتو د شته والي له امله د انسان وړاندوینې ته علم نشو ویلی، خو الله تعالی عالم الغیب دی او په

توحيد او شرك ----- علم غيب

ټولو عواملو پوره علم لري.

ج - الله تعالى پدې پوره علم لري چي په رحم کي څه دي، پدې عالم دئ چي دا د مور په گيډه کي نوی جوړ شوی ماشوم نېکمرغه دئ که بدمرغه، بڼکلی دئ که بدرنگه، ذکي دئ که غبي، هلك دئ که نجلی... الله پدې علم لري؛ خو انسان نه شي کولی د مور په گيډه کي د ماشوم د ټولو مواصفاتو په هکله علم ولري. دا چي اوس د اشعي په واسطه او په هغو پرمختللو وسایلو چي د رحم د بل لوري جدار ښکاره کوي، د نطفې د تأنيث او تذکیر حالت معلومېدی شي، دا باید د پورته ذکر شوي آیت منافي ونه بلل شي. پدې وسایلو سره په رحم کي د ماشوم په حالت خبرېدل داسي دي لکه چي د یوه دیوال شا ته د نصب شوې ویدیويي کامرې په واسطه هغه کسان ووينې چي د دېوال شاته ولاړ دي، ته ئې په خپلو سترگو نشي لیدلی خو دوی د همدې کامرې په واسطه وگورې او بیا ووايې چي هلته فلانی او فلانی ولاړ دي، آیا دینه علم غيب ویلی شو؟ هیڅکله نه، همدا راز که د یوه قوي دوربین پذیریه خو کیلومتره لری چي هلته سترگي کار نه کوي، ته یو څوک په آس سپور وويني، بیا خپلو ملگرو ته ووايې چي اوس به فلانی زمونږ خواته راشي، آیا دا علم غيب دئ؟ نه، هیڅکله نه، علم غيب دا دئ چي ته بې له وسایلو او ذریعو او بې له دې چي په حواسو ئې درک کړي په پټو شيانو پوه او خبر شي.

د - انسان په دقیقه توگه پدې نه پوهېږي چي سبا به څه کوي، سبا غایب دئ او څه چي سبا راتلونکي دي هغه له انسان نه پټ دي،

علم غیب-----توحید او شرک

هله په ملیونونو احتمالات شته، هیڅوک نه شي کولی په دقیقه توګه په دې پوه شي چې سبا به په څه حالت کې وي او څه به کوي؟ ستا تصمیم صرف یو احتمال کېدی شي، له ډېرو او بې شمېره احتمالاتو نه یو احتمال، کولی شي ګمان وکړي، ممکنه ده ګمان او تخمین دې واقعیت ته ډېر نږدې وي، خو دانښې کولی په سبا پېښیدونکو حوادثو او هغه څه چې سبا ئې کوي علم ولري.

ه - هیڅوک پدې نه پوهېږي چې چیرته به مري، څه وخت به د مرګ قاصد ورته راځي او په کوم ځای او کوم حالت کې به د روح امانت خپل مالک ته سپاري.

قرآنکریم په پوره تأکید سره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته فرمایي چې خلکو ته په څرګندو ټکیو کې ووايه چې ته علم غیب نه لري، یوازي زېری ورکوونکی او وپروونکی یی، د الهي وحی امین او د الهي پیغام داسې وړونکي چې بېله کمښت او زیادت نه ئې خلکو ته رسوي، قرآنکریم دا هم بیانوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خلکو ته اعلان کړی چې که هغه له جنت، دوزخ، ملائکو، جنیاتو، قیامت او نورو پټو امورو څخه خبري کوي او پدې هکله معلومات ورکوي، نو تاسي دا ګمان ونکړئ چې هغه علم غیب لري، څه چې وايي هغه وحی ده نه ده ده شخصي علم او پوهه.

قرآنکریم په دې هکله فرمایي:

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ وَلَوْ كُنْتُ
أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلَّا

توحيد او شرك ----- علم غيب

نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ *

الاعراف: ۱۸۸

ووايه: د خپل ځان لپاره د گټې او زيان مالک نه يم، مگر هغه څه چې خدای ئې وغواړي، که په غيب پوهېدلی نو د ځان لپاره به مې ډېره گټه ترلاسه کوله او هيڅ تاوان به نه رارسېدو، زه د مؤمنانو ډلې ته د يوه انذار کوونکي او زېږی ورکوونکي نه پرته بل څه نه يم.

دا آيت شريف مونږ ته په ډېره دقيقه توگه لارښوونه کوي او يو حساس او دقيق معيار په اختيار کي راکوي او وائي: علم غيب د گټې د ټولو مواردو د لاس ته راوړو او د تاوان له ټولو مواردو نه د ځان ژغورني وسيله ده، څوک چې علم غيب ولري هغه ته له هيڅ پېښې تاوان نه رسېږي، له هيڅ څه نه صدمه نه گوري، د هيڅ دښمن په وړاندي ماتې نه خوري، په خپل ژوند کي له هيڅ خنډ او مانع سره نه مخ کېږي، په هر عمل کي بريالی وي، ځکه پوهېږي چې د ضرر او زيان موارد کوم دي، له هغو نه ځان ساتي، په دې پوهېږي چې د گټې او منفعت عوامل او موارد کوم دي، ټول خپلوي او کار ترې اخلي، له هغه خوړو نه ډډه کوي چې صحت ته ئې ضرر لري، د خپل هر درد دوا پېژني، نو پدې اساس نه ناروغه کېږي، نه ئې دښمن دا فرصت موندلی شي چې پر ده غالب شي، ځکه هغه ته د غلبې عوامل او لاري چاري معلومې وي او ټول د ځان په گټه په کار اچوي، دښمن نشي کولی هغه زنداني کړي، له وطن نه ئې وشړي، وئې وژني، د خلکو له ملاتړ نه ئې محروم او کمزوری کړي، دا ځکه چې هغه مخکي له مخکي نه د دښمن له تصميم نه خبرېږي او لازم تدابير نيسي، په جگړه کي بری د هغه چا وي چې د مقابل لوري له

علم غیب-----توحید او شرک

نقشې، اهدافو، وسايلو او تاکتيک نه خبر وي، د کمزوری نقطې ئې ورته معلومې وي. رنځ هم د رنځ له عواملو نه د ناخبرۍ له امله پيدا کېږي، زیان او ضرر هم هغه وخت چا ته رسېږي چي د زیان عوامل او اسباب ونه پېژني. که پیغمبرانو علیهم السلام او نورو لویو شخصیتونو علم غیب درلودی نو زندان ته به نه اچول کېدل، په شهادت به نه رسول کېدل، ماتی به ئې نه خوړله، له وطن نه به نه شړل کېدل، ملگرې به ئې د دښمن په لاس نه وژل کېدل او نه به تعذیبېدل، له مشکلاتو او کړاوونو سره د هغوی مخامخ کېدل پدې دلا لت کوي چي هغوی علم غیب نه لري. قرآنکریم د الله رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کوي چي خلکو ته ووايي چي علم غیب نه لري:

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبُ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبَعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ * الانعام: ۵۰

ووايه: زه نه درته وایم چي د الله خزائني له ما سره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا درته وایم چي زه پرېسته یم، زه یوازي د هغه څه پیروي کوم چي راته وحی کېږي.

ما ته وواياست: پداسي حال کي چي په هر څه پوه خدای چي عالم الغیب والشهاده دی، په تأکید او مکرره توگه د قرآنکریم په متعددو آیتونو کي په څرگنده توگه وایي چي له الله نه پرته هیڅوک علم غیب نه لري، له ده نه پرته نه په آسمان کي څوک علم غیب لري او نه په ځمکه کي، الله خپل پیغمبر ته امر کوي چي د خلکو ابهام او تشویش رفع کړي او دا ورته اعلان کړي چي علم غیب نه لري، هغه یوازي پیغمبر دی، هغه څه وایي چي ورته وحی شوې. اوس لدې

توحيد او شرك ----- علم غيب

صراحت سره سره كه څوك راشي او د الله او رسول صلى الله عليه وسلم د قول مغايره او مخالفه ادعا وكړي او ووايي چي علم غيب لري او يا دا هڅه وكړي چي د بل چا لپاره علم غيب ثابت كړي، آيا دا ادعا دروغجنه او بې بنسټه نه ده؟ آيا دا د الله او د ده د رسول د قول د تكذيب هڅه نده؟

په قرآنكريم كې دوه آيتونه داسي دي چي يو شمېر كسان استدلال ورباندي كوي او له الله تعالى نه پرته د نورو لپاره ئې د علم غيب د اثبات د دليل په توگه وړاندي كوي، لومړى ئې د آل عمران ۱۷۹ آيت او دوهم ئې د الجن د سوري ۲۲ آيت دى. نوموړي آيتونه دا دي:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِيٰ مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ *

آل عمران: ۱۷۹
الله تعالى داسي ندی چي مؤمنان به د پاك او ناپاك له بېلولو نه پرته همدا سي ستاسو په موجوده حالت كې پرېږدي او الله داسي هم نه دى چي تاسی له غيب نه خبر كړي، لكڼ خدای له پيغمبرانو نه چي څوك وغواړي هغه غوره كوي، نو په خدای او په پيغمبرانو ئې ايمان راوړئ، كه مو ايمان راوړ او تقوى مو غوره كړه نو ستاسي لپاره ستر اجر دى.

عَالَمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا * إِلَّا مَنْ ارْتَضَىٰ مِنْ

علم غيب-----توحيد او شرك

رَسُولُ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكُم مِّن بَيْن يَدَيْهِ وَمِمَّنْ خَلْفَهُ رَصَدًا * لِّيَعْلَمَ أَن
قَدْ أَبْلَغُوا رَسَلَتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ
عَدَدًا *

الجن: ۲۶-۲۸

په غيب پوه خداى، چي له خپل غيب نه هيڅوك نه خبروي، مگر هغه رسول او استازى چي په خپله ئې غوره کړي وي چي د هغه مخي او شاته څارونکي لېږي، ترڅو پدې پوه شي چي د خپل رب پيغامونه ئې رسولي دي، پداسي حال کي چي د دوى په هر څه ئې احاطه کړي ده او هرڅه ئې په دقيق شمېرلو سره شمېرلي.

پدې مبارکو آيتونو د غيرالله لپاره د علم غيب د اثبات په خاطر استدلال ډېر بې بنسټه، بې محتوي او غيرعلمي استدلال دي، څوک چي گمان کوى په دې آيتونو کي پيغمان له عدم علم غيب نه مستثنى شوي سخته اشتباه کوي، د دې باطلې مدعا لپاره پدې آيتونو استدلال لويه غلطې ده، دوى په حقيقت کي نه پدې آيتونو کي دقت کړى او نه ئې لدينه مخکي او وروسته آيتونو ته توجه کړيده او نه ئې د قرآنکریم هغه ټول آيتونه په نظر کي نيولي چي په پوره صراحت او قاطعيت سره علم غيب تر الله پورې محدود او مختص بولي او له الله تعالى نه پرته له هر څه نه که په ځمکه کي دي که په آسمانونو کي علم غيب نفى کوي. د دې ډلي استناد هغه کسانو ته ورته دئ چي په قرآنکریم کي د خپلي نظريي د اثبات لپاره دلايل لټوي، خو کله چي د خپل قول د ثبوت لپاره صريح او څرگند دليل ونه مومي نو بيا کوشش کوي په قرآنکریم کي داسي الفاظ او کلمات ومومي چي لده سره د مدعا په اثبات کي مرسته کولى شي،

توحيد او شرك ----- علم غيب

دوی د دې پرځای چې خپل افکار له قرآن نه واخلي او قرآنکریم د خپلو افکارو لپاره محک او معیار وټاکي برعکس هڅه کوي خپل افکار پرقرآنکریم تحميل کړي، دوی د خپلو نظرياتو د اثبات لپاره آيتونه توجیه او تاویلوي!! پرقرآنکریم د ایمان غوښتنه خو دا ده چې د هر آیت په وړاندې (آمنه و اسلمنا) ووايو، په پوره خلوص ورته تابع شو، هر هغه فکر او ذهنیت لري و اچوو چې له قرآن سره توپیر او مغایرت لري او خپل افکار د قرآن په رڼا کې تصحیح او سم کړو، نه داسې چې قرآنکریم د خپلو نظرياتو او افکارو په ګټه تاویل کړو.

هغه کسان چې ګمان کوي د جن د سورې په ۲۷ آیت کې استثناء د الله تعالی د غوره شوو پیغمبرانو علیهم السلام لپاره علم غیب ثابتوي، دا کسان د څو لویو اشتباهاتو مرتکب شوي:

دوی له دې آیت نه مخکې ۲۵ او ۲۶ آیتونو ته توجه نده کړې، هغه چې فرمایي:

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقْرَبُ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا * عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا *

ووايه: نه پوهېږم آیا هغه څه چې له تاسو سره ټپي وعده شوي ده، نږدې ده او که رب مې کومه نېټه ورته ټاکلی ده، هغه رب مې چې په غیب پوه دي او هیڅوک په خپل غیب نه خبروي.

پدې آیتونو کې رسول صلی الله علیه وسلم ته امر کېږي چې ووايي: زه علم غیب نه لرم، نه پوهېږم چې ستاسې په هکله الهي وعده کله سرته رسېږي، یوازې زما رب په غیب عالم دی او هیڅا ته په غیب د پوهېدو مجال نه ورکوي.

علم غيب-----توحيد او شرك

دوی دیته ندي متوجه چي پدې آیت کي استثنا پیغمبرانو
 علیهم السلام ته نه بلکه د وحی راوړونکي پرېستې ته متوجه ده، په
 ۲۷ آیت کي له رسول نه مراد د وحی راوړونکي پرېسته ده چي مخکي
 او وروسته ئې نورې ساتونکي پرېستې هم لېږل کېږي، ترڅو د وحی
 پیغام په پوره توګه له کمښت او زیادت او ځنډ او تأخیر نه پرته په
 خپل وخت پیغمبر ته ورسوي. دوی دي ته متوجه ندي چي دا مبارکه
 سوره له پیل نه تر پای پوري په دې تأکید کوي چي له الله نه پرته بل
 څوک علم غیب نه لري. دوی پدې نه پوهېږي چي علم غیب او د وحی
 پذیریه د غیب په هکله اطلاع او معلومات یو له بل سره توپیر لري،
 د غیب په هکله یوازي د وحی پواسطه اطلاع موندلی شو او د وحی
 پذیریه له غیب نه اطلاع او خبرېدل علم غیب ندی!! خدای په ځمکه
 او آسمان کي هیچا ته علم غیب ندی ورکړی، خو پیغمبران علیهم
 السلام ئې د وحی پذیریه له یو شمېر غیبی امورو نه خبر کړي او الله
 تعالی په خپلو کتابونو کي داسي غیبی امور بیان کړيدي چي انسان
 ئې په مستقیمه توګه له ادراک نه عاجز دی. الهي کتابونو ته له
 مراجعې نه وروسته هرڅوک له ډېرو غیبی امورو نه خبرېدلی شي،
 جنت، دوزخ، پرېستې، پیریان، روح، برزخ، قیامت او داسي نور ټول
 غیبی امور دي چي مونږ د قرآنکریم له لاري پدې شیانو خبر شوي
 یو. متأسفانه دا ډله پدې غلطۍ کي لویدلی چي د وحی په ذریعه له
 غیب نه اطلاع ته علم غیب وایي او له غیبی امورو نه اخبار او
 اطلاع له علم غیب سره خلط کوي.

همداراز هغه کسان چي د آل عمران د سورې د ۱۲۹ آیت دې

توحيد او شرك ----- علم غيب

برخي "وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ" په هكله دا تصور لري چي دلته ځيني پيغمبران له عدم علم غيب نه مستثنى شوي، پدې استثناء استدلال كوي او پيغمبرانو عليهم السلام ته د علم غيب ثابتولو هڅه كوي، پدې كار سره دوى د څو اشتباهاتو مرتكب شوي: د دې آيت د بحث اصلي موضوع ته ئې پام ندى كړى، د آيت له وروستۍ برخي نه داسي انتباه اخلي چي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره هيڅ اړخ نه لگوي، د آيت پيل داسي دى:

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ:

الله تعالى داسي ندى چي مؤمنان به ستاسو پدې موجوده حالت كي پرېږدي، تر څو ناپاك له پاك نه بېل كړي.

يعني د خداى سنت دا ندى چي مؤمنان د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ له توپير، تمميز او بېلتون نه پرته همداسي گډ او مختلط پرېږدي. حتماً به داسي حالت راولي چي دا دواړه ډلي سره بېلې شي، بيا فرمايي:

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُظْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ

او خداى داسي ندى چي تاسي پرغيب خبر كړي.

يعني د ښه او بد، پاك او ناپاك ترمنځ د تفكيك او بېلتون طريقه دا نده چي تاسي له غيب نه خبركړي او د علم غيب له لاري پدې پوه شئ او دا درك كړئ چي څوك خبيث او څوك طيب دى. پدې پسې متصل فرمايي:

علم غیب-----توحید او شرک

وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَأَمَتُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ
تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ:

خو الله تعالى له خپلو پیغمبرانو نه چي څوک وغواړي هغه غوره
کوي، نو په خدای او پیغمبرانو ټي ایمان راوړئ، که ایمان مو راوړ
او تقوی مو وکړه نو ستاسي لپاره لوی اجر دی.

يعني د پاک او ناپاک، خالص او ناخالص، مخلص او نامخلص
ترمنځ تفکیک او بېلتون د پیغمبرانو د غوره کولو او خلکو ته د
هغوی د لېږلو له لاري ترسره کېږي، د پیغمبرانو عليهم السلام په
بعثت سره خلک په دوو ډلو وېشل کېږي او پاک له ناپاک نه بېلېږي.
پر خدای او رسولانو باندې په ایمان، د هغوی په اطاعت او په تقوی
سره د پاکانو په ډله کي شاملېږي او لوی اجر مو په برخه کېږي.

پدې آیت کي به یوازي هغه چا ته څه ابهام او اغماض ښکاري
چي د رنځور زړه خاوند وي او هغه ته له کرې زاويې گوري. عجیبه
ده دا کسان د دې پرځای چي دا آیت د خپلو کړو او باطلو افکارو د
تصحیح او سمون لپاره خپل لارښود ونیسي او ووايي چي خدای
هیچا ته علم غیب نه دی ورکړی، برعکس تصور کوي چي پدې آیت
کي د یو شمېر پیغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غیب د اثبات
دلیل وجود لري!!

دوی متوجه ندي چي پدې ډول تعبیر سره هر مخاطب ته دا
انتباه ورکوي چي گویا په قرآنکریم کي تناقض شته، ځيني آیتونه
ئې په صراحت او قاطعیت سره اعلانوي چي له الله تعالى پرته
هیڅوک علم غیب نه لري؛ خو په ځینو نورو آیتونو کي داسي نښانې

توحيد او شرك ----- علم غيب

ليدل كېږي چي مخاطب ته دا انتباه القاء كوي چي له الله تعالى نه علاوه نور هم علم غيب لرلي شي!! حقيقت دا دئ چي الهی كلام لدې عيب نه پاك او منزّه دئ، نه يوازي هېڅ تناقض پكې نشته بلكه آيتونه ئې ټول په خپل منځ كې يو د بل موئيد، همغږي او يو د بل شرح او تفسير. هرڅوك چي له كوم آيت نه داسي تعبير او انتباه واخلي چي له بل آيت سره تناقض او ټكر ولري هغه غلط شويدي او په قرآنكريم كې ئې د تناقض پيدا كولو غلطې كړي ده.

قرآنكريم د متعددو كيسو له لاري هم دا حقيقت په گوته كوي چي پيغمبران عليهم السلام علم غيب نه لري:

د ابراهيم عليه السلام په هكله فرمايي: يوه ډله پرنېټې د بنايسته ځوانانو په شكل كې د هغه كور ته راځي، هغه هركلې ورته وايي، ځي يو خوسى ورته حلالوي، په غوړيو كې ئې وريټوي او هغه د دوى مخي ته ږدي، ناڅاپه متوجه كېږي چي ميلمانه ئې ډوډۍ ته لاس نه وروړي، د وېرې احساس كوي، وايې هسي نه چي ميلمانه ئې د دېنمنۍ قصد ونلري، ځكه خو ډوډۍ نه خوري، هغه وخت معمول دا وو چي څوك به د دېنمنۍ په نيت د چا كور ته ورغى نو د هغه پر دسترخوان به ئې ډوډۍ نه خوړله. پرنېټو چي هغه پريشانه وليد نو ورته وئې ويل: مونږ ستا د رب له لوري رالېږل شوي يو، ترڅو د اسحاق او ورپسې د يعقوب زېږى دركړو، ابراهيم عليه السلام تعجب كوي او ميرمن ئې په حيرانتيا سره پوښتنه كوي چي دا څنگه كېدى شي چي مونږ د اولاد خاوند شو، پداسي حال كې چي زه ډوډۍ او خاوند مي بوډا؟ ملايكو ورته وويل: آيا د الله تعالى

علم غيب-----توحيد او شرك

کار ته حیران یی او شک کوی؟! ابراهیم علیه السلام له خپل هغه اوچت معنوی مقام سره سره لدې نه عاجز وو چي کورته راغلي پرېنښتي وپېژني او لدینه هم خبر ندی چي الله تعالی ورته زامن، اسحاق او یعقوب ورکوي او پدې هم نه پوهېږي چي دا پرېنښتي په ځمکه کي څه مأموریت لري، پوښتنه ترې کوي: ستاسي مأموریت څه دی؟ پرېنښتي ورته وایي: مونږ راغلي یو دا لاندی کلی چي اوسېدونکي ئې ظالمان دي په بل مخ واړوو. ابراهیم علیه السلام ورته وایي: هلته خو لوط علیه السلام هم اوسېږي!! هغه کلی څنگه وړانوی چي لوط علیه السلام غوندي غوره شخصیت پکي اوسېږي؟ پرېنښتي وایي: مونږ د کلی اوسېدونکي پېږنو، لوط علیه السلام او اهل ته ئې نجات ورکوو، پرته له میرمنی نه ئې، میرمن به ئې له نورو سره وروسته پاتې کېږي او له هغوی سره به یوځای هلاکېږي.

قرآنکریم د یعقوب علیه السلام په هکله فرمایي: زامنو ئې اراده وکړه چي خپل ورور یوسف علیه السلام له مخي نه ایسته کړي او په څاه کي ئې واچوي. خپل پلار ته راغلل او وئې ویل: پلاره! د یوسف په هکله ولې پرمونږ باور نه کوې؟ پداسي حال کي چي مونږ د هغه خیر غواړو، سبا هغه له مونږ سره دښتې ته ولېږه ترڅو ساعت تېري او لوبې وکړي، یعقوب علیه السلام نه پوهېږي چي زامن ئې د یوسف علیه السلام په هکله بدنیت لري، هغه ورسره لېږي، ماښام چي بېرته کور ته راگرځي، پلار ته وایي: مونږ مسابقه درلوده، سیالي مو کوله، یوسف مو د خپل سامان خوا ته پرېښی وو، لیوه

توحيد او شرك ----- علم غيب

راغی او هغه ئې وخور، دا ئې په وینو رنګ جامې، یعقوب علیه السلام لدې نه خبر نه وو او علم ئې نه درلود چې په ګران زوی ئې څه تېر شوي، له ډېره غمه ئې سترګې ړندې شوې او ترهغه د یوسف علیه السلام له حاله خبر نه شو چې زامنو ئې له مصر نه د ده خبر راوړ.

له لوط علیه السلام نه حکایت کوي چې همدغه د ابراهیم علیه السلام خوا ته راغلې پرېښتې په اصل کې د ده د دعا په اساس او د ده د مرستې لپاره لېږل شوې وې، خو کله چې د ده خوا ته راځي دی نه پوهېږي چې دا ملایکي دي او د ده مرستې ته راغلي دي، برعکس د دوی په راتګ سره سخت غمجن شو، دومره چې زړه ئې تنګ شو او وئې ویل: ای کاش کوم پیاوړی ملاتړ او مرستندوی مې درلودای چې د دې مفسد او بدکار قوم د هجوم په وړاندې مې له خپلو میلمنو دفاع کړې وی!! لوط علیه السلام هغه وخت پدې پوه شو چې دا خو ملائکي دي نه ځلمیان چې پرېښتو په خپله ځان ورمعرفي کړ او ورته وئې ویل مونږ پرېښتې یو، ستا مرستې ته راغلي یو او مأموریت مو د دې ظالم قوم دا کلی نسکورول دي.

د زکریا علیه السلام کیسه داسې کوي چې الله تعالی ئې دعا قبوله کړه، یوه پرېښتې د زوی د زېږې لپاره ورولېږله، زکریا علیه السلام لمونځ کاوو چې پرېښتې زېږی ورکړ، ده په ځواب کې ورته وویل: اې خدایه! ما ته به څنګه زوی راکوې، زه خو زوړ یم او میرمن مې شنه ده؟! د دې ښه به څه وي؟ ورته وویل شول: ښه ئې دا ده چې د زوی د تولد په ورځو کې به درې ورځې خبرې ونشې کړی.

علم غيب-----توحيد او شرك

قرآن کریم د اسلام د ستر پیغمبر صلی الله علیه وسلم د خوب کیسه کوي، خوب ئې ولید چي مسجد حرام ته داخل شوی او عمره ادا کوي، د همدې خوب په اساس له یو زر څلور سوه کسانو سره د مکي په لور روان شو، حدیبیه ته چي ورسېد له خنډ سره مخ شو، قریشو ئې مخه ونيوله، مکې ته د ده او د یارانو له ننوتو او د مناسکو ترسره کولو نه ئې مخنیوی وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ناچار ودرېد، له عمرې نه منصرف شو، هملته ئې د قربانۍ خاړوي ذبح کړل او ټول له احرام نه ووتل او له قریشو سره د یوه تړون په اساس بېرته مدینې ته ستون شو، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خوب یو کال وروسته تحقق وموند، دا جریان پدې دلالت کوي چي نه رسول الله صلی الله علیه وسلم علم غیب درلود او نه ئې یارانو رضي الله عنهم، ان تردې چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل خوب د تحقق له وخت نه هم خبر نه وو.

قرآن فرمائی چي پیغمبر علیه السلام حتی له دې خبر نشو چي یوه ډله پیریان د ده خوا ته راغلل، د ده تلاوت ئې واورېدو، په قرآن ئې ایمان راوړ، خپل قوم ته ولاړل او هغوی ته ئې وویل چي مونږ عجیب قرآن واورېدو، هغوی ئې د الله عبادت ته راوبلل، که له الله تعالی نه پرته بل چا علم غیب درلودای نو رسول الله صلی الله علیه وسلم باید پدې پوه شوی وی چي پیریانو د ده تلاوت واورېد، ترې متأثره شول، ایمان ئې ورباندې راوړ، باید هغه پدې خبر شوی وی، خو داسي نه وه، رسول الله صلی الله علیه وسلم لدې جریان نه څه موده وروسته د وحی په واسطه خبرېږي او مونږ هم لدې حادثې

توحيد او شرك ----- علم غيب

نه د وحی په واسطه خبر شوي یو، دا پېښه داسي وه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د طائف له سفر نه ډېر غمجن او ناامیده راستون شو، مکي ته نږدې وادي نخله ته چې راوړسېد هلته ئې د قرآنکریم تلاوت کاوو، دا تلاوت پیریانو واړوید، ترې متأثره شول، په محمد صلی الله علیه وسلم او قرآنکریم ئې ایمان راوړ، رسول صلی الله علیه وسلم دغه وخت پدې نه وو خبر چې پیریانو د ده تلاوت اورېدلی او ایمان ئې ورباندې راوړی، څه موده وروسته قرآنکریم نازل شو او دی ئې له دې پېښې نه خبر کړ. هغه علم چې د وحی په واسطه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړل شوی دی اوس د قرآنکریم په متن کې زمونږ ټولو په اختیار کې دي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا ډول علم ته باید علم غیب ونه ویل شي.

بخاري روایت کوي چې عائشي رضي الله عنها وويل:

مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَبَّهُ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ (لَا تُدْرِكُهُ الْبَصَارُ) (وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بَأْذَنِهِ مَا يَشَاءُ) وَمَنْ حَدَّثَكَ أَنَّهُ يَعْلَمُ الْغَيْبَ فَقَدْ كَذَبَ وَهُوَ يَقُولُ لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ *

که چا درته وويل چې محمد صلی الله علیه وسلم خپل رب ليدلی دی نو پوه شه چې دا شخص دروغ وايي، ځکه الله تعالی فرمايي: "سترگی ئې نشي ليدلی"، "او هيڅ انسان لره نه ښايي چې الله ورسره تکلم وکړي مگر په وحی سره، يا د حجاب له شا نه او يا کومه فرشته

علم غيب-----توحيد او شرك

ولېږي نو هغه د الله په حکم هغه څه ورته وحی کړي چې غوښتي ئې وي" او که چا درته وویل چې هغه علم غیب لري، نو دا هم دروغ وایي ځکه الله تعالی فرمایي: له الله پرته هیڅوک علم غیب نه لري.

د یوه بل اولوالعزمه پیغمبر نوح علیه السلام کیسه بیانوي او وایي: له نوح سره ئې میرمنې او زوی ملګرتیا ونکړه او په کښتۍ کې ورسره سپاره نشول، وروسته پاتې او په طوفان کې غرق شول، نوح علیه السلام د داسې پېښې انتظار نه درلود، د الله تعالی له وعدې نه ئې انتباه دا وه چې ټوله کورنۍ به ئې ژغورل کېږي، د طوفان په وخت کې ئې خپل زوی ته بلنه ورکړه؛ خو هغه د ده خبره ونه منله، په کښتۍ کې له سپرېدو ئې ډډه وکړه، دوی په خبرو کې وو چې د طوفان څپې ئې ترمنځ حایل شوې. کله چې کښتۍ پرغره تم شوه، نوح علیه السلام خپل رب ته دعا وکړه او وئې ویل: لویه ربه! زما زوی خو زما له اهل څخه دی او ستا وعده هم رښتونې ده، نو د هغه ډوبیدل یعنې څه!! خدای ورته وفرمایي: زوی دې ستا له اهل څخه ندی، هغه ناصالح وو، تا لدینه په خپلې پناه کې ساتم چې له جاهلانو څخه وې.

ووائې چې دا جریان په څه دلالت کوي؟ آیا پدې چې نوح علیه السلام علم غیب درلود او که پدې چې هغه پدې نه پوهېدو چې زوی ئې د ده له اهل څخه ندی او غرق به شي؟! دا او دیته ورته ډېر داسې مثالونه شته چې په قرآنکریم کې د دې لپاره راغلي چې د هغو کسانو لپاره د ابهام او تشویش هیڅ مجال پاتې نشي چې د قرآنکریم د صریحو آیتونو سره سره ئې پدې اړه قناعت نه وي حاصل شوی چې

توحيد او شرك ----- علم غيب

له الله پرته بل خوك د غيب علم نه لري، لا ئې هم پدې هكله په زړه او دماغ كې څه توهام او شبه پاتې وي. دا ډله خلك له ماسوى الله نه د علم غيب د نفى په هكله په لسگونو قرآني آيتونه له نظره غورځوي او د علم غيب په رابطه داسي تصور لري چې د قرآن له روح سره ټكر كوي.

ځيني كسان وايي چې له موسى عليه السلام سره د خضر عليه السلام د سفر او ملگرتيا كيسه او د سليمان عليه السلام له درباريانو نه د هغه كس كيسه چې په كتاب ئې علم درلود او د سبا د ملكي تخت ئې د سترگو په رپ كې د سليمان عليه السلام مخي ته كينډ، دا كيسې دا بنسټي چې يوازي تر الله تعالى پوري د علم غيب منحصرولو او محدودولو ادعا درسته نده، د دوى په ځواب كې بايد ووايو:

- د سليمان عليه السلام په كيسه كې د دوى د تصور خلاف داسي قاطع دلايل شته چې له الله تعالى نه پرته له بل هرچا نه علم غيب نفى كوي. په همدې كيسه كې دا په ډاگه شوى چې سليمان عليه السلام پدې علم نه درلود چې د سبا په نوم كوم ملك شته او يوه بنځه ورباندي حكومت كوي، اوسېدونكي ئې مشركان دي او لمر ته سجده كوي او ملكه ئې لوى تخت لري، دا معلومات يو مرغه (هدهد) وركوي، كه سليمان عليه السلام علم غيب نه لري نو څنگه امكان لري چې د ده يو امتي دې علم غيب ولري؟!

- په الهي كتاب د يوه پوه انسان دا خبره او دا عمل ولې علم غيب شمېرئ؟ قرآن خو دا ندي ويلي چې ده علم غيب درلود، تاسي

علم غیب-----توحید او شرک

له کومه ځایه دا خبره کوي؟!؟

- په کوم اساس د کیسې له یوې برخې نه داسې تعبیر او انتباه اخلی چې سل په سلو کې له نورو برخو سره تناقض لري؟!؟
- څه اشکال لري که د قرآن کریم له صریحو آیتونو سره متناقض او مخالف تصور او تعبیر پرېږدئ او دا ومنئ چې دا سړی مستجاب الدعوات وو، دعا ئې وکړه او خدای ئې دعا قبوله کړه او د سترگو په رپ کې د ملکي تخت د سلیمان علیه السلام مخي ته کینډو دی شو.

همدارنگه له موسی علیه السلام سره د هغه کس ملګرتیا چې په ځینو روایاتو کې ئې نوم خضر بنودل شوی، د دې کیسې په هکله هم باید دې ډلې ته ووايو: قرآن کریم دا څرګندوی چې د دې کیسې هدف دا دی چې موسی علیه السلام ته دا ونیسي او ورته ثابته کړي چې له هر پوه نه پورته بل پوه شته، "وفوق کل ذی علم علیم" نه ښایي په خپل محدود علم غره شو او خپل علم مکمل او د علم پای او انتها وګڼو.

- پدې کیسه کې هیڅ داسې دلیل نشته چې د خضر علیه السلام لپاره علم غیب ترینه ثابت شي، قرآن ندي ویلي چې خضر علیه السلام په غیب پوهېدو، نه پوهېږو دوی دا انتباه له کومه ځایه اخیستی ده؟!؟

- د ظالم او غاصب پاچا په هکله د هغه علم، د هغه ځوان له نېک عمله مور او پلار نه د ده خبرتیا او تر نړیدونکي دیوال لاندې د هغو یتیمانو خزانه چې صالح مور پلار ئې له لاسه ورکړي وو، دا

توحيد او شرك ----- علم غيب

معلومات ولې په علم غيب حمل شي؟ دا ولې د هغه د پوهې او بصيرت نښه ونه شمېرو، لکه څرنگه چې قرآن فرمايي: وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ

له هغه پوه او عالم سړي سره د موسى عليه السلام د ملگرتيا په کيسه کې څو په زړه پوري او د زياتې توجه وړ ټکي زمونږ مخي ته ايښودل شوي:

- موسى عليه السلام چې د پنځو اولوالعزمه پيغمبرانو څخه دئ له خپل پوه او عالم ملگري نه داسي څه ويني چې د ده لپاره د توجيه او منلو وړ ندي، په ظاهر کې داسي بد او قبيح ورته ښکاري چې په وړاندي ئې چوپ نشي پاتې کېدی، فوراً اعتراض کوي. که څه هم ژمنه ئې کړې وه چې ترڅو پوري ده خبر نه وي ورکړی او مسئله ئې نه وي ورته بيان کړې، تر هغې پوري به د هيڅ کار په اړه پوښتنه نه کوي، خو گورو چې موسى عليه السلام هرځل خپل تعهد هيريوي، سکوت ماتوي او له خپل ملگری نه سوال کوي، اعتراض ورباندې کوي او ورته وايي: دا څه عجيب کار!! دا څومره ناوړه عمل!! او ملگری ئې هرځل ورته وايي: تا ته مي ويلې وو چې زما ملگرتيا نه شي کولی، زما پرکارونو صبرنه شي کولی، ځکه چې په راز ئې نه پوهېږې، د کارونو له اسرارو نه بې خبري د دې سبب کېږي چې بې صبره شي. دا کار درې ځله تکرارېږي، بالآخره موسى عليه السلام اعتراف کوي چې لدې شخص سره د ملگرتيا توان نه لري او د هغه د عجيبو کارونو په وړاندي صبرنه شي کولی. که موسى عليه السلام علم غيب لرلی نو داسي به نه کېدل، نه به ئې په خپل ملگري

علم غيب-----توحيد او شرك

اعتراض کاوو او نه به ئې له ملگرتيا نه پاتې شوی وی، که موسی علیه السلام چي له اولوالعزم رسولانو څخه دئ، علم غيب نه لري نو بل به څوک وي چي د علم غيب خاوند وي؟!

• موسی علیه السلام پدې اعتراض وکړ چي د مسکينانو کښتۍ ولې تخريب شي او ولې له سفر نه پاتې شي، خو لدینه خبر نه وو چي څو قدمه وړاندي دې کښتۍ او مالکانو ته ئې خطر متوجه دئ، هلته د يوه ظالم پاچا پلويانو کمين نيولی، هره کښتۍ چي مومي غصبوي ئې! د موسی علیه السلام ملگری پدې خبر وو، د دې لپاره چي دا کښتۍ او غريب مالکان ئې له خطر سره مخ نه شي يو تدبير ئې وسنجاوو، کښتۍ ئې سوری کړه، ترڅو له سفر نه پاتې شي، دا کار چي د موسی علیه السلام لپاره د توجیه وړ نه وو په حقیقت کي د کښتۍ د مالکانو لپاره لوی خدمت وو او په همدې کي د موسی علیه السلام لپاره يو لوی درس پروت وو او هغه دا چي يو چا ته د ډېري گټي لپاره لږ ضرر رسول د ستاينې وړ دئ نه د اعتراض وړ.

• په دوهم ځل ئې هم د خپل پوه او عالم ملگري په کړو صبر ونشوی کړی، بياني اعتراض وکړ چي دا ځوان دې ولې بې موجه په قتل ورساوو؟! لدینه خبر نه وو چي دا ځوان يو شرير، سخت زړی، فاسد او کافر انسان دئ، مور او پلار ئې مسلمانان دي او د ده خطر دومره لوی شوی چي کورنۍ ئې تهديدوي، دا په اصطلاح يو فاسد غړی دئ، جراحي ته ضرورت لري، د دې فاسد او خطرناک غړي قطع کول په واقع کي لدې مؤمني کورنۍ سره مرسته ده. د موسی پوه او

توحيد او شرك ----- علم غيب

عالم ملگري دې مؤمني کورنۍ ته لوی خدمت وکړ، د یوه شریر انسان له شره ئې وژغورله او موسی علیه السلام ته ئې دا درس وروښود چې: په سالم بدن کې د فاسد غړی جراحي ممانعت نه لري، له سالم بدن نه د هغه غړي قطع کول ضروري دي چې د اصلاح او جوړیدو امکان ئې نه وي. که اسلامي ټولني ته د یوه شریر او فاسد انسان له خوا گواښ او تهدید متوجه شي او تر خطر لاندې راشي چې له تصفیې او منځه وړلو پرته بله چاره ونلري، نو د دا ډول غړي له منځه وړل د اعتراض نه بلکه توجیه وړ عمل دی.

- دریم ځل ئې پدې اعتراض وکړ چې ولې له هغه بخیل قوم سره د کاره دیوال په جوړولو او له غورځیدلو نه مخنیوی کې مرسته کوي، له داسې قوم سره ولې مرسته کوي چې دومره بخیل او بې احساسه دی چې اړ او مجبور انسان ته یوه مړی ډوډۍ هم نه ورکوي او ولې ئې دې خلکو ته مفت او مجاني کار وکړ؟ موسی علیه السلام د خپل ملگري پدې عمل انتقاد وکړ، ځکه هغه پدې نه وو خبر چې تردې دیوال لاندې د هغو دوو یتیمانو خزانه ده چې له مؤمنو والدینو نه په میراث ورته پاتې ده، د موسی علیه السلام ملگری په خپل دې مفت او بې مزده کار سره هغو یتیمانو ته غټ خدمت وکړ او په عین وخت کې ئې موسی علیه السلام ته دا لارښودنه وکړه چې انسان ته نه ښايي تل بالمثل معامله وکړي، مناسبه نده چې د ټولني د اکثریت بدکړه او ناسمه معامله تا له کمزوري اقلیت سره له ښکې نه منع کړي.

عجیبه ده؛ هغه کسان چې زړونه ئې بیمار دي، لدې ښوونکي

علم غيب-----توحيد او شرك

او له پندونو نه ډکي کيسې نه سرچپه او غلطه انتباه اخلي او د داسي يوه تصور د اثبات لپاره پرې استدلال کوي چي په حقيقت کي دا کيسه د هغه د ترديد او نفی لپاره راغلي. دوی هڅه کوي لدې کيسې نه د پيغمبرانو عليهم السلام لپاره د علم غيب د اثبات لپاره د دليل په توگه کار واخلي، پداسي حال کي چي دا کيسه په واقع کي د موسى عليه السلام نه د علم غيب نفی کوي.

پدې هم بايد ځان پوه کړو چي د عيسى عليه السلام د هغه غيب ويلو معنی او مفهوم څه دی چي قرآنکریم ترې يادونه کړي ده؟ قرآن د آل عمران سوري په ۴۹ آيت کي له عيسى عليه السلام نه داسي حکايت کوي:

وَأُتِيتُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ *

آل عمران: ۴۹

له هغه څه نه چي تاسي ئې خورئ او له هغه څه نه چي په کورونو کي ئې ذخيره کوئ، تاسو خبروم، پدې کي ستاسي لپاره نښه ده که باور لرئ.

پدې اړه بايد لاندیني ټکي په پام کي ونيول شي:

- پيغمبران عليهم السلام د ژوند په ډېرو برخو کي خاصې ځانگړتياوې لري او نه ښايي عادي خلک په هغوی باندې قياس کړو او په دوی پوري مختص او خاص حکم نورو ته هم وغزوو.
- د پيغمبرانو عليهم السلام معجزې بايد عامې ونه بلل شي او بايد نورو ته د معجزو د اثبات هڅه ونشي.
- هغه څه چي پيغمبرانو عليهم السلام ته د وحی له لاري

توحيد او شرك ----- علم غيب

القاء کږې بايد د هغوی له ذاتي علم سره خلط نه کړی شي او وحی بايد د پیغمبرانو علیهم السلام لپاره د علم غیب په معنی ونه نیولی شي.

- د عیسی علیه السلام معجزې لکه د مړیو ژوندي کول، له ختې د جوړ شوي مرغه په بدن کې روح پوکل، له مور نه وړاندې پیدا شوي او پیس ته شفا او نور، دا د هغه خاصې معجزې دي چې عمومیت ئې صحیح ندی.

- دا ډول پېښې بايد د نورو آیتونو په رڼا کې تفسیر او تشریح کړو او نه ښايي داسې تعبیر ترې واخلو چې د قرآن له نورو صریحو آیتونو سره تصادم کوي.

د الانعام سوري پنځوسم آیت دا بیانوي چې رسول صلی الله علیه وسلم علم غیب نه لري،

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدَ خَزَائِنِ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ
لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِن أَتَّبِعْ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَ
الْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ *

الانعام: ۵۰

ووايه: زه نه دا وایم چې د الله خزاني راسره دي او نه په غیب پوهېږم او نه دا وایم چې زه پرېسته یم، زه خو یوازي د هغه څه متابعت کوم چې ما ته ئې وحی کږې، ووايه: آیا وړاندې او سترگه وړ سره برابر دي، آیا تفکر نه کوئ؟!

په یوه آیت کې او په یوه بل پسې "په غیب نه پوهېدل" او "د وحی متابعت" راوړل دا مطلب افاده کوي چې که پیغمبر علیه السلام د وحی په اساس له غیب او غیبی امورو نه خبری کوي نو دا

علم غيب-----توحيد او شرك

د ده علم غيب نه، بلکه د الله له لوري وحی ده، مبدا د وحی له لاري په غیبي امورو پوهېدل د پیغمبر علم غیب وگڼلی شي. پدې مطلب هم باید ځان پوه کړو چې له نښو، نښانو او آثارو نه په یوه پټ او غیبي خیز پوهېدل او د عقلي دلائلو له مخي د هغه په موجودیت حکم؛ باید علم غیب ونه گڼلی شي، په عقلي دلائلو او د پټ خیز پر آثارو د علم په اساس د هغه په حالت خبرېدل علم غیب ندی. همدا راز الهام، خوب او هغه فراست چې د ایمان او تقوی نښه ده او پدې سره کله کله انسان د پټو حقایقو او احتمالي راتلونکو پیښو په هکله نسبي پوهه ترلاسه کوي او د واقع کېدو تخمین ئې کوي دا هم باید علم غیب ونه بلل شي. که وغواړو دا مسئله په یوه مثال سره توضیح کړو نو وایو:

تاسي له خپلو ملگرو سره په یوه کوټه کي ناست یاست، د باندي چې څه تېرېږي هغه له تاسي نه پټ دي، پدې وخت کي ستاسي یو دوست وایي چې اوس به قسیم، ورپسې، نسیم او ورپسې حکیم کوټې ته راداخل شي. بل کس له کوټې نه وځي او د دریو کسانو د پلونو له نښو او څرنګوالي نه گمان کوي چې دا درې کسان به ظاهر، طاهر او قاهر وي، دوی تقریباً نیم ساعت مخکي لدې ځای نه تېر شويدي، کېدی شي اوس فلاني ځای ته رسېدلي وي. پدې صورت کي لومړنی کس چې کوټي ته د دریو کسانو د راتلو ادعا ئې کړې وه، غیب وینه کړې ده، د ده دا خبره د منلو نده، دا غیب دی او په غیب له الله پرته بل څوک نه پوهېږي، خو که فرضاً همداسي وشي او همغه درې کسان راشي نو بیا حتماً به څه فریب او

توحيد او شرك ----- علم غيب

چل په منځ کي وي. دوهم کس چي له آثارو او خپل فراست نه ئې کار اخیستی، تخمین ئې کړی، هرڅومره ئې چي فراست او پوهه ډېره وي، په هماغه اندازه به ئې خبره حقیقت ته نږدې وي. د لومړني کس عمل غیب ویل دي او د منلو ندی او د دوهم کس عمل یو استنباط او استدلال دی چي هم روا دی او هم د ستایلو وړ.

قرآنکریم د هغه بصیرت او فراست په هکله چي د تقوی له امله انسان ته په لاس ورځي فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ *

الانفال: ۲۹

ای مؤمنانو! که تقوی وکړئ؛ الله تعالی به فرقان درکړي، بدې به مو له منځه یوسي او بخښنه به ورته وکړي او الله تعالی د لوی فضل خاوند دی.

یعنی تقوی تاسی ته داسي بصیرت او فراست درکوي چي کولی شی په هغه سره په پوره آسانی د حق او باطل، ښه او بد، مفید او مضر، دوست او دښمن ترمنځ توپیر وکړئ او هروخت مناسبه فیصله وکړئ او ګټور تصمیم ونیسی. د ژورو حقایقو ادراک، د نظر وسعت، په پیچلیو مسائلو او پداسي قضایاوو پوهېدل چي د سطحي نظر خاوندان ئې نه شي درکولی، د تقوی نتیجه ده. رسول صلی الله علیه وسلم فرمایي:

د مؤمن له فراست نه ځان وساتئ؛ ځکه هغه د ایمان په رڼا کي لیدل کوي.

علم غيب-----توحيد او شرك

همداراز فرمايي:

مؤمن هونښيار او زيرك وي.

هغه څه چې مؤمن ئې په خپل فراست سره درك كوي، د الهام له لاري وربښودل كېږي، او يا ئې په خوب كې ويني، دا بايد له علم غيب سره اشتباه نه كړو.

بايد وگورو چې كوم كسان د ماسوې الله لپاره د علم غيب ادعا كوي؟ آيا دا امكان لري چې په قرآن پوه او عالم شخص دا ډول ادعا وكړي؟ او آيا دا ممكنه ده چې په خداى ايمان لرونكي موحد انسان، چې په قرآن ايمان لري، خپل رب پېژني او د انسان د استعدادونو له حدودو نه واقف دي؛ له الله تعالى سره په علم غيب كې بل څوك شريك كړي؟ واقعيت دا دى چې فقط هغه كسان د داسې ادعا جرأت كوي چې غواړي خلك د الله تعالى د بندگۍ په ځاى د خپل ځان او يا د ځان په څېر د بل انسان عبادت ته راوبولي، دا ډله بې علمه او جاهلو خلكو ته وايي: راشئ د دې ښاغلي لاس او لمن ونيسئ، د ده په درشل كې سرونه ټيټ كړئ، ترڅو مو د غيب له اسرارو نه خبر كړي، له هغه زيان نه مو وژغوري چې تاسو ترې بې خبره ياست خو هغه ورباندې پوه دي، هغه كولى شي له تاسو نه د داسې خطرونو په وړاندې دفاع وكړي، هغه ستاسې په حال خبر دى، پدې پوهېږئ چې تاسې له كوم برخليك سره مخ كېدونكي ياستئ، كه تاسې د هغه لمن ونيسئ، دربار ته ئې پناه وروړئ، نو برخليك به موبدل كړي، تقدير به داسې واړوي چې ستاسې په گټه به وي، هغه له هرځاى نه ستاسې فرياد اورېدى شي او ستاسو مرستې ته رسېدي شي....دا ټولي

توحيد او شرك ----- علم غيب

ادعاگاني دروغجنې او غولوونکي او دا خیالات او باورونه بې اساسه او په شرك ککړ دي او د اسلام له اصولو او اساساتو سره تناقض لري. له الله تعالى نه پرته هیڅوک علم غیب نه لري، هیڅوک د الله له ارادې پرته د هیڅ شي وس نه لري، له الله پرته هیڅ مرسته کوونکی، معیث او دعا قبلوونکی نشته، د هیڅا له وسه نده پوره چي تقدیر بدل کړي، چا ته گټه او زیان ورسوي، هرڅه د الله تعالى په واک او اختیار کي دي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : كُنْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ يَوْمًا، فَقَالَ: يَا غُلَامُ، إِنِّي أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ: إِحْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ، إِحْفَظْ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجَاهَكَ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ، وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ، رُفِعَتِ الْأَفْئَالُ وَجَفَّتِ الصُّحُفُ.

رواه الترمذي

له ابن عباس رضی الله عنه روایت شوی چي وايي: یوه ورځ د رسول الله صلی الله علیه وسلم شا ته سپور وم، راته ونې ویل: ای ځوانه! څو خبري درنسیم: د الله تعالى د حقوقو حفاظت وکړه، ترڅو الله ستا ساتنه وکړي، که د الله د حقوقو ساتنه وکړې؛ خپلي مخي ته به نې ومومي، که څه دې غوښتل نو له الله نې وغواړه، که مرسته دې غوښتله نو له الله نې وغواړه، پدې پوه شه چي که د نړۍ ټول خلک

علم غيب-----توحيد او شرك

راغونډ شي او وغواړي تا ته څه گټه ورسوي، نو يوازې هومره گټه دررسولى شي چې الله درته ليكلي او كه ټول پدې راغونډ شي چې تا ته كوم تاوان ورسوي نو يوازې هومره تاوان دررسولى شي چې الله درته ليكلى، قلمونه پورته شوي او صحيفې وچې شويدي. يعنى د مقدراتو كتاب وچ شوي، نور نه څه پكې زياتېږي او نه څه ترې كمېږي او هغه قلم چې د انسان برخه ليك ئې ليكو پورته كړي شوي او له ليكلو ودرېدلي.

ديته په پام چې د غرض خاوندان له دې باطل تصور او ذهنيته نه ناوړه استفاده كوي او خلك ورباندې غولوي او بې لاري كوي، قرآنكريم په مكرره توگه له ماسوى الله نه علم غيب نفې كوي او رسول الله صلى الله عليه وسلم ته په تأكيد سره مكرراً امر كوي چې اعلان وكړي علم غيب نه لري.

توحيد او شرك ----- توسل

توسل

يو بل قرآني مفهوم چي د عوامو او عوام غولوونکو له خوا ظلم ورسره شوی، سخت مظلوم واقع شوی او داسي جامه وراغوستل شوې چي نه ئې له ښکلي شکل سره ښايي او نه ئې له اوچتې وني سره اړخ لگوي؛ د "توسل" مفهوم دی. وسيله په قرآنکریم او حديث کي د هغه ښک عمل په معنی استعمال شوې چي د الله تعالی د تقرب او نږدوالي موجب گرځي، الله تعالی فرمايي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ *

المائد: ۳۵

اې مؤمنانو! له الله نه ووېرېئ او د ده لوري ته وسيله ولټوئ او د ده په لار کي جهاد وکړئ ترڅو بريالي شئ.

توسل-----توحيد او شرك

پدې آيت كي د مؤمنانو د برياليتوب لپاره درې شرايط بنودل شوي:

۱- تقوى او ځان ساتنه.

۲- د الله تعالى لوري ته د وسيلې لټول.

۳- د الله تعالى په لار كي جهاد.

كه دا مبارك آيت د قرآن په رڼا كي تفسير كړو او په قرآن كي دا ولټوو چي تقوى، وسيله او د الله په لار كي جهاد كومو اعمالو ته ويل كېږي چي بنده الله ته نږدې كوي؛ نو وبه گورو چي قرآنكريم لمونځ، زكات، حج، روژه، په نېكۍ امر، له بدې نه نهى، د الله په لار كي مال لگول، له الله او رسول نه اطاعت او د اسلام د حاكميت لپاره جهاد؛ الله ته د نږدېوالي او تقرب وسايل دي. د اسلام له نظره هيڅ داسي عمل نشته چي د فرائضو تر ادا كولو نه زيات الله تعالى ته د تقرب سبب شي، پيغمبر عليه السلام فرمايي چي انسان د سجدې په حالت كي تر بل هر حالت نه الله ته ورنږدې وي. خو كه د رنځورو زړونو خاوندانو ته ووايو چي د قرآن له نظره دا اعمال، الله ته د تقرب وسايل دي؛ د هغوى شيطان پدې خبرو نه قانع كېږي! كه ورته وويل شي چي د دعا د اجابت او قبلېدو تر ټولو غوره وخت د فريضي له ادا نه وروسته شېبې او لحظې دي، د دعا د قبلېدو لپاره تر ټولو غوره ځاى جومات او د جهاد سنگردى، په دې هم نه راضي كېږي، كه څه هم دا د الله او د ده د رسول خبره ده. دوى داسي دريځ نيولى چي نه د خداى خبره مني او نه د ده د رسول!! آيا د تعجب او حيرت خبره نده چي څوك په قرآن باندې له ايمان سره سره له وسيلې

توحيد او شرك -----توسل

نه داسې تعبير ولري چي سل په سلو کي له قرآنکریم سره تناقض لري؟ قرآنکریم "وسيله" هلته ذکر کړي چي له هغې نه مخکي او وروسته ئې د شرك په نفی او له غیرالله نه د مرستې غوښتلو په تحریم ټینګار کړی او فرمایلي ئې دي: که له خدای نه پرته له هرچا نه، که په ځمکي کي وي یا آسمان کي، مړ وي یا ژوندي، انسان وي یا پریښته او له هرچا او هر څه نه استعانت او مرسته وغواړئ، هغه نه درنه د زیان دفع کولو وس لري او نه ستا حالت بدلولی شي، هغه چي مشرکان مرسته ترې غواړي په خپله د الله دربار ته د تقرب د وسیلې په لټه کي دي، غواړي د الله په وړاندي نږدې مقام ترلاسه کړي، په خپله ئې سترګي د الهي رحمت په لوري دي او له عذاب نه ئې وېره لري. فرمایي:

قُلْ اَدْعُوا الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُوْنِهٖ فَلَا يَمْلِكُوْنَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيْلًا * اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ يَبْتَغُوْنَ اِلٰى رَبِّهِمُ الْوَسِيْلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُوْنَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُوْنَ عَذَابَهُ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوْرًا *

الاسراء: ٥٦-٥٧

ووايه: له الله تعالى نه پرته چي "پر هر چا او هر څه د ملجأ او مرجأ" گمان کوی؛ "خپلي مرستې ته" ئې راوبولی، هغوی نه له تاسو نه د ضرر دفع کولو توان لري او نه ئې د بدلولو، هغه چي مشرکان ئې مرستي ته راوبولي؛ هر يو ئې چي الله ته ډېر نږدې وي په خپله د الله دربار ته د تقرب وسیله لټوي، د هغه رحمت ته ئې سترګي دي او له عذابه ئې وېره لري، بيشکه چي ستا د رب عذاب د دې وړ دی چي وېره ترې وشي.

توسل-----توحيد او شرك

قرآن کریم خپلو مخاطبینو ته امرکوي چي له شرك او له ماسوی الله نه له مرستې غوښتلو نه ډډه وکړي، یوازي له خدای نه مرسته او مدد وغواړي او د الله لوري ته ورلنډ شي. پداسي حال کي چي د خدای لوري ته وسیله لټول، د شرك د نفی لپاره او د هغه ترخنګ ذکر شوي، خو متأسفانه عوام غولونکي او ټګماران دا جزء داسي تفسیروي چي له ماسوی الله نه د مرستې غوښتلو د جواز دلیل پکي وموندل شي. د سني او شیعه ټول علما او معتبر تفاسیر؛ وسیله یا د تقرب یعنی نږدیوالي په معنی اخلي او یا د هغه عمل په معنی چي د تقرب موجب ګرځي، په احادیثو کي چي هرچیرته د وسیلې کلمه راغلې نو مطلب ترینه تقرب (نږدیوالی) او د الله په وړاندي لوړ مقام دی. تفسیر نمونه له نهج البلاغه نه په روایت سره وایي چي علي رضی الله عنه فرمایي:

ان افضل ما توسل به المتوسلون الى الله سبحانه وتعالى الايمان
به وبرسوله والجهاد في سب له فانه ذروة الاسلام، وكلمة
الاخلاص فانها الفطرة واقام الصلاة فانها الملة ، وايتاء الزكاة
فانها فريضة واجبة وصوم شهر رمضان فانه جنة من العقاب
وحج البيت واعتماره فانهما ينفيان الفقر ويرحضان الذنب،
وصلة الرحم فانها مثرأة في المال ومنساة في الاجل وصدقة
السر فانها تكفر الخطيئة وصدقة العلانية فانها تدفع ميتة
السوء وصنائع المعروف فانها تقي مصارع الهوان

توحيد او شرك ----- توسل

ترتولو غوره شيان چي الله تعالى ته د تقرب سبب کېږي عبارت دي له: په خدای او رسول ايمان، د الله په لار کي جهاد، چي هغه د اسلام لوړه څوکه ده، د اخلاص کلمه چي د فطرت غوښتنه ده، د لمانځه ادا کول چي د اسلام ستنه ده، د زکات ورکړه چي يوه واجبه فريضة ده، د رمضان روژه چي د گناه او عذاب په وړاندي ډال دئ، حج او عمره چي فقرله منځه وړي او گناوې وينځي، صله رحم چي مال زياتوي او عمر اوږدوي، په پټه خيرات ورکول چي گناوې له مينځه وړي او په ښکاره توگه خيرات ورکول چي د ناوړه مرگ مخه نيسي او ښک کارونه چي انسان له نيستۍ او هلاکت نه ژغوري. تفسيرنمونه (ص ۳۲۴ تر ۳۲۵)

مونږ ته رسول الله صلى الله عليه وسلم لارښودنه کوي چي له آذان نه وروسته دا دعا وکړو:

اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمداً الوسيلة والفضيلة، وابعثه مقاماً محموداً الذي وعدته*

متفق عليه

اې ربه! د دې بشپړې بلني او د دې ادا کېدونکي لمانځه ربه! محمد صلى الله عليه وسلم ته وسيله، فضيلت او لوړه درجه ورکړه او په هغه ستايل شوي مقام ئې بېرته راژوندی کړه چي تائې وعده ورسره کړيده.

وواياست: مونږ پدې دعا کي له الله تعالى نه د اسلام ستر پيغمبر صلى الله عليه وسلم ته کومه وسيله غواړو؟! الهي دربار ته مزید تقرب او که پر بل انسان توسل چي د ده او الله ترمنځ وسيله شي، سوالونه ئې خدای ته ورسوي او د دعا د اجابت لپاره ئې

توسل-----توحيد او شرك

سفارش او شفاعت وکړي؟! اوس دا هم وواياست چي له لاندي راتلونکو دوو تعبيرونو نه کوم يو له قرآن او احاديثو سره تطابق لري او کوم يو ورسره ټکر کوي:

- وسيله يعنی له الله تعالى نه د مرستې پخاطر په بل چا توسل او هغه د ځان او الله جل جلاله ترمنځ وسيله او واسطه گرځول، هغه مغیث او د مشکلاتو حلونکی گڼل او د ده له لاری الله تعالى ته د سوال او دعا رسول!!

- وسيله يعني الله ته په نېک عمل سره نږدېوالی. راشی وگورو چي د "وسيلې" لدغو دوو معانيو نه کومه يوه د اسلام له روح سره برابره ده؟ که قرآنکریم ته په دقت سره څير شو نو په هېڅ آيت کي به هم دا ونه مومو چي الله تعالى ته د تقرب لپاره په ماسوی الله د توسل جواز ترې ثابت شي او صراحتاً يا اشارتاً پدې دلالت وکړي چي الله تعالى ته د رسېدو په لار کي داسي ساتونکي او څارونکي گمارل شوي چي لومړی بايد دوی ته مراجعه وکړو، د دوی له لاري د الله دربار ته ځان ورسوو، خپل سوالونه او عرايض د دوی په لاس د الله حضورته وړاندي کړو، که نه نو الله تعالى ئې نه قبلوي، د دې برعکس قرآنکریم په ټينگار سره وائي: الله تعالى تاسو ته ستاسو د غاړې له رگ نه هم درنږدې دئ. الله تعالى دعا قبلوي.

هرڅوک چي خدای ته رجوع وکړي توبه ئې قبلوي.
هر چا چي له خدای نه مرسته وغوښتله همغه ورته کافي دئ.
له خدای نه پرته تاسي بل ولې او مرستندوی نه لرئ.

توحيد او شرك -----توسل

يوازي د خدای عبادت وکړئ او يوازي له همغه مرسته وغواړئ.

خو دا خبره چي آيا د دې جواز شته چي له کوم ژوندي انسان نه د دعا غوښتنه وکړو؟ هو، دا نه يوازي جائز ده بلکه الله تعالى د يوه مسلمان دعا د بل په حق کي ژر قبلوي، الله تعالى د مور او پلار دعا، د دوستانو دعا او د مسلمان له خوا بل مسلمان ته دعا، ژر قبلوي، خو پدې شرط چي له داسي چا نه دعا وغوښتل شي چي ژوندی وي او د دعا توان ولري، انسان له مرگ نه وروسته بل چا ته د دعا وس او توان نه لري، بلکه په خپله د نورو دعا ته محتاج وي، دا که هرڅوک وي او د هر څومره لوړ مقام خاوند وي. نه گورئ چي مونږ د هر لمانځه په وروستۍ برخه کي محمد صلی الله عليه وسلم، ابراهيم عليه السلام او نورو صالحو بندگانو ته دعا کوو او له لوی خدای نه ورته لوړې درجې غواړو.

د دعا د الفاظو او طريقې په هکله هم بايد زمونږ لپاره قرآنکریم او نبوي احاديث معيار وي، په قرآنکریم کي د ډېرو پيغمبرانو عليهم السلام دعاگاني رانقل شويدي، داسي دعاگاني چي پيغمبرانو عليهم السلام د خپلو مشکلاتو د حل لپاره د الله تعالى حضورته وړاندي کړي او رحيم خدای هغه قبولی کړې دي. زمونږ اړتياوی، غوښتنې او سوالونه به حتماً د الله تعالى د دغه غوره بندگانو د غوښتنو په څېر وي، بايد د هر ضرورت او مشکل د حل لپاره همغه لاره غوره کړو چي دوی غوره کړې، خپل عرايض په همغو کلماتو سره الله تعالى ته وړاندي کړو چي لدوی نه کوم يوه په

توسل-----توحيد او شرك

خپلي دعا کي کارولی. په قرآني دعاگانو کي له ورايه گورو چي په
هری دعا کي په مستقیمه توگه الله تعالی ته خطاب شویدی، د هر
څه سوال مستقیماً او له کومې واسطې پرته مخامخ الله تعالی ته
راجع شوی دی.

توحيد او شرک ----- شفاعت

شفاعت

د قرآنکریم یو بل مفهوم چي غلط تعبیر ترې کېږي، مظلوم واقع شوی او عوام غولونکي ناوړه ګټه ترې اخلي؛ د شفاعت مفهوم دئ، که قرآنکریم ته مراجعه وکړئ نو وبه گورئ چي پریهودانو باندي د قرآن یو اعتراض دا دئ چي هغوی له شفاعت نه ناسم او غلط تعبیر درلود، قرآنکریم فرمایي:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ* وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ*

البقرة: ۴۷- ۴۸

اې بني اسرائيلو! زما هغه نعمت را یاد کړئ چي پر تاسو مي پېرزو

شفاعت-----توحيد او شرك

کړي او دا چي پر ټولو عالميانو مي فضيلت درکړ او له هغې ورځي نه ووپرېږي چي نه څوک له بل نه څه شي دفع کولی شي او نه کوم شفاعت ترې قبلېدی شي او نه عوض او بدل ترې اخيستل کېږي او نه ئې مرسته کېدی شي.

دغه مبارک آيت چي په قرآنکريم کي په څه معمولي تفاوت سره څو ځله تکرار شويدي؛ څو اساسي مطالب افاده کوي:

- يو وخت الله تعالی پر بني اسرائيلو هومره پېرزوينه کړې وه چي دوی ته ئې د خپل عصر تر ټولو خلکو نه زيات فضيلت ورکړې وو.

- د قيامت د ورځي او په هغه ورځ د الهي محاسبې په هکله د بني اسرائيلو تصور او باور داسي شو چي گمان ئې کاوه، لويو او الله ته نږدې ذواتو ته د دوی انتساب او له هغوی سره د دوی تړاو او رابطه به له الهي عذاب نه د دوی د نجات سبب شي، گمان ئې کولو چي مونږ پيغمبرانو عليه السلام ته منسوب يو او گني شمېر پيغمبران زمونږ له قوم نه غوره شوي، نو دا پيغمبران به خامخا نه پرېږدي چي د دوی قوم او دوی ته منسوب کسان دوزخ ته لاړ شي!! د دوی د دې غلط تصور د تصحيح لپاره ويل کېږي چي: په هغه ورځ هيڅوک له بل نه د څه دفع کولو توان نه لري، هرڅوک به په يوازي توگه خپل رب ته حساب ورکوي، له هر چاسره به د هغه د عمل مطابق معامله کېږي، د الله مقربو بندگانو ته انتساب نه له چا نه عذاب دفع کولی شي او نه ئې له محاسبې خلاصولی شي.
- په هغه ورځ په معاوضې او بدل سره هم له الهي عذاب نه نجات

توحيد او شرك ----- شفاعت

ممکن ندی، د الله تعالی محاکمه د دنیوي محاکمو په شان نده چي په مالي جريمه او عوض سره له مجازاتو نه ځان پرې وژغورلی شو، هلته به هرڅوک د خپل عمل جزا ويني، داسي هم نده لکه عيسويان چي عقیده لري او وايي چي عيسى عليه السلام د خپلو پلويانو د نجات او له الهي مجازات نه د دوی د خلاصون لپاره ځان قربان کړ او په دار شو، نو ځکه به نه لدوی پوښتنه کېږي او نه به مجازات کېږي!! قرآنکریم داسي باورونه او تصورات بې بنسټه او باطل گڼي.

- دوی د شفاعت په هکله هم جاهلانه او د دېني اصولو مخالف تصور لري، گمان کوي څرنگه چي دوی د لویو او مقربو شخصیتونو لمني نیولې دي، له هغوی سره د محبت ډېرې ئې په سینه وهلی دي او تل ئې دوی ته مراجعه کړې ده، پر دوی ئې توسل کړی، نو دغه محبت، توسل او انتساب به د دې سبب شي چي د قیامت په ورځ د همدغو نازولو له شفاعت نه برخمن شي!! او چي دوی ئې شفاعت وکړي نو بیا به ولې جنت ته نه ځي او ولې به له دوزخ نه نه ژغورل کېږي!؟

د شفاعت په اړه د دوی د دې غلط تصور لپاره قرآن فرمایي:

- د قیامت په ورځ د هیڅا شفاعت د هیڅا لپاره هیڅ گټه نه لري.
- د قیامت په ورځ به داسي څوک ونه موندلی شي چي د مجرم شفاعت ته راودانگي، د هغه مرسته وکړي او له الهي محاسبې نه ئې وژغوري. قرآنکریم فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا

شفاعت----- توحيد او شرك

بَيِّعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ*

البقره: ۲۵۴

اې مؤمنانو! زمونږ له لوري درکړل شوې روزي د هغې ورځې له
رارسېدو نه مخکې اتفاق کړی چې نه پیرل او پلورل پکې شته او نه
دوستي او نه شفاعت او کافران ظالمان دي.
همدا راز قرآن کریم هغه شفاعت نفی کوي چې په شرک منتهي
کېږي، فرمایي:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا
خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ
رَعِمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا
كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ*

الانعام: ۹۴

بیشکه چې زمونږ خوا ته همغسې یوازي راغلئ لکه چې لومړی ځل
مو پیدا کړي وئ او هر هغه څه مو شا ته پرېښودل چې مونږ درباندي
پېرزو کړي وو او اوس ستاسو هغه شفاعت کوونکي هم نه درسره
وینو چې گمان مو کړي وو دوی ستاسو په اړه زمونږ شریکان دي،
بیشکه چې ستاسي ترمنځ بېلتون راغی او مزعوم شفاعت کوونکي
مو درنه ورک شوي.

همدا راز فرمایي:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ
هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي
السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ*

توحيد او شرك ----- شفاعت

يونس: ۱۸

دوی له الله تعالی نه پرته د داسي چا عبادت کوي چي "په نه عبادت سره ئې" دوی ته ضرر نشي رسولی او "په عبادت سره ئې" دوی ته گټه نشي رسولي او وايي: دا د الله په وړاندي زمونږ شفاعت کوونکي دي، ووايه: آیا پدې شفاعت کوونکو سره غواړئ خدای د آسمانونو او ځمکي پداسي څه خبر کړی چي نه ورباندي پوهېږي؟! پاکي ده هغه لره او لدینه ډېر لوړ دی چي شريك ورسره نيسي.

يعنی: دا مشرك عناصر چي د شفاعت په هکله غلط او باطل تصورلري، د داسي څه عبادت کوي چي دوی ترې د ضرر د دفع کولو او گټي رسولو طمع لري، پداسي حال کي چي دوی نه د گټي وس لري او نه د تاوان واک، د گټي او تاوان فيصلې له الله تعالی سره دي. مشرکين له الله تعالی نه پرته له نورو نه د مرستې غوښتلو د جواز په هکله وايي: مونږ خو د دې شيانو عبادت نه کوو، فقط دوی د خدای په دربارکي خپل شفاعت کوونکي نيسو، دوی د خدای په وړاندي زمونږ وسيله او شفيع دي، قرآن د دوی د دې ادعا د ترديد لپاره فرمايي: آیا تاسي غواړئ د خپلو شفاعت کوونکو له لاري الله تعالی ته داسي څه وواياست چي هغه نه پرې پوهېږي؟! په ځمکه او يا آسمان کي له هغه نه پټ دي؟! په دنيا کي چي څوک د حاکم او پاچا په وړاندي د کوم کس شفاعت کوي نو ورته وايي: دا ښه سړی دی، له تاسي سره اخلاص لري، څه جرم ئې ندی کړی، ستاسي معلومات د ده په اړه مکمل او دقيق ندي، هغه د دې لایق ندی چي سزا ورکړی شي او مجازات شي، بايد عفوه ورته وشي، دا ستاسي

شفاعت-----توحيد او شرك

او د نظام په گټه ده..... آیا فکر کوئ چې الله تعالى هم همداسي دئ لکه دا دنيوي پاچايان چې شفاعت کوونکي ئې د مجرم له حقيقي حالت نه خبروي؟! آیا داسي څه شته چې له الله تعالى نه پټ وي؟! او بيا دا شفاعت کوونکي راشي او الله تعالى ته ئې په هکله معلومات ورکړي؟! الله تعالى لدې عيب نه پاک او له شريك نه بې نياز دئ.

قرآن د هغه کسانو حالت څومره ښه ترسيم کړی چې پدې ډول شفاعت باور لري او خپل مزعوم شفاعت کوونکي ئې د الوهيت تر درجې پورې لوړ کړيدي، دا کسان به د قيامت په ورځ په حقيقت پوه شي او وبه وينې چې دوی په غلطه روان وو، د دې خيالي شفاعت کوونکو په هکله ئې باطل تصور درلود، هغه چې دوی په دنيا کې له الله تعالى سره برابر او شريکان گرځولي وو، نه يوازي د شفاعت کولو توان نه لري بلکه له دوی نه خپله بيزاری اعلانوي او په خپله غلطۍ اعتراف کوي، قرآن فرمايي:

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * اِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ *
وَمَا أَضَلُّنَا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ * فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ * وَلَا صَدِيقٍ
حَمِيمٍ *

الشعراء: ۹۷-۱۰۱

قسم په خدای چې مونږ په څرگند ضلالت او بې لاري کې وو چې تاسو مو له رب العالمين سره برابر گرځولي وئ، مونږ بل چا نه يو بې لاري کړي مگر دغو مجرمينو، اوس نه شفاعت کوونکي لرو او نه رښتیني دوست.

د قيامت په ورځ چې ټول حقایق به څرگند شي، وبه لیدل شي

توحيد او شرك ----- شفاعت

چي دا مشرکه ډله او په مشرکانه شفاعت باور لرونکي به په خپله خپل باورونه غلط شمېری، ځانونه به گمراه بولي، اعتراف به کوي چي دوی خپل لویان د الوهیت درجې ته اوچت کړي وو او هغه کسان به مجرم شمېري چي دوی ئې بې لاري کړي وو او وبه وايي: اوس نه داسي شفيع لرو چي د خدای په وړاندي زمونږ شفاعت او مرسته کولی شي او نه داسي دوستان او اولياء چي گمان مو کولو دوی پر مونږ او مونږ پر دوی گران يو او د قیامت په ورځ به د الله په وړاندي زمونږ حمايت او شفاعت کوي!!

د قرآنکریم متعدد آیتونه پدې دلالت کوي چي د قیامت په ورځ شفاعت نشته او د هیچا شفاعت بل چا ته گټه نه شي رسولی، له الهي عذاب او مجازات نه ئې نه شي ژغورلی، د دې آیتونوترڅنگ داسي مبارک آیتونه هم شته چي "مشروط شفاعت" په اثبات رسوي او په جواز ئې دلالت کوي، قرآنکریم فرمایي:

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

البقره: ۲۵۵

هغه به څوک وي چي د ده په وړاندي د چا شفاعت وکړی شي، مگر د ده له اذن او اجازې وروسته؟ په ټولو هغو شيانو پوه دئ چي د دوی مخی او یا شاته دي او دوی د ده له علم نه په هیڅ شي احاطه نشي کولی، مگر په هغه څه چي ده غوښتي....

یعنی هغه شفاعت نشته چي تاسي ئې تصور او گمان کوئ، داسي نده چي کومه پرېخته یا کوم مقرب بنده به یو شمېر مجرمین

شفاعت-----توحيد او شرك

راغونډوي، د خدای حضور ته به ئې ورولي او هلته به ئې شفاعت کوي، نه، داسې نده، بلکه شفاعت کوونکي به هم د خدای له لوري غوره کېږي او شفاعت کېدونکي هم، هغه به مشخصو کسانو ته د خاصو کسانو په اړه د شفاعت اجازه ورکوي، دواړه به د الله تعالی له لوري ټاکل کېږي، داسې گمان ونکړئ چې د لوی رب په وړاندې څوک د ده له اجازې پرته د خبرو او شفاعت توان او جرأت ولري او یا څوک دا توان ولري چې د خدای په نزد بې اجازې د کوم مجرم شفاعت وکړي او په هر څه عالم خدای د کوم مجرم له حال نه خبرکړي او د هغه د داسې صفاتو په هکله ورته معلومات ورکړي چې له مجازاتو نه پرې معاف شي. الله تعالی فرمایي:

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا * يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۰۹-۱۱۰

په هغه ورځ به شفاعت څه گټه نه رسوي، مگر د هغه چا چې خدای اجازه ورکړي او د ده په وينا راضي شي، هر هغه څه ورته معلوم دي چې د دوی مخي ته دي یا ئې شا ته دي او دوی علماً پر ده احاطه نشي کولی. بل ځای کي فرمایي:

"....مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ" *

یونس: ۳

د الله تعالی له اجازې پرته به هیڅ شفاعت کوونکي نه وي، دا دئ ستاسو رب، هغه چې باید عبادت ئې وکړی، آیا عبرت نه اخلئ؟ دا آیتونه پدې دلالت کوي چې د قیامت په ورځ به د مشرکانو

توحيد او شرك ----- شفاعت

مزعوم شفاعت نه وي، د شفاعت په اړه د دوی تصور او گمان بې اساسه او غلط دی، دا ډول تصور په شرك ككړ او له شرکي افکارو نه راوړل شوی تصور دی، شریعت هغه شفاعت مني چي د دې خصوصیاتو درلودونکي وي:

- شفاعت کوونکي د الله تعالی له خوا ټاکل کېږي او د الله تعالی له اجازې نه وروسته به شفاعت کولی شي.
- د شفاعت وړ او د سفارش مستحق کسان به هم د الله تعالی له خوا غوره کېږي او له الهي اذن نه وروسته به د دوی شفاعت کولی شي.
- هېڅوک دا جرأت او وس نه لري چي د الله تعالی له اجازې پرته د هغه په وړاندي څه ووايي او نه څوک د هغه له اذن نه پرته د چا د شفاعت حق او جرأت لري.
- هغه شخص د شفاعت وړ بلل کېږي چي مسلمان وي خو جرم ترې شوی وي، د مشرک لپاره شفاعت نشته، الله تعالی له شرك نه پرته د ټولو گناهونو بخښنه کوي. خوشرک نه بخښي او نه د مشرک په حق کي د چا شفاعت قبلوي او هېڅوک هم دا جرأت نشي کولی چي د الله تعالی په وړاندي د کوم مشرک شفاعت وکړي.

تأويل ----- توحيد او شرك

تأويل

دا ليکنه په اصل کي د يوه ايراني ليکوال د يوې مقالې ځواب دئ چي د ورور حکمتيار لخوا ورکړي شوي او د ايراني مشهورې ورځپاڼې (همشهری) د ۱۳۷۹ کال په ۱۷ او ۱۸ گڼه کي خپره شوې وه او په ايراني مطبوعاتو کي ئې زيات بحثونه راولاړ کړي او ډول ډول غبرگونونه ئې راپارولي وو. په ځواب کي ئې ديارلس مقالې وليکل شوې خو ټولي ناقصي او کمزورې، مونږ دلته همدا ليکنه د درنو لوستونکو د استفادې لپاره رااځلو:

محترم ورور ډاکټر حبيب نبوی يچي په قرآن کي د تأويل او د هرمنوتیک علم په اړه يوه مقاله ليکلی چي په همشهری نومې مشهوره ورځپاڼه کي د اردیبهشت میاشتې په ۱۷ او ۱۸ نېټه خپره شوې وه، نوموړي د تأويل په اړه د څو نظرياتو يادونه کړې ده؛ خو نه پوهېږم ولې ئې د تأويل په اړه تر ټولو

توحيد او شرك ----- تاويل

مهم او اساسي نظر چي فکر کوم له ټولو نظرياتو نه دقيق او زيات صحيح دئ له پامه غورځولی دئ او هيڅ توجه ئې نده ورته کړې!

له همدې کبله مي وغوښتل همدا تشه ډکه کړم، له محترم ليکوال نه پاتې شوی نظر وليکم او د همشهری درانه لوستونکي د هغه څه لوستلو ته راوبولم چي د دکتور حبيب په مقاله کي توجه نده ورته شوې.

هغه څه چي د تاويل په رابطه د مفسرينو ترمنځ د اختلاف سبب شوی، د آل عمران د سورې په اووم نمبر آيت کي د (متشابه) کلمې په څنگ کي د هغې راوړل دي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ*
آل عمران: ٧

الله هغه ذات دئ چي پر تائې دا کتاب نازل کړ چي ځيني آيتونه ئې محکم دي او دا د دې کتاب اصل او بنسټ دئ او پاتې ئې متشابه دي. نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ هغوی په متشابهاتو پسې درومي، د فتنې په لټه کي او د تاويل لپاره، پداسي حال کي چي په تاويل ئې له الله تعالی پرته هيڅوک نه پوهېږي او هغه کسان چي په علم کي راسخ دي وايي: ايمان مو پری راوړی، ټول د الله تعالی له لوري دئ او پند نه اخلي مگر د عقل

تأويل ----- توحيد او شرك

خاوندان.

دغه آيت خو اساسي مطالب په گوته کوي:

۱: د قرآنکریم آیتونه په عمومي توګه په دوه ډوله دي: محکم او متشابه.

۲: محکم آیتونه د قرآنکریم اساسي محور دي او متشابه آیتونه ئې کمه، محدوده او ضمني برخه ده.

که په قرآنکریم کې لږ غور او دقت وکړو نو دا به راته په ډاګه شي چې د قرآنکریم د بحث او څیړنې دوه اساسي محورونه دي، یو شمېر ئې په هغو قضایاوو پورې اړه لري چې د انسان لپاره مشهود، څرګند او ښکاره دي او په انساني قاموس کې ورته صریح او څرګند الفاظ شته، لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ځمکه، غر، انسان او نور، دوه برخه ئې لداسې شیانو سره تړاو لري چې له نظره پټ او غایب دي او انسان په خپل قاموس کې داسې کلمات نه لري چې د هغوی د معرفي کولو لپاره ئې وکاروي. د دې غیبی شیانو د پېژندلو او معرفي کولو لپاره لابد باید هغه الفاظ وکارولي شي چې په اصل کې د ملموسو او ښکاره شیانو لپاره وضع شويدي او ناچار باید د تشبیه له فن نه کار واخیستل شي ترڅو د دې غیبی څیزو داسې انځور وړاندي کړی شي چې حقیقت ته نږدې وي، له همدې ځایه آیتونه په دوو برخو وېشل کېږي:

هغه آیتونه چې د ښکاره او مشهود عالم په اړه بحث کوي، پدې ډول آیتونو کې داسې الفاظ استعمال شويدي چې هریو د خپل ځانګړي مورد لپاره وضع شويدي، مفهوم او مدلول ئې څرګند دي،

توحيد او شرك ----- تاويل

د آيت مراد او په خپل مورد د لفظ تطبيق آسانه دي، دا آيتونه محكم دي، خو هغه آيتونه چي له غيب او غيبي شيانو نه بحث كوي، پدې ډول آيتونو كي د غيبي شيانو د افادې او تعريف لپاره د تشبيه فن كارول شوى او داسي الفاظ پكي استعمال شويدي چي په اصل كي د څرگندو او ټولو ته د ښكاره شيانو لپاره وضع شوي دي، دا آيتونه متشابه بلل كېږي.

لكه په دې مبارك آيت كي:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ

اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ * الاعراف: ٤٥

د يوم، استواء او عرش الفاظ په حقيقت كي د ښكاره او څرگندو شيانو لپاره وضع شويدي، خو پدې آيت كي د ځمكي او آسمان د پيدايښت د شپږو مراحلو او پرځمكه او آسمان د الله تعالى د سلطې او سيطرې د افادې او بيانولو لپاره استعمال شويدي او د دې مطلب د افاده كولو لپاره راغلي چي دا ځمكه او آسمان په شپږو مرحلو كښى پيدا شوى، الله تعالى د هر څه مالك او واكدار دى او هر څه ئې ترواك او عرش لاندې دي.

او څرنگه چي د قرآنكريم اصلي محور محكم آيتونه دي نو لازمه ده چي متشابه آيتونه همدې لورته راجع كړو او د محكمو آيتونو په رڼا كي ئې تفسير او توضيح كړو. نه ښايي متشابه آيتونه په مستقله توگه او محكم آيتونو ته له ارجاع نه پرته په ځانگړي ډول بيان او توضيح كړو. هغه كسان چي په متشابه آيتونو پسې ځي او هڅه كوي چي په ځانگړې توگه او محكمو آيتونو ته له ارجاع پرته

تأویل ----- توحید او شرک

ئې تفسير کړي، هغوی په غلطه روان دي، زړونه ئې رنځور دي، فکري انحراف ئې د دې سبب شوی چې دا غلط تصور خپل کړي، د هغوی مقصد یا فتنه وي او یا د دې آیتونو پر تأویل علم او پوهه حاصلول. هر چا چې د متشابه آیتونو په مراد اکتفاء ونکړه او د تأویل په لټه کې شو، هغه به یا د رنځور زړه خاوند وي چې فتنه لټوي او یا به ئې داسې کارته ملا تړلی وي چې له الله تعالی پرته ئې هیڅوک هم د کولو توان نه لري. هغه غواړي د متشابهاتو په تأویل پوه شي خو د متشابهاتو علم یوازې له الله تعالی سره دی؛ ځکه هغه څه چې د انسان له حواسو نه پټ دي او په عالم غیب کې قرار لري او انسان نه شي کولی په خپلو محدودو حواسو ئې درک کړي، قرآنکریم د عالم غیب د دغو پټو شیانو د پېژندنې او معرفي کولو لپاره داسې الفاظ استعمال کړيدي چې د انسان لپاره ئې درک او فهم آسانه دی او په همدې الفاظو سره ئې د غیبی شیانو مناسب او ممکن انځور وړاندي کړی او د کایناتو او عالم په معرفي کولو کې تر هغه ځایه مخکې تللی تر کومه پورې چې انساني عقل د تلو توان لري، لدینه آخوا انساني عقل د مخکې تګ وس او توان نه لري، نور ئې وزرونه سوځي، باید همدلته توقف وکړي، د هغه د ناقص عقل، قاصر تصور او محدود توان، تنگ نظر، ناقص استعداد او محدود قاموس غوښتنه دا ده چې همدلته په همدې کرښه ودرېږي او نور د مخکې تګ هڅه او هاند ونکړي، هغه نور د مخکې تګ توان نه لري او نه شي کولی د غیبی شیانو په حقیقت او تأویل پوه شي. د افسوس خبره ده چې یو شمېر دوستان د دې مبارک آیت

توحيد او شرك ----- تاويل

صريح حکم ته توجه نه کوي او د آيت د وروستۍ برخې په رابطه داسي څه وايي چي له لومړۍ برخي سره ئې تناقض لري، د آيت لومړنۍ برخه وايي: د رنځور زړه خاوند، فتنه لټوونکي، ماجرا غوښتونکي، شکاک او قناعت نه کوونکي د متشابه آيتونو په لټه کي وي، هڅه کوي پر تاويل ئې پوه شي او په همدې پسې وايي: له الله تعالى پرته هيڅوک د متشابهاتو په تاويل نه پوهېږي. په پای کي فرمايي: د دې ماجرا غوښتونکو، فتنه گرو او بيمارو زړونو خاوندانو په مقابل کي عالمان او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ايمان ورباندي راوړي دئ، ټول د الله له لوري دئ او له عاقلانو پرته بل څوک پند نه اخلي. د تعجب ځای دئ چي هغوی په دې صراحت سترگي پټوي او ادعا کوي چي د آيت په وروستۍ برخه کي الله او د پاخه علم خاوندان مستثنی شويدي او د (الله) او (الراسخون) ترمنځ "او" د عطف واو دئ، دا غلط نظر نه يوازي د همدې آيت له لومړنۍ برخي سره ټکر کوي بلکه د بلاغت خلاف هم دئ، که د الله (تعالی) له لفظ نه وروسته توقف ونکړو او دا واو د عطف واو وشمېرو نو بايد وروستۍ جمله ټوله پر ماقبل عطف کړو چي بياني معنی داسي کېږي: د هغوی پر تاويل له الله او الراسخون في العلم نه پرته بل څوک نه پوهېږي او خدای او د پاخه علم خاوندان وايي: مونږ ايمان ورباندي راوړی، ټول د الله له لوري دي!! يعنی بايد د يقولون په لفظ کي ضمير الله او الراسخون في العلم دواړو ته راجع وي!! او څرگنده ده چي دا نه معقول ده او نه صحيح. د آيت اول او آخر په دې دلالت کوي چي بايد د الله له لفظ سره توقف وکړو او د متشابهاتو د تاويل

تأویل ----- توحید او شرک

علم یوازي تر الله تعالى پوری خاص و شمېرو.

په خواشینۍ سره یادونه کېږي چې ځینې نور بیا وایي چې کېدی شي یو آیت یو وخت متشابه وي او بل ځای محکم، یعنی کولی شو له یوه اړخه ئې متشابه وگڼو او له بله اړخه ئې محکم وشمېرو!! دا نظر نه یوازي د آیتونو د وېش په اړه د قرآنکریم له څرگندونو سره اړخ نه لگوي بلکه پدې سره د قرآنکریم د هر آیت په اړه دا گمان راولاړوي چې شاید دا به هم متشابه وي!! دا نظر هغه کسان وړاندي کوي چې اصلاً د محکم او متشابه په اړه پوره او لازم علم نه لري، دوی د قرآنکریم د مخاطبینو فهم او پوهه معیار گرځوي، یعنی هغه آیت چې مخاطب پرې پوه شو، شک او تردد ورته پکې پیدا نشو، هغه محکم دی او که شک او تردد ئې پکې وکړ او له فهم نه ئې عاجز شو؛ نو بیا دا آیت متشابه دی؛ خو حقیقت دا دی چې د محکم او متشابه د وېش معیار د مخاطب فهم او علم ندی، آیتونه د مخاطبینو انګېرني او فهم ته له توجه او پاملرني پرته په محکم او متشابه وېشل شويدي. د متشابه لفظ په خپله پدې دلالت کوي چې لدینه هغه آیتونه مراد دي چې د تشبیه فن پکې په کار وړل شويدي، د غیبی عالم شیان پداسې الفاظو سره پکې معرفي شويدي چې په اصل او حقیقت کې د ښکاره او ظاهري څیزونو لپاره وضع او ایښودل شويدي او د تشبیه پذیرعه همدا غیبی شیان انسان ته معرفي شويدي.

د تأویل لغوي معنی اصل او اول ته اړول دي او دلته دا مطلب افاده کوي چې متشابه لفظ له فعلي حالت نه خپل اصلي او اولني

توحيد او شرك ----- تاويل

حالت ته واړولی شي. يعني دا چي له تشبيه نه لاسته راغلی مفهوم کافی ونه شمېرو، بلکه د هغه څيز په حقيقت د پوهېدو هڅه وکړو چي چي د تشبيه له لاري مونږ ته رامعرفي شويدي. د مثال په ډول: زمونږ په عرف او قاموس کي عرش هغه تخت ته ويل کېږي چي پاچا ورباندي کېښي او دا ئې د قدرت او واک نښه وي. دا عرش يو جسم وي چي څلور پښې لري. ښه نو د الله تعالی د عرش معنی څه ده؟ که مونږ د دې لفظ د تاويل هڅه وکړو نو بايد پدې اکتفاء ونکړو چي د الله تعالی عرش د ده د قدرت او بې مثالو واکمنۍ مظهر او نښه ده، بلکه دا معنی کافی ونه شمېرو او هڅه وکړو چي د الله تعالی د عرش په ماهيت ځان پوه کړو، حال دا چي ممکنه نده د الله تعالی د عرش ماهيت درک کړو او په حقيقت ئې پوه شو، لا زمه ده چي په خپل حد ودرېږو، له پولو نه د تجاوز او تېرېدو هڅه ونکړو. هرڅوک چي د عرش د ماهيت او کيفيت او د استواء د کيفيت په هکله بحث او مناقشې کوي دا ډول کسان به يا د رنځور زړه خاوندان وي او يا به د خلکو په منځ کي د فتنې ايجادول غواړي او يا به د بې ځايه غرور او لوئی په مرض اخته وي او ځان به ورته لوی ښکاري، په خپل عقل به غره وي او داسي مړۍ يا گوله به خولی ته وړي چي ترستوني ئې نه شي تېرولی او له خپل تغرنه به پښی اوږدې غځوي. پدې ټول پوهېږو چي قرآنکریم د انسانانو په ژبه نازل شوی او خپل پیغام ئې پداسي الفاظو سره بیان کړی چي په عربي قاموس کي موجود دي او دا الفاظ په اصل کي د مشهودو او ښکاره څيزونو لپاره وضع شوي، کله چي قرآنکریم انسان ته له ښکاره او څرگندو

تأويل ----- توحيد او شرك

شیانو نه خبري او بحث کوی نو لفظ او مدلول ئې دواړه واضح او څرگند وي، انسان ئې په آسانی سره درک کولی او ورباندې پوهېدلی شي، مخاطب د دا ډول کلماتو د اورېدلو او ویلو په وخت کې له هیڅ مشکل، شک او اشکال سره نه مخ کېږي، خو کله چې د قرآنکریم د بحث موضوع بدلېږي، له غیبی او غیرمشهودو شیانو نه خبری کوي او د پټ عالم بحث شروع کېږي، نو پدې صورت کې د انساني قاموس په وړاندې سره کرښه کښل کېږي، دغه قاموس بیا د دې پټ او غیبی عالم د اجزاوو د تعریف او پېژندنې لپاره مناسب او لا زم الفاظ نه لري، دا پټ عالم په انساني قاموس کې نه شی ځایېدلی، دا قاموس د دې غیبی شیانو د معرفي کولو صلاحیت او ظرفیت نه لري، د ناچارۍ له مخې د دې غیبی امورو د معرفي کولو لپاره باید همغه ناقص او تنگ الفاظ وکارول شي او همغه د مشهودو او ښکاره شیانو لپاره وضع شوي الفاظ استعمال شي او په همدې الفاظو سره د انسان د فهم او پوهې لپاره د غیبی شیانو یو تصویر او ترسیم وړاندې شي او د تشبیه د فن په مرسته انساني عقل ته د غیبی امورو نقشه انځور شي. د دا ډول آیتونو د الفاظو تأویل او د تشبیه له حالت نه اصلي او لومړني حالت ته اړول د انسان د وس خبره نده، پدې کیفیت له الله تعالی پرته بل څوک نه پوهېږي، ځکه ترکومه حده چې ممکنه وه او انسان ئې توان درلودو، ترهغه حده همدې متشابه آیتونو په همدې الفاظو سره دا شیان معرفي کړي دي، لدینه آخوا انساني عقل د مخکې تگ استعداد او توان نه لري، انسان باید همدلته په همدې پوله توقف وکړي، نور باید د

توحيد او شرك ----- تاويل

وړاندي تگ هيله او هڅه ونکړي، همدا ئې د توان آخريڼۍ او وروستۍ پوله ده، عقل او فهم ئې نور د مخکي تگ توان نه لري، نور نشي کولی دا شيان لدينه زيات وپېژني.

ځيني دوستان وايي: له مونږ سره داسي روايات شته چي ثابتوي "الراسخون في العلم" يا د پاڅه علم خاوندان په تاويل پوهېږي، پدې اړه لاندني څوټکي يادول غواړو:

- پدې کي شک نشته چي د رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحاب او اهل بيت رضي الله عنهم له بل هر چا نه د قرآنکريم په ژبه ښه او زيات پوهېدل، هغوی له ټولو نه زيات د قرآنکريم په مفهوم او هدف پوه وو، مسلمانان ټول پدې اتفاق لري او ټول عقیده لري چي د قرآني مفاهيمو د زده کړې او پوهې لپاره بايد د اصحابو رضي الله عنهم نظرياتو ته مراجعه وشي، پدې رابطه هيڅ اختلاف نشته، اختلاف پدې کي دئ چي د روايت راوي څوک دي؟ آيا دا روايت له مصئون او ډاډمنې لاري مونږ ته رارسېدلي؟ او آيا د وخت تېرېدو او د راويانو تعدد خو پر روايت څه اثر ندي کړی او په الفاظو کي ئې د څه بدلون باعث ندي شوی؟ آيا د رواياتو د ثبتولو په اړه همغه اهتمام او دقت شوی چي د آيتونو په ارتباط شوی؟

- نه ښايي هر روايت معيار وگرځوو او د قرآن آيتونه د هغه په گټه توجيه کړو، بلکه لازمه دا ده چي هر روايت قرآن ته راجع کړو، په قرآن ئې وتلو، که له قرآنکريم سره موافق او برابر وو نو قبول ئې کړو او که نه نو د قبول وړ ئې ونه گڼو. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: که زما له خوا داسي حديث درته ورسېد چي له قرآن سره ئې

تأويل ----- توحيد او شرك

- تعارض او ټکر درلود نو هغه په دیوال ووهی (مه ئې قبلوی)
- هغه روایت چي له عقل سره ئې سمون نه درلود او داسي مطلب ئې افاده کاوو چي پر انساني عقل برابر نه راتو او له عقلي معیار سره ئې ټکر کولو او هغه روایت چي یوه لوی شخصیت ته داسي قول پکي منسوب شوی وي چي د لویانو له اقوالو سره سمون ونلري، د اسلامي معیارونو له مخي کمزوری او ناوړه گڼل کېږي، لکه د ځان ستایل او نورو ته ښکښلی او بد رد ویل، له قدرت سره مینه، ځان زړه ور، شجاع، غیرتي، په غیب پوه گڼل او داسي نورې ادعاګاني کول، نو د داسي روایاتو په اړه باید محتاط وو، هم د دې روایت په هکله او هم ئې د راوي په هکله باید شک ولرو او له ترویج او نشر نه ئې ډډه وکړو، ځکه دا امکان نه لري او له توقع نه بهر ده چي یو لوی شخصیت د ځان ستاینه وکړي، امکان نه لري په اسلام او قرآن پوه انسان د علم غیب ادعا وکړي، د صالحو او مؤمنو شخصیتونو دود ندی چي د ځان لپاره د مقام او قدرت غوښتنه وکړي، امکان نه لري چي یو عالم، د دېن په اساساتو پوه او په اسلامي اخلاقو متخلق انسان دا ادعا وکړي چي زه د راسخ فی العلم له ډلي نه یم، د پاڅه علم خاوند او د متشابهاتو په تأویل پوه، که پوهېدلی نو دا کار به ئې کړی وو، د ادعا په ځای به ئې متشابهات توضیح کړي وو، مونږ خو د دوی په اقوالو کي هیڅ داسي بېلگه نه گورو چي د کوم متشابه آیت په اړه ئې څه ویلي وي.
 - د تأویل په اړه چي محترم ورور داکتر ایجی کوم تحلیل کړی له هغه نه داسي څرگندېږي چي گویا د قرآنکریم الفاظ څو مختلفې

توحيد او شرك ----- تاويل

معناگانې لري او د قرآنکریم آیتونه د ظهر او بطن، ښکاره او پټه (مخ او منځ) لري او د هر آیت په بطن کې بیا نور بطنونه شته!! راشی وگورو چې دا وینا د قرآنکریم ستاینه او توصیف دی او که نه برعکس دا قرآن ته د یوه عیب د انتساب په معنا ده؟! د قرآنکریم په اړه کېدی شي دوه انگېرني ولرو:

۱. قرآنکریم واضح، مبین او څرگند کتاب دی چې له آسمان نه ځمکې ته د انسان د هدایت لپاره "نازل" شوی، الفاظ او مفاهیم یې مخاطب ته څرگند او د فهم وړ دي.

۲. قرآنکریم داسې کتاب دی چې الفاظ او مفاهیم یې سخت مغلق، پیچلي او له فهم نه لوړ دي، له محدودو کسانو پرته نور څوک یې په معنی او هدف نه شی پوهېدلی.

راشئ دا وگورو چې له دغو دوو تصوراتو او انگېرنو نه کوم یو حقیقت ته نږدې او صحیح دی؟ دا هم باید وڅیړو چې ولې او په کوم دلیل ځینې کسان د قرآنکریم په هکله دا ادعا کوي چې قرآن پیچلی او مغلق کتاب دی او له محدودو افرادو پرته نورو ته د درک او فهم وړ ندی؟ د دې تصور د پیدا کېدو علت څه دی؟ آیا دا پر قرآنکریم د علم او پوهې په نتیجه کې رامنځته شوی دی؟ او که قرآنکریم ته زیات احترام د دې تصور د راولاړیدو سبب دی؟ او که جهل او ناپوهي یې عامل دی؟ او یا دا چې غرض او مرض، انحصار طلبې او له دین نه دکان جوړول یې ترشا دي؟ څوک چې د قرآنکریم په هکله دا غلط او ناقص تصور لري، د خپلې رایې د اثبات لپاره څه دلایل وړاندې کوي؟ د قرآنکریم کومې برخې پیچلي او له فهم نه لوړ

تأويل ----- توحيد او شرك

بولي؟ د دې موضوعاتو څيړل ډېر وخت او اوږده بحث ته ضرورت لري، خو هڅه به وکړو چې په مختصرو الفاظو سره پدې هکله څه ناڅه رڼا واچوو:

قرآنکريم په پوره صراحت، تاکيد او تکرار سره دا خبره کوي چې قرآني آيتونه روښانه، واضح، آسانه، د فهم وړ، له غموض او ابهام نه پاک او فارغ دي، فرمايي:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ *
دا د روښانه او واضح کتاب آيتونه دي

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ * القمر: ۱۷
بيشکه چې قرآن مو د یادوني لپاره آسانه کړی؛ آیا پند اخیستونکی شته؟

دا مبارك آيت درې ځله په قرآن کي تکرار شويدي. پداسي حال کي چې د دې کتاب نازلونکی حکيم خداى په ډېر صراحت، وضاحت، تاکيد او تکرار سره فرمايي چې قرآن آسانه، واضح او څرگند دى، د هر چا لپاره د فهم وړ او د هر پند اخیستونکي لپاره د پند وړ دى، که څوک د دې الهي قضاوت او حکم په مقابل کي دا ادعا وکړي چې په قرآنکريم کي يو شمېر پیچلي او د غامضې معنی درلودونکي الفاظ او برخي هم شته چې هر چا ته د فهم وړ ندي، آیا دا نظربه د منلو وړ وي؟ آیا دا قضاوت د قرآني قضاوت مخالف ندی؟! آیا د قرآن په مقابل کي بې باکي او بې حرمتي نده؟ الله تعالى د خپل کتاب په اړه يو څه وايي او دا خلک د دې قول مخالف بل څه، الله تعالى قرآن آسانه او د فهم وړ بولي، خو

توحيد او شرك ----- تاويل

هغوی عیب ورپوری تړي، د فهم له سطحی نه ئې لوړ شمېري او لگیا دي د دې باطل تصور د اثبات لپاره دلايل لټوي!!
په سلگونو آیتونه پدې دلا لت کوي چي قرآنکریم واضح، روښانه او آسانه دئ، که یوازي همدا پورته ذکر شوي آیتونه هم وي نو همدا کافي وو چي مخالفت ئې نه وی شوی او داسي تصور راسره هیڅ کله نه وی پیدا شوی چي قرآني آیتونه سخت، پیچلي او له فهم نه لوړ دي.

الله تعالی او رسول صلی الله علیه وسلم خلك تشویقوي چي قرآنکریم ته رجوع وکړي، هغه د خپلي لاري مشال وگرځوي، بلنه ورکوي چي په دې کتاب سره له تیارو نه د رڼا لور ته لاره مومي، ورته وایي چي پدې کتاب سره هم ځان پېژندی شي او هم الله تعالی، هم دنیا او هم آخرت، ښه له بد، خیر له شر، گټور له زیانمنو شيانو نه ورباندي بېلولی شي، دا کتاب معیار دئ، تله ده، مشال دئ، لارښود دئ، د ټولو لپاره رانازل شوی او د ټولو لپاره د فهم او درک وړ دئ. لدې وضاحت او صراحت سره سره شته داسي کسان چي د دې حقیقت په خلاف غلط تصورات لري او وایي: د قرآنکریم پر مفاهیمو پوهېدل آسانه ندی، دا د هر چا د وس خبره نده، دا کار د ټولو لپاره ممکن ندی، پدې کتاب کي پیچلي او غامض مسائل شته، هرڅوک ورباندي نشي پوهېدی او په دې ترتیب سره هغه قرآنکریم چي باید د نورو معرفي کوونکي وي په خپله د تعریف او پېژندنې بلی وسیلی ته اړ شمېرل کېږي او د دې په ځای چي د نورو لپاره مشال او خراغ وي په خپله روښانه کوونکي ته محتاج بلل

تأويل ----- توحيد او شرك

کېږي!! دا څه عجیب قضاوت!! دا څومره بې انصافه تصور!! او دا څومره ناروا او غلطه انګېرنه!!

قرآن فرمایي! که دکوم آیت په مفهوم پوه نه شوی، کوم آیت مشکل او سخت درته ښکاره شو نو د همدې مشکل مفهوم توضیح او بیان په نورو آیتونو کې ولټوی، ځکه چې دا کتاب داسې دی چې یوه برخه ئې د بلې تشریح او بیان کوي، سوالونو ته ځواب وايي، اشکالات رفع کوي او ابهامات له منځه وړي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: که داسې حدیث درته راغی چې له قرآن سره ئې تناقض او توپیر درلود نو په دیوال ئې ووهی. خو دا ښاغلي وايي: زموږ خبره د قرآنکریم په هکله معیار او ملاک ده!! خپل نظریات دومره باارزښته شمېري چې باید قرآني مفاهیم ورباندې وتلل شي او د قرآن په ځای د دوی تصورات مرجع او مصدر وبلل شي!!

دیني تحریکونه او اسلامي خوځښتونه تل دا عارضه او مشکل لري چې د تاسیس له لومړي پړاو نه وروسته ئې یوه داسې خاصه ډله رامنځته شي چې له دین نه ځانته دکان جوړ کړي او د خلکو د تحمیق په وسیله ئې بدل کړي، په چل سره او د دېن په نامه له خلکو مال او دولت ترلاسه کوي او نه پرېږدی چې خلک د دېن په اصلي غوښتنو پوه شي، قرآنکریم د دې ستر خنډ په هکله فرمایي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَاْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ...*

التوبه: ۳۴

اې مؤمنانو! زیات شمېر احبار او رهبان (د یهودو او نصرانیانو

توحيد او شرك ----- تاويل

علماء) په ناحقه د خلکومالونه خوري او د الله تعالى د لاری خند
گرځي.

هرکله چې د الله دين دغو خلکو ته پاتې شوی او دا خلک پدې
توانېدلي چې له دين نه د خلکو د تحميق او ناوړه گټې ترلاسه کولو
وسيله جوړه کړي، نو کریم خدای د خلکو د هدايت لپاره پيغمبران
رالېږلي، ترڅو دين د دوي له انحصار نه آزاد کړي، د دوی له خوا
جوړ شوي خرافات او په دين پوری په ناحقه لگیدلی تورو نه له منځه
يوسي، د خلکو پراوړو په ناحقه ايښودل شوي درانه بارونه لری
کړي او د همدې مکارو او دروغجنو له خوا د خلکو په لاس پښو کي
اچول شوي ځنځيرونه مات کړي، د الله تعالى او خلکو ترمنځ بې
اساسه او کاذب موانع ختم کړي او خلکو ته دا وښيي چې دا د دېن
دروغجن او مکار ټيکه دارن، د بندگانو او الله ترمنځ واسطه ندي،
الله تعالى ته د رسېدو لاره له دوی نه نده تېره شوې، هر بنده کولی
شي له خپل رب سره مخامخ او له واسطې پرته راز او نیاز وکړي او
دا ورته په ډاگه کړي چې خدای د ټولو رب دی، هر چیر ته د هر چا
دعا او فریاد اوري، هر بنده ته د غاړې تر رگ نه وړلنډ دی، هغه ته د
رسېدو لپاره هیڅ وسیله ته اړتیا نشته، هیڅوک د هغه له اجازې او
امر پرته د هیچا شفاعت نه شي کولی، چا ته چې الله تعالى د زیان
اراده کړې وي هیڅوک خیر نشي ورسولی او چا ته ئې چه خیر
غوښتی وي هیڅوک ضرر نشي ورسولی. او ټولو ته اعلانوي چې
خدای ته رجوع وکړئ، یوازي د ده عبادت وکړئ او یوازي له ده نه
مرسته وغواړئ.

تأويل ----- توحيد او شرك

الله تعالی خپل کتاب انسانانو ته رالېږلی، مخاطبین ئې ټول انسانان دي، دا د کومې ځانګړې طبقې لپاره ندی نازل شوی، دا د انسانانو د علم او فهم له سطحې سره برابر کتاب دی. الله تعالی دا "کتاب" د خلکو د فهم سطحې ته "رانازل" کړی، هغه ئې دومره لاندې راوستی چې د هر چا لاس ورسېدی شي، هغه کسان چې د قرآنکریم په رابطه وايي چې دا یو پیچلی او غامض کتاب دی هغوی یا دا غواړي چې دین په خپل انحصار او ګروت کې وساتي، ناوړه ګټه ترې وکړي او د دین په عام کېدو کې د خپلې سوداګرۍ زیان ویني او یا دا چې له قرآن نه هیڅ علم نه لري، قرآن ته ئې په غور او دقت مراجعه نده کړې او د قرآن په نسبت خپل جهل ئې د قرآن د غموض لپاره دلیل ګرځولی دی او یا دا چې د همدې تبلیغاتو تراغېزې لاندې راغلی، همدا غلطه خبره ئې په پټو سترګو منلې. دا ډله د خپل غلط تصور د اثبات لپاره دا دلیل وړاندې کوي چې: قرآنکریم دوه ډوله آیتونه لري: یو محکم او بل متشابه. محکم هغه دي چې الفاظ او مفاهیم ئې واضح، روښانه او صریح وي، هر څوک ورباندې پوهېدلی شي؛ خو متشابه هغه دي چې د قرآنکریم د حکم په اساس د تأویل وړ ندي!! دا د دوی غلط نظر او دلیل دی خو حقیقت بیا بل څه دی، رحمن خدای چې دا دین ئې د انساني ژوند د تنظیم لپاره رالېږلی دی، په څرګندو او روښانه الفاظو سره ئې د انسانانو او د دوی د ملموس او ښکاره ماحول په هکله بحث او خبرې کړيدي، ښه او بد، مضر او ګټور، خیر او شر ئې د همدوی په ژبه ورته بیان کړي دی، د حقایقو د بیان لپاره ئې دا دین له آسمانه ځمکې ته راګوز

توحيد او شرك ----- تاويل

کړی، دومره ئې راکوز کړی او داسې ئې بیان کړی چې د انسان د فهم او ادراک له سويي سره بالکل برابر شي، حامل ئې په خپله امي دئ، په امي قوم کي مبعوث شوی، لومړي حاملان ئې په ليک لوست نه پوهېدل، د بلال حبشي، سلمان فارسي، صهيب رومي او ابوذر غفاري په خبر کسان چې نه ئې عربي سمه زده وه او نه په ليک لوست سم پوهېدل، دوی مخامخ له پيغمبر عليه السلام نه د قرآن آيتونه ترلاسه کول، په مراد ئې پوهېدل، نورو ته ئې رسول او د پلي کولو لپاره ئې جهاد ته ملا ترله. متأسفانه همدا عام فهمه، آسانه او روښانه دين د وخت په تېرېدو سره د داسي کسانو په لاس کي لويديلی چې غواړي نور خلک ورباندي تحميق کړي، دين په ځان پوري منحصري او نورو خلکو ته وايي: دا دين يوازي زمونږ لپاره د فهم وړ دئ، نور څوک پدې دين نه شی پوهېدلی، د الله تعالى په ژبه يوازي مونږ پوهېږو، نور دا توان نه لري چې د دېن په رموزو او اسرارو پوه شي، که څوک غواړي له الله تعالى سره رابطه ونيسي نو بايد زمونږ له لاری خداى ته د رسېدو کوشش وکړي، دوی د خداى استازي، د دېن ترجمانان او د خداى او بنده ترمنځ واسطه او وسيله دي!! پدې ډول بې اساسه خبرو سره هغه دين چې ډېر آسانه او عام فهم دئ، په داسي يوه دين بدل کړی چې د يوې خاصې ډلې په واک کي محدود او منحصر پاتې شي، الله تعالى دين له آسمان نه ځمکي ته رالېږلی، خو دوی ئې بېرته له ځمکي نه آسمان ته پورته کړي، هومر لوړ چې د هيچا لاس نشي ورسېدی!! دا خلک، هغه دين چې لومړنی حامل او راوړونکي ئې امي وو، پداسي دين بدلوي چې

تأویل ----- توحید او شرک

فیلسوفان ئې په الف باء نشي پوهېدی!! هغه دین چي د انسان او طبیعت په هکله بحث کوي، پداسي څه بدلوي چي د بحث محور ئې خارق العاده کارونه او ماوراء الطبیعت توکي او پېښي وي!! د دې ډلي د غلط تفسیر له مخي د قرآنکریم ټول څرگند او صریح الفاظ په پیچلیو او غامضو مفاهیمو بدلېږي او محکم آیتونه ئې هم د انسان د فهم له دایرې نه وزي، که قرآنکریم له لمر، سپوږمۍ، ځمکي، آسمان، غرونو، سیندونو، وریځو او باران نه خبري کوي نو د دوی په اند د دې روښانه الفاظو معنی هم هغه نده چي عام خلک ئې انگېري، که څوک غواړي د دې الفاظو په اصلي معنی پوه شي نو باید د دوی په اصطلاح دین پوهانو ته رجوع وکړي، هغه چي د دوی له زعم او گمان سره سم د الفاظو په بطن پوهېږي، که داسي ونکړي او د کلماتو معنی بل ځای ولټوي نو حتماً به د اشتباه مرتکب شي!! دا انگېرنه او تصور چي له دین نه دکان جوړوي، دین د څو محدودو کسانو په انحصار کي راوړي او دین د هغو کسانو د لاس آله جوړوي چي خلک پرې تحمیق کړي او د خلکو مالونه پرې وخوري، قرآنکریم دا حالت څومره ښه انځور کړی:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنْ
الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ *

آل عمران: ۷۸

له دوی نه یوه ډله داسي ده چي په خپلي لیکني او کتاب خپلي ژبې

توحيد او شرك ----- تاويل

داسي اړوي چي ته هغه د الله تعالى د كتاب يوه برخه وې، پداسي حال کي چي هغه د الله د کتاب برخه نده، دوی وايي: دا خبري ټولی د الله له لوري دي، پداسي حال کي چي د الله له خوا ندي، په خداي پوري دروغ ټري سره له دې چي ښه پوهېږي.

گورئ چي دا مکاره او ټگماره ډله خپلي ليکني او خپلي خبري د الله تعالى کتاب ته منسوبوي، خپل غلط او مغرضانه تفسير او تعبير ته الهي تعبير وايي، دوی دا غلطې قصداً او په لوی لاس کوي، ښه پوهېږي چي دا خبری نه د الله تعالى په کتاب کي شته او نه د الهي کتاب معنا هغه ده چي دوی ئې وايي. په دې آيت پسې له ذکر شوو نورو آيتونو نه دا په ډاگه معلومېږي چي په دې رنځ اخته کسان يا هغه خلک دي چي له دين نه ناوړه گټه پورته کول ورته په ميراث رسېدلي او يا هغه واکمنان دي چي له دين نه د خپل زعامت او واکمنۍ د اثبات لپاره وسيله جوړوي او دين د خلکو د غلامۍ آله گرځوي او يا هغه کسان دي چي غواړي پيغمبرانو عليهم السلام او ديني مشرانو ته د انتساب له لاري امتيازات لاسته راوړي، همدا کسان دي چي ځيني شخصيتونه د الوهيت تر مقامه پورته کوي، د خداي شريکان ئې جوړوي، د علم غيب خاوند او د عالم په امورو کي د تصرف حق ورته ثابتوي، له دوی نه مرسته او پردوی توسل لازمي گڼي او ادعا کوي چي يوازي د دوی له لاري د الله تعالى دربار ته لار موندل ممکن ده!! دوی دا ادعاگانې له دغو درنو شخصيتونو سره د محبت او هغوی ته د درناوي له امله نه کوي، بلکه لدينه ئې هدف خپلي گټې وي، غواړي په همدې سره خپل مقام اوچت کړي،

تأویل ----- توحید او شرک

ځکه دوی ځان د دغو شخصیتونو د مادي او معنوي مقام وارث گڼي، هر کرامت چي د هغوی لپاره ثابت کړي گټه ئې دوی ته راگرځي، له همدې نه د امتیازاتو د لاسته راوړلو وسیله جوړوي، قرآنکریم پدې هکله فرمایي:

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ* وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ*

آل عمران: ۷۹-۸۰

هیڅ انسان ته نه ښایي چي الله تعالی ورته کتاب، حکم او نبوت ورکړي او بیا هغه "لدې الهي پېرزويني وروسته" خلکو ته ووايي: له الله تعالی نه علاوه زما بندگان شی! بلکه "د دې برعکس هغه ته دا ښایي چي" ووايي: د دې لپاره باید خدای پالونکي شی چي تاسو خو نورو ته دا کتاب ورزده کوئ او په خپله ئې لولی. او هغه تاسو ته دا امر نه کوي چي ملائکي او پیغمبران خپل اربابان ونیسئ، آیا تاسي ته د کفر امر وکړي، وروسته له هغې چي د دوی په دعوت سره په اسلام مشرف شوئ یاست؟!

له دې لاري چي دین ته کوم زیان اوښتی، هومره ستر زیان دي چي جبران ئې گران کار دئ، همدا غلط تصور د ډېرو ژورو دیني انحرافانو سبب شويدي!! که ووايو چي له همدې لاري دین تحریف شوی، د ژوند له ساحې او صحنې نه وتلی، د خرافانو ښکار شوی او د مابعد الموت په دایره کي محدود پاتې شوی، نو مبالغه به مو نه

توحيد او شرك ----- تاويل

وي کړې.

دا تصور او عقیده چې گویا د قرآنکریم الفاظ بطون لري، ظاهرې یو او باطنې بل څه دي، همدې تصور د هغه کسانو په مخ دروازه خلاصه کړیده چې غواړي خپلي خبرې او غوښتنې د دېن خبرې او غوښتنې وگرځوي، خپل بدعتونه د دېن په نامه مشهور او معروف کړي او له همدې لاري امتیازات لاسته راوړي.

د مذهب په نامه او عنوان د نویو لارو او ضوابطو ایجاد او په دین کې بدعتونه رامنځته کول او بیا همدې بدعت او نویو ایجاد شوو دودونو دستورونو ته له اصل مذهب او دین نه زیات ارزښت ورکول، دا داسې یو آفت دی چې اکثراً مذهبي کړۍ ورباندې اخته کېږي. دا پداسې حال کې چې د دېن تقاضا او حکم دا دی چې باید نه څه ورباندې زیات او نه څه ترې کم کړی شي، د دېن له نظره لکه څنګه چې له دین نه څه راکمول جرم دی همداسې په دین له ځانه څه ورزیاتول هم نابخښونکي گناه ده. دین نه هیڅ زیاتونې ته اړتیا لري او نه څه کمول مني، دین مکمل او ښایسته دی، نه څه او څه ته ضرورت لري او نه خراش او تراش ته؛ خو هغه ټګماره ډله چې له دیندارۍ نه ځانته حرفه او پیشه جوړوي، په خاصو ظروفو کې راوپاندي شي او د خاصو اهدافو پخاطر د مذهب د ښایست او ښکلا تر شعار او عنوان لاندې د خلکو د راجلبولو په نیت په مذهب کې نوی لاری اختراع کړي، بیا ئې مذهب ته منسوبوي، ورپسې همدا د دېن تر پرده لاندې له ځانه جوړ شوي ضوابط ورو، ورو دومره اهمیت او ارزښت پیدا کړي چې د دېن اصلي او حقيقي څېره

تأویل ----- توحید او شرک

تر سورې لاندې راولي، همدا کسان په خپلو بدعتونو سره له آسانه او عام فهمه دين څخه داسې يو مذهب جوړ کړي چې د انسان سليم فطرت ترې کرکه کوي، انساني عقل ئې نه شي منلی او د انسان د طبيعي اړتياوو مخالف او معارض واقع شي.

همدا رنځ بيا د دې سبب شي چې د تقوی او اخلاص تر پردې او شعار لاندې د دېن د اصلي روح مخالف قيود او اصول وضع شي، حلال شيان حرام وبلل شي او د انسان ديني و جايب له ټاکلی دايری نه ووزي، زیاتونه پکې وشي او د قرآنکریم په ژبه دا دين ته منسوب شيان د خلکو لپاره د اضافي بار او درنو ځنځيرونو شکل غوره کړي.

که قرآنکریم ته رجوع وکړو نو وبه وینو چې دا د هر مسلمان داعي یوه ستره دنده او وظیفه گڼي چې د پورته یاد شوې ستونزې او رنځ معالجه وکړي او مسلمانان په دې آفت له اخته کېدو نه وژغوري. قرآن وايي چې پیغمبران علیهم السلام له همدې ډول مشکلاتو سره مخ شويدي او هغوی زیاتې هلې ځلې کړيدي ترڅو د تحریف شوي دين او مذهب پیروان پدې قانع کړي چې د دوی مذهبي مشران د بدعت مرتکب شويدي، هغوی له ځانه په دين کي زیاتونه کړیده، حلال شيان ئې بې دلیل په دوی حرام کړيدي، قرآنکریم له یوه پیغمبر علیه السلام نه حکایت کوي او فرمایي:

وَلَا حِلَّ لَكُمْ بِعُضِّ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا *

آل عمران: ۵۰

او ترڅو هغه ځیني شيان درته حلال وگرځوم چې پر تاسو باندي حرام

توحيد او شرك ----- تاويل

کړي شوي او ستاسي د رب له لوري مي څرگنده نښه درته راوړي، نو له خدای نه ووېرېئ او زما متابعت وکړئ.
همدا راز د رسول الله صلى الله عليه وسلم د وظيفې او مسئوليت په هکله قرآنکریم فرمايي چي هغه راغی تر څو له خلکو درانه بارونه کوز کړي او د خلکو په لاسونو او پښو کي لويديلي ځنځيرونه وشلوي، همدې مطلب ته په اشارې سره فرمايي:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ *

الاعراف: ١٥٧

هغه کسان چي د امي رسول او پيغمبر متابعت کوي، هغه چي دوی ئې نوم په تورات او انجيل کي له ځان سره ليکلی مومي، هغه چي دوی په نېکي گماري او له بدې نه ئې منع کوي او پاک شيان ورته حلال او ناولي ورته حرام گرځوي او بارونه ئې د دوی له اوږو راکوزوي او هغه ځنځيرونه شلوي چي د دوی په لاسونو او پښو کي لويديلي وو، نو چا چي پر هغه ايمان راوړ، د ده مرسته ئې وکړه او د هغه نور پيروي ئې وکړه چي په ده باندي نازل شويدي، همدا کسان برلاسي او بريالي دي.

گورئ چي پيغمبر د خلکو بارونه سپکوي، ځنځيرونه شلوي، انسانان آزادوي، ټول پاک شيان "چي پخوا ئې يوه برخه ځينو ورته

تأويل ----- توحيد او شرك

حرام کړي وو "حلال گرځوي او ټول ناولي شيان حرام شمېري، خلکو ته داسي نور او چراغ ورکوي چي له تيارو او خرافاتو نه ورباندي ووځي او د حقيقت روښانه دنيا ته لار شي.

د ځينو اشتباهاتو تصحيح

"دا د تأويل په اړه د يوې بلې مقالې عنوان وو چي نوموړې ورځپاڼې ته ولېږلې شوه"

د همشهرۍ ورځپاڼې د اردبېشېت مياشتي په ۴ او ۵ نېټه زما ليکنه (د تأويل په هکله يو بل نظر) تر عنوان لاندي خپره کړه، زه ئې مننه کوم، په ځانگړې توگه له هغې تبصرې نه چي د مقالې په اړه ئې درلوده؛ خو د همدې مياشتې په ۱۱ نېټه په همدې ورځپاڼه کي زما د مقالې په هکله د لومړۍ تبصرې خلاف د يوې داسي تبصري شاهد وم چي د حيرانتيا وړ وه او دا ترې څرگنديده چي د ورځپاڼې مسوولين زما د مقالې د خپرولو له امله تر فشار لاندي راغلي او دېته اړايستل شوي دي چي معذرت وغواړي او د خپل ځان د تېرې او د خپلي دغې اشتباه د جبران لپاره مناسب اقدام وکړي، خپلي مخکنۍ خبري بېرته واخلي او د موضوع په اړه د خپلو علماوو او مراجعو آراء نشر کړي.

له همدې نېټې نه څه موده وروسته، په څو پرله پسې گڼو کي د همدې موضوع په اړه د يو شمېر علماوو نظريات او مرکې خپرې شوې، "صدا و سيمای جمهوری اسلامي ايران" هم د دغې موضوع په رابطه له يوه عالم سره مفصله مرکه درلوده، چي دا ټول مي په

توحيد او شرك ----- تاويل

دقت سره تعقيب کړل او په همدې رابطه او د دې نظرياتو په حواله لاندیني ټکي وړاندې کول غواړم:

• د يوې موضوع په هکله د مختلفو نظرياتو خپرول غوره اقدام دئ، حقيقت هغه وخت ښه څرگندیدلی شي چې د خپل معارض او ضد ترخوا کينسودل شي، د حق پلويان له مناقشې او له مخالفو نظرياتو نه وېره نه لري، بلکه دا يو ضرورت شمېري او په خلاصه ټنډه ئې اوري، دا د باطل خاصيت دئ چې په تياره او تنهائې کي خوښ وي، د مقابلي او مناقشې توان او جرأت نه لري، حقيقت خو د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبرې د اورېدو حوصله لري، مؤمن ټولي خبرې اوري بيا ئې له منځه حق انتخابوي او هغه څه مني چې حق وي:

فَبَشِّرْ عِبَادَ * الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ
الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ *

الزمر: ۱۷-۱۸

آيا دا نه گورئ چې قرآن کریم حتی د هغو کسانو په ځواب کي چې ويل به ئې رسول صلی الله عليه وسلم، مجنون دئ، شیطاني اللقاءات ورته کېږي، ساحر، جادوگر او کاهن دئ، د دې او دېته ورته اباطيلو د ځواب لپاره تر ټولو غوره، معقوله او منطقي لاره اختياروي او فرمايي:

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ
عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ

تأویل ----- توحید او شرک

تَذْهَبُونَ * إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ

يَسْتَقِيمَ * التکویر: ۲۲ - ۲۸

ستاسي ملگری لیونی ندی، په بنکاره افق کي ئې لیدلی او هغه په غیب بخل نه کوي "د کاهنانو په شان ندی چي په غیب ویلو اجره غواړي" او خبره ئې د رتل شوي شیطان خبره نده، نو چیرته ځی؟ دا خو له پند او یادوني پرته بل څه ندي، ستاسي د هر هغه چا لپاره چي غواړي په نېغه لاره روان شي.

پوهېږئ چي دا د کوم ذات ځواب دی؟ دا د هغه قهار او مالک الملك الله ځواب دی چي د مرگ او ژوند فیصله له ده سره ده، د رزق او روزي خزاني ورسره دي، فعال لمایرید دی، له حق نه د منکرو او گستاخو حق دښمنه خلکو په ځواب کي د دې په ځای چي له قهر او غضب نه کار واخلي، عذاب ورباندي نازل کړي، د نرمۍ او مهربانۍ لاره نیسي او رسول صلی الله علیه وسلم د هغوی د ملگری په توگه ورمعرفي کوي.

د تأویل په اړه چي پدغو مقالو کي څه لیکل شوي د هغوی په ځواب کي باید ووايم:

متأسفانه یو شمېر دوستان تفسیر او تأویل مترادف لفظونه شمېري؛ خو حقیقت داسي ندی، قرآنکریم د تأویل لفظ یوازي د متشابه آیتونو په هکله استعمال کړی، د قرآن له نظره د متشابهاتو د تأویل هڅه ناوړه عمل دی، دا د هغو کسانو کار گڼل شوي چي رنځور زړونه لري او فتنې لټوي، د تعجب او افسوس وړ ده که د قرآن له دې صراحت سره سره د متشابهاتو تأویل، مذموم او ناوړه

توحيد او شرك ----- تاويل

عمل ونه بلل شي:

فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ * آل عمران: ۷

او هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دی، د همدې کوږوالي له امله په متشابهاو پسې ځي، فتنې لټوي او د تاویل هڅه کوي، پداسي حال کي چي له الله تعالی پرته هیڅوک ئې په تاویل نه پوهېږي.

نه پوهېږم په کوم دلیل دا مذموم او ناوړه عمل د پاڅه علم خاوندانو ته منسوبېږي؟ پدې پوهېږو چي یو غیبي او پټ څیز له مشهود او ښکاره څیز سره له تشبیه پرته په بل څه نشو درک کولی، انسان نه د غیبي شیانو د کیفیت د ادراک توان لري او نه ئې د معرفي کولو لپاره په خپل قاموس کي خاص او ځانگړي الفاظ. قرآنکریم خپلو مخاطبینو ته د غیبي شیانو د معرفي لپاره د تشبیه فن کارولی دی، د متشابهاو آیتونو په ذریعه ئې انسان ته د غیبي نړۍ په لوري د فهم لاره پرانستي ده او د غیبي شیانو ادراک ئې ترممکنه حده ورته آسانه کړی.

له غیبي شیانو نه چي د قرآنکریم متشابهاو آیتونه کوم انځور او تصویر وړاندي کوي، په هغه کي د انسان د عقلي او ذهني قدرت او ظرفیت وروستی حد مراعات شویدی، ترکومه حده چي د انسان عقل کار کولی شي، په قاموس کي ئې د دې شیانو لپاره چي کوم الفاظ موجود وو هغه ټول په کار وړل شويدي. دا د انساني توان وروستی پوله ده، لدینه آخوا د مخکي تگ او مزید علم ترلاسه

تأويل ----- توحيد او شرك

کولو توان او وس نه لري. قانع او په خپل حد پوه انسان همدلته توقف کوي او د وړاندي تگ هاند نه کوي، خو حريص، د ناروغ زړه او دماغ خاوند او شکاک انسان پښی له خپل ټغر نه اوږدې غځوي او د وړاندي تگ سعی او هڅه کوي.

د آيت وروستۍ برخه په څرگنده توگه وايي چي د پاڅه علم خاوندان د دې پر ځای چي د متشابها تو د تأويل هڅه وکړي، توقف کوي او وايي: مونږ ايمان پری راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دی. يو شمېر دوستان د تأويل او تفسير تر منځ دې توپير ته متوجه ندي او دېته پام نه کوی چي تأويل تر متشابها تو پوري خاص دی، د تأويل لفظ د ټولو آيتونو لپاره ندی استعمال شوي، دوی د همدې غلط تصور له مخي د ډېرو اشتباهاتو مرتکب شويدي، هر چيرته ئې چي داسي آيتونه ليدلي چي مجمل دي، شرحې او تفصيل ته ضرورت لري، مجاز، تمثيل او استعاره پکي په کار وړل شويده، نو مخکي لدینه چي غور وکړي فوراً وايي: دا آيتونه د هر چا لپاره د فهم او پوهې وړ ندی، بايد دلته له تأويل نه استفاده وشي!! همدا ډله بيا تأويل په دوو برخو وېشي: يو جائز تأويل او بل ناجائز تأويل، پر همدې وېش په استناد سره وايي چي دا ضروري ده چي يوه ډله علما بايد د متشابها تو په تأويل پوه وي!! څرگنده ده چي دا ډېر کمزوری تصور او بې اساسه استدلال دی، د آيتونو تفسير، بيان او تشریح روا او جائز عمل دی، خو د متشابه آيتونو تأويل د قرآن د حکم په اساس ناوړه عمل دی.

• د الرسخوان في العلم په هکله بايد ووايو چي تر خاصو

توحيد او شرك ----- تاويل

کسانو دا مختص کول او داسي ادعا کول چي لدې نه فقط اهل بيت مراد دې، صحيح خبره نده، قرآنکريم د اهل کتاب د يو شمېر علماوو لپاره همدا صيغه په کار وړی ده، هلته چي فرمايي:

لَكِنَّ الرَّاْسُخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا *

النساء: ۱۶۲

لکن د دوی راسخين في العلم او مؤمنان پر هغه څه ايمان لري چي پر تا باندي نازل شوي او پر هغه څه هم چي له تانه مخکي نازل شوي، لمونځ کوونکي، زکات ورکوونکي، پر خدای او آخرت ايمان لرونکي، ډېر ژر به دوی ته ستره بدله او اجر ورکړو.

د الرسخوان في العلم صفت تر محدودو او خاصو کسانو پوري مختص کول نه يوازي له قرآنکريم سره توافق نه لري بلکه دا تصور له قرآن سره ټکر کوي.

سره لدې چي د قرآنکريم آيتونه ټول روښانه او مدلول ئې څرگند دئ، الفاظ ئې په ډېر ښکلي او ښايسته انداز کي او پداسي طريقي له يوه بل سره په يوه مزي کي پوييل شوي چي هم ئې عمومي مطلب واضح وي او هم د هر لفظ ځانگړی معنی، او مخاطب ئې په ډېره آسانی سره درک کولی او ورباندي پوهېدلی شي. د آيتونو مفاهيم واضح او هرچاته د فهم وړ دي، که څوک په کوم آيت يا لفظ پوه نشي نو بايد مخکي وروسته آيتونو ته مراجعه وکړي تر څو د مطلوب آيت په مفهوم پوه شي. د هر لفظ صحيح او دقيقه معنی هغه

تأويل ----- توحيد او شرك

وخت معلومېدلی شي چې له نورو الفاظو سره ئې رابطه په پام کي ونيول شي، همداراز د آيت دقيق تفسير هم هغه وخت ممکن دی چې د آيتونو سياق او سباق ته جدي توجه وشي.

د تأويل معنى بايد د ژبې د کتابونو په ځای په خپله په قرآنکريم کي و لټوو، کېدی شي په عربی کي د دې لفظ لپاره متعددې معناگانې راغلې وي او پدې آيت کي حتماً لدې متعددو معناگانو څخه يوازي يوه مطلوبه وي او هغه مربوطه آيت په خپله راته په گوته کوي. که د تأويل معنى د قرآنکريم د همدې آيت په متن کي ولټوو نو دا به راته په ډاگه شي چې دلته د تأويل معنى، تفسير او تشریح نده، بلکه دلته ئې مراد اصلي او اولني حالت ته گرځول دي، د تشبيه له حالت نه ايستل او لومړني حالت ته اړول، دا د تأويل معنى ده. د مثال په توگه د دې آيت په هکله: "الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى" که ووايو چې دا آيت مونږ ته دا رانښيي چې الله تعالى د هر څه مالک او واکدار دی، ځمکه او آسمان ئې تر حکم لاندې دي، که دلته پدې معنى بسنه ونکړو او ووايو چې عرش څه ته وايي؟ پر عرش د الله تعالى د استواء کیفیت څنگه دی؟ که پدې لاره لاړ شو نو دا تأويل دی او دا په واقع کي هغه عمل دی چې الله تعالى ئې نه خوښوي.

مونږ که په مجاز او استعاره کي پدې مکلف يو چې د الفاظو اصلي معنى وانه خلو، نو په متشابه آيتونو کي خو هيڅ حق او اجازه نه لرو چې د لفظ اصلي معنى واخلو او دا حق نه لرو چې پر ظاهري معنى ئې حمل کړو، په قرآنکريم کي په سلگونو داسي آيتونه شته

توحيد او شرك ----- تاويل

چي هيڅ عاقل ئې د الفاظو ظاهري معنی مراد نه بولي، بلکه د تفسیر او بیان لپاره ئې د آیتونو له سیاق او سباق نه استفاده کوي، د مثال په توگه د الله تعالی دا قول چي فرمایي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقره: ۷

الله تعالی د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی دی او پر سترگو ئې پرده ده او د دوی لپاره لوی عذاب دی.

پدې آیت کي د ختم او غشاوه الفاظ نه ښایي په ظاهري معنی حمل شي او مطلب یی هم د ظاهري معنی اخیستل ندي، لدې آیت نه مخکي یاد شوي آیت د دې الفاظو معنی څرگندوی، مخکنی آیت اعلانوي چي د کافرانو گواښل او ایمان ته رابلل گټه نه لري، هغوی په هیڅصورت کي حق ته غاړه نه ږدي، له عقل نه کار نه اخلي، نه د نورو خبره اوري او نه له حوادثو نه عبرت اخلي، د هغوی د ضمیر صفحه زنگ وهلې ده، وجدان ئې خیرن شویدی، د ادراک او پوهې توان او صلاحیت ئې له لاسه ورکړی.

همداراز دا آیت:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ * الفاتحه: ۵

خدایه! مونږ ته نېغه لاره راوښیه!

پدې آیت کي هم له صراط او مستقیم نه ظاهري معنی مراد نده، دواړه لفظونه د معنوي مفاهیمو د معرفي کولو او افادی لپاره په کار وړل شويدي، لدینه مخکي ذکر شوي آیت پدې دلالت کوي چي له صراط مستقیم نه مطلب یوازي د الله تعالی عبادت او یوازي

تأویل ----- توحید او شرک

له همغه نه د مرستې غوښتل دي.

البقره: ۱۸

صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ *

کانه، گونگیان او پانده دي او بېرته نه راگرځي.

دلته هم د صم، بکم او عمي له الفاظو نه ظاهري معنی مطلوبه

او مراد نده.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا *

الاسراء: ۷۲

د آیت وروستی برخه دا په ډاگه کوي چي له (اعمی) نه مراد

پوندوالی نه بلکه نا پوهي او گمراهي ده.

که په قرآنکریم کي د ذکر شوو استعارو په هکله دا نده روا

چي ظاهري معنی ئې ترې واخیستل شي نو د متشابهاتو په هکله

خو په طریقه اولی سره د ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري.

حکیم خدای خپل کتاب (قرآنکریم) له هغه باران سره تشبیه

کړی چي له آسمان نه راوړېږي او هره دره، سیمه، دښته او خوږ د

خپل ظرفیت په اندازه ترې خړوبېږي، هره سیمه خپله مناسبه او د

خپل ظرفیت برابره برخه ترې اخلي، د لویي دښتې او اړت خوږ برخه

زیاته او د واړه خوږ برخه کمه، همدا راز مخاطبین هم هر یو د خپل

توان او ظرفیت په اندازه له قرآنکریم نه مستفید کېږي، د عالم او

پوه سړي برخه زیاته او د بیسواد، نالوستي او امي برخه کمه، هر یو

ترې مستفید کېږي، هېڅ یو ئې له خیر او گټې نه بې برخي نه پاتې

کېږي، نه بیسواده د بیسوادی له امله ترې محروم پاتې کېږي او نه

عالم د خپل علم په وجه د قرآن په ټولو مفاهیمو او رموزو احاطه

توحيد او شرك ----- تاويل

کولی شي، هر يو خپله برخه اخلي.

هر قول، کلام او وينا چي دا صفت ونلري هغه ناقص دئ، الهي کلام لدې عيب نه پاك دئ، هغه کلام او وينا چي ټولی او يا يوه برخه ئې يوازي د محدودو افرادو لپاره د فهم وړ وي او د نورو لپاره د ادراك وړ نه وي، هغه ناقص کلام دئ او دا جائز نده چي قرآن ته دا عيب راجع کړو. دا قرآن د حبشي بلال، فارسي سلمان او ابو ذر غفاري لپاره د فهم وړ وو، د هغوی له سويې سره برابر وو، هر يو راغلی، له رسول الله نه ئې د همدې آيتونو د اورېدو له برکته ايمان راوړی، دا په داسي حال کي چي هغوی نه په صرف او نه په نحو پوهېدل، نه ئې د بلاغت علم لوستلی وو او نه ئې له فلسفې، منطق، رياضي او حکمت سره آشنائي درلوده.

که څوک سوال وکړي چي: د رسول الله صلى الله عليه وسلم امي او نالوستي قوم څنگه پدې قرآن وپوهېدل چي اوس ئې ستاسي فيلسوفان له درک او فهم نه عاجز دي؟ دې سوال ته ځواب لری؟
 حتماً د دې سوال د توجيه لپاره به دا وواياست چي همدا آسانه او د هر چا لپاره د فهم وړ قرآن په خپله د مسلمانانو له خوا پداسي مشکل او غامض کتاب بدل شوي چي څوک ئې په مفهوم نشی پوهېدی، همدا مسلمانان دي چي د قرآني الفاظو لپاره ئې له ځانه ظاهر او باطن جوړ کړي او د باطن په معنی پوهېدل ئې په خاصو افرادو پوری تړلی. څرگنده ده چي دا تصور او ادعا حقيقت نه لري، که په رښتيا سره قرآني آيتونو بطن او باطن درلودای نو حتماً به رسول الله او يارانو ئې دا مونږ ته بيان کړي وو، دا باطن او يا بطن

تأویل ----- توحید او شرک

به ئې په خپله توضیح کړې وو او د هغو کسانو مخه به ئې بنده کړې وه چې اوس راځي او خپلي خبرې د آیتونو د باطني معناگانو او بطونو ترنامه لاندې پر خلکو تحمیلوي، که قرآن کریم بطن درلودلی نو رسول الله صلی الله علیه وسلم به حتماً د خپل امت لپاره بیان کړی وو، په احادیثو کې به ئې وضاحت شوی وو او د هغو کسانو په مخ به ئې ټول ورونه تړلي وی کوم چې د باطن د توضیح په بهانه له اسلام نه ناوړه استفاده کوي!! په احادیثو او د امامانو په څرگندونو کې هیڅ داسې موارد نشته چې د متشابهاو په تأویل دلالت وکړي، هیڅا هم ندي ویلي چې عرش څه ډول دی، پر عرش د الله تعالی د استواء کیفیت څنگه دی، استواء، هروله او دیته ورته صفات څه کیفیت لري؟!.. رسول الله صلی الله علیه وسلم، یارانو او امامانو د دې ډول صفاتو په هکله هیڅ توضیح او تشریح نده کړې، نو د دې معنی دا ده چې هغوی د متشابهاو له تأویل نه ځان ساتلی او په خپل قول او عمل سره ئې په دې حقیقت اعتراف کړی چې د متشابهاو پر تأویل له خدای نه پرته بل څوک نه شي پوهېدی.

باید په پام کې ولرو چې له اشخاصو سره محبت او د هغوی درناوی د دې سبب نشي چې هغوی د الوهیت مقام ته اوچت کړی شي او له دوی سره د محبت او دوی ته د عقیدت په اساس دا تصور ونکړو چې هغوی هم لکه الله تعالی په هر څه علم لري. واقعیت دا دی چې د انسان علم د الله تعالی د علم په وړاندې د هغه ځاڅکي حیثیت لري چې یوکس ئې د گوتې په سر له لوی سمندر نه پورته کوي. انسان یوازي په هغه شیانو علم لرلی شي چې ورته ښکاره وي

توحيد او شرك ----- تاويل

او يا د وحى په واسطه ورته ښودل شوى وي، انسان له ښکاره شيانو نه آخوا په څه ندى خبر او لدې سرې کرښې نه آخوا يوازي هغه شيان هغه هم په نسبي توگه پېژندلى شي چي الله تعالى د وحى پواسطه ورته معرفي کړي وي، قرآنکریم څه ښه فرمايي:

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ *

النمل: ٦٥

ووايه: په ځمکه او آسمانونو کي له الله تعالى پرته هيڅوک په غيب نه پوهېږي او په دې هم نه پوهېږي چي کله به راژوندی کېږي. په خواشينۍ سره بايد ووايو چي ځيني کسان د "وحى" او "خبر" له لاري په غيبې شيانو پوهېدل له علم غيب سره خلط او گډوي! د دې دواړو ترمنځ توپير نه شي کولى، اشتباه کوي او د وحى په ذريعه له ځينو غيبې شيانو نه اطلاع او لدې لاري په پتو شيانو خبرتيا ته علم غيب وايي، د همدې اشتباه په وجه د علم غيب په هکله داسي څه وايي چي د قرآن له صريح او قاطع وينا سره ټکر کوي، له الله تعالى نه پرته بل ته د علم غيب د ثابتولو ناکامه هڅه کوي، پداسي حال کي چي قرآنکریم په پوره صراحت او قاطعيت سره وايي چي له الله تعالى پرته هيڅوک علم غيب نه لري.

• مونږ د اهل سنت او تشيع معتبرو تفاسيرو ته مراجعه کړيده، پدې ټولو تفاسيرو کي مو هيڅ داسي څه ندي موندلي چي پدې دلالت وکړي چي د قرآني آيتونو پوهه تر خاصو افرادو پوري محدوده ده، هيڅ کوم مفسر داسي ندي ويلي چي پدې آيت مونږ نه پوهېږو او د دې آيت په تفسير يوازي د پاڅه علم خاوندان

تأويل ----- توحيد او شرك

(الراسخون في العلم) پوهېږي.

• که فرضاً دا ومنل شي چي په قرآنکريم کي رښتيا داسي آيتونه شته چي په مراد او مطلب يې يوازي محدود شمېر کسان پوهېدی شي او دا محدود کسان هم نه اوس او زمونږ په زمانه کي شته او نه به په راتلونکي زمانه کي وي او د تېرو شخصيتونو په اقوالو کي هم د دې آيتونو د مراد په هکله څه نه موندل کېږي، که دا فرضيه ومنو؛ نو له لاندنيو اشکالاتو سره به مخ شو:

۱. دا له الهي حکمت سره تطابق او سمون نه لري. د قرآني آيتونو په اړه دا ذهنيت چي ټول يا ځيني ئې د بشر له فهم نه لوړ دي، پدې معنا ده چي حکيم خداى د انسان د لارښوونې لپاره داسي څه هم رالېږلي چي انسان ورباندي نه پوهېږي!! مگر ممکن ده چي حکيم ذات داسي کار وکړي؟!

۲. پدې سره مو په قرآنکريم باندي دا تور او اتهام لگولی چي (نعوذ بالله من ذلك) په هغه کي ځيني مطالب مبهم، مهمل او غير قابل استفاده دي، چي مخاطب ورباندي نه پوهېږي او خاصه گټه ترې نشي اخيستي!! دا په ښکاره د قرآن هتک حرمت دي!! حقيقت دا دي چي په قرآنکريم کي نه مبهم لفظ شته او نه بې معنی او بې گټي کلمه، نه څه پکي زيات دي او نه څه کم، قرآن له اوله تر آخره حق دي او د باطل لپاره پکي هيڅ ځای نشته.

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

قاطعيت او تسامح

اما د جزم او قاطعيت په اړه چي ځيني ئې نفى كوي او په ځاى ئې د تساهل او تسامح سپارښتنه كوي او ځيني نور لدينه مخكي ځي او وايي: حق څو مخونه او متعددې جلوې لري، هرڅوك له خاصي زاويې نه حق ته گوري او ځانگړى انتباه ترې اخلي، د دوى په اند نه بنائې څوك له حق نه د يوې خاصې انگېرني په اساس محكوم شي او اعتراض پرې وشي؛ ځكه دا نده معلومه چي كوم تعبير او انتباه حق ته نږدې، له نورو نه قوي او صحيح ده او حقيقت ئې تر نورو ښه انځور كړي، دوى وايي: ټول انتباهات او انگېرني نسبي وي، له حق نه مختلف تعبيرونه او د هغه په اړه متعدد نظريات بايد نسبي وبلل شي او له همدې زاويې نه وڅيړل شي، لازمه نده د كوم مذهب او نظريې په هكله له تعصب نه كار واخيستل

قاطعیت او تسامح ----- توحید او شرک

شي، حق بايد يوازي په يوه مذهب کي منحصر نه کړی شي، په کار ده پدې هکله قاطعیت او پرېکنده حکم یوی خوا ته کینډول شي!!
پدې هکله بايد ووايو: د "جزم گرائی" اصطلاح په ایران کي راپیداشوې ده، دا د نوي ایرانی فرهنگ برخه ده چي د مذهبي پلورلیزم (تعدد) د جواز او عدم جواز په هکله له بحثونو او مناقشو نه زېږیدلی او د مطبوعاتو بازار ته وړاندې شوي، متأسفانه ځیني کسان دا اصطلاح هر چیرته او ډېر بیخایه کاروي او له قاطعیت نه انکار او د جازم اعتقاد نفي حتی په مهمو اعتقادي مسائلو کي هم ضروري گڼي، هر ځای او هر چیرته ئې نفی کوي!!
د قاطعیت او جازم حکم له مخالفینو نه سوال کوو: که مونږ ستاسي نظر و منو، له قاطعیت او جزم نه لاس په سر شو، نو په ځای ئې کوم مسلک خپل کړو، گمان، حدس او تخمین؟! آیا په اعتقادي مسائلو کي هم قاطعیت پرېږدو او د گمان لاره ونیسو؟!
مونږ خو پدې باور لرو چي حق تل یو وي، تعدد او څووالي نه قبلوي، د حق بني او کین اړخ ته له ضلال او باطل نه پرته بل څه نه وي،

فَمَا ذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ

نو له حق نه وروسته به له ضلال نه پرته بل څه وي؟

حق د هغی نېغې لاري په شان دی چي یوې او بلي خوا ته ئې دیوالونه وي، بني او کینې خوا ته ئې وروڼه وي چي هر یو ئې د باطل په لور پرانستل شوی وي. د حق په اړه عقیده او باور باید داسي قاطع وي لکه دوه جمع دوه مساوي څلور، دلته له څلورو نه

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

پرتله بل هر عدد غلط دئ او که وویل شي ان شاء الله دوه جمع دوه
 خلور کېږي، نو دا هم یوه غلطی ده، ځکه دلته ان شاء الله به ځایه
 کارول شوی، قرآن امر کوي ان شاء الله هغه وخت وکاروئ کله چې
 غواړئ په راتلونکي وخت کي کوم کار ترسره کړئ او په کومې
 وعدې وفا وکړئ. پداسي ځایونو کي لکه روغ اوسې ان شاء الله،
 خدای دې برکت درکړي ان شاء الله، داسي وشول ان شاء الله، داسي
 ئې وکړل ان شاء الله، پدې مواردو کي دا لفظ غلط او به ځایه
 استعمال شويدي، که وایي $2+2=4$ والله اعلم بالصواب، نو بیا
 دې هم اشتباه کړیده او دا جمله دې به ځایه استعمال کړیده، دا
 جمله هغه وخت باید وکارول شي چې خبره غیر یقیني او په گمان
 مېني وي. کله چې قرآنکریم تلاوت کوې نو باید هره کلمه ئې
 وروستی خبره وشمېرې او پدې باور ولرې چې پدې الفاظو کي د
 شک، تردید، گمان او ظن لپاره ځای نشته، دلته قاطع اوسه، په جزم
 خبره وکړه، غوڅ او پرېکنده نظر ولره، د دې پروا مه لره چې ایراني
 پلورلیستان به دې په جزم پالنه تورن کړي!! د تأسف ځای دئ چې د
 پلورلیزم کلمه هم لکه د جزم پالني او قاطعیت په شان د "عوامو" په
 لاس کي پریوتې او مظلومه واقع شوې ده، پلورلیزم یعنی دا چې
 ټولنه دې د بېلابېلو آراوو د تجلی او تبارز ډگروي او د باورونو او
 افکارو تعدد دې ومنلی شي، که دا لفظ پدې معنی واخیستل شي
 چې په یوه ټولنه کي دې د مختلفو او متعددو آراوو او نظریاتو
 تبارز ته اجازه ورکړې شي، باید یوه ډله خپل نظر په زور سره پر
 نورو تحمیل نه کړي او د مختلفو مذاهبو پیروان باید یو بل

قاطعیت او تسامح ----- توحید او شرک

وزغمي، نو پدې صورت کي د پلورليزم په اړه دې تعبير کي څه اشکال نشته؛ خو که لدې لفظ نه دا مفهوم واخيستل شي چي حق يو نه بلکه متعدد اشکال لري، حق د توزيع وړ دئ، هيڅ دين مطلقاً حق ندی او هيڅ مذهب مطلقاً باطل ندی، حق او باطل نسبي دي، د هيڅ دين پلويان حق نه لري د نورو اديانو پر پلويانو اعتراض وکړي او لاره ئې ناسمه وگڼي، نه دي له يوه بل سره مناقشه او مباحثه وي او نه ټکر او تصادم، هرڅوک دي خپلي خوښي او خپلي مخي ته پرېښودی شي او د هر چا مذهب او مسلک دې روغ او محترم وگڼلي شي، نو د پلورليزم دا تعبير نه سم دئ او نه د منلو. د پلورليزم صحيح تعبير دا دئ چي: پرېږده مختلف عقايد او نظريات راڅرگند شي، ميدان ته راوؤځي، اعتقادات او تصورات رابرسيره شي، د يوه بل په وړاندي ودرېږي، تر څو حق ښکاره او راڅرگند شي او باطل افشاء او رسوا شي او له مخ نه ئې غولونکي پردې راپريوځي.

زمونږ باور دا دئ چي حقيقت هغه وخت ښه څرگنديدای شي چي د خپل ضد او نقیض خوا ته کيښودل شي، له هغه سره پرتله او مقایسه شي، د حق پلويان له مناقشاتو او د نظرياتو له اظهار نه وېره نه لري، بلکه هغوی دا عمل ضروري شمېري او په خلاصه ټنډه هرکلی ورته وايي، دا د باطل خاصیت دئ چي "يوازي" او په "تيارو" کي خوښ وي او حریف سره له مخامخ کېدو او له مناقشې او مقابلې نه وېره لري، حقيقت د مؤمن ورکه متاع ده، مؤمن د هرې خبرې د اورېدلو حوصله لري، هره خبره په پوره زغم او پراخه سينه اورېدلی شي، خبري ټولي اوري خو يوازي حق مني او حق خبره

توحيد او شرك ----- قاطعيت او تسامح

قبلوي

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

مگر نه گوري چي قرآنکريم په اعتقادي مسائلو کي د بحث په وخت د نرمۍ امر کوي، د قهر او غصې اسلوب نفی کوي او فرمايي چي بايد حق دين په جبر او زور سره په نورو وتپل شي، فرمايي:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا
انْفَصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ *

البقره: ۲۵۶

په دين کي اکراه نشته، "په دين سره" هدايت له ضلالت نه څرگند شوي، نو څوک چي پر طاغوت کافر شو او په خداي ئې ايمان راوړي، هغه پداسي کړۍ منگولی لگولې دي چي شلېدل ئې نشته او الله تعالى اورېدونکی پوه ذات دی.

راشئ لږ دېته څير شو چي قرآنکريم د هغو کسانو په ځواب کي له کوم اسلوب نه کار اخيستی چي له الله او آخرت نه ئې انکار کولو، جنت او دوزخ ئې نه منلو، رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ئې د مجنون او ساحر خطاب کولو او قرآن دا د الله کتاب ئې اساطير الاولين گڼلو؟ د دوی د سپکو سپورو خبرو او ناروا تبليغاتو په ځواب کي د شديد او قهرجن عکس العمل توصيه کوي که د معقول استدلال، په سره سينه د مخاطب د قانع کولو او پوښتنو ته ئې د مقنع دلايلو په وړاندي کولو ټينگار کوي؟ د التکوير د مبارکي سورې لاندېني آيتونه د دې پوره وضاحت کوي:

قاطعیت او تسامح ----- توحید او شرک

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ * وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ * وَمَا هُوَ
عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ * فَأَيْنَ
تَذْهَبُونَ * إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ * لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ
يَسْتَقِيمَ *

التكوير: ۲۲-۲۸

ستاسي ملگری مجنون ندی، په څرگند افق کي ئې هغه لیدلی او
هغه پر غیب بخیل ندی او خبری ئې د رتل شوي شیطان خبری ندی،
نو چیرته ځی؟ دا خو عالمیانو ته له پند او یادوني پرته بل څه ندی،
د تاسو هغه چا ته چي غواړي په سمه لاره روان شي.

پوهېږئ چي د دې اسلوب د غوره کولو توصیه د چا لخوا
شوې؟ او دا په پېرزویني او زړه سوي ولاړ ځواب د چا له خوا
ورکړي شوی؟ دا د قهار او مالک الملك خدای له لوري، د هغه خدای
له خوا چي د مرگ او ژوند فیصلې ورسره دي، د رزق او روزي د
ټولو خزانو مالک او واکدار دی، هر څه چي وغواړي، کولی ئې شي،
دا د هغه لوی او عظیم خدای ځواب دی، هغو ذلیلو او پوچ خولو
کفارو ته چي حق نه مني، له حق سره دښمني کوي، خدای او رسول
نه مني، د همدې کفارو او حق دښمنه افرادو په ځواب کي د دې پر
ځای چي له خپل قهر او غضب نه کار واخلي او خپل عذاب ورباندي
نازل کړي، برعکس له ډېري نرمۍ او مهربانۍ نه کار اخلي، په ډېره
مهربانۍ سره ځواب ورکوي او رسول الله صلی الله علیه وسلم د
دوی ملگری شمېري!!

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

کوم مذهب حق دی؟

که څوک له مونږ نه سوال وکړي چې له اسلامي مذاهبو نه کوم
يو حق او له نورو نه غوره دی؟

په ځواب کي ورته وايي: هغه مذهب حق او غوره دی چې د
لاندې اساسي خبرو په اړه تر نورو مخکي وي:

- په الله تعالی ایمان او په الوهیت او ربوبیت کي د شرک نفی.
- په آخرت او له مرگ نه وروسته ژوند باندې ایمان.
- په رسولانو عليهم السلام باندې ایمان او پدې چې محمد عليه السلام وروستی پیغمبر دی.
- په کتابونو ایمان او پدې چې قرآن کریم د ټولو آسماني کتابونو وروستی او له ټولو نه غوره او جامع کتاب دی.
- په ملائکو او قضاء او قدر باندې ایمان.

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

کېدی شي ووايي: ټول اسلامي مذاهب په دې اصولو ايمان لري، ستاسي ځواب مجمل دی، غواړو تر ټولو غوره مذهب په ښه او دقیقه توګه وپېژنو!!

وايو: که دا خبره د ټولو اسلامي مذاهبو په رابطه رښتيا وي او صدق پرې وکړي، نو بيا خو ټول حق دي او تر ټولو غوره ئې هغه مذهب دی چې قرآنکریم او احاديث ئې د خپلي اعتقادي او فقهي مبانيو اصل او مبني ګرځولي وي او پدې ټينګار کوي چې ټول اختلافات بايد الله او د ده رسول ته راجع شي او د الله کتاب او د پيغمبر سنت بايد د هرڅه لپاره وروستي معيار او ملاک ومنلی شي. او خلکو ته په صريح الفاظو وایي: که زموږ کوم قول مو د الله تعالی او رسول الله له قول نه مخالف وموندو، نو زموږ قول په ديوال ووځي.

بې له شکه چې پدې به هم قانع نشي او تر دې به د لازيات څرګند او واضح ځواب انتظار کوي، ځکه دوی له مذهبي اختلافاتو او د دې اختلافاتو له بدو نتايجو نه، چې امت ئې ټوټې ټوټې کړې، د دښمن په وړاندي ئې تضعيف کړې، په داخلي نښتو او شخړو ئې مبتلا کړې، د نړۍ د قيادت او مشرتابه له هغه پروني لوړ مقام نه ئې محروم او له ذلت سره ئې مخامخ کړې، دوی لدې حالت نه ستومانه شوي او د دې اختلافاتو لپاره د حل لار لټوي.

موږ ورته وايو: د مذاهبو او ديني مشرانو تر منځ د رأيي اختلافات يو مشروع، معقول او په تحقيق ولاړ اختلاف وو، هغه مخور علماء چې موږ ئې په نظرياتو استدلول کوو، هغوی يو بل

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

ندي تکفير کړي، بلکه هر يوه د بل رأي ته احترام درلود، اکثراً ئې اختلاف په فرعي مسائلو کې وو، نه په اصولو کې، په دې فرعي امورو کې د کمزورې او ناسمې رأي په متابعت سره څوک د اسلام له دائرې څخه نه وځي. تر څو پورې چې زموږ مشرانو سلفو د حق پېژندلو پخاطر قرآن او احاديثو ته رجوع کوله، پدې هکله ئې څيړنې کولې، يو له بل سره ئې مناقشې کولې او د خپلو اختلافاتو او نظرياتو د تللو لپاره ئې قرآن او حديث معيار بالو، نو يوه بل ته ئې احترام درلود، حق ته ئې غاړه ايښودله، يو بل ته ئې تنازل کاوو، هر نظر به چې حق وو هغه به ټولو منو، هيڅ يوه به د خپل نظر لپاره تعصب نه کاوو، ټولو دا منلې وه چه قرآن او احاديث اصلي معيار او تر ټولو لوړه مرجع ده، نو پدې توانيدل چې ډېرې پېچلي قضايې په آسانۍ حل کړي، ژر په خپلو کې توافق وکړي، د اصوب او ترټولو غوره رأي په وړاندي له خپلې رأي تېر شي او د خاصې رأي په هکله تعصب ونکړي.

خو کله چې مذهب د سياست په خدمت کې ولويد او فکري اختلافات په سياسي اختلافاتو بدل شول، نو هرې ډلې د خپل موقعيت او دريځ د اثبات او د مقابل لوري د کړنلاري او دريځ د غلط ثابتولو لپاره ئې له مذهبي توجيهاو نه کار واخيست، هرې ډلې هڅه کوله حق يوازي تر څان پورې محدود او په خپلې تگلاري او مذهب کې منحصر کړي او نور ټول د حق له دايرې نه دباندې وگڼي او له نورو سره جنگ او مقابله ته مذهبي رنګ ورکړي او په نورو د تېرې لپاره مذهبي توجيه او جواز وړاندي کړي.

کوم مذهب حق دي؟ ----- توحيد او شرک

آيا لدې خبر نه ياست چي امام ابو حنيفه (رح) له امام جعفر صادق نه زده کړه کړېده او له ده نه وروسته امامانو بيا هغه خپل استاد شمېري؟ امام ابو حنيفه د هغو کسانو په هکله چي لده سره د رأي اختلاف لري وايي: مونږ هغه کسان نه تکفيروو چي قبله ئې له مونږ سره يوه ده.

آيا نه وينئ چي علي رضي الله عنه له ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهم سره بيعت کوي، په لمانځه کي پدوی پسي اقتدا کوي او له هر يوه سره تر پايه د مشاور په حيث کار کوي او په هغه ورځ چي باغيان د عثمان رضي الله عنه په کور حمله کوي، علي رضي الله عنه خپلو زامنو حسن او حسين رضي الله عنهما ته امر کوي چي لاړ شي او دواړه په خپلو تورو سره له عثمان رضي الله عنه نه دفاع وکړي، د باغيانو په مقابل کي د هغه مرسته وکړي او د کور په وره کي ئې د مسلح محافظ دنده ترسره کړي.

که مونږ د دې لويو امامانو پلويان او په مذهبي چارو کي د دوی تقليد کوو او غواړو د دوی په پل گام کېږدو نو ولې او په کوم دليل په خپل مسلمان ورور په فرعي مسائلو کي د رأيي د اختلاف له امله د کفر ټاپه وهو؟ څه راباندي شوي چي د تعصب په رنځ اخته شوي يو؟ او ولې دومره په دښمنۍ کي لويديلي يو چي له مسلمان سره جنگ له کفارو او مشرکينو سره تر جنگ نه د زيات اجر مستحق گڼو؟! آيا کوم امام او مذهبي مشر د دا ډول تعصب او ناروا دښمنۍ د جواز حکم کړی؟!

احتمال لري پوښتنه وشي چي که داسي ده نو په صدر اسلام

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

کي د مسلمانو تر منځ د جگړو لپاره څه نوجیه وړاندي کولی شی؟

وايو: مونږ پدې اړه همغه څه وايو چي قرآن کریم وييلي:

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا

تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ *

البقره: ۴۱

دا يو امت وو چي تېر شو، د هغوی لپاره د هغوی د کړو جزا ده او

تاسو ته د خپل عمل نتیجه او له تاسو نه د دوی د عمل په هکله

پوښتنه نه کېږي.

مونږ د هغوی د اعمالو په هکله نه پوښتل کېږو، له مونږ نه د

خپلو عملونو سوال کېږي. دا دئ د پخوانيو مؤمنانو په هکله زمونږ

نظر، مونږ د هغوی نېکي بيانوو او نور دېته رابولو چي په ښيگڼه او

خير کي د هغوی په لاره لاړ شي، د هغوی تقليد وکړي او د هغوی د

اشتباهاو او غلطيو د بخښني دعا ورته کوو.

دا مهمه او ضروري نده چي د هغوی د اختلافاتو په هکله

څيړنه وکړو، د اختلافاتو عوامل ئې وپېژنو، په حقيقت ئې ځان پوه

کړو او بيا حکم صادر کړو او د هغوی اختلافات د مسلمانانو تر

منځ د اختلاف او بېلتون سبب وگرځوو!! اصلي او ضروري مسئله دا

ده چي امت له تعصباتو نه وژغورو، له مذهبي تعصباتو نه نجات

ورکړو او ټول په يوه ليکه کي راټول کړو.

خومره د افسوس خبره ده چي يو مسلمان بل هغه مسلمان

تکفيروي، د فرعي مسائلو په سر د رأي د اختلاف له امله خپل هغه

ورور تکفيروي چي په الله تعالى، رسول (ص)، قرآن، آخرت،

ملائکو، قضاء او قدر ايمان لري، د همده قبلې ته لمونځ کوي، د

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

همده په شان ركوع او سجده كوي، ډېر د افسوس ځای دی چې د
ډېرو وړو امورو لكه په لمانځه كې د لاسونو د بندولو او نه بندولو،
پورته كولو او نه پورته كولو له امله يو پر بل د كفر ټاپې ولگوي.
رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

قولوا لا اله الا الله تفلحوا.

رواه احمد

لا اله الا الله وواټی چې نجات ومومئ او بريالی شئ.

دا د پیغمبر علیه السلام لاره او حکم او دا د مسلمانانو تنگ
نظري او جاهلانه دریځ!! راځئ خپل اعمال د اصحابو رضي الله عنهم
د اعمالو سره پرتله کړو، ته به وائې چې علي رضي الله عنه له ابوبکر
او عمر او عثمان رضي الله عنهم سره اختلاف درلود خو عمر رضي
الله عنه فرمايي: که علي رضي الله عنه او د هغه مشورې نه وى نو
عمر رضي الله عنه به هلاک شوى وى.

آيا علي رضي الله عنه له د و و لسيزو نه زيات د ابوبکر، عمر او
عثمان رضي الله عنهم خلافت ته غاړه نه وه ايښې؟ په هر يوه پسې
ئې په لمانځه كې اقتدا نه كوله؟ آيا له ټولو سره ئې بيعت نه وو
كړى؟ او له هر يوه سره ئې مرسته او ملگرتيا نه كوله؟

که دا ومنو چې علي رضي الله عنه له دريو نورو يارانو سره
اختلاف درلود؛ خو اختلاف ئې پټ ساتلى وو، نو آيا له ده سره د
محبت او د ده د متابعت تقاضا دا نه ده چې مونږ هم خپل قهر پټ
وساتو، له صبر او زغم نه کار واخلو، خپل مخالفت علني او ښکاره
نه کړو، يو د بل په خلاف له اقداماتو نه ځان وساتو، د كفر فتواوى
صادري نه کړو؟!

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

اهل سنت په داخلي جگړو کي د علي رضي الله عنه عمل د همدې (داخلي اختلافاتو) برخي په فقهي امورو او احکامو کي د اصل په توگه منلی دئ او په هغه حديث استناد کوي چي له ده څخه روايت شوی دئ، علي رضي الله عنه د جمل په جگړه کي اعلانوي:

د جنگ له ډگر نه تنبیدلې خلك مه تعقيبئ، بنديان مه وژئ او پر تپيانو حمله مه کوئ، چا چي وسله کينبوده هغه ته پناه ورکړئ، د خلکو کورونو ته مه ننوزئ، د ښځو حرمت ته درناوی وکړئ، ښځو ته لاسونه مه اوږدوئ، حتی که ښکښلې درته وکړي هم، يو شمېر جنگيالانو وويل: دښمنان اود هغوی ښځی او اولادونه بايد غلامان ونيول شي، علي رضي الله عنه ورته په قهر شو اوئې فرمايل: له تاسي نه کوم يو دا جرأت کولی او دا منلی شي چي ام المؤمنين عايشه رضي الله عنها ئې په برخه ورسېږي!!

هغه شخص هيڅ لوی او مهم شخص ندی چي د اصحابو رضي الله عنهم اختلافات لوی کړي او د مسلمانانو د افتراق او بېلتون وسيله ترې جوړه کړي، لوی او عاقل شخص هغه دئ چي د مسلمانانو تر منځ د وحدت او يووالي لاري ولټوي، د امت په نفاق او شقاق اوبښکي تويي کړي او مسلمانانو ته بلنه ورکړي چي سره يو شي او ورته ووايي چي تاسي وروڼه ياستئ، تاسو د يوه جسد حيثيت لرئ، د يوه خدای بندگان، د يوه رسول او يوه کتاب پيروان او د يوې قبلې خاوندان ياستئ، اختلافات يوې خوا ته پرېږدئ، تعصب ليری وغورځوئ، سره يو شئ، يو د بل خوا ته ودرېږئ، يو ځای لمونځ ادا کړئ، يو په بل پسې اقتداء وکړئ، پروا نه کوي که

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرک

یو لاس ترلی او بل خلاص لاسونه په لمانځه ودرېږي، ټول خپل قوت د دښمن خوا ته متوجه کړي او په یوه غږ د حق دښمنه عناصرو مقابلې وکړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا. وَلَا تَوْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا.

ترهغې به جنت ته داخل نشئ چې ایمان مو نه وي راوړئ او ترهغې به مؤمنان نشئ ترڅو مو چې یو له بل سره مینه او محبت نه وي کړي.

قرآن کریم فرمایي:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ *

الفتح: ۲۹

محمد چې د الله رسول دی او هغه کسان چې له ده سره دي پر کافرانو شدید او په خپل منځ کې رحم کوونکي دي.

یوه ورځ د افغانانو په یوې غونډه کې یوه عالم د خپلو خبرو په پای کې د دعا لاسونه پورته کړل او په ډېر سوز او انهماک سره ئې وویل: خدایه! په خپل عظمت او جلال سره د هغو کسانو لاسونه او قلمونه مات کړه چې د مسلمانانو ترمنځ د اختلافاتو باعث کېږي!! د غونډې په پای کې د ماښام د لمانځه وخت شو، ومې کتل چې ځینې یوې خوا ته یو ځای شول او په لمانځه ودرېدل او ځینې بلې خوا ته سره غونډه شول او بېل ئې لمونځ وکړ، کله چې هغه عالم دعا کوله وېرېدم چې هسې نه همدا اوس ډېر لاسونه او قلمونه مات نشي؛ خو له دعا نه لږ وروسته مې ولیدل چې سره بېل شول او حتی د لمانځه

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

لپاره هم سره يوځای نشول!! الله تعالى دي پر مونږ رحم وکړي، له دې دردونکي حالت نه دې مسلمانان وژغوري او دا توان او جسارت دې ورپه برخه کړي چي د مسلمانانو تر منځ د بېلتون ټول ديوالونه ونړوي، د تعصب پردې خپرې کړي، په لمانځه، جهاد او سياست کي سره يو شو او له شخص پالني نه خدای پالني، له مذهب پالني نه دين پالني، له فروعاتو نه اصولو ته، له مسلمانانو سره له دښمنۍ نه د اسلام له دښمنانو سره دښمنۍ ته لاړ شو.

د مذهبي اختلافاتو اور ته يا دښمنان لمن وهي او يا بدغرضه او سوء علماء.

مونږ دوه ډوله عالمان لرو: يوه ډله مؤمن او حق پالونکي چي تل د حق په لټه کي وي، د حق خبره کوي او د ټولي دنيا د مخالفت پروا نه کوي، دوهمه ډله هغه عالمان دي چي د خلکو خونبي لتوي که څه هم د الله تعالى د قهر او ناخوښۍ په بيه وي، گمان کوي چي انسانان روزې ورکوي او د دې لپاره چي معامله ئې خرابه نشي، د خلکو د سليقې خلاف خبري نه کوي، د خلکو په منځ کي د خورو او مروجو خرافاتو په خلاف غږ نه اوچتوي، څه چي خلکو غوره کړي وي دوی همغه ورته توجيه کوي، حق پتوي او د خلکو ناروا غوښتنې تائيدوي او د اثبات لپاره ئې مذهبي دلايل او توجيهات وړاندي کوي!! د امت زياتره مشکلات او غمونه د همدې ډلي علماوو له لاسه راولاړ شويدي.

زه دا نه وایم چي مذهب پرېږده، بلکه دا وایم چي حق یوازې په خپل مذهب پوري محدود او منحصر مه شمېره، د فرعي اختلاف له

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرک

امله پر نورو د کفر ټاپي مه وهه، تعصب مه کوه، د مسلمانانو د وحدت او يووالي هڅې کوه او هر مسلمان خپل ورور وشمېره.

د مذهبي اختلافاتو د له مينځه وړلو او د مسلمانانو تر منځ د يووالي په لار کي تر ټولو مهم گام دادی چي: ټول ديتنه راوبولو چي قرآنکریم د ټولو اختلافاتو د حل او فصل يوازينی مرجع ومني، قرآنکریم د مسلمانانو د وحدت راز او د ټولو مناقشاتو او اختلافاتو د حل معيار وشمېري، لکه څرنگه چي قرآن حکم کوي هر وخت او په هره مسئله کي چي اختلاف پيدا کېږي بايد قرآن ته مراجعه وشي او د قرآنکریم فيصله وروستی فيصله وشمېرو او عمل ورباندي وکړو. قرآنکریم زمونږ د هر مشکل د حل لپاره لارښووني لري، زمونږ هرې پوښتني ته بشپړ ځواب راکوي، مونږ ايمان ورباندي لرو بايد فيصلې ئې هم ومنو.

شايدپوښتنه وشي چي له قرآنکریم نه د ليري والي له امله مسلمانان داسي حالت ته رسېدلي چي اوس همدا قرآن چي بايد د وحدت رمز او د فيصلو معيار وي، د اختلاف سبب جوړ شوی، هرڅوک او هره ډله بېل او ځانگړی تعبير ترې لري او د همدې قرآني آيتونو د تفسير په هکله اختلافات د فقهي او فکري اختلافاتو عامل او سبب جوړ شوي!!

هو، دا يو تريخ واقعيت دی، بايد د دې رنځ علاج ولټول شي، فکر کوم دا رنځ او مشکل داسي حلولی شو چي: اسلامي نهضتونه يا کوم اسلامي هيواد ابتکار وکړي او په قرآنکریم، تفسير او حديث پوه غښتلي عالمان راغونډ کړي، له ټولو اسلامي گوندونو

توحيد او شرك ----- کوم مذهب حق دي؟

او مذهبي ډلو نه غوښتنه وکړي چي مشهور او متقي علماء ورمعرفي کړي، بيا دا علماء د علمي څيړنو په رڼا کي او له ټولو معتبرو تفاسيرو نه په استفادې سره، د قرآنکریم يو جامع تفسير تهيه او تدوين کړي او همدا تفسير د ټولو مسلمانانو او ټولو مذاهبو د پلويانو لپاره يوازنی د اعتبار وړ تفسير اعلان شي او په کافي اندازه نسخې ئې خپرې او چاپ شي، پخوانيو مفسرينو ته له زيات احترام او درناوي سره سره ټول پخواني تفسيرونه يوې خواته غونډه شي او نور ئې د چاپ اجازه ورنکړل شي، لکه څرنگه چي عثمان رضي الله عنه د اختلافاتو د مخنيوی په خاطر د قرآنکریم متعددې نسخې راغونډې کړې، يوه نسخه ئې ترې انتخاب کړه او نورې ئې يوې خوا ته کړې، همداسي يو کار بايد د تفاسيرو په هکله هم ترسره شي.

د علماوو همدا ټولنه په دې هم بايد توافق وکړي چي نور بايد هيڅوک هم په ځانگړې او شخصي توگه د قرآنکریم تفسير ونکړي، تفسير او په تفسير کي تجديد او له سره کتنه بايد د همدې ټولني وظيفه وبلل شي. د تفاسيرو له يووالي نه وروسته د ټولو مذاهبو منل شوي او ثقه روايات بايد د همدې تفسير په رڼا کي وڅيړل شي او همدا مشترک تفسير معيار وبلل شي، هر رأي او روايت چي له دې تفسير سره سمون ونلري، هغه بايد يوې خواته شي او له اعتبار نه ولوېږي. او پدې ترتيب ټول هغه کمزوري، ضعيف او موضوعي روايات حذف شي چي د مسلمانانو اکثر اختلافات ترې راولاړ شوي، ټول روايات بايد د قرآن په رڼا کي چاڼ شي.

کوم مذهب حق دي؟----- توحيد او شرك

دا کار نه یوازي د مسلمانانو ترمنځ اختلافات له مینځه وړي،
ټول د وحدت په مزې تړي، بلکه په ټوله اسلامي نړۍ کې د ټولنیز،
سیاسي او اقتصادي نظامونو د یووالي عوامل هم برابر وي.
نن ورځ د اسلامي امت په منځ کې د متعددو مذهبي ډلو د
موجودیت ترڅنګ له هندو ډلې، بودایزم، اور لمانځونکو او بت
لمانځونکو نه متاثرې ډلې هم وینو، همداراز اسلامي نړۍ په
سیاسي، اقتصادي او اجتماعي ډګرونو کې هم د تشت او تعدد
ښکار ده او په اسلامي دنیا کې مختلف او متناقض نظامونه رائج
دي چې زیاتره ئې حتی د اسلام سره څرګند تضاد لري.
هر زړه سواند محلل چې د امت له مشکلاتو نه خبر دی پدې
باور لري چې: د دې اختلافاتو اصلي عامل د واحد تعلیمي نظام او
نصاب نشتوالي او د اسلامي اصولو په اړه د نظریاتو اختلاف دی.
د تفسیر په اړه د نظریاتو د توحید او د یوه جامع، شامل او منل
شوي تفسیر د تدوین له لارې کولی شو دا بېلتون او اختلاف ختم
کړو او امت له خطرناکو عواقبو نه وژغورو.
اسلامي امت داسې اتلانو ته سترګې په لار دی چې له دې بدې
ورځې، ذلت او خواری نه د نجات لپاره قیام وکړي او د مسلمانانو د
تبر برم د اعادي لپاره میدان ته شي، د امت د وحدت او یووالي
لارې ولټوي او دا خوار امت بېرته د تبر برم لوړې څوکي ته اوچت
کړي.

توحيد او شرك ----- سريزه

دوهم فصل

زمونږ عقیده

سريزه

الحمد لله وكفى وسلام على عباده الذين اصطفى و بعد:
په افغانستان كې اسلامي جهاد د امت د وينتابه او د جهاد د
فريضي د احيا سبب شو، له امت نه ئې د حقارت، كمزورۍ، ذلت او
خواري احساس لرې كړ او په ځاى ئې د عزت، قوت، سرلوړۍ او
عظمت احساس وركړ، له امت سره ئې د روښانه مستقبل او تېر برم د
بېرته لاسته راوړلو هيلې راپيدا كړې. د اسلام دښمنان چي په
مستقيمه يا غيرمستقيمه توگه د امت پر برخليك مسلط دي، لوى
اسلامي هيواد ئې په وړو وړو محكومو او نورو ته په هر څه كې اړو

سريزه ----- توحيد او شرك

ټوټو وېشلی، خپله بقاء او پر اسلامي نړۍ د تسلط دوام له اسلام نه د مسلمانانو په لرې والي او تفرق او تمزق کي لټوي، د جهاد احياء او د اسلام لور ته د بېرته راگرځيدو او عودت خوځښت د ځان لپاره لوی خطر گڼي، دوی له پيل نه د جهاد له پایلو او د مجاهدينو په لاس د يوه اسلامي دولت له تأسيس نه ډېر سخته وېره او تشویش درلود، د مجاهدينو په وړاندي د روسي ځواکونو له ماتۍ نه وروسته، سمدلاسه د کمونيستي امپراطورۍ زوال پيل شو، دا هغه امپراطوري وه چي د جهاد له پيل نه مخکي ئې ټوله دنيا گوانبله، ټول ترې وېرېدل او د هغې مخي ته د ودرېدو جرأت ئې نه درلود، د دې جهاد په نتيجه کي د دغې ځواکمني او وحشي امپراطورۍ سقوط او زوال د دښمنانو وېره او پريشانۍ نوره هم زياته کړه. مونږ د جهاد له لومړيو ورځو نه د دښمن له توطئو سره مخامخ وو، د وخت په تېرېدو سره دا توطئې تشديد او زياتيدلې، دښمنانو د متعددو ډلو جوړولو، د فکري او عقيدتي اختلافاتو د رابرسيره کولو او بيا دا ډول اختلافات په داخلي جنگونو د بدلولو لپاره له هېڅ جنايت او کوشش نه ډډه ونکړه. دا توطئې او مداخلې که څه هم مجاهدين ئې له مشکلاتو سره مخ کړي وو خو دښمنان پدې ونه توانيدل چي د جهاد د بري مخه ډب کړي. د دښمنانو له خوا د راوړل شوو مشکلاتو له جملې نه يو هم د داسي يوې ډلې جوړول وو چي هغې ته ورته ډلي په نورو اسلامي هيوادونو کي هم د اصيل اسلامي نهضت د مقابلې لپاره رامنځته شوې دي. لدینه هدف دا دی چي مسلمانان په فرعي مسائلو مصروف شي، فرعي فقهي مسائل ئې

توحيد او شرك ----- سريزه

دومره مشغول کړي چي اساسي مسائل لکه د طاغوتي نظامونو په ضد جهاد او د مفاسدو او مظالمو مقابله، هيره کړي او په فرعي اختلافي مسائلو کي هومره غرق شي چي اساسي مسائلو ته ئې نه پام شي او نه ورته فرصت ومومي او د دې وخت په لاس ورنشي چي له پرديو نه د آزادۍ، د اسلامي حکومت د قيام او اسلام ته د خلکو د بلني په لاره کي مؤثر او لازم اقدامات وکړي. دا ډله چي يوه خاصه منبع ئې جوړوي، وده ورکوي او وسايل او امکانات ورته تهيه کوي، همدې ډلي مونږ ته هم مشکلات راولاړ کړل او هغه داسي چي د دې ډلي غړي چي له هر چا سره مخامخ شي نو ورته وائي: د مذهب پيروي شرك دئ!! د مذاهبو امامان لکه بتان او اصنام دي!! چي پيروان ئې د دوی عبادت کوي!! له هر چا نه تپوس کوي چي ووايه پرعرش د الله تعالی د استوی په هکله څه نظر لرې؟ د الله تعالی د يد، قدم، عين، سمع، مجئ، اتیان او نزول په رابطه څه عقیده لری؟ او څه نور مسائل لکه رفع الیدین (په لمانځه کي د لاسونو پورته کول) آمین بالجهر، په امام پسې قرائت او داسي نورې مسئلې!! پداسي طریقی سره مطرح کوي چي د خلکو ترمنځ د اختلافاتو سبب گرځي، مذهبي تعصباتو ته لمن وهي او بالآخره خبره د يوه بل تکفير او د يوه بل په خلاف د فتواگانو د صادرولو مرحلې ته رسوي. نه مي غوښتل د داسي مسائلو په اړه څه وليکم او له اساسي مسائلو لکه جهاد او دعوت نه ديخوا ته توجه واپوم او د خپل فرصت يوه برخه ديتنه وقف او ځانگړې کړم او څه وليکم، په دې هکله مي موجود بې شماره کتابونه کافي بلل، خو ومو ليدل چي قضيه ډېره جدي ده، د

سريزه ----- توحيد او شرك

دې مسائلو د مطرح کولو ترشا سياسي اهداف پراته دي، دښمنان غواړي لدې ډلې او د هغې له خوا مطرح او راپيدا شوو مسائلو نه د مجاهدينو په خلاف استفاده وکړي، مجاهدين ورباندي بدنام کړي او په همدې ډلې پوري د ترليو تبليغاتي وسائلو له لاري د مجاهدينو په خلاف ناروا او بې بنسټه تبليغات کوي، ادعا کوي چې گويا مجاهدين مشرکين دي، عقیده ئې خرافي او خرابه ده او په افغانستان کي روان جنگ د مشرکينو او ملحدينو ترمنځ جگړه ده. دا بې اساسه تبليغات دومره زيات شول او په عربي نړۍ کي د همدې ډلې د مؤسسينو له خوا دومره تکرار او زمزمه شول چې نږدې وه ټول خلک د مجاهدينو د عقيدې په هکله شک وکړي، هرڅوک چې له کوم مجاهد سره مخامخ کېږي، نو لومړی د مجاهدينو د عقيدې په رابطه پوښتنه ترې کوي، په ځانگړې توگه د همدې مسائلو په اړه چې دا ډله ئې ډېر تکراروي، بيا په مجملو ځوابونو هم نه قانع کېږي. په ياد مي دي چې يو دوست چې د همدې ډول تبليغاتو تر اغېزې لاندې راغلی وو، مونږ ته راغی، د خبرو په ترڅ کي ئې پوښتنه وکړه چې د عقيدې په اړه له کومو مصادر و نه استفاده کوئ؟ ما ورته وويل: له قرآن او احاديثو نه. د دې خبري په اورېدو سره ئې رنگ بدل شو، د عدم قناعت او ناخوښۍ نښانې ئې په خېږې کي راڅرگندې شوې، وئې ويل: دا خو مجمل ځواب دئ! يوه افغان ورور چې په مجلس کي ناست وو، وويل: مونږ په خپلو مدرسو کي د عقيدة الطحاويه کتاب تدريس کوو. هغه دوست پدې هم قانع نه شو، غوښتل ئې د عقيدة الطحاويه د کومې شرحې نوم ورته

توحيد او شرك ----- سريزه

واخستل شي، تر څو ئې قناعت حاصل او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ئې شکوک او شبهات رفع شي. هغه افغان ورور ورته وويل چي مونږ د علامه ابي العزالحنفي (رحمه الله) شرح تدریس کوو، پدې سره هغه ميلمه دوست څه آرام او ډاډه شو.

د داسي خلکو له وضعې او له هغو پوښتنو نه چي دوی ئې د مجاهدينو د عقيدې په رابطه مطرح کوي په څرگنده معلومېږي چي متعصب او متعنت يا گمارل شوي او استخدام شوي افراد څومره کوشش کوي چي د مجاهدينو په اړه او د دوی د عقيدې په رابطه د نړۍ له نورو مسلمانانو سره شکوک او شبهات راپيدا کړي، د اسلام د بنمنان د دې پخاطر چي له مجاهدينو سره د نړۍ د مسلمانانو رابطه وشلوي او پرې نږدې چي جهادي روحیه د اسلامي نړۍ نورو برخو ته خوره شي، د همدې شوم هدف لپاره ميدان ته راوتلي او غواړي د مذهبي اختلافاتو راولاړولو له لاري د مسلمانانو د وحدت مخه ونيسي، دوی هڅه کوي مسلمانان په فرعي مسائلو کي مصروف وساتي او پدې سره ئې له اصلي او اساسي مسائلو نه غافل کړي، دوی جاهل او بې خبره عناصر په کار اچوي او د همدوی په لاس د مذهبي تعصباتو اور بلوي او د مسلمانانو تر منځ اختلافات راولاړوي.

زمونږ مجاهدين هميشه لدې ډول پوښتنو سره مخ کېږي او د هغو کسانو له خوا چي د بنمنانو د تبليغاتو تر اغېزې لاندې راغلي په مکرره توگه د عقيدې په هکله ترسوال لاندې راځي، سوال کوونکي بيا په مجمل او لنډ ځواب هم اکتفا نه کوي، غواړي په دې

سريزه ----- توحيد او شرك

رابطه اوږد او مفصل ځواب واوري ترڅو ډاډه او د مجاهدينو د عقيدې په هکله ورسره پيدا شوي شکوک رفع شي. که څه هم پدې هکله ډېر کتابونه ليکل شوي او مونږ چي څه دلته راوړو هغه به هم د امت د منل شوو علماوو نظريات، او له معتبرو اسلامي کتابونو نه رانقل شوي اقتباسات او د دوی د مفصلو نظرياتو لنډيز وي، خو د يو شمېر مخلصو وروڼو د غوښتنې او د مجاهدينو په هکله د شکوکو او شبهاتو د له منځه وړلو لپاره مجبور شوم دا رساله وليکم. تر هر څه د مخه بايد ووايم چي مونږ د ټولو حقه مذاهبنو منونکو او پلويانو ته احترام لرو، او له هغوی سره د نظر د اختلاف باوجود د ټولو ترمنځ د يووالي غوښتونکي يو او هغه کسان معذور شمېرو چي د حقايقو د ادراک په لار کي له مخلصانه او جدي هڅو او هاند نه وروسته هم پدې ندي توانيدلي چي ټول حقايق درک کړي او د ځينو حقايقو په پېژندلو کي غلط شوي. مونږ دا ډله خلک معذور شمېرو، له بخښونکي خدای نه ورته د مغفرت سوال او د هدايت دعا کوو، خو له هغو کسانو نه کلک نفرت او ژوره کرکه لرو چي له فرعي اختلافاتو نه د مسلمانانو ترمنځ د بېلتون او تفرق او د نورو د تکفير وسيله جوړوي او پرديو ته دا امکان په لاس ورکوي چي له همدې لاري خپل سياسي اهداف پلي کړي. دا ډول کسان له بل هرچا نه اسلام او اسلامي تحريک ته زيات خطر لري. هيله منديم هادي او کریم خدای مونږ ټولو ته هدايت وکړي د حق او صواب لار راوښيي، د قرآني آيتونو او مبارکواحادیثو صحيح علم او پوهه راکړي او پر اسلام ډېره عمل او

توحيد او شرك ----- سريزه

د نېکواو صالحوامامانواو سلف صالح په لاره دتگ توفيق راپه
برخه کړي.

اَللّٰهُمَّ اِرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَاَرْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ، وَاِرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا
وَاَرْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ

سریزه ----- توحید او شرک

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زموږ عقیده

د الله تعالى په اړه زموږ عقیده

الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونتوب اليه ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له ومن يضل فلا هادي له، وأشهدان لا اله الا الله وحده لا شريك له وأشهدان محمداً عبده ورسوله.

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم.
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا

د الله په اړه زموږ عقیده ----- توحيد او شرك

فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *

الحشر: ۲۳-۲۴

الله تعالى د ټول عالم پيدا کوونکی او پالونکی دی، په هغه کې د رب او ټولواک په حيث تصرف کوي. په ذات، صفاتو او افعالو کې د کمال په ټولو صفاتو متصف دی، له هر عیب او نقص نه پاک، منزله او لوړ دی. پدې هستی کې چې خومره ښکلا، ښایست، جمال او کمال ترسترگو کېږي؛ د ده له لوري دي او ده د عالم موجوداتو ته ورپه برخه کړي. نه هېڅ سیال او شریک لري او نه ئې هېڅ مثل او مثال شته، ابتداء او انتهاء نه لري، اول دی او آخر، فنا نه لري، له ټولو مخلوقاتو نه مخکې وو او له ټولو نه وروسته به وي. هغه ظاهر دی چې د کائناتو ټولي برخې ئې په وجود شهادت ورکوي، باطن دی چې د انسان په وهم او فهم کې نه ځایېږي، انسان یې د ذات له ادراک نه عاجز دی، هېڅ مثال ئې نشته. تلپاتې ژوندی دی چې هېڅ مرگ او فنا نه لري، ټول شیان هغه پيدا کړي، ټولو ته ئې ژوند ورکړی، هغه خالق یعنی پيدا کوونکی او رب یعنی پالونکی دی، د کائناتو د تدبیر واک له هغه سره دی، قیوم دی چې یوه لحظه هم د کایناتو د امورو له ادارې او تدبیر نه غفلت نه کوي، چا ته چې وغواړي ژوند ورکوي او څوک چې وغواړي له ژوند نه محروموي، وژني ئې او بیايې بېرته راژوندی کوي.

په دې هستی کې هېڅ پېښه د الله تعالى له ارادې پرته نه شي واقع کېدلی. هره لویه او وړه پېښه د هغه په اجازه او اراده، د هغه له خوا د وضع شوو ضوابطو، سننو، قضا او قدر مطابق ترسره کېږي.

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زموږ عقیده

هم د شيانو په خلقت کي او هم د عالم په ټولو هغو تحولاتو او بدلونونو کي چي د الله تعالی په اراده ترسره کېږي، خاص مصلحت او حکمت پټ دئ، د خدای په مخلوقاتو کي بیهوده، عبث او بې هدفه شی نشته. د دې هستي دا بې حساب توکي ئې هر یو په ډېره ښه توګه د خاص هدف د تحقق لپاره پیدا کړي، د شيانو خلقت هغه هم په خاص شکل او کیفیت سره د الله تعالی کار دئ، ځکه هغه خالق، باري او مصور دئ.

د الله تعالی ټول د کمال صفات ازلي او ابدی دي، نه څه ترې کېږي او نه څه ورباندې زیاتېږي. هغه غني او بې نیازه دئ، هیچا او هېڅ څه ته اړ ندی، غناء ئې ذاتي صفت دئ، ټول شيان ده ته اړ او محتاج دي، هم په خپل خلقت کي او هم په بقاء او وجود کي. قدیر او ځواکمن دئ، هر کار ورته آسان دئ، ټول شيان ئې پیدا کړل، برابر ئې کړل، اندازه او مقدار ئې ورته وټاکو، پیل او پای ئې ورته تعیین کړ، هر یوه ته ئې لاره او مسیر وټاکو، هدایت او لارښوونه ئې ورته وکړه.

نه څه له پیدایښت نه مخکي ترې پټ دي او نه له پیدایښت نه وروسته، پټ او ښکاره، شاهد او غائب، ماضي او مستقبل ټول ورته معلوم دي، علم ئې په هر څه حاوی دئ، هېڅ داسي څه نشته چي ترې پټ وي، لوی او ووړ، نږدې او لرې، رڼا او تیاره هېڅ ترې پټ ندي.

الله تعالی نه یوازي دا هستي پیدا کړې ده، بلکه د رب او پالونکي په حیث هر څه اداره او پالي، هر څه ده په اراده، تقدیر او

د الله په اړه زموږ عقیده ----- توحيد او شرك

توفيق ترسره کېږي. ټول شيان ئې د قضا او قدر تابع دي، اراده ئې هر چيرته او په هرڅه کي نافذ ده، هيڅ شی ئې د ارادې مخه نشي نيولی، کوم کار چي هغه ئې د کېدو اراده ونکړي نشي کېدی، د بندگانو اراده د ده د ارادې تابع ده، څه چي ورته وغواړي همغه کېږي او څه چي ونه وغواړي هغه نشي کېدی، بندگان په خپله هيڅ شي کولی، د هرڅه او هرکار توفيق د ده له لوري دی. نه څوک د هغه قضاء بدلولی شي او نه ئې د ارادې مخه نيولی شي، په ټول عالم کي هيڅ داسي قدرت او ځواک نشته چي د ده حکم وځنډوي او د ده د امر مانع شي. د هغه قضاء نافذه او حکم ئې حاکم دی، په هر څه غالب، امر ئې په خپل ټاکل شوي او معين وخت تحقق مومي، داسي نده چي د هستي او کایناتو له خلقت، د ضوابطو او قضاء له وضع کولونه وروسته ئې دا مخلوقات په خپل حال پرېښي وي او هر څه ئې خپلي مخي ته آزاد خوشي کړي وي او گویا اوس پېښي په خپله د وضع شوو ضوابطو مطابق واقع کېږي، نه، داسي نده، بلکه هره پېښه، په هره شېبه کي، د ده جل جلاله په اجازه، توفيق او د ده لخوا د ټاکل شوي تقدير او قضاء مطابق ترسره کېږي.

د الله تعالی په اړه زموږ د دې عقیدې مصدر او منبع قرآنکریم او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت دی، مونږ په هر هغه څه باور او ایمان لرو چي علیم خدای او د ده رسول صلی الله علیه وسلم په صراحت او وضاحت سره بیان کړيدي، څه ئې چي په څرگنده توگه او په تفصیل سره بیان او شرحه کړيدي، په همغه واضح، څرگند او مفصل شکل ورباندي ایمان لرو، او څه ئې چه مجمل پرېښي، په

توحيد او شرك ----- د الله په اړه زموږ عقیده

همغه مجمل شکل ئې اکتفاء کوو، له څه زیاتولو او څه کمولو نه ډډه کوو، له خپل حد نه تېری نه کوو، هغه شیان چي الله او رسول ئې په تفصیل سره ندي بیان کړي او زموږ له فهم او ادراک نه ئې لوړ شمېرلي، مونږ به ځایه تکلف نه کوو، بهي گټي زحمت نه باسو، آما او اسلمنا وایو، د دې ډول شیانو په کنه او حقیقت د پوهېدو بهي ځایه او بهي فائدي هڅه نه کوو. د خپلو اختلافاتو او منازعاتو د حل لپاره الله او د ده رسول ته رجوع کوو او همدا مرجع د حق او باطل د پیژندلو او د اختلافاتو د حل یوازنی مرجع شمېرو. د دېن او ایمان په امورو کي د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم په مقابل کي د هیچا خبره د اعتناء وړ نه گڼو، د هغه چا خبره نه منو چي د الله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لارښوونو مبتني نه وي، د الله او د ده د رسول له وینا سره مخالف اقوال له یوه سره ردوو. مونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم یاران او هغوی ته نږدې خلک د دېني امورو په فهم او پوهي کي تر نورو مقدم گڼو.

که پوښتنه رانه وشي چي کوم مذهب ته ترجیح ورکوئ؟ نو وایو چي حنفي مذهب ته ترجیح ورکوو، دا ځکه چي د اهل سنت وجماعت دا مذهب مو تر بل هر مذهب نه پر کتاب الله او د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر سنت ولاړ او د سلفو پر منهج مبتني موندلی؛ خو دا هم په تأکید سره وایو چي نورو مذاهبو او پلویانو ته ئې احترام لرو، له هغوی سره په آراوو او نظریاتو کي اختلاف روا اختلاف شمېرو او الله تعالی ته سوال کوو چي زموږ او هغوی اشتباهات معاف کړي، مونږ په فرعي مسائلو کي د اختلاف په

د الله په اړه زموږ عقیده ----- توحيد او شرك

اساس هيچا ته د گمراه، مشرك او كافر خطاب نه كوو، بلكه د دې
برعكس د ټول امت د يووالي او د ټولو مذاهبنو ترمنځ د تقارب او
وحدت غوښتونكي يو.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

د الله تعالى اسماء او صفات

د الله تعالى په پاكو نومونو او لوړو صفاتو ايمان درلودل د ايمان بالله له اساسي اجزاوو څخه دى، له همدې لاري كولى شو الله تعالى ښه وپېژنو او له خپل رب سره د خپلو اړيكو د څرنگوالي په كيفيت پوه شو. لكه څرنگه چې مونږ مكلف يو د الله تعالى په ربوبيت ايمان ولرو، په دعا او عبادت كي د هغه لوري ته رجوع وكړو، هغه ته پناه وروړو، د هغه عبادت وكړو او له هغه نه مرسته وغواړو، همدا راز مكلف يو چې الله تعالى په هغه نومونو سره يادكړو چې په خپله ئې را ښوولي دي.

كه څه هم هغه آيتونه او احاديث چې د الله تعالى نومونه پكي ذكر شوي اكثرأ ډېر واضح او څرگند دي او هرڅوك پرې پوهېدلى

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

شي، خو پدې هکله يو شمېر داسي آيات او احاديث هم شته چې د علماوو ترمنځ د مناقشاتو او د نظر د اختلاف سبب شويدي، دا ډول نصوص ځينو د صفاتو آيات او احاديث بللي او نورو ورته متشابهات ويلي دي. پدې ډول نصوصو کي الله تعالى ته داسي افعال منصوب شويدي چې همدې ته ورته افعال او اعمال انسان د خپلو اعضاوو او جوارحو په واسطه ترسره کوي، لکه اورېدل، ليدل، ورکول، اخيستل، تلل، راتلل، چې دا اعمال په غوږونو، سترگو، لاسونو او پښو ترسره کېږي.

د اسلام په پيل کي د اصحابو او سلف صالح ترمنځ د دې ډول نصوصو په هکله هيڅ اختلاف نه وو، پدې اړه د دوی ترمنځ هيڅ ډول مناقشه نده شوې او نه پدې رابطه له دوی نه اختلاف روايت شويدي، د دوی (سلف صالح) مذهب او نظريه دا وه چې دوی به د همدې نصوصو په الفاظو اقرار کاوو او په معنی به ئې ايمان درلود، د کيفيت په هکله به ئې له بحث او له مناقشې نه ډډه کوله. له ابي عبيد القاسم بن سلام رحمه الله نه د دې ډول احاديثو په هکله پوښتنه وشوه؛ ده په ځواب کي ورته وويل: مونږ دا احاديث حق بولو، باور لرو چې ثقه راويانو يو له بل نه روايت کړيدي؛ خو که د تفسير او معنی په رابطه ئې سوال رانه وشي نو وايو چې د پخوانيو علماوو (سلف صالح) په منځ کي داسي څوک نه مومو چې دا ډول نصوص ئې تفسير او تشریح کړي وي، نو مونږ ئې هم له تفسير او تشریح نه ځان ساتو، فقط د هغه تصديق کوو، ايمان ورباندي لرو او د کيفيت د ادراک په هکله ئې بې فايدي هڅې نه کوو او سکوت غوره گڼو.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

ابوالمعالی جوینی په خپل کتاب "الرسالة النظامية" کې لیکي:
و ذهب ائمة السلف الى الانكفاف عن التأويل و اجراء
الظواهر على مواردھا و تفویض معانیھا الى الرب" و یقول:
"وقد درج اصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم على
ترك التعرض لمعانیھا و درك ما فیھا" ثم یقول: "فلو كان تأویل
هذه الظواهر مسوغاً او محتوماً لا شك ان يكون اهتمامهم
بھا فوق اهتمامهم لفروع الشريعة، و اذا انصرم عصرهم و
عصر التابعین على الاضراب عن التأویل كان ذلك هو الوجه
المتبع فحق على ذی الدین ان یعتقد تنزیه الباری عن
صفات المحدثین و لا یخوضوا فی تأویل المشكلات و یكل
معناها الى الرب تعالی"

سلفو امامانو له تأویل نه ډډه کړې، د نصوصو ظاهرې په خپل حال
پرېښې او د هغوی معنی ئې الله تعالی ته مفوض کړې ده. بیا وایي: د
رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحابو دا غوره گڼلې چې له معنی
سره ئې کار ونلري او د هغی د ادراک لپاره هڅه ونکړي. ورپسې
وايي: که د دې ظواهرو تأویل جایز او ضروری وی نو بېشکه چې
دوی به ديخوا ته د شریعت د فروعاتو په نسبت زیاته توجه کړې وی،
پداسې حال کې چې د اصحابو او تابعینو دور داسې تېر شو چې له
تأویل نه ډډه کېده، نو همدا کار د متابعت وړ دی، هر دینداره انسان
ته ښایي چې دا عقیده ولري چې الله تعالی د مخلوقاتو له صفاتو نه

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

منزه دئ، د مشكلو الفاظو په تاويل كې تكلف ونه كړي او معنى ئې
الله تعالى ته پرېږدي.

پر دې ډول آيتونو او احاديثو باندي ايمان درلودونكي
په دريو مهمو برخو وېشل شويدي:

- اهل ظاهر: دا ډله د متشابه آيتونو كلمات په همغه ظاهري
معنى اخلي، قرب، معيت، نزول، استوى، مجئ او نورې دا ډول
كلمې لكه يد، عين، اذن، د همدې كلماتو په ظاهري، متداولې او
متبادرې معنى اخلي. له اهل ظاهر نه يو شمېر مشابه (تشبيهه
كوونكي) دي، يعنى هغوى د الله تعالى دا صفات د بنده گانو د
صفاتو په شان بولي او د الله صفات د بندگانو له صفاتو سره تشبيهه
كوي. د همدې ډلې يوه بله برخه كه څه هم د دې كلماتو معنى د
لومړۍ ډلې په شان ظاهري او ذهن ته په نږدې معنى حمل كوي خو
وايي چي مونږ الله تعالى په هيڅ شي كې له مخلوقاتو سره نه تشبيهه
كوو، هغوى دا كلمات په خپله ظاهري معنى سره تعبير او
تفسيروي؛ خو د بلا تشبيهه، بلا تكييف او بلا تمثيل قيد ورسره ږدي.
- دوهمه ډله : دا ډله ذكرشوي كلمات د هغې په ظاهري معنى
سره نه اخلي، لدې ډلې نه يو شمېر عقیده لري چي په دې ځاى كې
لدې كلماتو نه د الله تعالى صفات ندي مراد، بناء لازمه ده د دې
الفاظو ظاهري او ذهن ته نږدې معنى ترې واخيستى شي، د مثال په
توگه استواء بايد د تسلط او سيطرې او يد د قدرت او نعمت په
معنى تفسير او تعبير شي، يو شمېر نورې ظاهري معنى ردوى او د
هغې مراد او مفهوم خداى ته پرېږدي او په خپله هيڅ نه پكي وايي.

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

- درېمه ډله: دا ډله پدې هکله بالکل څه نه وايي، سکوت ئې غوره کړی، له دې ډلې نه یو شمېر عقیده لري چې لدې کلماتو نه د الله تعالی صفات مراد ندي، او که فرضاً صفات ترې مراد وي؛ د هغه معنی هسي باید وشي چې د الله تعالی له شأن سره مناسبه او وړ وي. نور وائي چې د همدې نصوصو قرائت او تلاوت کافي دی او له هر ډول تفسیر، تاویل او تعبیر نه ځان ساتي، نه یې په دې هکله په زړه او دماغ کي څه تصور وي او نه په خوله څه وايي. د دې ډلو په رابطه باید وویل شي چې:
- د لومړنۍ ډلې عقیده بیشکه له صریحو نصوصو سره ټکر کوي او د دې عقیدې په بطلان او فساد کي هېڅ شک نشته. د اهل ظاهر د دوهمې ډلې عقیده که دا وي چې ید، سمع او بصر الهي صفات وشمېری او هغه غږي، جوارح او د فعل وسایل ونه بولي او له انسان سره ئې تشبیه نه کړي، قرب، معیت، نزول، استواء، مجی، اتیان، اخذ او ایتاء د الله تعالی اختیاري افعال وشمېري او د انسان د افعالو سره ئې تشبیه نه کړي او د دې صفاتو او افعالو کیفیت او حقیقت خدای ته پرېږدي، نو مونږ ورسره اختلاف نه لرو او د دې عقیدې د صحت په هکله د شک ځای هم نه گورو.
- هغه ډله چې د ذات په هکله د تشبیه د نفی پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی ترې اخلي، دوی که څه هم له تشبیه نه تنبتي خو د الهي ثابتو صفاتو د نفی مرتکب کېږي، د دوی عقیده هم غلطه او فاسده ده، دا عقیده له هغو صریحو نصوصو سره ټکر او تناقض لري چې د الله تعالی لپاره دا صفات په اثبات رسوي.

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

- خو هغه ډله چې د الله تعالى د ذات سره د تشبیه د نفی کولو پخاطر د دې کلماتو ظاهري معنی نه اخلي او په عین وخت کې تأویل هم نه کوي، مراد او اصلي مفهوم ئې خدای ته سپاري او د الله تعالى له هیڅ صفت نه انکار نه کوي، د دې ډلې عقیده هم صحیح ده.

- هغه کسان چې پدې هکله بې سکوت غوره کړې، نه تشبیه کوي او نه تأویل، دا صفات د غریبو یا اندامونو او جوارحو په معنی نه اخلي، بلکه هغه د الله تعالى د شأن سره برابر او مناسب صفات شمېري، د دې کسانو د عقیدې د صحت په هکله هم د شک ځای نشته.

- همداراز هغه کسان چې د تقوی او احتیاط له مخې د همدې آیتونو په تلاوت اکتفاء کوي، له هر ډول تأویل نه ډډه کوي، نه په خپل ذهن کې خاص تصور قائموي او نه په ژبه پدې اړه څه وايي، که دوی د دغو آیتونو په مراد او مفهوم ایمان ولري، که څوک دا ډله جاهل او نادان گڼي نو واقعاً چې بې انصافي کوي.

- هغه کسان چې د عقیدې د سموالي په هکله ئې شک نشو کولی، د دوی ترمنځ اختلاف په اصل کې لفظي اختلاف دی، د دوی ترمنځ اساسي او بنيادي اختلاف نشته.

پدې هکله ترټولو زیات صحیح، قوي او د اسلامي امت د امامانو له نظر سره مطابق نظردا دی چې ووايو: مونږ په دې ټولو آیتونو او احادیثو ایمان لرو، اقرار ورباندې کوو، په الفاظو ئې تکلم کوو، خو هغه په خپلي ظاهري معنی نه اخلو، له تأویل نه ئې

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

ډډه کوو، په معنی او مرادني ایمان لرو. ځکه که ظاهري معنی ترې واخلو نو د تشبیه او تمثیل مرتکب کېږو او الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوو، پداسي حال کي چي قرآن کریم فرمایي:

لیس کمثله شی،

او که تاویل پکي وکړو نو بیا به موهم د نص مخالفت کړي وي، ځکه قرآن فرمایي:

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ

گرانه وروره! که ته دا عقیده ولري او په څرگندو الفاظو سره بې مجاملي ووايي چي:

- په مخلوقاتو کي هېڅ شی هم په ذات کي له الله تعالی سره شباهت او مماثلت نه لري.

- د لوی او قدیر خدای د ذات ادراک ممکن او میسر ندی.
- انسان نه شي کولی د الله تعالی د تصرف څرنگوالی په خپلو اختیاري افعالو کي درک کړي. اخذ، بطش، امساک، ایتاء، مجئ، اتیان دا ټول د الله تعالی لپاره ثابت شوي افعال دي، خو انسان ته نه دا ممکنه ده چي د دې افعالو کیفیت درک کړي شي، او نه دا افعال د مخلوقاتو له افعالو سره شباهت لري.

- الله تعالی داسي ذاتي صفات لري چي دا افعال هغوی ته منسوب دي. لکه انفاق او تمليک چي ید، اورېدل او لیدل، سمع او بصر ته منسوب شويدي؛ خو دا نه اعضاء او جوارح دي او نه پدې رابطه د خالق او مخلوق ترمنځ شباهت شته.

د داسي عقیدې د درلودو په صورت کي که ته په هرو الفاظو

د الله اسماء او صفات ----- توحيد او شرك

خپله عقیده تعبیر کړې؛ مونږ ستا د عقیدې د صحت او سموالي په هکله شک نه کوو. خو که څوک د خپل ذهني انحراف له امله د الله تعالی په هکله په خپل ذهن کې خاص تصویر جوړ کړي او الله تعالی په خپل ذهن کې انسان ته ورته مجسم کړي او په همدې خاطر هر چیرته چې کوم داسې لفظ او کلمه بیا مومي چې د خپل دې غلط او کاره تصور د اثبات لپاره ترې کار اخستلی شي نو فوراً او په منډه ورباندې استناد کوي، بېله دې چې د لفظ مخکې او وروسته په پام کې ولري او محل او مقام ته ئې نظر وکړي، په پوره لجاجت په همدې لفظ استدلال کوي، مونږ دغو کسانو ته له الله تعالی نه هدایت غواړو، الله تعالی دې لدې مصیبت نه وباسي، خدای دې تیاره ذهنونه روښانه کړي. دا کاره ذهنونه په اصل کې په غیب له ایمان نه عاجز دي، یوازي په "جهر" او "خرگند" ایمان لري، هر څه له ملموس او مشهود شیانو سره مقایسه کوي، هغه څه نشي منلی چې له محسوس او ملموس شیانو سره ورته والي او مماثلت ونلري. دوی د تعصباتو په لومو کې داسې نښتې چې وتل ورته گران شوي!! مونږ له هغو کسانو سره هیڅ مشکل نه لرو چې د الله کتاب او د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنت ئې د خپل قضاوت آخړینۍ مرجع گرځولی ده او د هر شي په رابطه د قرآن او احادیثو په رڼا کې فیصله کوي، هغوی چې خپل حد پېژني، له حدودو او پولو نه خوا نه اوږي، په خپل حد درېږي او اعتراف کوي چې لدینه خوا د تللو او وړاندې تگ اجازه نه لري، دا ځکه چې الله تعالی همداسې فرمایلي دي. مونږ له داسې اشخاصو سره هیڅ مشکل او اختلاف نه

توحيد او شرك ----- د الله اسماء او صفات

لرو، زمونږ مشکل له هغو اشخاصو سره دی چې د خدای او رسول صلی الله علیه وسلم قول یوازې په هغه صورت کې قبلوي چې د دوی له نظریاتو سره توافق ولري، دوی په اصل کې خپل ذهن، تصور او انتباه معیار ګرځولی، حتی حاضر ندي دا ومني چې ځینې شیان د غیب په دائره کې دي او انسان یې په خپلو حواسونو نشي درک کولی، د دا ډول غیبی شیانو تجسم په ذهن کې او له مشهودو شیانو سره یې او له محسوساتو سره یې تشبیه او تمثیل غلط کار دی. پدې اړه لازمه دا ده چې خپل حد او توان وپېژنو او له حد نه تېری ونکړو، په الهي لارښوونو او د الله د کتاب په هغو اشارو باید اکتفاء وکړو چې د غیبی امورو د پېښندګلوي او د انسان ذهن ته د تقرب او نږدې کولو لپاره راغلي دي. دا رساله اصلاً د همدغو کسانو په ځواب کې لیکل شوې ده. د دې لپاره چې د نوموړي موضوع حقیقت ښه څرګند شي باید قرآن ته رجوع وکړو او د الله د کتاب په رڼا کې د دې موضوع حقیقت ولټوو.

خدای څنگه وپېژنو ----- توحید او شرک

خدای جل جلاله څنگه وپېژنو؟

د الله تعالی د ذات، اسماء او صفاتو په هکله بحث او خبرې په
څو برخو کې خلاصه کولی شو:
د الله تعالی د ذات په هکله

اسلام مونږ لدې نه منع کړي یو چي د الله تعالی د ذات د
کیفیت په هکله تفکر او بحث وکړو، ځکه انسان ته ممکنه نده چي د
الله تعالی ذات درک کړي او په کیفیت یې پوه شي. قرآنکریم فرمایي:
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا *

طه: ۱۱۰

"الله" په هر هغه څه پوهېږي چي د دوی مخی ته دي او یا یې شا ته
دي، خو دوی علماً پر ده احاطه نه شي کولی، یعنی انسانان نه دا

توحيد او شرك ----- خدای څنگه وپيژنو

وس لري او نه دومره علم چي د الله تعالى د ذات كيفيت درك كړي شي. دوى ئې د ذات د كيفيت له ادراك نه عاجز دي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ

د الله تعالى د نعمتونو په هكله فكر وكړئ خود ذات په هكله ئې تفكر مه كړئ.

نه يوازي انسان نه شي كولى د الله تعالى د ذات په كيفيت پوه شي بلكه مونږ له دې نه هم منع شوي يو چي په خپل ذهن كي د الله تعالى لپاره كوم تصوير جوړ كړو او له مخلوقاتو سره د هغه د تشبيه او تمثيل په اړه تصور وكړو. الله تعالى فرمايي:

فَلَا تَصْرُبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ٧٤

د الله تعالى لپاره مثالونه مه بيانوى؛ الله تعالى پوهېږي او تاسو نه پوهېږئ.

يعنى پداسي حال كي چي په هرڅه پوه او خبير خدای د خپل ذات لپاره مثال ندی راوړی او په قرآنكريم كي ئې د داسي كوم مثال ندی ذكر كړی؛ نو تاسي پدې محدود علم سره څنگه كولى شئ چي د الله تعالى د ذات لپاره مثال راوړئ؟

له مخلوقاتو سره د الله تعالى او يا له الله تعالى سره د مخلوقاتو تشبيه او داسي يو مثال راوړل چي تشبيه ترې ثابته شي او يا په تمثيل دلالت كوونكى تصور، دا ټول ناروا دي، لازمه ده لدې نه په كلكه ځان وساتو. دا ځكه چي الله تعالى مونږ ته امر كوي:

خدای خنګه وپیژنو ----- توحید او شرک

فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقرة: ۲۲

له الله تعالى لره سیالان مه جوړوی، پداسي حال کي چي ښه پوهېږئ
"چي الله تعالى سیال او مثل نه لري"

همداراز فرمایي:

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ *

الاخلاص: ۴

هیڅ یو ده لره کفو او سیال ندی.

بل ځای فرمایي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ *

الشورى: ۱۱

هیڅ شی د هغه په څېر ندی او دی اورېدونکی لیدونکی دی.

یعنی که وغواړئ چي په خپل ذهن کي د الله تعالى لپاره کوم
مثال مجسم کړي، نو پوه شه چي پدې کایناتو او موجوداتو کي به
هیڅ شی دې مثال ته ورته ونه مومئ. د یوه شي مثال په حقیقت کي
د هغه شي تخمینی او تقریبی تصویر وي، چي د هماغه شي د پېژندلو
لپاره په کار راوړل کېږي، کله چي د یوه شي د اصل او حقیقت
ادراک ممکن نه وي نو د مثال په راوړلو سره ئې تشریح او توضیح
کوو، خو د الله تعالى په هکله نه د مثال راوړل ممکن دي او نه ئې
مثال او مثل شته.

په دې آیت شریف کي داسي ندی ویل شوي:

"لیس مثله شی: ده ته ورته څه نشته"

بلکه ویل شوي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ:

د ده مثل ته ورته څه نشته او دی سمیع بصیر ذات دی.

توحيد او شرك ----- خدای څنگه وپيژنو

د دې معنی دا ده چې نه یوازې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراک ممکن ندی، بلکه دا هم ممکنه نده چې د الله تعالی د ذات او ذاتي صفاتو د کیفیت په هکله تخمینی او تقریبي تصور ولرو. نو لازمه ده له هر هغه تأویل او توجیه نه په کلکه ځان وساتو چې د مخلوقاتو سره د الله تعالی تشبیه پکې وي.

که د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث ضروري وی او د انسان لپاره ئې ادراک امکان درلودی نو الله تعالی به په خپله په پوره صراحت او وضاحت سره بیان کړی وی، مجمل به ئې نه پرېښود او یوازې په هغو آیتونو به ئې اکتفا نه وی کړې چې له اسمای حسنی او لوړو صفاتو نه بحث کوي.

د آیت شریف دوهمه برخه

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

دا په گوته کوي چې که څه هم انسان ته هم سمیع او بصیر ویل کېدی شي، الله تعالی د اورېدو او لیدو صفت انسانانو ته هم ورکړی، خو بیا هم پدې موجوداتو کې داسې څه نشته چې له الله تعالی سره ورته والی او شباهت ولري. د الله تعالی ذات هیڅ مثل او مثال نه لري.

د یوه څه د پېژندلو طریقه یا دا ده چې مستقیماً د هغه شي د ذات د کیفیت په هکله معلومات لاسته راوړې او وئې پېژنې او یا دا چې د مثال او سیال له لارې ئې وپېژنې او یا دا چې هغه ته ورته شی د ده په هکله تا ته خاص انځور درکړي او لدې لارې ئې په نسبي توګه وپېژنې. قرآنکریم د الله تعالی د ذات د ادراک او د هغه د

خدای څنگه وپیژنو ----- توحید او شرک

کیفیت د پېژندلو په رابطه دا ټول امکانات رد کړيدي او په پوره صراحت ئې ویلی دي چي الله تعالی نه سیال او مثل لری او نه د چا علم د هغه تعالی د ذات پرکیفیت احاطه او احتوا کولی شي. د دې مطلب د لا روښانتیا لپاره ضروري ده د الشوری سورت یوولسم آیت په دقت سره توضیح او تشریح کړو:

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ
الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ *

الشوری: ۱۱

د آسمانونو او ځمکي مبتدع او مخترع پیدا کوونکی چي تاسي ته ئې ستاسي خپله جوړه پیدا کړه او له چارپایانو نه ئې هم جوړې جوړې پیدا کړې، په دې جوړو سره تاسي زیاتوي، هیڅ شی هغه ته ورته ندي، هغه اورېدونکی لیدونکی دی.

دا آیت لاندیني اساسي مطالب په گوته کوي:

- الله تعالی د ځمکي او آسمان خالق او پیداکوونکی دی. پداسي حال کي چي:

الف _ د دې شیانو خالق او پیداکوونکي وو او په څنگ کي ئې بل هیڅوک او هیڅ څه نه وو.

ب _ نه ځمکه وه او نه آسمان او نه د ځمکي او آسمان هیڅ څه.

- انسانان او حیوانات جوړه جوړه پیدا کړي شوي، داسي چي:

الف ثدا ټول (انسانان او حیوانات) نه وو، پیدا شول.

ب ثله دوی نه مخکي ئې ځمکه او آسمانونه پیدا کړل.

ج ثد نسل د بقا لپاره ئې جوړه جوړه پیدا شوي، لدې نه پرته

توحيد او شرك ----- خدای څنگه وپيژنو

نه تکثير موندلی شي او نه ئې د نسل بقا ممکنه ده.

- په ځمکه او آسمانونو کې هېڅ شی د الله تعالی په مثل ندي، هېڅ څيز ورسره ورته والی نه لري، د الله تعالی د مثل مثال هم نشته ځکه:

الف- الله تعالی خالق او دا نور ټول موجودات مخلوق دي.

ب ټول ژوندي مخلوقات پيدا کېږي، زېږول کېږي او نور زېږوي، جوړه جوړه پيدا شوي، پداسې حال کې چې الله تعالی فرد واحد دی، نه له چا نه زېږېدلی او نه نور څه زېږوي، نه سيال لري او نه مثال.

همدا مطلب د اخلاص په سورې کې رسول الله صلی الله عليه وسلم ئې د قرآن کریم ثلث (دریمه برخه) بولي، داسې بیان شوی:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ *

الاخلاص: ۱- ۴

ووايه: هغه يوازنی الله دی، بې نيازه الله دی "ټول هغه ته اړدي، خپل ضرورتونه ورته وړاندي کوي، هغه تعالی له هر ډول احتياجه پاک او منزله دی، ټول د کمال صفات د ده دي. فنا نه لري، تلپاتې دی" نه ئې څوک زېږولي او نه له چا نه زېږېدلی، هېڅ سيال او کفو نه لري.

۴- د آيت له وروستۍ برخې "وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ" نه دا څرگندېږي چې: که څه هم الله تعالی په خپل ذات کې له هېچا سره هېڅ ډول شباغت او ورته والی نه لري، نه ئې مثل شته او نه مثال، خو د داسې صفاتو درلودونکي هم دی چې بېلگه او مثال ئې په ناقص شکل سره په مخلوقاتو کې هم ليدل کېدی شي، د مثال په

خدای خنګه وپیژنو ----- توحید او شرک

توګه الله تعالی سمیع او بصیر، یعنی اورېدونکی او لیدونکی دی، همدا د اورېدو او لیدو صفات یې خپلو مخلوقاتو ته هم ورکړی، خو څرګنده ده چې د الله صفات د مخلوقاتو له صفاتو نه ډېر لوړ، کامل او دایمي دي، د مخلوقاتو صفات د هغوی د حال او توان برابر دي، ناقص دي، له مینځه تلونکي دي، په وسایلو کار کوي، خو د الله تعالی صفات د هغه د ذات له شأن سره برابر، بې مثاله، دایم او کامل دي.

پدې ترتیب سره ویلی شو چې پدې موجوداتو کې هیڅ شی د الله تعالی له ذات سره شباهت او ورته والی نه لري، هره هغه عقیده او نظریه چې د الله د ذات د کیفیت د ادراک په هکله داسې بحث ولري چې له مخلوقاتو سره د خالق په تشبیه او تمثیل منته شي، باطله او مردوده ده. الله تعالی لدینه منزّه او ډېر لوړ دی چې په خپل ذات کې له مخلوقاتو سره شباهت او ورته والی ولري، هیڅ شی له الله تعالی سره هیڅ شباهت نه لري، ټول نصوص پدې دلالت کوي چې الله تعالی بې مثله او بې مثاله ذات دی.

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

د الله تعالى نومونه

الله تعالى د پاكو او نېكو نومونو خاوند دى، لازمه ده هغه په همدې پاكو نومونو سره ياد او په همدې نومونو سره سوال ترې وشي، په كومو نومونو سره چې الله تعالى خپل ذات نومولى او ياد كړى بايد په همدغو اکتفا وشي، له ځانه الله تعالى ته نوم ورنه كړئ شي. الله تعالى خپل نومونه مونږ ته په قرآنكريم كې او د رسول صلى الله عليه وسلم له لاري راښودلي دي. الله تعالى په قرآنكريم كې فرمايي:

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي

أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ * الاعراف: ۱۸۰

الله تعالى لره نېك او پاك نومونه دي، نو په همدغو سره ئې راوبولي او هغه كسان پرېږدئ چې په نومونو كې ئې په كېږه ځي، ژر ده چې د

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

خپل عمل له امله مجازات شي.

همداراز فرمايي:

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ
الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرُوا بِصَلَاتِكُمْ وَلَا تَخَافُوا بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ
سَبِيلًا *

الاسراء: ۱۱۰

ووايه! يا الله راوبولی يا رحمن ته دعا وکړئ، "له دغو نه ئې" چي په
هر نوم راوبولئ "صحيح ده" ده لره ښايسته او غوره نومونه دي او مه
دې دعا په لوړ آواز کوه او مه ئې پتوه، بلکه د دواړو ترمنځ وسط
لاره غوره کړه.

دغه آيتونه دا مطالب بيانوي:

- الله تعالى ښک او غوره نومونه لري، بايد په همدغو نومونو ئې
ذکر وشي او دعا ورته وشي، په هرې دعا کي ئې هغه نوم ياد شي
چي له سوال سره مناسبت ولري، د مثال په توگه يا رحمن ارحمني،
ياحفيظ احفظني.
- بايد په اسماء الله الحسنى کي له انحراف او له ځانه د اسماءو
او صفاتو له اېښودلو نه ډډه وکړو.
- د الله تعالى وړاندي په دعا کي بايد هغه طريقه غوره کړو چي
دين راښودلی، لکه دا آيت چي امر کوي: نه به په ډېر لوړ غږ دعا
کوو او نه په ډېر ټيټ، بلکه د دواړو ترمنځ به متوسطه لاره غوره
کوو.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

أيها الناس أربعوا على أنفسكم، فإنكم ما تدعون أصم ولا

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

غائباً، إنما تدعون سميعاً بصيراً إن الذي تدعون أقرب إلى

أحدكم من عنق راحلته. رواه احمد

اې خلکو! پر خپل ځان نرمي وکړئ "او په لوړ غږ د دعا لپاره پر ځان زياتی مه کوئ" ځکه تاسي نه کون ته دعا کوئ او نه غائب ته، بلکه هغه چا ته دعا کوئ چې اورېدونکی او ليدونکی دی، تاسي چې د کوم ذات نه سوال کوئ هغه ستاسو هر يوه ته د خپلي سورلي تر غاړې نه ډېر ورنږدې دی.

د الله تعالی ټول مبارک نومونه د داسي بشپړو او کاملو صفاتو نبودنه کوي چې د هېڅ ډول نقص او عيب شائبه پکې نشته.

مونږ د الله تعالی نومونه او لوړ صفات د هغه کتاب له لاری پېژندلی شو چې الله تعالی نازل کړی او رسول صلی الله عليه وسلم ته ئې د هغه علم ورکړی، له دې نه پرته د اسماء او صفاتو د پېژندلو بله صحیح لاره نشته. هغه الهي کتابونه چې دا صفات او اسماء ئې بیان کړيدي؛ هريو د ځانگړي قوم په ژبه نازل شوی دی، پدې اساس د الهي اسماءو الفاظ مختلف دی، خو معنی او مفهوم ئې يو دی، دا ټول نومونه په قرآنکریم، تورات، انجیل او زبور کي په يو ډول الفاظو سره ندي ياد شوی. لدې نه معلومېږي چې پدغو نومونو کي ترټولو د پام وړ خبره هغه صفات دي چې دا نومونه ئې په گوته کوي. په قرآنکریم کي له ذکر شوو نومونو نه علاوه، الله تعالی نور نومونه هم لري چې يا ئې په نورو آسماني کتابونو کي ذکر کړي دي او يا ئې له ځان سره ساتلی او هېڅ څوک ئې ندی پری خبر کړی، لکه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمایي:

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمِيَتْ بِهِ نَفْسُكَ أَوْ عَلِمْتَهُ أَحَدًا مِنْ
خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ
عِنْدَكَ*
رواه احمد

الهي! په هر هغه نوم دې سوال درته کوم چي ځان دې پرې نومولی
دئ، يا دې خپل کوم مخلوق ته وربښودلی دئ او يا دې په خپل کتاب
کي نازل کړی او يا دې په خپل علم غيب کي چي له تاسره دئ ځانته
ځانگړی او خاص کړی.

لدي حديث شريف نه دا څرگندېږي چي د الله تعالی نومونه
محدود ندی، يو شمېر ئې پدې کتاب کي ذکر شويدي او نور ئې په
نورو کتابو کي راغلي دي، يو شمېر ئې پيغمبرانو عليهم السلام ته
وربښودل شوي او يو شمېر ئې الله تعالی له خپل ځان سره ساتلي او
هيچا ته يې ندی ښودلی. دا ټول نېک او پاک نومونه داسي صفات په
گوته کوي چي الله تعالی ورباندي متصف دئ. د مثال په توگه
السميع، يعنی هغه ذات چي اورېدونکي دئ، البصير: هغه ذات چي
ليدونکي دئ، الرحمن: هغه ذات چي د رحمت او مهرباني د صفت
درلودونکی دئ.

که د الله تعالی هغه پاک او مبارک نومونه چي په قرآنکريم او
احاديثو کي راغلي دي، د فاتحي سوري د دريو لومړنيو آيتونو په
ترتيب تنظيم کړو، نو وبه گورو لکه څرنگه چي فاتحه د قرآنکريم
اساس او خلاصه ده، همدا ډول د الله تعالی د نومونو خلاصه هم د
همدې سوري په دريو لومړنيو آيتونو کي راغلی ده او دا ترتيب او
خلاصه به داسي وي:

توحيد او شرك ----- د الله نومونه

رب العالمين:

الله، الرب، الخالق، البارئ، المصور، الاله، الواحد، الاحد،
الوتر، الاول، الآخر، الظاهر، الباطن، الحق، المبين، الحي،
الصمد.

الرحمن الرحيم:

الرحمن، الرحيم، الرؤوف، الاكرم، البر، التواب، الحليم،
العفو، الغفور، الكريم، اللطيف، المجيب، الودود، الوهاب،
الولي، المولى، الرفيق، الشافي، المحسن، المعطي، المنان،
القريب، الجميل، الطيب، الشاكر، الشكور، الواسع،
النصير، البصير، الخبير، السميع، العليم، العالم، الشهيد،
الحافظ، الحفيظ، الرقيب.

مالك يوم الدين:

الملك، المليك، القاهر، القهار، القادر، القوي، الكبير،
القدير، المؤمن، المهيمن، المقتدر، المتعال، المتكبر، المجيد، المعز،
المذل، المقدم، المؤخر، الحكم، الحكيم، الباسط، القابض،
الرزاق، الجبار، الاعلى، العزيز، القيوم، العلي، القدوس،

د الله نومونه ----- توحيد او شرك

السلام، السبوح، الحميد، الوارد، الغني، الخيط، الفتاح،
الوكيل، المقيت.

د الله تعالى يو شمېر نومونه ، د مضاف په صيغه راغلي دي
لکه: رب العالمين: د عالميانو څښتن او پالونکی، مالک يوم الدين:
د جزا د ورځي مالک او پاچا، ذو الفضل العظيم يعنى د لوى فضل
خاوند. سريع الحساب: تېز او ژر حساب اخيستونکی، مالک الملک:
د هر څه مالک، خير الماکرين: تر ټولو غوره تدبير کوونکی او د
ماکرينو تر ټولو غوره، خير الناصرين: تر ټولو ښه او غوره
مرستندوى، خير الحاکمين: تر ټولو غوره حاکم، خير الفاتحين: تر
ټولو غوره او افضل فاتح، خير الغافرين: تر ټولو غوره بڅښونکی،
خير الراحمين: تر ټولو غوره رحم کوونکی، خير الرازقين: تر ټولو
غوره روزي ورکوونکی، اسرع الحاسبين: تر ټولو سريع حساب
کوونکی، خير الفاصلين: تر ټولو غوره فيصله کوونکی، احکم
الحاکمين: تر ټولو غوره حاکم، سميع الدعاء: د دعا اورېدونکی،
عالم الغيب والشهادة: په پټ او ښکاره عالم، غافر الذنب: د گناه
بڅښونکی، قابِل التوب: د توبې قبلوونکی، رفيع الدرجات: د
درجو لوړوونکی، ذو الجلال والاکرام: د جلال او اکرام خاوند.

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

د الله تعالى صفات

د الله تعالى ټول صفات د کمال صفات دي، الله تعالى حميد دئ، ټولی ستاينې هغه لره دي، له هر عيب او نقص نه منزه او لوړ دئ، ټولی بښيگنې او ستاينې هغه لره دي، په موجوداتو کي چي څه کمال او جمال، ښکلا او ښايست ليدل کېږي دا ټول الله تعالى لره دي او ده پدې شيانو کي ايښی دي، د ښکۍ او ښکلا چي کوم صفات په مخلوقاتو کي ليدل کېږي الله تعالى په همدی صفاتو په بشپړ او کامل طور متصف دئ.

د الله تعالى د صفاتو د پېژندلو لپاره هم له قرآنکريم او احاديثو نه پرته بله منبع نه لرو. خدای جل شأنه د انسان د هدايت او لارښووني او د خالق او مخلوق د پېژندنې لپاره په مختلفو وختونو

د الله تعالى صفات ----- توحيد او شرك

کي پيغمبران عليهم السلام رالېږلی دي. هر قوم ته چي کوم کتاب يا صحيفه راغلی ده، هغه د هغه قوم په ژبه وه، د کتاب معارف او مفاهيم د هغه قوم په منځ کي په متدوالو او مروجو الفاظو بيان شويدي. که په قرآنکريم کي الله تعالى په علم، حلم، قدرت، اراده، کلام، حيات، سمع و بصر متصف معرفي شوی او د علیم، حلیم، قدیر، حي، سمیع، بصیر په نامه یاد شوی، په نورو الهي کتابونو کي د الله تعالى همدا صفات په نورو ژبو او نورو نومونو یاد شوي. همداراز گورو چي دغه صفات د انسان لپاره هم ذکر شوي، دا صفات چي د انسان لپاره ذکر شوي، معنی ئې د هغه د حال او توان مطابق ده، یعنی انساني صفات ناقص، کم، قاصر او فنا کېدونکي دي، پداسي حال کي چي د الله تعالى صفات کامل، بشپړ او دايمي دي. د انسان او الله تعالى د صفاتو ترمنځ يوازي لفظي شباهت وجود لري، نور د الله تعالى صفات د مخلوق له صفاتو سره نه شي مقایسه کېدلی، د الله تعالى صفات کامل، ازلي، دايمي او ابدی دي، خو د انسان صفات ناقص، حادث (نوی پيدا شوي) او له مینځه تلونکي دي. قرآنکريم فرمايي:

ان الله على كل شيء قدير:

الله تعالى پر هر څه قادر دی.

خو د انسان د قدرت په هکله فرمايي:

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدُرُوا عَلَيْهِمْ * المائدة: ۳۴

مگر هغه کسان چي توبه ئې وکړه، مخکي لدینه چي قدرت ورباندي پيدا کړی.

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

قرآن د الله تعالى په هکله وايي:

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ *

المجادله: ۱

الله تعالى اورېدونکی ليدونکی دی.

د انسان په هکله فرمايي:

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا

بَصِيرًا *

الانسان: ۲

بيشکه چې مونږ انسان له مخلوطي او گډې شوې نطفې نه پيدا کړي،
آزمويو ئې او بيا مو هغه اورېدونکی ليدونکی وگرځاوو.

قرآن د الله تعالى د ارادې په هکله فرمايي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

يس: ۸۲

د هغه امر او کار داسي دی چې د څه اراده وکړي نو ورته ووايي: شه،
نو هغه کېږي.

د انسان د ارادې په هکله بيا فرمايي:

يُرِيدُونَ لِيُطْفَنُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ *

الصف: ۱۱

غواړي په خپلو خولو سره د الله تعالى نور خاموش کړي.

د الله تعالى د علم په هکله فرمايي:

وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ *

التغابن: ۱۱

الله تعالى په هر څه ښه پوه دي.

د انسان د علم په اړه فرمايي:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ *

الحجر: ۵۳

وئې ويل: مه وېرېږه، مونږ تا ته د يوه پوه زوی زېږی درکړو.

د الله تعالى صفات ----- توحيد او شرك

څرنگه چې انسان ناقص او محدود دی، نو صفات یې هم نا قص او محدود دي، د انسان صفات د الله تعالى د صفاتو په مقایسه داسي دي لکه څوک چې په ستر بحر کي خپله گوته غوټه کړي او څه نم راپورته کړي. رسول الله صلى الله عليه وسلم د الله تعالى له پراخ رحمت سره د انسان او ټولو مخلوقاتو د رحمت مقایسه داسي کوي:

عَنْ سَلْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طَبَاقَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ فَجَعَلَ مِنْهَا فِي الْأَرْضِ رَحْمَةً فَبِهَا تَعْطِفُ الْوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوَحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَكْمَلَهَا بِهَذِهِ الرَّحْمَةِ *

رواه مسلم

له سلمان رضي الله عنه نه روايت دی چې وايي: رسول الله (ص) وفرمايل: الله تعالى په هغه ورځ چې آسمانونه او ځمکه یې پيدا کړه، سل رحمتونه یې هم پيدا کړل، هر رحمت د ځمکي او آسمان ترمنځ د فاصلې په اندازه، بيا يې لدينه يوه برخه رحمت په ځمکه کي کيښود، چې په هغه سره مور پر زوی او حيوانات او مرغان يوه پر بل رحم او مهرباني کوي، چې کله د قيامت ورځ راشي نو پدې رحمت سره به یې مکمل او بشپړ کړي.

يعنی دا رحمت، زړه سوي او پېرزوينه چې اوس د مخلوقاتو، انسانانو، حيواناتو او مرغانو ترمنځ موجوده ده، دا په حقيقت کي د هغه پراخ الهي رحمت د سلو برخو نه يوه وړه برخه ده چې پدې

توحيد او شرك ----- د الله تعالى صفات

مخلوقاتو ئې وېشلی ده. د مخلوقاتو نور صفات لکه سمع، بصر، قدرت او اراده هم پدې قیاس کړی. انسان نشي کولی ټیټ غږ واوري، همداراز له لری نه هم څه نشي اورېدلی، د پردی شا ته څه نشي لیدلی، له لری فاصلې نه هم د لیدلو توان نه لري. د ډېرو شيانو د احساس او مشاهدې توان او وس نه لري، نشي کولی انرژي، جاذبه، نور، پیریان او پرېستې وويني يا ئې احساس کړي. خو قرآنکریم د الله تعالى په هکله فرمایي:

وَإِنْ تَجْهَرُ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى * طه: ۷
که خبره په لوړ غږ وکړی، نو بیشکه چي الله تعالى په سري او خفي ټولو پوهېږي.

همدارنگه له لقمان حکیم حکایت کوي او فرمایي:

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُنْ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ
لقمان: ۱۴

اې گرانه زویه: حقیقت دا دی چي که (گناه) د خردل (مشنګ) د دانې په اندازه وي او د یوی پرېنې په د ننه کي وي او یا په آسمانونو او ځمکي کي وي، الله تعالى به ئې راوړي (له هغه نه پټه نه پاتې کېږي) بیشکه چي خدای لطیف او خبير دی.

همدارنگه فرمایي:

وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ * یونس: ۶۱

د الله تعالى صفات ----- توحيد او شرك

او ستا له رب څخه نه د ذرې په اندازه "کوم څيز" نه په ځمکې کې
پتيدلی شي او نه په آسمان کې او نه له دې نه کوم وړوکی او یا لوی
داسې څيز شته چې په څرگند کتاب کې دي نه وي (ليکل شوی)

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

د الله تعالى افعال

په قرآنکريم کي د الله تعالى افعال د هغه د نومونو او صفاتو په اندازه ذکر شويدي، د مثال په ډول خلاق: پيدا کوونکی، اسم يا نوم دئ او يخلق: پيدا کوي، فعل دئ، لکه چي قرآنکريم فرمايي:

قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ * آل عمران: ٤٧

وئي ويل: همداراز الله تعالى چي څه وغواړي پيدا کوي ئې. الله تعالى رازق: روزي ورکوونکی دئ او روزي ورکول ئې فعل دئ. قرآنکريم فرمايي:

إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ * آل عمران: ٣٧

الله تعالى هر چا ته چي وغواړي بې حساب روزي ورکوي. علیم: پوه، د الله تعالى نوم دئ او تعلیم ئې فعل دئ، قرآنکريم فرمايي:

د الله تعالى افعال ----- توحيد او شرك

الرَّحْمَانُ * عَلَّمَ الْقُرْآنَ * خَلَقَ الْإِنْسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

رحمن خدای قرآن ونبود، انسان ئې پيدا کړ، هغه ته ئې وينا ورزده کړه.

د انسان لپاره هم همدا ډول افعال ذکر شوي دي. قرآنکريم له عيسې عليه السلام نه نقل قول کوی فرمايي:

أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا
يَاذُنَ اللَّهِ.....

آل عمران: ۴۹

زه ستاسي لپاره له خټي نه د مرغه خپره جوړوم، بيا په هغه کي پو کوم، نو هغه به د خدای په اذن سره مرغه شي.

او د روزي په هکله فرمايي:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا
وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا *

النساء: ۵

خپل مالونه چي الله تعالى ستاسو لپاره د "ژوند" د قيام "وسيله" گرځولي بې عقلانوته مه ورکوی او پدې مالونو سره د دوی د روزي انتظام وکړی او جامې ورته تهيه کړی او دوی ته نېکي او منل شوې خبري وکړی.

دا چي انسان هم نوروته د بنوونی فعل ترسره کولی شي، فرمايي:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

صَلَّالٌ مُبِينٌ * الجمعة: ۲

الله تعالى هغه ذات دى چې په اميانو او نالوستو کي ئې د دوى له منځه پيغمبر مبعوث کړ، ترڅو د ده آيتونه ورته ولولي، تزکيه ئې کړي، کتاب او حکمت ته ورزده کړي، پداسي حال کي چې لدينه مخکي په ښکاره گمراهي کي وو.

د انسان د افعالو او پر خپلو افعالو د ده قدرت او واکمني او د افعالو د نتايجو توپير ئې له الهي افعالو سره هومره دى لکه د الله تعالى او انسان د ذات او صفاتو ترمنځ توپير.

پدې اړه يوه ډېره ضروري او د زياتي توجه او پاملرني وړ خبره دا ده چې د الله تعالى د فعل د انجام کيفيت لکه د هغه د ذات په شان د انسان د فهم او ادراک نه لوړ دى، هيڅ مثال ئې نه موندل کېږي. انسان ځکه د الله تعالى د افعالو کيفيت نه شي درک کولى چې د الله تعالى د ذات د کيفيت په هکله علم نه لري. د مثال په توگه مونږ په دې پوهېږو چې د انسان نطفه له هغو توکيو نه جوړېږي چې له خاوري نه راشنې شوي داني او مېوې نه ئې اخلي، دا نطفه بيا په علقه او ورپسې په يوه ټوټه غوښه بدلېږي، بيا هډوکي ترې جوړ او بيا د ماشوم په شکل دنيا ته راځي، ورپسې ځوان شي، پياوړى او تنومند شي، بيا ئې له همدې ځاى نه زوال پيل شي، زوړ او بيا مړ شي، دا ټول کارونه د قيوم خداى په اراده صورت نيسي؛ خو څرگنده ده چې په دې امورو کي د الله تعالى د تصرف کيفيت مونږ نه شو درک کولى.

همدا رنگه وينو چې د بحرونو اوبه تبخيرېږي، بيا په وريځو

د الله تعالى افعال ----- توحيد او شرك

بدلېږي، بادونو ته امر کېږي چي دا وريځي ليري، ليري سيموته يوسي او هلته بيا د واورې، باران او ډلۍ په شکل ورېږي او له دې اوبو نه ويالي، سيندونه او رودونه بهېږي، شاپې او وچي ځمکي ورباندي شنې او خړوبېږي، تر خاورو لاندي دانه (تخم) په حرکت راځي، وده کوي، شنه شي او لوی نبات ترې جوړ شي، ساقه او پاني ئې شنې شي، گل او مېوه وکړي، دا ټول کارونه د الله تعالى په اراده ترسره کېږي، خو په دې امورو او د داني د تطور په دې مراحلو کي د الله تعالى د تصرف د کيفيت ادراک زمونږ لپاره ناممکن او محال دی.

کم شمېر داسي نصوص هم شته چي په هغوې کي الله تعالى ته داسي افعال منسوب شوي چي هغوې ته ورته افعال انسان په خپلو اندامونو او جوارحو ترسره کوي او يو شمېر نورو نصوصو کي الله تعالى ته داسي افعال منسوب شوي چي که ظاهري معنی ترې واخيستل شي نو له مخلوق سره د الله تعالى د تشبيه احتمال پکي رامنځته کېږي، د مثال په توگه که د قرآنکریم په دې آيت کي غور وکړو چي فرمايي:

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا * الفجر: ٢٢

او ستارې به راشي پداسي حال کي چي ملايکي به ليکه ليکه وي. که په دې مبارک آيت کي د "جاء" لفظ په ظاهري او متداوله معنی واخلو نو بيشکه چي معنی به ئې دا وي چي الله تعالى به د قيامت په ورځ داسي راشي لکه مخلوقات چي له يوه ځای نه بل ته حرکت کوي، که دا معنی ترې واخلو نو د تشبيه مرتکب شوي يو،

توحيد او شرك ----- د الله تعالى افعال

که هرڅو په خوله ووايو چي بلاتشبيهه او بلاتکييف! که "جا" پدې معنی واخلو نو په خوله بلاتشبيهه ويل هيڅ فايده نه لري. خو که ووايو چي الله تعالى راځي، خو له راتگ نه دا ظاهري او متداوله معنی وانخلو، بلکه مراد او حقيقت ئې خدای ته وسپارو، نو په دې صورت کي مو له تشبيهه نه ځان ساتلي. راتگ مخصوصا په هغه ځای کي چي له اجسامو سره تړاو ونلري تل د گام اخيستلو په معنی نه وي. د مثال په ډول:

حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَقِيمٍ*

الحج: ٥٥

تر هغې پورې چي قيامت ناڅاپه ورباندي راشي او يا د بې خبره (شنډې) ورځې عذاب ورباندي راشي. يوم عقيم يعنی هغه ورځ چي خير نه وي پکي او بله ورځ ورپسې رانشي. او يا دا آيت:

مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ

وروسته له هغه چي بنکاره نښانې ورته راغلې.

آيا په دې آيتونو کي د قيامت او نښانو له راتگ نه همدا ظاهري راتگ او گام اخيستل مراد دې؟ داسي راتگ چي په گام اخيستو سره مخکي درومي او مسافه وهي؟ او که نه دلته له راتگ نه مطلب دا دی چي دا شيان به ورته بنکاره شي او پيغمبران عليهم السلام به ئې ورته بيان کړي؟!

دا ډول آیات او احاديث يو شمېر علماوو د متشابهاتو په نامه ياد کړي او يو شمېر نورو د صفاتو آیات او احاديث نومولي. د

د الله تعالى افعال ----- توحيد او شرك

همدی نصوصو د تفسیر او بیان په هکله د علماوو ترمنځ زیات
اختلاف وجود لري او له همدې امله مختلف او متعدد افکار او ډلي
رامنځته شوي دي او خبره تردی حده رسېدلی چې یوه ډله د بلی د
تکفیر حکم صادر کړي. د همدی موضوع په حقیقت د پوهېدو
پخاطر باید د علیم او حکیم خدای کتاب او د پاک رسول صلی الله
عليه وسلم احادیثو ته مراجعه وکړو او وگورو چې هغوی څه
لارښوونه راته کوي.

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

قرآنکريم او متشابهات

د قرآنکريم آيتونه په عامه توگه دوه نوع دي:

- محکم آيتونه: هغه چي د الفاظو مراد او معنی ئې څرگنده او واضح ده، داسي الفاظ او کلمات پکي کارول شوي چي ظاهري او ذهن ته نږدې معنی ئې څرگنده ده او د هيڅ شک او شبهې احتمال پکي نشته. همدا محکم آيتونه د قرآنکريم د مفاهيمو اساسي محور تشکيلوي.

- متشابه آيتونه: هغه چي له داسي شيانو نه پکي بحث شوی چي نه د لمس وړ دي او نه د مشاهدې او ليدني، داسي شيان چي انسان په خپل قاموس کي د هغه لپاره نوم نه لري. دا غيبی شيان په دې آيتونو کي پداسي الفاظو سره معرفي شوي دي چي انسان ئې معمولاً د محسوس او ملموس شيانو لپاره کاروي. پدې سره قرآن

قرآنکریم او متشابهاټ ----- توحید او شرک

خپل مخاطب په نسبي طور د هغو غیبي شیانو په حقیقت څه ناڅه پوهوي چي د هغوي لپاره په خپل قاموس کي هیڅ نوم نه لري. قرآنکریم په دې رابطه فرمایي:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ * آل عمران: ٧

الله هغه ذات دئ چي دا کتاب ئې پر تا باندي نازل کړ، چي ځيني آيتونه ئې محکم دي، چي دا د کتاب بنسټ دئ او نور ئې متشابه دي، نو هغه کسان چي په زړونو کي ئې کوږوالی دئ په متشابه پسې ئې درومي، د فتنې په لټه کي او د تاويل په لټه کي، پداسي حال کي چي په تاويل ئې له الله پرته هيڅوک نه پوهېږي او هغه چي د راسخ علم خاوندان دي وايي: مونږ ايمان پرې راوړی، ټول زمونږ د رب له لوري دي او پند نه اخلي مگر د عقل خاوندان.

دا مبارک آيت څو مهم مطالب زمونږ مخي ته ږدي:

- د دې کتاب ځيني آيتونه "محکم" دي او ځيني ئې "متشابه"
- د کتاب اصلي او اساسي مطالب په هغو آيتونو کي راغلي چي محکم دي او تشبيه نده پکي کارول شوې.
- متشابه آيتونه چي په مفهوم ئې پوهېدل غور او دقت غواړي بايد همدې محکمو آيتونو ته راجع شي او د همدې آيتونو په رڼاکي تفسير او توضيح شي.

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

- هغه کسان چي په زړونو کي ئې خيري او کوږوالی وي، د دې په ځای چي د متشابه آيتونو په مراد باندي ايمان کافي وگني، برعکس د دې آيتونو په تاویل د پوهېدو هڅه او لټه کوي او غواړي هغه د خپل بحث او تحقيق محور وگرځوي.
- هغه کسان چي غواړي دغه ډول آيتونه د مناقشې او بحث موضوع وگرځوي، هغوی په حقيقت کي يا د فتنو راولاړول غواړي، د دې هڅه کوي چي د الله تعالی په هکله د مسلمانانو په زړونو کي شکوک او شبهات راولاړ کړي او خلک د محکمو آيتونو له مفاهيمو نه بل لور ته واړوي او يا دا چي غواړي د متشابهاتو په تاویل ځان پوه کړي. د تاویل لغوي معنی اول يا اصل ته اړول دي، تاویل يعنی د متشابه آيت فعلي حالت د هغه لومړني حالت ته گرځول، گویا دوی غواړي په دې پوه شي چي د دې متشابه اصلي او اولني حالت او کيفيت څنگه دی؟!
- دا هلې ځلې او دا هڅه او هاند د هغه چا کار دی چي زړه ئې کوږ او خیرن وي، پر زړه او دماغ ئې شکونو سيوری غوړولی وي.
- د متشابهاتو د تاویل علم يوازي له الله تعالی سره دی، بل هيڅوک نشي کولی په هغه باندي پوه شي، ځکه الله تعالی هغه غيبي او له سترگو نه پټ شيان چي انسان ئې نه پېژني او نه په خپل قاموس کي ورته نوم لري، د انسان د نبې پوهی پخاطر له محسوسو او پېژندل شوو شيانو سره تشبيه کړي او پداسې الفاظو سره ئې معرفي کړي دي چي په حقيقت کي د ښکاره او څرگندو شيانو لپاره استعمالېږي. د دې لپاره چي هغه د انسان لپاره د فهم وړ وگرځوي

قرآنکریم او متشابهاټ ----- توحيد او شرك

او د هغه څيز د حقيقت په اړه نسبي تصور ورته حاصل شي، د دې مطلب دا شو چي د دغو شيانو د معرفي لپاره تر ممکنه حده او تر هغه ځايه چي د انسان عقل ته مقدور ده اهتمام شوي او د متشابها آيتونو په ترڅ کي معرفي شوي، د انسان د عقل نيلى لدې نه آخوا وړاندي نشي تلي، دا د ده د الوت وروستى پړاو دى، آخوا ته ئې لاس نه رسېږي، د ده له عقل او ادراك نه لوړ دي، الله تعالى د همدې ډول شيانو د معرفي کولو لپاره ښه لازمه څرگندونه کړيده او د انسان د عقلي قوت مطابق وضاحت ئې کړى، خو لدينه آخوا عقل د مخکي تگ مجال نه لري، بايد همدلته ودرېږي او د متشابهاټو له تاويل نه ځان وساتي. د انسان د عقل او پوهى قصور، د حواسو او مشاعرو محدوديت ئې او د ژبې او قاموس عدم جامعيت ئې باعث شوي چي له مخکي تگ نه عاجز شي او د متشابهاټو په حقيقت تر دې زيات پوه نشي.

پداسي حال کي چي د قرآنکریم دا مبارك آيت په پوره صراحت او وضاحت سره دا بيانوي چي د کړو، رنځورو، خيرونو، له شک او شبهاټو نه د ډکو زړونو خاوندان د متشابهاټو د تاويل په لټه کي وي، متأسفانه د ځينو مذهبي فرقو پلويان د دې آيت د صريح حکم خلاف دعوى کوي چي د دوى ائمه د متشابهاټو په تاويل پوهېږي، دوى د دې ادعا کوي چي په علم کي پاڅه "الراسخون في العلم" مستثنى شوي، دوى کولى شي د متشابهاټو په تاويل پوه شي. د آيت د دوهمي برخي په هکله د دوى دا انگېرنه په څرگنده توگه د همدې آيت له لومړنۍ برخى سره تناقض لري، د دوى دا تعبير بالکل

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهآت

غلط او کمزوری دی، ځکه د آیت په سرکي راځي چي د رنځورو زړونو خاوندان د متشابهآتو د تأویل هڅه کوي، دا ممکنه نده چي د علم خاوندان د داسي یوه عمل هڅه وکړي.

• عالمان ټول آیتونه د الله تعالی له لوري شمېری، ایمان ورباندي راوړی او هوښیاران پند ترې اخلي.

متأسفانه د متشابهآتو په اړه یوه بله ډله له لومړنۍ ډلې نه هم زیاته بې لاره شوې او په غلطه روانه ده، هغوی د متشابه آیتونو له الفاظو نه ظاهري معنی اخلي، خصوصاً په هغو آیتونو کي چي د الله تعالی له صفاتو نه پکي یادونه شويده!! هغه کسان چي د متشابه آیتونو الفاظ په ظاهري معنی سره اخلي او په دې سره د الله تعالی لپاره مثال جوړوي او له مخلوق سره ئې تشبیه کوي، مونږ دا سوال ترې کوو چي: ولې د قرآن د ټولو آیتونو په اړه دا کار نه کوي، ولې په هر ځای کي د الفاظو ظاهري او متداوله معنی نه اخلي؟ راشی له سلهاو آیتونو نه یو څو د دوی مخي ته کېږدو او ترې تپوس وکړو چي دلته د الفاظو ظاهري معنی ولې له نظره غورځوي؟
په دې آیت کي:

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ *

مونږ پر سمي لار هدايت کړه

تاسي ولې له صراط نه د هغه ظاهري معنی نه اخلي؟ صراط يعنی د ځمکي پرمخ لاره چي له يوې نقطې نه پيل او په بله ختمېږي!! تاسي ولې د دې ظاهري معنی په ځای د الله عبادت مستقيمه لار گڼي؟ همغسې لکه چي قرآن فرمايي:

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ *

آل عمران: ۵۱

بیشکه زما او ستاسي رب الله دئ، نو عبادت ئې وکړئ، همدا نېغه لاره ده.

همداراز په دې آيت کي:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ * البقرة: ۷

الله تعالى د دوی پر زړونو او غوږونو مهر وهلی او پر سترگو ئې پرده غوړیدلې ده او د دوی لپاره لوی عذاب دئ.

آیا دلته هم "ختم" یعنی مهر په ظاهري معنی اخلئ؟ آیا گمان کوئ چې الله تعالى هم داسي کوم مهر لري چې د کافرانو پر زړونو او غوږونو ئې وهلی دئ؟ او دا تصور کوی چې د هغوی په سترگو د پردی معنی هم همدا ظاهري معنی ده؟! او کنه لدینه دا مفهوم اخلئ چې الله تعالى له دوی نه د حق لیدلو او د حق د منلو استعداد اخیستی دئ، دا استعداد ئې د دوی په زړونو او غوږونو کي خپلی او له مینځه ئې وړی دئ؟ ولې او په کوم دلیل په دې مبارک آيت کي د "ختم" او "غشاوه" ظاهري معنی نه اخلئ او مجازي مفهوم ئې اخلئ؟ پدې آيت کي:

صَمُّ بُكْمٌ عُمِّي فُهِمٌ لَا يَرْجِعُونَ * البقرة: ۱۸

کانه، گونگیان او ړانده دي، نو ځکه نه راگرځي.

آیا دلته له صم، بکم، عمي، نه ظاهري معنی اخلئ او ادعا کوئ چې منافقان کانه، گونگیان او ړانده دي؟ څرگنده ده چې د دې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کلماتو ظاهري معنی اخیستل دلته ممکن او صحیح نده.

په دې آیت کي:

فَازِلْهُمَا الشَّيْطَانُ * البقره: ۳۶

نو شیطان هغوی دواړه ونبویول.

آیا دلته له ښویدلو (زل) نه دا معنی اخلی چي گویا شیطان د دوی تر پښو لا ندي او به توی کړې او د دوی پښی ورباندې ښوېدلې او همداسي په ښویدو، ښویدو له جنت نه ووتل او که نه لدینه مطلب معنوی ښویدل دي؟ همداراز آیا په دې آیت کي:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

البقره: ۴۲

حق ته د باطل لباس مه وراغوندي او حق مه پټوي پداسي حال کي چي پوهېږئ.

آیا دلته هم له "تلبسوا" نه ظاهري معنی اخلی؟ او ادعا کوی چي باطل یوه جامه ده چي حق ته وراغوستل کېږي او پدې سره له نظر نه پټېږي او که نه داسي ئې تفسیروي چي حق له باطلو توجیهاتو او نظریاتو سره مه مغشوش او گډوډوي او حق په خپلو غلطو تعبیراتو سره سرچپه مه ښئي، داسي چي خلك وغولېږي او باطل ته د حق په سترگه وگوري.

دا آیت:

وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ * البقره: ۹۳

او خوسی (خوسندر) د دوی په زړونو کي وروځښل شو، د دوی د کفر له امله.

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

آیا له "اشربوا" نه د هغه ظاهري معنی اخلی او گمان کوی چي
سخوندر هم لکه اوبه هغوی ته ورځنبل شوی او په زړونو کي ئې
ځای نیولی؟ او که نه داسي ئې معنی کوی چي د سخوندر محبت ئې
داسي په زړونو کي ځای نیولی لکه چي دی په خپله د دوی زړونو ته
ننوتی او هلته ئې ځای نیولی وي او مینه ئې پردوی مسلطه شوې
وي؟

دا آیت:

وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ * البقره: ۶۱

او ذلت او خواری ورباندي وتپل شوه.

آیا دلته له "ضُرِبَتْ" نه مطلب د هغه ظاهری معنی ده او آیا
خواری او ذلت داسي شيان دي چي په نورو ورتپل کېدی شي؟ او که
نه دلته ناقابل لمس مفهوم ته عيني تجسم ورکړل شوی ترڅو ذهن ته
نږدې کړی شي او دا مطلب افاده کړی شي چي ذلت او خواری
ورباندي مسلطه کړي شوه، له داسي خواری او ذلت سره مخ کړی
شو چي نښانې ئې له ورايه ښکاري او اجتماعي ژوند او حالت ئې په
ذلت او خواری دلالت کوی؟

دا آیت:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً

البقره: ۷۴

وروسته ستاسو زړونه داسي سخت شول لکه تېږه او تردې هم زیات
سخت.

آیا له "قست قلوبکم" نه ظاهری معنی اخلی او دا سختوالی د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

تيرې د سختوالي په خبر گنې؟ او که نه له دې نه مطلب د زړه بې رحمې او عدم عطوفت دى او دا چې د حق خبره پر دې زړونو اغېز نشي کولى د تاثير قبلولو استعداد ئې خپل شوي؟
په دې آيت کي:

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ *

البقره: ۸۱

بلى، چا چې بدى وکړه او خپله گناه ئې ورباندي راتاو شوه نو همدا دوى دوزخيان دي چې تل به پکي پاتې وي.
آيا دلته له "احاطت به خطيئته" نه دا مطلب اخلي چې گناه هم داسي يو څيز دى چې خوځېږي او انسان احاطه او محاصره کوي؟ او که نه، معنى ئې دا ده: هرڅوک چې داسي گنهگار وي چې گناه ئې ټول وجود نيولى او هغه ئې له هري خوا نه داسي محاصره کړى وي چې د وتلو ټولي لاري ورباندي تړل شوى وي؟
دا يوازي د قرآن د لومړۍ جزء د بقره د سورت ځيني آيتونه وو او له همدې نه اندازه لگولى شئ چې په ټول قرآنکريم کي به د دا ډول آيتونو شمېرڅومره وي. خو بېلگې له نورو سورتونو نه هم رااخلو:

د مريم په سوري کي د زکريا عليه السلام د زوروالۍ په هکله راځي:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا *

مريم: ۴

وئې ويل: اي زما ربه! زه خو داسي يم چې هډوکي مي سست شوي او

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

له زوروالی می سر مشتعل شوی (سپین والی پکي لگیدلی) او تا ته په دعا کي شقی او کم بخته نه وم.
آیا په "اشتعل الرأس شيباً" کي د اشتعل ظاهري معنی مطلوبه ده؟ یعنی دا چي په سرني له زوروالی نه اور بل شوی؟ او که د زوروالي نښانې ئې داسي په سرکي ښکاره شوې لکه د اور لمبه چي له ورايه ښکاري او يو ځل چي په څه شي گډه شي نو هغه ټول احتوا کړي؟

په همدی سورت کي راځي:

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتِنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا * مريم: ١٢

ای یحیی! دا کتاب په قوت سره واخله...

آیا دلته له "خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ" نه ظاهري معنی اخیستل صحیح دي؟ او آیا معنی ئې دا ده چي ای یحیی! دا کتاب په دواړو لاسونو سره کلک ونیسه او په کلک نیولو کي ئې خپل ټول قوت وکاروه؟ او که نه معنی ئې دا ده چي د کتاب په حمل او پر هغه عمل کي له خپل ټول توان او ځواک نه کار واخله، په ډاډه او مطمئن زړه ئې حمل او په پوره باور او قوت سره عمل ورباندې وکړه؟

د التکویر په سورت کي راځي:

وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ * التکویر: ١١

او هغه وخت چي آسمان پوست کړی شي.

د "كُشِطَتْ" ظاهري معنی له حیوان نه د پوست ایستل دي، آیا دا خبره سمه ده چي ووايو: آسمان به هم د کوم حیوان په څېر له پوسته کړی شي؟ او که نه معنی ئې دا ده چي هغه ورځ به د آسمان دا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاجوردي پرده له مينځه لاړه شي او هغه څه به ښکاره شي چي اوس
ئې شاته پټ دي، دوزخ به راڅرگند او جنت به وليدلې شي؟
په دې مقدمه کي دوه اساسي مطالب په ښه توگه څرگند او
بيان شويدي:

- د متشابه آيتونو په تاويل پسې لټه او هڅه د فتنه گرو خلکو
کار دئ او دا داسي بې گټې او بې حاصله کوشش دئ چي يوازي
هغه کسان ئې کوي چي غواړي په دې بې هدفه هڅو سره ځان عالم او
پوه معرفي کړي.

- نه ښايي د متشابه آيتونو له کلماتو او الفاظو نه د هغوی
ظاهري معنی واخلو.

اوس رايي د همدې مفاهيمو او څرگندونو په رڼا کي دا وگورو چي
اهل ظاهر د الهي صفاتو په اړه څه نظر او تصور لري؟

هغوی عقیده لري هغه صفات چي له افعالو سره تعلق لري لکه:

مجئ او اتیان: راتگ.

نزول: کوزيدل.

اخذ، امساك، بطش: نيول، اخيستل.

استوی: استقرار، کيناستل.

هروله: منډه

او دې ته ورته نور بايد د هغوی په ظاهري معنی حمل شي،
ځکه دا په قرآن او حديث کي راغلي او ثابت دي، نو لازمه ده چي
ظاهري معنی ترې واخيستله شي. دوی د دې افعالو په منځ کي په
دې آيت: الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى* او په دې حديث: وينزل

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ربنا الى السماء الدنيا" ډېر تأكيد او تركيز كوي. راشئ دا آيتونه او احاديث لږ په تفصيل سره وڅيړو، خو لدې نه وړاندې د لاندنيو څو ټكيو يادونه ضروري شمېرو:

مونږ په هغو الفاظو او كلماتو چي پدې آيتونو او احاديثو كي ذكر شويدي اقرار او تكلم كوو، په مفهوم او معنى ئې باور او ايمان لرو، له تاويل نه ئې ډډه كوو او ظاهري معنى نه ترې اخلو؛ ځكه كه داسي وكړو نو بيا د تشبيه او تمثيل مرتكب گرځو. او په دې كي هيڅ شك نشته چي هيڅ شئ له الله تعالى سره ورته والى او مشابھت نه لري، نه ئې د ذات مثال شته او نه د صفاتو او افعالو. د امام ابوحنيفه (رح) له شاگرد محمد بن الحسن(رح) نه روايت دئ چي وايي:

اتفق الفقهاء كلهم من المشرق و المغرب على الايمان بالقرآن و الاحاديث التي جاء بها الثقات عن رسول الله صلى الله و سلم في صفة الرب عزوجل من غير تفسير و وصف و لا تشبيه، فمن فسر اليوم شئ من ذلك فقد خرج عما كان عليه النبي صلى الله عليه و سلم و فارق الجماعة فانهم لم يصفوا و لم يفسروا.

ټول فقهاء، په شرق او غرب كي، په دې باندي متفق دي چي په قرآنكریم كي او د معتبرو اشخاصو پواسطه له رسول الله (ص) نه په روايت شوو احاديثو كي د الله تعالى د صفاتو په هكله راغلو نصوصو باندي له تفسير، توصيف او تشبيه نه پرته ايمان درلودل

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لازم دي، که څوک لدې نصوصو نه د کوم يوه تفسير کوي، هغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم له طريقې نه مخالفت کوي او د مسلمانانو له ډلې نه وځي، ځکه دوی (سلفو) دا ډول نصوص نه تفسير او نه توصيف کړي.

يوه کس عبدالله بن المبارك ته وويل:

يا ابا عبد الرحمن ايني اكره الصفة عن صفة الرب فقال له عبدالله بن المبارك: انا اشد الناس كراهية لذلك و لكن اذا نطق الكتاب بشئ قلنا به و اذا جاءت الآثار بشئ جسرنا عليه.

اې ابو عبد الرحمن: زه د الله تعالى د صفاتو په اړه بحث نه خوښوم! عبدالله بن المبارك ورته وويل: زه له هرچا نه زيات له دې ډول بحثونو نه کرکه لرم، خو که قرآن کریم پدې هکله څه ووايي، نو همغه وايو او که پدې اړه په آثارو کې څه ذکر شي، نو د هغه د ويلو په اړه له جسارت نه کاراځلو.

لدې اقوالو نه دا په ډاگه کېږي چې پخوانيو او سلفو علماوو د دې ډول آيتونو او احاديثو له تاويل او تفسير نه ډډه کوله، يوازي تلاوت، لوستل او پر مفهوم ئې ايمان کافي بالو.

ابن تيميه د "الحمويه الكبرى" کتاب په ۲۳ مخ کې ليکي:

واعلم ان من المتأخرين من يقول مذهب سلف اقرارها على

ما جائت به مع اعتقاد ان ظاهرها غير مراد

پوه شه چې يو شمېر متأخرين علماء وايي چې د سلفو مذهب او طريقه دا ده چې څه چې راغلي په هغې باندي بايد اقرار وشي، لدې

قرآنکریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

اعتقاد او باور سره چي ظاهري معنی ئې مراد نده. ابن تیمیه په خپله له دې نظر سره موافق ندی.

د امام مالک په هکله روایت دی چي یوه کس ترې پوښتنه وکړه چي: په "الرحمن علی العرش استوی" آیت کي د استوی معنی څه ده؟ امام مالک خپله ټنډه په څپیره ووهله، له ډېری وېرې او غم نه خولې ورباندي راماتې شوې، وئې فرمایل:

الاستواء معقول، والکیف فيه مجهول والسؤال عنه بدعة.
استوی معلومه ده، خو کیفیت ئې مجهول دی او په دې اړه سوال بدعت دی.

اهل ظاهرکه څه هم په ظاهره د امام مالک (رح) پدې قول زیات استناد کوی، خو په خپلو ټولو بحثونو او مناقشاتو کي د دې قول خلاف عمل کوي. گورو چي امام مالک (رح) لدې پوښتنې نه سخت خفه کېږي، له ځواب ورکولو وېرېږي، خپله ټنډه په څپیره وهي، خولې ورباندي راماتېږي، خو د اهل ظاهرو د مناقشاتو اصلي موضوع همدا ده او ټول د همدې قضیې په محورکي په پوره جسارت بحث او مناقشې کوي. امام مالک (رح) دا ډول سوال بدعت شمېږي او وایي چي په سلفو کي سابقه نه لري، خو اهل ظاهر ئې واجب گڼي او د اسماء او صفاتو د توحید اساس ئې شمېږي!! امام مالک (رح) د استواء له ترجمې نه ډډه کوي، یوازي دومره وایي چي استواء معلومه ده! خو دا ډله استواء د هغی په ظاهري معنی ورحمل کوي او ځیني خو ئې له دومره جسارت نه کار اخلي چي په کرسی (څوکی) او یا منبرکښېني او بیا وایي: دا استواء ده!! دوی په دې

توحيد او شرك -----قرآنکريم او متشابهات

سره او د استواء په دې ډول ترجمې سره د تمثيل او تشبيه مرتکب گرځي، که څه هم په خوله ووايي چي بلاتشبيه او بلاتکيف، هغوی په دې ډول تفسير سره الله تعالى له انسان سره تشبيه کوي او داسي حالت ثابتوی چي الله تعالى هم لکه انسان کښېني او پاڅېږي، ځي او ولاړېږي، راکوزېږي او بره څېږي!! چي دا بلکل تشبيه او تمثيل دی.

له اهل ظاهره يوه پوښتنه

له دې دوستانو نه چي الله تعالى دې ورته هدايت وکړي، پوښتنه کوم چي زما دې سوالونو ته څه ځواب لري: الله تعالى فرمايي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ
مِّنَ النَّاسِ *

الحج: ۱۸
آيا نه گورې چي په آسمانونو او ځمکي کي هرڅه، لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، وني، حيوانات او ډېر خلک الله تعالى ته سجده کوي.

آيا د لمر، سپوږمۍ، ستورو، حيواناتو، ونو او نورو سجده لکه د انسان د سجدې په شان ده؟ آيا دا شيان هم د ملا تير او بندونه لري، ټيټېږي او سر پر ځمکه ږدي؟ او د انسان په شان سجده کوي؟ او که نه لدې سجدې نه مراد او مطلب اطاعت او تسليمي ده؟ داسي اطاعت چي په هر څه کي د الله تعالى امر ته تابع دي، په هر څه کي د هغه حکم عملي کوي او په همغه لار روان دي چي الله تعالى ورته

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ټاکلی او د ټاکلی هدف په لور مخ په وړاندې ځي، هېڅ انحراف او غفلت نه کوي.

د قرآن کریم بل آیت فرمایي:

وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ *
آل عمران: ۸۳

څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي، په خوښه او ناخوښه (په هرحال کې) خدای ته تابع او تسلیم دي او ټول د ده په لوري بېرته ګرځول کېږي.

پداسې حال کې چې د مخلوق په هکله د هغو کلماتو ظاهري معنی اخیستل صحیح نه وي چې د تشبیه لپاره کارول شوي، نو د الله تعالی په اړه استعمال شوي د تشبیه الفاظ او کلمات څنګه په ظاهري معنی حمل کولی شو؟ باید دا په پام کې ولرو چې قرآن کریم د انسانانو لپاره رانازل شوی دی، د انسانانو په ژبه دی، د انسان قاموس ده د عقل په څېر محدود او ناقص دی، د انساني فرهنگ کلمات محدود او ناقص مدلول لري، انسان یوازې د هغو شیانو لپاره نومونه وضع کړي چې ملموس او مشهود دي، دا الفاظ د غیرملموسو او پټو شیانو د معرفي لپاره کافي ندی او په دې سره د هغی حق په صحیح توګه نشي ادا کېدلی.

مونږ ایمان لرو چې خدای مالک الملک دی او په ټولو موجوداتو کې د خپلې خوښې مطابق تصرف کوي، حکم ئې هرچیرته نافذ دی، د ټول عالم تدبیر له ده سره دی، د هرڅه واکمن دی، د امورو او کارونو پای او عاقبت هغه ټاکي، د کارونو د لا س ته

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابها

راوړنو او نتائجو ټاکل د ده کار دی، هر چا ته دخپل عمل جزا او سزا ورکوي، هر څه د ده په اراده ترسره کېږي، الله تعالی د ځمکي او آسمان له خلقت نه وروسته په هغه څه چي عرش ئې نومولی استواء کړې او له هغه نه چي ترتولو کائناتو لوړ او په هرڅه احتواء لري، احکام صادروي او ټول موجودات اداره کوي، خو له عرش نه د هغه ظاهري معنی نه اخلو، نه وایو چي عرش لکه د پاچایانو عرش (تخت) داسي دی او نه هم له استواء نه ظاهري معنی اخیستل صحیح گڼو.

له ابن عباس ر(ض) نه د عرش په هکله روایت دی وایي:

ان الكرسي موضع قدمين، وان العرش لا يقدر قدره الا الله.
یعنی کرسی د پښو ایښودلو ځای دی او عرش داسي دی چي بېله خدایه ئې هیڅوک اندازه نشي لگولی.
ابوهریره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه روایت کوي چي فرمایي:

ان الله اذن لي ان احدثكم عن ملك قد مرقت رجلاه الارض
السابعة السفلى و العرش على منكبه و هو يقول سبحانك
انت و حيث تكون.

ما ته الله تعالی اجازه راکړه چي د هغی پرښتی په هکله تاسي ته معلومات درکړم چي پښی ئې د ځمکي له اوومي طبقی نه لاندې تېرې شوې او عرش ئې په اوږو دی او وایي: خدایه! پاکي ده تا لره هرچیر ته چي وې.

گورئ! یوه دومره باعظمته پرښته چي د عرش حامل ده، پښی

قرآنکریم او متشابهآت ----- توحید او شرک

ئې له اوو آسمانونو او ځمکې نه تېرېږي، د الله تعالى د ذات له ادراک نه عاجزه ده، د استواء په کیفیت نه پوهېږي، په خپله ناتوانۍ اعتراف کوي او وايي: خدايه! هر چيرته چي وې پاکي تا لره ده! مونږ همداراز په دې آيت هم ايمان لرو چي فرمايي:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرُ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ
المجادله: ۷

آيا نه گورئ چي الله تعالى په هر هغه څه پوهېږي چي په آسمانونو او په ځمکه کي دي، نه داسي نجوى شته چي د دريو ترمنځ وي او دى ئې څلورم نه وي او نه د پنځو ترمنځ چي دى ئې شپږم نه وي او نه تر دي کم يا زيات مگر دا چي دى ورسره وي، هر چيرته چي وي، بيا به ئې د قيامت په ورځ په خپلو اعمالو خبر کړي، بيشکه چي الله په هر څه پوه دى.

د الله تعالى معيت

مونږ د الله تعالى په معيت او ملتيا، عام دى که خاص، ايمان لرو، تاويل نه پکي کوو او نه ئې په ظاهري معنى حمل کوو او له بندگانو سره د الله تعالى معيت په عرش له استواء سره منافي نه شمېرو، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ما منکم من احد الا سیری ربه مخلیاً به فقال له ابو رزین العقيلي: کیف یا رسول الله و هو واحد و نحن جمیع؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: سأنبئک بمثل: ذلك في آلاء الله: هذا القمر کلکم یراه مخلیاً به و هو آية من آیات الله، فالله اکبر او کما قال رسول الله صلى الله عليه وسلم.

له تاسي نه به هيڅ يو داسي نه وي چي خپل رب به ونه ويني، پداسي حال کي چي له همده سره به گوښه کېدونکي وي، ابورزین عقيلي وويل: دا به څنگه وي يا رسول الله! هغه يو دئ او مونږ ډېر او ډله؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: په يوه مثال سره به درته ونيسم، هغه هم د الله په مخلوقاتو کي، دا سپوږمۍ ده، تاسي هريو ئې پداسي حال کي ويني چي گويا له هغه سره يوازي گوښه کېږي، دا پداسي حال کي چي سپوږمۍ د الله تعالی د قدرت له نښو نه يوه نښه ده، الله تعالی له هرڅه نه لوی دئ.

همدا مطلب په بل حديث کي داسي راغلی دئ:

عَنْ أَبِي رَزِينٍ الْعُقَيْلِيِّ أَنَّهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكُنَّا يَرَى رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَا آيَةُ ذَلِكَ فِي خَلْقِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَيْسَ كُلُّكُمْ يَنْظُرُ إِلَى الْقَمَرِ مُخْلِياً بِهِ قَالَ بَلَى قَالَ فَاللَّهُ أَعْظَمُ *

رواه احمد

له ابي رزین نه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته ئې وويل: يا رسول الله! آیا مونږ هريو به د قيامت په ورځ خپل رب وینو؟ او د دې نښه به په مخلوقاتو کي څه وي؟ رسول الله صلى الله عليه

قرآنکریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

وسلم ورته وفرمايل: آيا تاسو هريو سپوږمۍ پداسي حالت كي نه گوري چي گويا له ده سره يوازي گونښه كېږي؟! هغه وويل: هو، همداسي ده! رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: نو الله تعالى خوله هرڅه نه ستر دئ.

اهل ظاهر په ډېرو مواردو كي مجبورېږي له خپل مسلك نه انحراف وكړي، خپله لاره پرېږدي او د ځينو كلماتو غير ظاهري معنی اخلي، د مثال په توگه د الله تعالى د معيت په هكله د خپل مسلك خلاف وايي چي له مخلوق سره د الله تعالى له معيت نه مراد ظاهري معيت ندی بلکه دلته معيت د علم او بصر په اعتبار سره دئ، يعنی دلته د معيت ظاهري معنی مطلوبه نده بلکه لدينه مطلب دا دئ چي الله تعالى په خپلو مخلوقاتو علم لري او د ټولو حالاتو شاهد او ناظر دئ، هغه له بره نه پداسي حال كي چي پر عرش ئې استواء كړې ده د خپل مخلوق په حال خبر او د دوی د هر څه شاهد دئ، نه داسي چي پاك ذات ئې په ځمكه كي له مخلوق سره خلط او يو ځای دئ. له دې دوستانو نه سوال كوو چي كه معيت د علم او بصر په اعتبار اخلي نو د دې حديث په رابطه څه وياست:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ *

ابوهريره ر(ض) روايت كوي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: الله تعالى د هرې شپې په وروستۍ دريمه برخه كي د دنيا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

آسمان ته نزول کوي او فرمايي: څوک راته دعا کوي چي قبوله ئې کړم؟ او څوک له ما نه څه غواړي چي ورئې کړم؟ او څوک رانه مغفرت غواړي چي بخښنه ورته وکړم؟

په دې حديث کي ولې او په کوم دليل نزول په ظاهري معني اخلي او د ډېري توجه او التفات په معني ئې نه اخلي، ولې ئې په اصلي معني: کوزيدل اخلي؟ که له مخلوق سره د الله تعالي معيت پدې دليل په اصلي معني نه اخلي چي پدې سره د الله تعالي او مخلوق ترمنځ د اختلاط او حلول تصور راولاړېږي او د حلول او اختلاط د عدم جواز په خاطر د هغه مجازي معني اخلي، نو دا راته وواياست چي آيا لومړنی آسمان هم د ځمکي په څېر مکان او ځای ندي؟ آيا هلته هم د الله تعالي بل مخلوق ملائکي نه اوسېږي؟! که په ځمکه کي له مخلوق سره د معيت ظاهري معني اخیستل جواز نه لري نو هغه آسمان ته د الله تعالي نزول څنگه د کوزيدو په معني اخلي چي له مخلوقاتو داسي ډک دي او هومره ملائکي پکي ميشت دي چي يوه لوېشت ځای پکي خالي ندي پاتې؟ که په ياد شوي حديث شريف کي د نزول ظاهري معني واخلو او داسي گمان وکړو چي الله تعالي د شپې په وروستۍ دريمه برخه کي عرش پرېږدي او د ځمکي آسمان ته راکوږېږي، نو دا وخت يعنې د شپې وروستۍ دريمه برخه خو د هميش لپاره په ځمکه کي وجود لري، يوه داسي شېبه هم نشته چي دا وخت نه وي پکي، ځکه شپه خو په مسلسل توگه له ختيځ نه د لويديځ لور ته روانه ده، په دې حساب سره د شپې وروستۍ دريمه برخه د تل لپاره د ځمکي پرمخ کله يوځای او کله بل

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

ځای موجوده وي، نو د اهل ظاهر د تعبیر په اساس الله تعالی باید تل له خپل عرش نه لرې، په اول آسمان کي وي!! لدینه علاوه ځمکي او آسمانونه د الله تعالی د عظمت په نسبت داسي مثال لري لکه د مشنگو یوه دانه زمونږ په ورغوي کي. لنډه دا چي د الله تعالی په اړه لومړي آسمان ته د نزول ظاهري معنی اخیستل نه د نقلی دلایلو له مخي سمه ده او نه په عقلي دلایلو. مونږ په دې مبارک حدیث ایمان لرو، اقرار پرې کوو، حق ئې شمېرو، په دې کلکه عقیده لرو چي دعا قبلوونکی، بخښونکی او مهربان خدای د شپې په وروستی برخه کي خپلو بندگانو ته ورنږدې کېږي، د تائب توبه، د مستغفر استغفار، د دعا کوونکي دعا او د سائل سوال ژر قبلوي. طبعي ده، کله چي انسان د شپې په تیاره کي، پداسي حال کي چي نور په ژور خوب ویده وي او هغه پاڅېږي، الله ته د احتیاج احساس او دا باور چي د خپل رب عنایت او رعایت ته سخت محتاج او اړ دي، له ژور خوبه ئې راویښوي او دعا او عبادت ته ئې هڅوي، ځان د هغه رحم او کرم ته محتاج شمېږي، د الله تعالی لوري ته پناه وروړي، هغه ته عاجز او زاری کوي، توبه وباسي، د شپې په تیاره کي، له ریاء او تظاهر نه په هغې پاکي فضا کي، د خپل رب په وړاندي لاسونه اوچتوي، سر په سجده ږدي، بخښنه ترې غواړي، له هوی، هوس نه پاک، په پوره اخلاص د هغه تعالی عبادت کوي، د تقرب او مغفرت دعا کوي؛ نو یقیناً چي الله تعالی هم له دغه بنده سره خپله فاصله کموي، هغه ته ورنږدې کېږي او د رحم او کرم توجه ورته کوي. لکه چي په یوه قدسي حدیث کي راځي:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْوِيهِ
عَنْ رَبِّهِ قَالَ إِذَا تَقَرَّبَ الْعَبْدُ إِلَيَّ شَبْرًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِذَا
تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَإِذَا أَتَانِي مَشْيًا أَتَيْتُهُ
هَرَوْلَةً*
متفق عليه

انس ر(ض) وايي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم له خپل رب نه
په روايت سره فرمايي: كله چي بنده ما ته د يوې لويشتي په اندازه
رالنه شي، زه يوگز ورنږدې كېږم او كه بنده يوگز رانږدې شي، نو زه
يوه باع (د دواړو لاسونو د اوږدوالي) په اندازه ورنږدېږم، كه بنده
زما خوا ته په عادي تگ راشي، زه په منډه د ده خوا ته ورځم.

په دې قدسي حديث كي د تقرب، شبر، ذراع، باع، مشي او
هروله، ټول كلمات د تشبيه لپاره راغلي دي، هيڅوك نشي كولى له
دې كلماتو نه ظاهري معنى واخلي، ځكه دلته جسمي او مكاني
تقرب مراد ندی او په هيڅ صورت د بنده او رب ترمنځ د فاصلې د
لنډوالي او نږدېوالي په معنى نده؛ ځكه وينو چي مونږ د عبادت په
وخت كي له ځمكي نه آسمان ته نه خيژو، د ځمكي او آسمان ترمنځ
فاصله مو په پښو نده وهلې او الله تعالى ته پدې معنى نه ورنږدې
كېږو، بلكه له دې تقرب نه مراد معنوي تقرب دى. لكه چي په بل
حديث كي راځي:

ان اقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد

بيشكه چي بنده د سجدې په حالت كي له بل هر حالت او وخت
نه الله تعالى ته ډېر نږدې وي.

د الله تعالى په اړه دا كلمات ټول متشابهات دي او په تاويل

قرآن کریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

ئې له علیم خدای نه پرته بل هیڅوک نه پوهېږي.
وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ
كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِي
يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لَأُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنْ
اسْتَعَاذَنِي لَأُعِذَّنَّهُ *

رواه البخاري

بنده مي په نفلونو سره همداسي زما لور ته رانږدې کېږي، ترهغه چي
راته گران شي، نو چي راته گران شي بيا ئې زه هغه غوږ شم چي پری
اوري او هغه سترگی ئې چي پری ويني او هغه لاس ئې چي پرې
نيسي، او هغه پښی ئې چي ورباندي درومي، که رانه څه وغواړي
حتماً ئې ورکوم او که ما ته له هر چا پناه راوړي نو هرو مرو پناه
ورکوم.

د دې مبارك حديث مراد دا دی چي: بنده کولی شي په نفلونو
سره الله تعالی ته ورنږدې شي او دومره وړلنډ شي چي د الله تعالی د
دوستانو په ډله کي شامل شي او د الله تعالی د محبت وړ شي او کله
چي دې مرحلی ته ورسېږي نو الله تعالی ئې هومره په خپل رحم او
کرم ونازوي چي د ټولو اندامونو، غوږونو، سترگو، لاسونو او پښو
کارونه ئې الله تعالی په خپله او په کامل طور ورته ترسره کوي، څه
چي وغواړي ورکوي ئې، له هر چا او هرڅه نه چي الله ته پناه یوسي
پناه ورکوي او له شر او ضرر نه ئې په خپل امان کي ساتي.

اهل ظاهر د دې حديث د الفاظو په توجیه او تعبیر کي دومره
بې وسه کېږي چي لاره ترې ورکه شي او داسي په خټو کي ونښلي
چي د وتلو ټولی لاری ورباندي وتړلی شي. هیڅ لجوج، متعنت او

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهاٲ

متعصب توجيه کوونکی نشي کولی د دې حدیث الفاظ په ظاهري معنی حمل کړي.

دلته غوره بولو د دې ډلې د یوه داسي لجوج او متعنت مشر توجیه رانقل کړو چې پرنورو اسلامي ډلو او د نورو مذاهبنو پر اتباعو باندي په خپل تېري کي ډېر زړه ور، جري او جسور دی او په خپلو لیکنو کي هومره چې د نورو په ضد د تکفیر په فتوی صادرولو او د دوی پر ټنډه د کفر او شرک د ټاپی وهلو ته اهتمام لري، د اسلام لوري ته د بلني او د توحید ترویج او نشر ته دومره اهتمام نه لري، توحید ته د ده بلنه او دعوت په حقیقت کي د هغه مسلمانانو او موحدینو تکفیرو ل دي چې د ده هم مسلکه او هم مذهب ندي!! همدا جناب د دې حدیث شریف په شرحه کي لیکي:

"زمونږ صالحو سلفو هیڅکله هم په دې حدیث کي تأویل ندی کړی، بلکه د حدیث په ظاهر ئې عمل کړی او حقیقی معنی ئې ترې مراد کړې. خو په دې باید ځان پوه کړو چې د دې حدیث ظاهري معنی څه ده؟ آیا دوی دا گمان کوي چې الله تعالی رښتیا د بنده غوږ، سترگی، لاس او پښی شي؟! او که نه، ظاهری معنی ئې دا ده چې الله تعالی د خپل محبوب بنده ټول اندامونه، غوږونه، سترگی، لاسونه او پښی په سمه توگه سمبال کړي او پدې اندامونو سره د ده ادراک او افعال لله، بالله او فی الله کړي! څرگنده ده چې له حدیث نه همدا مراد دی، نه لومړنی مطلب او تعبیر؛ ځکه هغه لومړنی قول د رسول الله صلی الله علیه وسلم له قول سره هیڅ تطابق نه لري."

لدي جناب نه مو پوښتنه دا ده چې آیا ته غواړې د دې مبارک

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

حدیث په تشریح او تفسیرکي د اهل ظاهر د مسلک متابعت وکړي او که نه هغه مردود او ناقص بولي او د نورو مسلک اصلح او اسلم گنې؟ که د اهل ظاهر د مسلک مخالفت کوي او وايي چي له حدیث نه لومړنۍ معنی مراد نده، نو مونږ درسره موافق يو، ځکه واقعیت همدا دئ چي دلته د اصلي معنی مراد نه د عقل له مخی صحیح دئ او د نص او نقل له روح او غوښتني سره اړخ لگوي؛ خو لا زمه ده چي همدا مسلک د نورو همدی ډول آیتونو او حدیثونو په رابطه هم مراعات کړي او هغه کسان تکفیر نه کړي چي دې حدیث ته د ورته آیتونو او احادیثو د تشریح او بیان لپاره ئې همدا مسلک غوره کړي! ته چي د دې حدیث په رابطه دا عقیده لری چي له الفاظو نه ئې ظاهري او متبادره معنی مراد نده، نو که نورکسان همدې ته ورته نصوصو په رابطه همدا عقیده لري نو هغوی ته د الحاد نسبت مه کوه!! همداراز که ته د دې حدیث د ظاهري او متبادرې معنی مراد مطلوب نه بولی نو بیا ولي ځان په اهل ظاهرکي شمېرې؟ د اهل ظاهر مسلک خودا دئ چي د داسي آیتونو او احادیثو د ټولو الفاظو ظاهري او اولنۍ معنی اخلي، نو باید لدې حدیث نه د هغه ظاهري معنی واخیستل شي او د معنوي مراد اخیستل باید تاویل وبلل شي، که ته همدا مسلک د نورو نصوصو په رابطه هم خپل کړي نو مونږ له تاسره هیڅ مشکل او مخالفت نه لرو؛ خو هغوی څو کړنې وروسته د دې حدیث "من تقرب مني شبراً تقرب منه ذراعاً" په شرح کي لیکي: دا حدیث او نور نصوص په دې دلا لت کوي چي الله تعالی ته اختیاری افعال ثابت دي، هغه چي هرڅه وغواړي هغه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کوی. صالح سلفو دا ډول نصوص د هغوی په ظاهري معنی اخیستي، پداسي ډول چي د الله تعالی له شأن سره وپوي. وروسته زیاتوی: څه مانع لري چي ووايو: الله تعالی خپل بنده ته پداسي ډول چي په خپله ئې غوره کوي، نږدې کېږي، سره له دې چي د علو (لوړوالي) صفت هم لري؟

د دې دوست په ځواب کي وایو: که له تقرب نه د هغه ظاهري معنی وانه اخیستل شي او داسي تقرب ئې وگڼو چي د الله تعالی له شأن سره مناسب وي او د علو (لوړوالي) له صفت سره تناقض ونلري، نو مونږ هم درسره موافق یو او له تاسو سره مو اختلاف منتفي کېږي؛ خو که له تقرب نه د اهل ظاهر د مسلک مطابق د هغه ظاهري معنی اخیستل شي؛ نو په دې صورت کي بیا دا تقرب نه یوازي د "علو: لوړوالي" له صفت سره اړخ نه لگوي بلکه د هغه منافي هم دی او بیا همغه اشکال رامنځته کوي چي د معیت او نزول د ظاهري معنی اخیستلو په صورت کي راپیدا کېږي. د معیت او تقرب ترمنځ لږ توپیر وجودلري، ځکه د تقرب پای معیت دی. د معیت په هکله چي تا کوم اشکال ته اشاره کړې ده هغه ته ستا پام رااوو، تا لیکلي دي: "د معیت تقاضا او غوښتنه دا ده چي الله تعالی د علم، قدرت، سمع، بصر، سلطې او تدبیر له پلوه په هرڅه احاطه لري او الله تعالی لدینه پاک او منزله دی چي له مخلوق سره خلط شي او یا له هغوی سره د دوی په ځایونو کي حلول وکړي او ورسره هستوگن وي، الله تعالی د ذات او صفاتو له پلوه لدینه لوړ دی، د هغه یو صفت علو دی." ته خپل دغه قول لدې سره چي وایي: "

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

څه مانع او اشکال لري چي ووايو: الله تعالى څرنگه چي وغواړي خپل بنده ته ورنږدې کېږي، سره له دې چي د علو صفت هم لري "دا يو د بل متضاد او منافي اقوال سره مقایسه کړه!!

ولې د معیت په رابطه هم دا نه شو ویلی چي څه مانع او اشکال لري چي ووايو: الله تعالى له خپل بنده سره پداسي طریقې مل او یوځای دي چي هغه په خپله غوښتي او په خپله ورباندي پوهېږي، سره لدې چي د علو صفت هم لري؟ تاسي خو د معیت په تفسیر او شرح کي وایاست: مونږ په دې نظر یو چي که څوک دا عقیده ولري چي الله تعالى هرچیرته دئ نو دا شخص کافر دئ، هیڅ عاقل او مسلمان ته نه ښایي عقیده ولري چي الله تعالى په ځمکه کي له خپلو بندگانو سره دئ!! عجیبه ده چي دلته دا وایي خو د تقرب په رابطه بل نظر لري، د دې تناقض، تضاد او دوه رنگي دریځ اصلي علت د اهل ظاهر هغه په ظاهر ولاړ مسلک دئ چي ته او ستا ملگري ورباندي روان دي.

صحيح او قوی قول دا دئ چي مونږ عقیده ولرو او اقرار وکړو: په هغو آیتونو ایمان لرو چي له بندگانو سره د الله تعالى د خاص یا عام معیت په هکله بحث او یادونه کوي، د دې آیتونو په مراد ایمان لرو او وایو چي واقعاً الله تعالى له بندگانو سره دئ؛ خو له معیت او یوځای والي نه ظاهري او متبادره معنی مراد نده او پداسي معیت اعتقاد جائز نه بولو چي د علو له صفت سره تناقض ولري. په یوه مبارک آیت کي له بندگانو سره معیت او پر عرش استواء یوځای راغلی ده:

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا
يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ *

الحديد: ٤

الله تعالى هغه ذات دئ چي آسمانونه او ځمکه ئې په شپږو ورځو کي
پيدا کړې، بيا ئې پر عرش استواء وکړه، په څه چي په ځمکه کي
لاندې کوزېږي او څه چي ترې راوړي او څه چي له آسمان نه
راکوزېږي او څه چي ورته پورته کېږي، په ټولو پوهېږي، هرچیرته
چي وئ هغه له تاسو سره وي، الله تعالى ستاسو د کړو ليدونکي
دئ.

لکه څرنگه چي په دې آيت شريف کي د ايام لفظ د تشبيه لپاره
راغلی دئ او مطلب يې همدا زمونږ معمولي ورځی ندي (دا مطلب
په نورو آيتونو کي توضيح شوی) همدا راز د استواء، عرش او
معیت الفاظ هم همدا حکم لري، د تشبيه لپاره راغلي، ظاهري
معنی يې مقصود نده او پر تاويل يې له علیم خدای نه پرته نور څوک
نه پوهېږي.

څوک چه قدیر او عظیم خدای په مخلوق قياس کړي او د خالق
په هکله يې هم په خپل ذهن کي مخلوق ته ورته تصوير جوړ کړی
وي، دا کسان مجبورېږي د قرآنکريم الفاظ تاويل کړي او له هر لفظ
نه داسي معنی راوباسي چي د دوی له ذهن او تصور سره برابره وي.
لکه چي د دې مبارك آيت په هکله:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ *

الواقعه: ٨٥

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

- مونږ هغه ته له تاسې نه وړلنډ یو خو تاسې نه وینئ.
- د اهل ظاهر له ډلې نه یو تن لیکي: "ای نحن اعلم منه ما ظهر و ما بطن" یعنی مونږ د هغه په ظاهر او باطن پوره علم لرو. مونږ له دې گران دوست نه پوښتنه کوو چې:
- د "اقرّب" لپاره دې د "اعلم" ترجمه په کوم کتاب او د عربي ژبې په کوم قاموس کې لیدلې ده؟
 - آیا الله تعالی نه شوی کولی ووايي: "و نحن اعلم به منکم" مونږ د هغه په رابطه له تاسې نه ډېر علم لرو.
 - د آیت په پای کې د "لا تبصرون" جمله د اقرّب له لفظ سره سمون خوري؛ او له اعلم سره اړخ نه لگوي، که د اعلم لفظ راغلی وی نو باید په پای کې یی "وانتم لا تعلمون" ویل شوي وی.
 - په دې کې څه مشکل گوري چې له کوم تحریف او تأویل نه پرته ووايست: الله تعالی له نورو نه زیات خپل بنده ته نږدې دی، د دې نږدېوالي کیفیت الله تعالی ته وسپاری او عقیده ولری چې دا تقرب د مخلوق له تقرب سره شباهاً نه لري او د الله تعالی د علو له صفت سره منافات نه لري.
 - څوک چې رب العالمین له مخلوق سره تشبیه کړي، هغه داسې انګېري چې الله تعالی خو په خپل عرش استواء کړیده، نو له بنده سره ئې تقرب محال دی. دا ځکه چې ویني د یوه مخلوق له بل سره د تقرب تقاضا دا ده چې هغه خپل لومړی ځای خامخا پرېږدي، مخکې درومي او هغه بل ته ورنږدې کېږي، دا شخص له مخلوق سره د الله تعالی تقرب هم د مخلوقاتو په تقرب قیاسوي او دا ډول قیاس

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بيا په عرش د استواء منافی بولي، نو بناءً مجبورېږي دقرآنکريم الفاظ تاويل کړي. خو که دا شخص پدې عقیده وي چي په موجوداتو کي هيڅ شی له الله تعالی سره شباهت نه لري، د الله تعالی تقرب د مخلوقاتو له تقرب سره ورته والی نه لري او داسي ندی چي د حرکت، نقل او ترك مکان غوښتونکی وي، که دا ډول عقیده خپله کړي نو بيا به نه بې ځايه تاويل ته اړ وي او نه به له هغه څه نه انکار ته اړ کېږي چي الله تعالی په خپله په قرآن کي بيان کړي. دی دوستانو ته عرض کوو چي:

که دا لمر، چي د الله تعالی له مخلوقاتو نه يو مخلوق دی، پداسي حال کي چي له مونږ نه په زرگونو ميله فاصله لري، په خپل مسير کي خوځي، کولی شي له همغې ليرې فاصلې نه، په خپلي رڼا او حرارت سره، له مونږ سره او په هرحالت کي، د توقف يا حرکت په حالت کي زمونږ ملگری وي او وينو چي په ځينو ځايونو کي راته رالږ او تجلي او حرارت ئې زيات او په ځينو نورو سيمو کي رانه ليرې او اثرات ئې کم وي، د لمر چي دا حال وي نو په کوم دليل له بندگانو سره د الله تعالی معيت او تقرب، د هغه تعالی له شأن سره برابر او لايق تقرب، محال او ناممکن شمېرئ؟ پداسي حال کي چي هغه د ټولو رب دی، هغه عظيم دی، په هرڅه محيط دی، ټول عالم د ده د عظمت په وړاندي داسي دی لکه د خردل يوه دانه.

بايد په یاد ولرو چي له الله تعالی سره زمونږ رابطه يوازي دا نده چي هغه مونږ ويني او له لېږي نه زمونږ غږ اوري، زمونږ په هر څه علم لري، بلکه لدينه علاوه هغه پر مونږ او زمونږ په ټولو حالاتو

قرآنکریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

او افعالو احاطه لري، د هر کار د کولو قدرت هغه راکوي، توفیق د هغه له لوري دی، زموږ اراده د ده د ارادې تابع ده، اراده ئې زموږ پر ارادې او افعالو حاکمه او مسلطه ده، هغه څه کېږي چې هغه ئې وغواړي او د کولو توفیق ئې راکړي او هغه څه نشي کېدی چې دی ئې ونه غواړي او د کېدو توفیق ورنکړي. دغو مفاهیمو ته په پام سره باید پر عرش د استواء، قرب او معیت تر منځ ځانګړی رابطه ولټوو، نه داسې چې په یوه ایمان ولرو او له بل نه انکار وکړو. د دې مفاهیمو تر منځ تلفیق د هغه چا لپاره ګران کار دی چې الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي او استواء، تقرب او معیت په هغه معنی اخلي چې د انسانانو تر منځ متداوله ده.

یو بل مثال هم وړاندي کوم، قرآنکریم فرمایي:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ *

الفتح: ۱۰

بیشکه هغه کسان چې له تا سره بیعت کوي په حقیقت کې له الله تعالی سره بیعت کوي، د الله تعالی لاس د دوی پر لاسونو د بره دی. د اهل ظاهر د مسلک یو کس د دې آیت په رابطه لیکي: څرنگه چې الله تعالی د آسمانونو د پاسه پر خپل عرش دی، نو لاس ئې هم د هغو د لاسونو د پاسه دی چې له رسول صلی الله علیه وسلم سره بیعت کوي!!

دې دوست ته وایو: که له "یدالله فوق ایدیهم" نه دا مطلب واخلو چې د الله تعالی لاس له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د بیعت کوونکو له لاسونو نه بره او پورته وو، نو بیا د دې بیعت

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

الرضوان فضيلت او امتياز له نورو بيعتونو نه به څه که وو؟ ځکه په هر بيعت کي د الله تعالى لاس د بيعت کوونکو له لاسونو نه پورته وي، پداسي حال کي چي پدې آيت کي خو دغه مطلب د بيعت الرضوان د فضيلت او امتياز د بيان پخاطر راغلی دی، لکه چي ته په خپله د الله تعالى د دې قول په هکله چي فرمايي: " مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدَيَّ " ليکي: دلته "خلقت بيدي" د آدم عليه السلام د خلقت امتياز او فضيلت افاده کوي او الله تعالى ته د "يد" صفت ثابتوي، دلته هم بايد ووايي چي "يد الله فوق ايديهم" د دې بيعت د امتياز او فضيلت د افادي لپاره راغلي او په خاصه نه عامه معنی د الله ييد د دوی د ييد د پاسه وو.

هغه کسان چي له (يد) نه د هغه ظاهري معنی اخلي او الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوي دا ورته مشکله ده چي پر عرش د استواء او د بيعت کوونکو د لاسونو د پاسه د يدالله موجوديت څنگه سره تلفيق کړي، هغوی د خپل غلط او باطل تصور نه راولاړ شوي کړکيچ سره مخامخ دي او دې ته اړ شوي چي عجيب او غريب تاويلات وکړي، داسي تاويلات چي نه يوازي د دوی مشکل نشي حل کولی بلکه مزيد مشکلات ورته راپيدا کړي؛ خو که دوی ووايي چي بې نيازه خدای پداسي حال کي چي پر هغه څه ئې استوی کړي چي عرش ئې ورته ويلی، په عين وخت کي او د همدی بيعت په مهال ئې لاس د بيعت کوونکو د لاسونو د پاسه وو، خو په عرش استواء او په لاسونو د پاسه لاس ايښودل ئې له مخلوقاتو سره هيڅ مشابهت او ورته والی نه لري، حقيقت او کيفيت ئې يوازي عليم

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خدای ته معلوم دئ او بس، نو پدې صورت کي به نه له کوم اشکال سره مخامخ کېږي، نه به ئې په اعتقاد کي کوم خلل رامنځته کېږي، نه به تشبیه او تأویل ته اړ کېږي.

هغه کسان په غلطه روان دي چي پر عرش استواء، آسمان ته نزول او له بنده سره د الله معیت او قرب پرظاهري معنی حمل کوي او متداوله معنی ترې اخلي او د مخلوقاتو له استوی، نزول، معیت او قرب سره ئې تشبیه کوي. همداراز هغه کسان هم په غلطه دي چي دا شيان يا بالکل نه مني او يا تأویل پکي کوي.

د نورو مفاهیمو په اړه هم اختلاف له همدې ځايه سرچينه اخلي او د همدې اصولو د عدم مراعات په وجه اشتباهات رامنځته کېږي، د مثال په توگه د دې مبارک آيت "مَامْنَعُكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيْدِي" په اړه له همدې افراطي ډلي نه يوکس ليکي: "اذْ كُلْ عِبَادَه خَلْقَهُمْ بغيرِ مَسِيْس بیدو خلق آدم بمسیس: څرنگه چي ټول مخلوقات ئې له لاس وروړلو پرته پیدا کړي او آدم عليه السلام ئې امتساساً په خپل لاس پیدا کړی" ورپسې زیاتوی: "غیرانه ولی خلق الاشياء بامرہ وقوله وارادته و ولی خلق آدم بیده مسیسا: غیر لدې چي الله تعالی د مخلوقاتو په پیدایښت کي په خپل امر، قول او ارادې سره تصرف کړی، خو د آدم (ع) په پیدایښت کي ئې د خپل لاس په امتساس سره تصرف کړی"

لدي کبله چي دا ښاغلی؛ الله تعالی له انسان سره تشبیه کوي، نو د الله لاس هم د بندگانو له لاس او په لاس پیدا کول ئې هم د انسانانو د لاس له کار سره ورته گڼلی نو ځکه ئې د مسیس لفظ

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

کارولی دئ. دې بناغلي ته وايو:

- ولې دومره جسارت او بې باکي کوی چي د مسيس لفظ له ځانه زياتوې؟ پداسي حال کي چي نه په قرآنکريم کي دا لفظ راغلی او نه په احاديثو کي.

- ته د الهي افعالو کيفيت د بندگانو د اعمالو له کيفيت سره تشبيه کوی، پداسي حال کي چي له يوه بل نه ذاتاً متفاوت شيان حتماً د افعالو او اعمالو د کيفيت له مخي هم له يوه بل سره توپير لري، هغه څه چي په ذات کي يو له بل سره توپير ولري افعال ئې هم توپير لري او يو په بل نشي قياس کېدی.

- پداسي حال کي چي لوی غر د الله تعالی د تجلی په مقابل کي د مقاومت توان نه لري، د جبرائيل عليه السلام په څېر د الله ستر او لوړ مرتبه مخلوق دا وس او توان نه لري چي د الله تعالی لومړني حجاب ته ورنږدې شي، نو د آدم عليه السلام د وجود مواد به څنگه د الله تعالی د يد د امتساس په وړاندي د مقاومت توان ولري؟ په يوه حديث کي راځي:

عن زرارة ابن اوفى رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم سأل جبرئيل: هل رأيت ربك؟ فانتفض جبرئيل وقال: يا محمد ان بيني و بينه سبعين حجاباً من نور لو دنوت من ادناها حجاباً لاحتزقت.

زراره د اوفی زوی روایت کوی چي رسول صلی الله عليه وسلم له جبرائيل عليه السلام نه پوښتنه وکړه: آیا تا خپل رب لیدلی دئ؟ جبرائيل عليه السلام ولېزید او وئې ویل: ای محمده! زما او رب

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

ترمنځ اویا د نور داسې پردی دي چي که تر ټولو نږدې پردې ته ئې ورلنډ شم نو حتماً به اور واخلېم.

• ولې دا نه وایاست چي: الله تعالی خپل بنده آدم علیه السلام په خپل لاس پیدا کړ، خو نه له (ید) نه ظاهري معنی اخلو او نه د دې خلقت د کیفیت په هکله علم لرو، دا زمونږ له ادراک نه لوړدی، د دې معنی الله تعالی ته سپارو ترڅو نه د تشبیه مرتکب شي او نه تأویل ته اړي.

تأویل!

د تأسف خبره ده چي اهل ظاهر د تأویل له لفظ نه، هغه هم په متشابهاتو کي، هغه مفهوم او معنی نه اخلي کوم چي په قرآن کریم کي راغلی. د دوی له نظره تأویل د بته ویل کېږي چي د لفظ ظاهري او متبادره معنی په بل لوري واړولي شي او د ظاهري معنی پرځای بله معنی ترې واخیستلی شي، پداسي حال کي چي قرآن کریم د تأویل لفظ د دوی د دې تعبیر په خلاف په بله معنی رااخلي او وایي چي د متشابه آیتونو پر تأویل له الله تعالی پرته هیڅوک نه پوهېږي: وما یعلم تأویلُهُ الا الله: په تأویل ئې له الله پرته هیڅوک نه پوهېږي" د دغه آیت په اساس د تأویل تعریف داسي ندی لکه چي اهل ظاهر وایي. دلته تأویل د متشابهاتو په اړه راغلی، په هغو ځایونو کي چي یو غیر مرئې او غیر محسوس څیز پداسي کلماتو او الفاظو سره معرفي شوی چي اصلاً د محسوسو او لیدل کېدونکو څیزونو لپاره وضع شوي او پداسي ځایونو کي نه ظاهري معنی مطلوبه وي او نه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهآت

ئې تاویل ممکن وي. د يوسف عليه السلام خوب چي په قرآن کريم کي ئې يادونه شویده دا مطلب ښه توضیح کوي، يوسف عليه السلام په خوب کي ويني چي يوولس ستوری ، لمر او سپوږمۍ سجده ورته کوي، خپل پلار ته د دې خوب کیسه کوي، پلار ئې په تعبیر پوهېږي او خپل زوی ته داسي نصیحت کوي: زویه! خپل خوب دي وروڼو ته مه وایه، هسي نه چي کومه توطئه درته جوړه کړي. ډېروخت تېر شو، يوسف عليه السلام د ژوند ډېري هسکي ټیټی ولیدې، بالاخره د مصر د خزانو امین او بیا د ټول مصر واکمن وټاکل شو، کورنۍ ئې مصر ته وروغوښتله، کله چي پلار، مور او يوولس وروڼه ئې راوړسېدل او وئې لیدل چي ټول د ده لپاره الله ته په سجده پریوتل نو خپل پلار ته ئې وئې ویل:

وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا *

يوسف: ۱۰۰

او وئې ویل: گرانه پلاره! دا دئ زما د هغه پخواني خوب تاویل او تعبیر چي الله تعالی رښتونی کړ.

گورئ چي د ده پدې خوب کي تشبیه کارول شوې، مور او پلار د لمر او سپوږمۍ په ښه کي او وروڼه د ستورو په شکل کي، کله چي د ده د خوب متشابهآت په خپل اصلي او لومړني شکل ښکاره کېږي نو وایي: دا دئ زما د خوب تاویل! په دې اساس تاویل یعنی کلمات له ظاهري او ذهن ته نږدې معنی نه د هغی حقیقی معنی ته گرځول، یا متشابهآت خپل لومړني کیفیت ته اړول.

نامناسبه به نه وي که دلته د خپل هغه خوب یادونه وکړم چي

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

دې خوب ته ورته دي او په اتلس کلنۍ کي مي د واده په شپه ليدلی دي: په هغه شپه چي سهار ته مي د واده ورځ وه، څو لحظې مي د خوب لپاره وخت وموند، په همدې شپو کي مي خوب وليد چي د خپل تره له يوه زوی سره چي له ما نه مشر وو، يو ځای آسمان ته خيژو، ښه پور ته لاړو، ترستورو پوری ورسېدو، هلته ستوري وينم چي ټول له ختيځ نه د لويديځ په لوري درومي، حرکت ئې د څپو په څېر، ودرېدم او د ستورو د دې عجيب حرکت تماشا ته ځير شوم، ناڅاپه گورم چي ستوري سره واوبدل شول او يوه زرینه تکه ترې جوړه شوه، ورپسې گورم چي لدې زریني ټوټې په خپله زریني خولۍ جوړې شوې او له مونږ نه څو قدمه آخوا کوټه شوې، زه يوازي دې ځای ته ور روان شوم ترڅو دا خولۍ له نږدې نه وگورم، ناڅاپي له يوې بلي خوا څلور، پنځه تنه نور هم دې نقطې ته راغونډ شول، هر يوه لدې کوټې نه يوه يوه خولۍ واخيسته پرته لدې چي په سر ئې کړي، ما هم يوه خولۍ راوخيسته او هغه مي په سر کيښوده او له همدې سره له خوب نه راوښم شوم. د دې خوب د تعبير په رابطه مي لومړی داسي گمان کولو چي کېدی شي الله تعالی ډېر نېک او صالح اولادونه راکړي، له خپل واده سره مي هغه مربوط گڼلو او له ستورو مي همدا د صالح اولاد تعبير اخيستو، خو دا تعبير راته د خوب له مجموعي روحيي سره موافق نه ښکارېدو او دا تعبير مي ناقص بالو، دوه کاله وروسته په کابل پوهنتون کي شامل شوم، په همدې کال د الله په فضل سره اسلامي تحريک پيل شو او الله تعالی په ما پېرزوينه وکړه او د دې تحريک کي په روانولو کي ئې د نورو وروڼو

توحيد او شرك-----قرآنکريم او متشابهات

په څنگ کي ما ته هم د څه ونډې افتخار راپه برخه کړې، بيا د داوود خان د اقتدار په دوران کي، د رژيم په ضد په کودتا متهم شوم، زما د نيولو هڅه وشوه، زه الله تعالی وژغورلم، څو تنه وروڼه ونيول شوو او زه له ځينو وروڼو سره خپل شرقي گاونډي ملک، پاکستان ته مهاجر شوو، هلته مو د حرکت د مجدد تنظيم فرصت ترلاسه کړ، د افرادو روزنه مو پيل کړه، روزل شوي وروڼه به د کار لپاره هيواد ته ستنېدل، دوی به ډېرې سختي، اوږدې، کړې وږې، هسکي او ژوري لاري وهلې، له لوړو لوړو غرونو او سختو درو به تېرېدل او خپلو سيمو ته به تلل، هلته به ئې د دعوت، تنظيم او حزبي فعاليتونو کارونه ترسره کول. پدغه دوران کي وروڼو په اتفاق سره د نهضت امارت ما ته راوسپارو. دلته مي گمان وکړ چي شايد زما د هغه خوب تعبیر همدا وو، له شرق نه غرب ته د ستورو خوځېدل مي له شرق نه غرب ته د مجاهدينو تلو ته اشاره وگڼله، مخصوصاً هغه وخت چي له هېواد نه بهر نوري او نوې ډلي جوړې شوې، نوي رهبران صحنې ته راووتل، هر يوه غوښتل د زعامت خولۍ په سر کېږدي، دا هره صحنه مي د هغه خوب د يوې برخي تعبیر وموندو.

په ټولو هغو آيتونو کي چي د الله تعالی له افعالو نه پکي بحث او يادونه شويده، په ځانگړې توگه هغه افعال چي انسانان ئې په جوارحو او اندامونو ترسره کوي او په هغو آيتونو کي چي د انساني اعضاوو لپاره وضع شوي نومونه د الله تعالی په اړه پکي ذکر شوي، اهل ظاهر دا ټول افعال او اسماء د هغوی په ظاهري معنی حمل کوي

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

او وایی چي باید په دې افعالو او اسماوو ایمان ولرو، گویا دا افعال او اسماء د الله تعالی لپاره ثابت دي او تأویل ئې "د دوی له نظره تأویل" ناجائز دي، مونږ پداسي حال کي چي پدې آیتونو ایمان لرو، تلاوت ئې کوو او په مراد او مطلب ئې عقیده او باور لرو، خو دا افعال او اسماء پرظاهري معنی نه حمل کوو، ځکه ظاهري معنی ترې اخیستل د تشبیه په معنی ده او نه ئې د تأویل هڅه کوو ځکه ایمان لرو چي پرتأویل ئې له علیم خدای نه پرته بل څوک نه یوهېږي. کله چي د الله تعالی په هکله، ید، سمع، بصر، قدم او دیته ورته د نورو نومونو یادونه کېږي دا ټول د الله تعالی ثابت صفات بولو، نه وایو چي د ید مطلب قوت او یا نعمت دی او د سمع او بصر معنی علم دی، دا ډول تأویلات نه کوو، همدا راز دا هم نه منو او نه پدې عقیده لرو چي دا یاد شوي نومونه او اندامونه د انسان د اندامونو په شان دي، یعنی ید، سمع او بصرداسي جوارح ندي لکه د انسان لاس، غوږونه او سترگی. باید دا ټکي په یاد ولرو چي له دې ټولو آیتونو نه هدف دا دی چي د الله تعالی صفات راوپېژني، دا ئې مراد او موخه نده چي د الله تعالی د ذات کیفیت معرفي کړي.

له الله تعالی سره د موسی علیه السلام تکلم

مونږ په دې موجوداتو کي د الهي افعالو له نښو او مظاهرو نه د الله تعالی په اړه علم حاصلولی شو، خو د ذات او افعالو د کیفیت د څرنگوالی د ادراک وس او قدرت نه لرو، لکه چي قرآن کریم له موسی علیه السلام سره د الله تعالی د تکلم په قصه کي دې مطلب

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهاٲ

ته اشاره کوي:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ
قَالَ لَنْ تَرَآنِي وَلَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ
تَرَآنِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا
فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ *

الاعراف: ١٤٣

او کله چي موسى عليه السلام زمونږ د وعدي ځای ته راغی او رب
ئې خبري ورسره وکړې، وئې ويل: يا ربه! ما ته ځان راوښيه چي درته
وگورم، الله وفرمايل: هيڅکله مي نشې ليدلی، خو دې غره ته
وگوره، که دا په خپل ځای باقي پاتې شو نو "په هغه صورت کي به"
مي وليدی شی، نو کله چي د ده رب غره ته تجلي وکړه "ځان ئې
وروښود" ټوټې، ټوټې شو او موسى عليه السلام بيهوشه ولويد او
کله چي په خود راغی وئې ويل: پا کي ده تالره، تا ته مي توبه ده او زه
لومړنی مؤمن يم.

دا مبارك آيت څو اساسي مطالب څرگندوی:

- د لوی عرش مالک خدای پداسي حال کي له موسى عليه السلام
سره خبری وکړې چي موسى عليه السلام په ځمکه کي وو.
- موسى عليه السلام د الله تعالی د ذات د ليدو هيله څرگنده کړه
چي په ځواب کي ورته وويل شول: هيڅکله به مي ونه وينې، يعنی
اوس ته د الله تعالی د ذات د ليدو توان او استعداد نه لرې او په
فعلي حالت کي لدې نه عاجز يې چي الله تعالی ووينې.
- الله تعالی پداسي طريقی سره چي په خپله ئې غوښتی او

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

کیفیت ئې د انسان لپاره د ادراک وړ ندی، خپل ذات غره ته ورنښودلی او غره د دې تجلې په وړاندې مقاومت ونه شوی کړی، ټوټې ټوټې شو.

• موسی علیه السلام د دې تجلې له آثارو نه بیهوشه شو او کله چې په خود راغی نو اعتراف ئې وکړ چې:

الف- الله تعالی لدینه لوړ او منزه دی چې انسان ئې په خپلو محدودو وسایلو او استعدادونو مشاهده او د هغه تعالی د تجلې په وړاندې مقاومت وکړی شي.

ب- د دېدار مطالبه او د مشاهده ې هیله، خپله غلطې گنې او توبه کوي.

ج- ځان لومړنی مؤمن او په دې حقایقو باور لرونکی شمېري، ځکه لده نه مخکې هیچا داسې صحنه نده لیدلې.

دغه مبارک آیت که له یوې خوا د الله تعالی لپاره اختیاري افعال لکه له بنده سره خبرې او تجلې په اثبات رسوي له بلې خوا دا په ډاگه کوي چې د الله تعالی د ذات د کیفیت ادراک د انسان لپاره ممکن ندی. باید پدې هکله له هر ډول تخیل، تصور او تفکر نه ډډه وشي. هغه کسان چې په متشابه آیتونو او احادیثو کې ید، عین، قدم، اصابع، اذن او مربوطه افعال لکه اخذ، بطش، اعطاء، امساک، سمع، بصر، اتیان، مجئ او استواء دا ټول کلمات چې اصلاً باید متشابه وبلل شي د تاویل هڅه ئې ونه شي، برعکس هغوی جسارت کوي او دا ټول پرظاهري معنی حمل کوي، پدې سره دوی د تشبیه مرتکب کېږي او له عظیم او احد خدای نه انسان ته ورته

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

موجود جوړوي!! غوره به وي په دې اړه خو آيتونه او احاديث تفسير، توضيح او تشریح کړو ترڅو مسأله ښه څرگنده او روښانه شي:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا
بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ * المائدة: ٦٤

او يهودانو وويل: د الله تعالى لاس تړلی دی، د دوی لاسونه دي تړلی وي او پر دوی دي لعنت وي، په سبب د هغه څه چې وئې ويل، داسي نده لکه دوی چې وايي، د الله تعالى دواړه لاسونه خلاص دي او څنگه چې وغواړي همغسې انفاق کوي.

په دې آيت کي د بخل، سخاوت، امساك او انفاق په اړه بحث شوی، يهودان الله تعالى ته د بخل نسبت کوي او وايي: "يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ: د الله لاس تړلی دی" يعني څه چې ترې غواړو نه ئې راکوي، د هرڅه واک ورسره دی، د ټولو شيانو مالک دی، خو بندگان ئې همداسي پرېښی دي، څه نه ورکوي! په عربي ژبه کي له بخیل نه په همدې کلماتو تعبير کېږي او د دې برعکس هغه کسان چې سخاوت لري، هر چا ته لاس ورکوي، له هر چا سره مرسته کوي، سخاوت لري، د هغه لپاره (يداه ميسوطتان) کلمات کاروي، يعنی لاسونه ئې خلاص دي، هر چا ته هرڅه ورکوي. الله تعالى د يهودانو په ځواب کي فرمايي: "بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ" د دې معنی دا ده چې الله تعالى زيات انفاق کوي، هر چا ته له خپلو نعمتونو نه مناسبه برخه ورکوي. متأسفانه اهل ظاهر لدې آيت نه هم له حقيقت نه لری تعبير اخلي او وايي چې دا آيت په دې دلالت کوي چې الله

قرآنکریم او متشابهاټ ----- توحيد او شرك

تعالی دوه لاسونه لري!! خو هر څوک پوهېږي چي که چيرته د آيت د بحث محور د الله تعالی د ذات د کيفيت بيان وی! او د بخل او سخاوت په رابطه خبره نه کېدی او د الله د ذات په اړه ویل شوي وی چي: "يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ" نو په هغه صورت کي مو ویلی شوی چي د آيت معنی همغه ده چي اهل ظاهر ئې ترې اخلي، خو پدې صورت کي به هم له دې اشکال سره حتماً مخ کېدو چي: آیا الله تعالی دوه داسي لاسونه لري چي تل خلاص وي او هيڅ نه سره یوځای کېږي؟ ځکه د ميسوطتان معنی همدا ده!! د اهل ظاهر استدلال د تعجب وړ دی. مونږ په دې مبارک آيت ايمان لرو او په مفهوم او مراد ئې چي "يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ" دې باور لرو، خو له دېکلماتو نه ظاهري معنی نه اخلو او تاويل ئې الله تعالی ته سپارو او د هغه کسانو په ځواب کي چي الله ته د بخل نسبت کوي او وايي:

يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ

ورته وايو:

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ

د تقوا او احتياط غوښتنه خو دا ده چي د آيتونو په تفسير کي پوره محتاط وو، د هر آيت د تفسير او ترجمې په وخت د هغه سياق، سباق او له مخکي وروسته سره رابطه په پام کي ولرو، که دا اصل مراعات نشي نو زيات اشتباهات رامنځته کېږي. د مثال په ډول که تاسي د يوه شخص د ذات په اړه او د يوه خاص حالت د معرفي کولو په هکله ئې خبری کوی او وائې چي هلته يو څوک دی له دوو خلاصو لاسونو سره. لدينه مطلب دا دی چي هغه سړی دوه داسي خلاص

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاسونه لري چي يو له بل سره وصل کېدی نشي. خو که هدف د هغه شخص د سخاوت بيان وي او هدف مو دا وي چي هغه سړی خلاص لاس لري، سخي دئ، نو په دې حالت کي د لومړنۍ معنی اخیستل غلطه او بیخایه خبره ده.

لدى آیت نه د اهل ظاهر تعبیر که څه هم ډېر کمزوری او ناسم دئ، خو که فرضاً د هغوی نظر ومنو او د "يَدَاہُ مَبْسُوطَتَانِ همغه معنی واخلو چي دوی ئې اخلي، په دې صورت کي خو الله له مخلوق سره تشبیه کېږي، بیا نو د اهل ظاهر او مشبه (هغه چي الله له مخلوقاتو سره تشبیه کوي) ترمنځ څه توپیر وجود لري؟ هغوی هم وایي چي د الله تعالی (نزول)، (ید) او نور دا ډول صفات همغه دي چي مونږ ئې مثال په مخلوقاتو کي گورو او الله تعالی مونږ ته په خطاب کي داسي کلمات استعمال کړي چي مونږ هغه پېژندي شو او د معرفت توان ئې لرو او له همدې امله د الله تعالی نزول او ید لکه د بندگانو د نزول او لاسونو په شان شمېرو.

د دې ډلې یو شیخ په خپل کتاب (قواعد المثلی فی صفات الله واسماء الحسنی) کي لیکي: پوه شه چي د هغو نصوصو معنی چي د الله تعالی صفات پکي ذکر شوي همغه ظاهري معنی ده چي په آسانی سره ذهن ته رسېږي او دماغ ئې بې تکلفه مني او ورباندي پوهېږي. دلته وینو چي د (مشبه ډلې) او اهل ظاهر د نظریاتو ترمنځ هیڅ تفاوت نشته. د مشبه ډله وایي چي د دغو نصوصو ظاهر په دې دلالت کوي چي الله تعالی لکه انسان دوه لاسونه لري، یو ئې ښی او بل ئې چپ او لاسونه ئې گوتی هم لري،..... او ته هم دیته کاملاً

قرآن کریم او متشابهاً ----- توحید او شرک

ورته خبره کوي، خو فقط دا علاوه کوي چي وائي بلا تکيف يا بلا تشبيه، پدي بلا تشبيه او بلا تکيف ويلو سره ته د مشبه له ډلي نه نه وځي، د بلا تشبيه جمله تا ته هيڅ گټه نشي رسولی، ځکه مشبه ډله خو هم دا نه وايي چي د الله تعالی لاس لکه د انسان د لاس په اندازه اوږد او له غونډو او هډوکو نه جوړ شوی دی.

همداراز که د "واشتعلَ الراسُ شيباً" له آيت نه هغه ظاهري معنی واخيستي شي چي ژر او په آسانی سره ذهن ته رسېږي نو د دې آيت معنی به دا وي چي: سر ئې له زوروالي نه اور واخيست! پدي صورت کي که بلا تشبيه او بلا تکيف ووايو نو څه گټه به ولري؟! او يا په دې آيت کي:

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ

که په دې ځای کي ظاهري او ذهن ته متبادره معنی واخيستي شي نو د آيت ترجمه به يا دا وي:

- الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپلو ورغوو (لاسونو) کي پټ کړي.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي د دوی د دواړو لاسونو ترمنځ واقع دي چي هغه ئې خپل بدن دی.
- او يا دا چي الله تعالی په هغه څه پوهېږي چي دوی په خپله غېږ او دواړو لاسونو کي نيولی.
- او که ډېر تکلف وکړو نو ايله دا ویلی شو چي: الله تعالی هم په هغو شيانو علم لري چي د دوی په مخ کي پراته دي او هم په هغه

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

شيانو چي د دوی شاته پراته او واقع دي.

پداسي حال کي چي دا آيت نه دغه پورتنې مطالب افاده کوي او نه ئې دا شيان مراد او مطلوب دي، بلکه د آيت مطلب او مراد دا دئ چي الله تعالى د دوی په ماضي او مستقبل ټولو باندي عالم دئ، په هر هغه څه پوه دئ چي دوی مخکي کړي او يائي په آينده کي کوي. لنډه دا چي که له د "يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ" په آيت کي د الفاظو ظاهري معنی واخلو نو داسي تفسير به موکړي وي چي د آيت له مراد سره اړخ نه لگوي او پدې صورت کي د بلا تشبيه او بلا تکييف قول او قيد مونږ ته هيڅ گټه نه شي رسولی. همداراز که دلته د "يُحِيطُونَ" له لفظ څخه د هغه ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي گوا کي علم يو داسي شی او جسم دئ چي لا سته راوړل ئې د يوه ديوال په څېر کومې احاطې ته ضرورت لري او تاسي نه شی کولی د الله تعالى علم لاسته راوړئ او شا او خوا ئې احاطه کړئ مگر هغه چي الله تعالى ئې وغواړي، پدې صورت کي به د بلا تشبيه د قيد راوړلو سره څنگه دا اشکال رفع کړئ؟

ابن جوزي وايي:

که په دې آيتونو او احاديثو کي د الفاظو ظاهري معنی واخيستل شي نو الله تعالى ته د جسم اثبات او له مخلوق سره ئې تشبيه لا زمېږي، ځکه د لفظ ظاهري معنی هغه ده چي د هغی لپاره لفظ وضع شويدي، په دې اساس د (يد) معنی له هغه مخصوص غړي يا اندام نه پرته بل څه نشي کېدی، همدا راز نور الفاظ، د سلفو لاره دا نه وه چي د الله تعالى د صفاتو په اړه د استعمال شوو

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

الفاظو ظاهري معنی واخلې، بلکه د هغوی مذهب دا وو چي په دې هکله ئې هر ډول بحث ناروا باله او له هغه نه ئې ډډه کوله. ابن جوزي زیاتوي: دې ډول آیتونو او احادیثو ته د صفاتو آیات او احادیث ویل په خپله بدعت دئ، ځکه دا نوم نه په قرآن کي راغلی او نه په احادیثو کي، بلکه دا د بدعتیانو کار دئ.

امام فخر رازي لیکي: د قرآن کریم په زیاتو آیتونو کي د بې شمېره دلایلو له امله د الفاظو ظاهري معنی اخیستل جواز نه لري. د مثال په توګه په دې آیت کي:

وَلْتَصْنَعْ عَلَىٰ عَيْنِي

که دلته ظاهري معنی واخلو نو ترجمه به ئې دا وي چي گویا موسی علیه السلام ئې د سترګی د پاسه وو!! پداسي حال کي چي هېڅ عاقل انسان دا خبره نشي کولی. همداراز پدې آیت کي:

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا

که ظاهري معنی واخلو نو معنی به ئې دا وي چي کښتۍ زموږ پر سترګو جوړه کړه، همداراز د ظاهري معنی تقاضا دا ده چي د کښتۍ د جوړولو آله همدا سترګي وګڼو!! دا دواړه خبري غلطې دي، بل اشکال ئې دا دئ چي یوه ذات ته د څو سترګو نسبت شوی او په یوه مخ کي د څو سترګو موجودیت یو ډول عیب شمېرل کېږي، بیا زیاتوی دلته له عین او اعین نه مراد نظارت، توجه، پاملرنه او اعتناء ده.

هغه کسان چي وایي: الله تعالی دوه لاسونه (بڼی او کین) لري، هرلاس ئې ګوتی لري او د ګوتو ترتیب ئې هم لکه د انسان د ګوتو په

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

شان دئ، دا ډله غواړي او که نه خو په دې تصور سره الله تعالى له انسان سره تشبیه کوي، پداسي حال کي چي الله تعالى فرمايي:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ * الشوری: ۱۱

هیڅ شی د هغه په شان ندی او هغه اورېدونکی لیدونکی دئ.

همدا راز فرمايي:

فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ *

النحل: ۷۴

نو د الله تعالى لپاره مثالونه مه راوړئ، بیشکه الله تعالى پوهېږي او تاسو نه پوهېږئ.

الله تعالى په ذات او صفاتو کي سیال، مثال او مثل نه لري، هرڅوک چي الله تعالى له مخلوق سره تشبیه کوي هغه په غلطه روان دئ او دا ډول عقیده خرافي او الحادي عقیده ده.

له اهل ظاهر دوستانو نه پوښتنه کوو چي:

د خپل مسلک او مذهب له مخي دا مبارک حدیث څنگه

تاویلوي:

إِنَّ الْمُقْسِطِينَ، عِنْدَ اللَّهِ، عَلَىٰ مَنَابِرٍ مِّنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ

الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكُلُّنَا يَدِيهِ يَمِينٌ رواه مسلم

په تحقیق سره عدل کوونکي به د الله تعالى خوا ته او بني لاس ته ئي د نور پر منبرونو تاست وي او د الله تعالى دواړه لاسونه بني دي.

که دلته (ید) او (یمین) ستاسي د مسلک په اساس په همدی ظاهري معنی واخلو نو خبره نه په عقل برابره راځي او نه په نقل، په عقل سره ځکه چي دوه بني لاسونه عقل نه مني او په نقل سره ځکه

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

چي رسول صلی الله علیه وسلم په بل حدیث کي فرمایي:
يَطْوِي اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ثُمَّ يَأْخُذُھُنَّ بِيَدِھِ
الْيَمْنَى. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. أَيُّنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟
ثُمَّ يَطْوِي الْأَرْضَيْنِ بِشِمَالِھِ. ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ. أَيُّنَ
الْجَبَّارُونَ؟ أَيُّنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟ " رواہ مسلم

الله تعالى به د قيامت په ورځ آسمانونه راونغاړي او بيا به ئې په بني
لاس کي ونيسي او وبه فرمايي: زه پاچا (ملک) يم، جابران چيرته دي؟
متکبران چيرته دي؟ بيا به ځمکي راونغاړي او په کيڼ لاس کي به
ئې ونيسي او وبه فرمايي: زه پاچا يم چيرته دي جابران؟ چيرته دي
متکبران؟

مونږ د دواړو حديثونو په الفاظو اقرار کوو، ايمان پرې لرو،
حق ئې بولو، هغه د متشابهاټو له جملې نه شمېرو او وايو چي د
"يداليمنی، شمال، ياخذ او يطوي" کلمات د تشبيه لپاره راغلي دي
او پر تاويل ئې له الله تعالى نه پرته بل څوک نه پوهېږي او په لا
ندينيو مفاهيمو دلالت کوي:

- لومړنی حدیث دا مطلب څرگندوی: هغه کسان چي عدل ئې
کړی، په خپلو قضاوتونو کي ئې د انصاف رعایت کړی، حق ئې
حقدار ته سپارلی، د دوي مقام ډېر لوړ دی، د الله تعالى په وړاندي
د اوچت مقام خاوندان دي، د قيامت په ورځ به د الله تعالى خوا ته د
نور په منبرونو ناست وي.

- لکه څرنگه چي په دنیا کي د پاچايانو او واکمنو دا دود دی
چي که وغواړي څوک تقدیر کړي درناوی ئې وکړي نو هغوی خپلي

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بني خوا ته دروي، الله تعالى هم عدل کوونکو ته خاص مقام ورکوي او تقديروي ئې خپلي خوا ته ځای ورکوي، خو پام مو وي چي الله تعالى له مخلوق سره تشبيه نه کړئ، د الله تعالى په رابطه بنی او کين مطرح ندی، هرڅوک چي هر چيرته د الله تعالى خوا ته ځای ومومي همغه ځای مبارک دئ.

- که نن ورځ يو شمېر جابر او متکبر واکمنان په خپل قوت او واکمنۍ غره دي، اقتدار او واکمني ئې د تمر د سبب شوې او دا ئې هيره کړې چي الله تعالى د هر څه واکدار دئ او دا هر څه د هغه په واک کي دئ، همدا مغرور واکمنان به د قيامت په ورځ وگوري چي ځمکي او آسمانونه د الله تعالى ملکيت دي، دا ځمکي او آسمانونه د الله تعالى د عظمت په وړاندي داسي دي لکه زمونږ لپاره د کاغذ يوه پاڼه، الله تعالى به آسمان او ځمکه داسي راغونډ کړي لکه د کاغذ يوه پاڼه زمونږ په لاس کي.

- هغه وخت به قهار او مالک الملك خداى فرمايي: چيرته دي جابر واکمنان؟ چيرته دي هغه متکبر او مغرور حاکمان؟ لمن الملك اليوم لله الواحد القهار: نن پاچايي د چاده؟ د قهار او واحد خداى. پوښتنه به وشي چي نن واکمني د چاده؟ ټول به ووايي: واکمني يوازي د قهار او احد خداى ده.

- د دې احاديثو له فحوى او محتوى نه دا معلومېږي چي دلته هدف د الله تعالى د ذات کيفيت بيانول ندی او نه بنيادي له الفاظو نه ظاهري معنى واخلو، ځکه د الله تعالى د ذات د کيفيت ادراک د انسان د وس خبره نده، انساني عقل دومره توان نه لري چي دا درک

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

کړی شی. د الله تعالی د ذات د کیفیت د بیان لپاره په انساني قاموس کې الفاظ نشته، دا الفاظ چې دلته استعمال شوي ټول په حقیقت کې د محسوسو او مشهودو مخلوقاتو لپاره وضع شويدي او څرگنده ده چې پدې کلماتو سره د عظیم خدای د ذات د کیفیت بیان ممکن ندی. پدې ډول نصوصو کې د دې الفاظو پر معنی د پوهېدو لپاره دا مطلب ډېر ضروري دی چې په دې مثال سره ئې بیانوو: الله تعالی فرمائي:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي
وَالْأَبْصَارِ *

ص: ۴۵

او یاد کړه زمونږ بندگان ابراهیم، اسحاق او یعقوب چې د لاسونو او سترگو خاوندان وو.

که دا آیت د اهل ظاهر د مسلک له مخې ترجمه کړو نو باید ووايو چې: دوی لکه زمونږ په شان د لاسونو او سترگو درلودونکي وو. خو د آیت سیاق او سباق پدې دلا لت کوي چې دلته هدف او مقصد دا ندی، بلکه مراد ئې دا دی چې: هغوی علیهم السلام د بصیرت او پوهی خاوندان، کارکوونکي او زیار ایستونکي وو.

په ټولو هغو نصوصو کې چې اهل ظاهر هڅه کوي استدلال ورباندې وکړي او دا ورباندې ثابتې کړي چې د الله تعالی (ید) لاس باید په ظاهري معنی حمل شي، په دې ټولو نصوصو کې د بحث محور د الله تعالی ذات ندی او نه (ید) د یوه غړی (اندام) په حیث استعمال شوی دی. د مثال په توگه:

(يَبْدِي الْأَمْرَ) (وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ) (وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ) (إِنْ

توحيد او شرك ----- قرآن کریم او متشابهات

الله یسّط یده باللیل لیتوب مسی النهار ویسّط یده بالنهار لیتوب مسی اللیل

که پدې نصوصو کي دقت وکړو نو وبه وینو چي دلته د خیر، توبې او نفس انتساب ید یا لاس ته مجازي دئ نه حقيقي، د امورو تدبیر، د خیر ورکړه، د مرگ او ژوند د فیصلې صدور، د توبې قبلول، دا نه ایجابوي چي دلته دي له ید نه مراد د بدن غړی او جارحه وي، ځکه نه امر جسم دئ، نه خیر، نه نفس او نه توبه او نه خیرات او نه دا نور ذکر شوي شيان، دا یو هم جسم ندی چي ملکیت، ورکړه، اخیستل او تدبیر ئې د جارحه، آلې او اندام غوښتونکي وي. قرآن کریم په پوره صراحت سره فرمایي:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ *

یس: ۸۲

بیشکه چي کله الله د څه شي اراده وکړي نو کار ئې یوازي دا دئ چي ورته ووايي: وشه، نو هغه وشي.

د ټولو امورو د تدبیر او ترسره کېدولپاره یوازي د الله تعالی اراده کافي ده، د شيانو پیدایښت، مرگ، ژوند، ساتنه، پالنه، تدبیر، ورکړه، تمليک، اخیستل، امساک، بطش، دا ټول د الله تعالی په ارادې سره او د کُن په حکم ترسره کېږي. سره لدې چي الله تعالی د هرڅه قدرت لري او د کارونو په تدبیر او پای ته رسولو کي شریک ته ضرورت نه لري، هرڅه یوازي د هغه جل شأنه په ارادې ترسره کېږي، خو بیا هم الله تعالی د دې کایناتو د تدبیر او د امورو د ادارې لپاره د ملائکو په نامه داسي لښکر توظیف کړي چي د الله

قرآنکریم او متشابهآت ----- توحید او شرک

تعالی په امر او اذن سره کارونه ترسره کوي، کوم کارونه چي پدې عالم کي د ملا ئکو په واسطه ترسره کېږي، الله تعالی هغه ټول ځانته منسوبوي، دا ځکه چي د ده په امر، اراده او حکم سره د مطیع او منونکو مأمورینو پواسطه اجرا کېږي. که هغه کارونه چي (ید) ته منسوب شوي د اهل ظاهر د مسلک مطابق تعبیر او تفسیرکړو نو باید د ملائکو ونډه کاملاً نفی کړو او په هغو آیتونو سترگي پټې کړو چي په همدې امورو کي د ملا ئکو ونډه ثابتوي، د مثال په توگه الله تعالی فرمایي:

وَاللّٰهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ

الله تعالی ژوندی کوی او وژني

خود النساء سوري ۹۷ آيت فرمايي:

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ
قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ
وَأَسْعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا*

بيشکه هغه کسان چي ملائکي ئې روح قبضوي، پداسي حال کي چي دوی پر خپلو ځانونو ظلم کوونکي وي، ورته وايي: تاسي په څه حالت کي وئ؟ وايي: مونږ په ځمکه کي کمزوري او مستضعف وو، ورته وبه وايي: آيا د الله تعالی ځمکه پراخه نه وه چي هجرت موکړې وي؟ نو د دوی ځای دوزخ دی او هغه څومره بد ځای دی.

په همدې رابطه بل ځای فرمایي:

اللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهاات

فَيَمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْآخِرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ * الزمر: ٤٢

الله تعالى نفسونه د مرگ په وخت کي وفات کوي او هغه چي ندي مړه شوي د خوب په وخت کي ئې، نو هغه چي د مرگ فيصله ئې شويده روح ئې له ځان سره ساتي او د دې بل کس روح تر ټاکلې نېټې بېرته رالېږي.

لدى او دېته ورته آيتونو نه دا په ډاگه کېږي چي الله تعالى د ملائکو په ذريعه د مخلوقاتو او موجوداتو اداره، تدبير او پالنه کوي، د ملائکو بېلې بېلې ډلې دي چي هره يوه ئې په ځانگړي کار او وظيفه گمارل شويده. که څوک دا آيتونه له پامه واچوي او ادعا وکړي چي په فلاني آيت يا حديث کي د يد او اصابع لفظونه راغلي دي او فلاني فعل ورته منسوب شويدي او په همدې استناد وکړي او ادعا وکړي چي بايد د يد او اصابع ظاهري معنی واخيستل شي، دا ډول کسان به يا جاهل وي او يا مغرض او مغرور.

عجيبه ده چي اهل ظاهر د يو شمېر نصوصو په رابطه د خپل مسلک او مذهب مخالفت کوي، د نورو په لاره ځي او پداسي مسلک عمل کوي چي بل ځای همغه مسلک د نورو د تکفير سبب گرځوي. د مثال په ډول د دې آيت په اړه:

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ *

ق: ١٦

او مونږ هغوی ته د دوی د غاړې له رگ نه ورلنډ يو.
اهل ظاهر پدې ځای کي وايي: دلته له (نحن) نه مراد هغه ملائکي دي چي د بنده د اعمالو د ثبتولو او څارني لپاره توظيف

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

شویدی!! پدې موضوع کي څو پوښتني ترې کوو:

- ولې همدا تعبیر او مسلک د نورو آیتونو په هکله نه کاروئ؟
- ولې د (نحن) ظاهري او ذهن ته لنډه معنی پرېږدی او ملا ئکي ترې اخلئ؟

- آیا الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوی چې قرب او بعد ورته مطرح دئ، پداسي حال کي چې الله تعالی ته نن، سبا، شاهد او غائب ټول یو شاتنه دي، نږدې او لیرې هم ورته یو شاتنه دي، نه ښایي چې الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کړو او داسي گمان وکړو چې الله تعالی پر عرش استواء کړې نو ممکنه نده چې په عین وخت کي بنده ته هم نږدې وي!!

که په لاندې ذکر شوو نصوصو کي غور وکړو نو مطلب به نور هم راته روښانه شی:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ، وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ، إِلَّا

أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ يَمِينَهُ....." رواه مسلم

هیڅوک پاکه صدقه نه ورکوي او الله تعالی خو له پاک نه پرته بل څه نه قبلوي، مگر دا چې رحمن خدای هغه په خپل یمین (نبی لاس) اخلي.

ابن عباس ر(ض) وایي:

الحجر الاسود یمین الله في الارض فمن صافحه وقبله فکانما

صافح الله وقبل یمینه

حجر الاسود په ځمکه کي د الله تعالی نبی لاس دئ، چا چې پر هغې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

لاس کيښود او ښکول ئې کړه نو دا داسي ده لکه چي له الله تعالى سره ئې مصافحه کړې وي او د هغه ښی لاس ئې ښکول کړی وي.
قرآن کریم فرمایي:

ان الذين يُبَايِعُونَ اِمَّا يَبَايِعُونَ اللهَ يَدُاللهِ فَوْقَ اَيْدِهِمْ *

الفتح: ۱۰

په تحقيق سره هغه کسان چي له تاسره بيعت کوي هغوی په حقيقت کي له الله تعالى سره بيعت کوي، د الله تعالى لاس د دوی د لاسونو د پاسه دی.

د لومړني حديث مطلب او مدلول دا دی چي الله تعالى يوازي پاکه صدقه او خيرات قبلوي، نه يوازي قبلوی ئې بلکه هغه ته خاص ارزښت ورکوي او لکه څرنگه چي انسان يو بارزښته څيز په ښی لاس اخلي، شکور خدای هم د خپل بنده پاکي صدقې ته ارزښت ورکوي او قبلوي ئې؛ خو پدې حديث کي نه د يمين او نه د اخذ کلمې ظاهري معنی مراد ده، ځکه گورو چي صدقه د يو انسان له خوا بل انسان ته ورکول کېږي، ورکوونکي او اخيستونکي دواړه انسانان دي. په دوهم حديث کي هم گورو چي په لومړنۍ برخه کي ئې حجرالاسود ته په ځمکه کي د خدای يمين (ښی لاس) ويلی شویدی او په دوهمه برخه کي د حجرالاسود لمس کول او يا ښکولول د الله تعالى د لاس د لمس او ښکولولو په معنی راغلی دی، هيڅ عاقل انسان به دا ادعا ونکړي چي له دې الفاظو نه مراد همدا ظاهري معنی ده. په پورته ذکر شوي آيت کي هم چي له رسول الله صلى الله عليه وسلم سره بيعت له الله تعالى سره بيعت شمېرل

قرآن کریم او متشابهات ----- توحید او شرک

شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د بیعت لپاره لاس ورکول لکه الله تعالی ته لاس ورکول بلل شوي، دلته هم هیڅوک حتی اهل ظاهر دا ادعا نشي کولی چي گویا الله تعالی خپل لاس د هغوی د لاسونو د پاسه ایښی او د دوی خوا ته نږدې وو.

اهل ظاهر په لا ندې ذکر شوي حدیث باندې په استدلال سره وایي چي اصابع په اصلي معنی (گوتې) د الله تعالی صفت دی او ایمان ورباندې ضروري دی!! راشئ دې مبارک حدیث ته لږ څیر شو: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ *

رواه مسلم
د بني آدمو ټول زړونه لکه د یوه زړه په شان د الله تعالی د دوو گوتو ترمنځ دي، هر لوري ته چي وټې غواړي اړوي ئې، بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایي: اې د زړونو اړونکیه خدایه! زموږ زړونه ستا د اطاعت لوري ته واړه وه.

د دې حدیث د لومړنۍ برخې معنی "إِنَّ قُلُوبَ بَنِي آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمَنِ" دا ده چي د حدیث په دوهمه برخه کي راغلی ده: "يُصَرِّفُهُ حَيْثُ يَشَاءُ" یعنی الله تعالی د زړونو اړونکی او گرځوونکی دی، د خلکو زړونه هر لوري ته چي وغواړي اړوي ئې، پر زړونو د الله تعالی سلطه او سیطره داسي ده لکه ټول ئې چي په دوو گوتو کي وي او هرې خوا ته ئې په آسانی سره اړولی شي. پدې

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

حديث کي د (اصابع) او (يقليه) کلمات هغه متشابهات دي چي نه ئې ظاهري معنی مراد ده او نه ئې انسان په تاويل علم لري.

په قدسي حديث کي راځي چي الله تعالى فرمايي:

يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ يَسْبُ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أَقْلَبُ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ *

رواه البخارى

د آدم اولاده مي ځوروي، دهر ته نېکنځلې کوي، پداسي حال کي چي دهر زه يم، کارونه زما په لاس کي دي، شپه او ورځ زه اېوم را اېوم. هرڅوک پوهېږي چي:

• د "انا الدهر" معنی هغه ده کومه چي په حديث کي وروسته ذکر شويده "بيدي الامر اقلب الليل والنهار"

• هيڅوک حتی اهل ظاهر هم دا ادعا نه شي کولی چي دهر د الله تعالى نوم دي، او يا الله تعالى هغه ذات دي چي مونږ ئې دهر بولو، ځکه د دهر لفظ په قرآن کريم کي د زمانې په معنی راغلی دي، قرآن کريم فرمايي:

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا
الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ *

الجاثية: ٢٤

او وئې ويل: يوازي همدا دنيوی ژوند دي چي مرو او ژوندي کېږو او نه وژني مونږ مگر زمانه، پداسي حال کي چي هغوی پدې خبره علم نه لري، دوی له گمان کوونکو پرته بل څه ندي.

وينو چي دلته قرآن کريم دا تصور چي مرگ په زمانې پوري تړي او د مرگ نسبت دهر ته کوي، باطل او کفري تصور شمېري، نو

قرآن کریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

د (انا الله) مطلب دا ندی چي الله تعالى په خپله زمانه دئ، بلکه هدف او مراد ئې دا دئ چي: خلک ښه او بد زمانې ته منسوبوي، د زمانې له ناوړه پېښو نه شکایتونه او گیلې کوي، گمان کوي چي پېښې په خپله او په تصادفي شکل واقع کېږي، له همدې امله زمانه محکوموي او ښکېځلې ورته کوي، پداسي حال کي چي د پېښو مدبر او متصرف قدیر خدای دئ، هرکار د ده په امر او اراده ترسره کېږي، شپه او ورځ د ده په امر اوږي را اوږي، زمانې ته بد ویل او ښکېځلې ورته کول، په حقیقت کي خدای ته د بد ویلو مترادف دئ.

- که په دې حدیث کي د (انا الله) ظاهري معنی نه اخلو او لازماً د (بيدي الامر) مراد ترې مطلوب بولو، نو ولې همدا اسلوب او طریقه د نورو دېته ورته نصوصو په هکله نه غوره کوو؟ او اهل ظاهر ولې هغه کسان تکفیروي چي همدا اسلوب د نورو نصوصو د تفسیر او بیان لپاره غوره کوي؟

- که احياناً تاسو ووايئ چي د فلاني مهار د بل په لاس کي دئ او لدينه مو مطلب دا وي چي دی استقلال او آزادی نه لري او د خپل واک خاوند ندی، بل ته تابع دئ، هيڅوک ستاسو لدې قول نه دا مطلب نه اخلي چي گویا هغه کس د اوبښ په څېر دي او داسي پړی ئې په غاړه دي چي سر ئې د بل په لاس کي دئ!! که څوک لدې جملې نه دا غلطه معنی اخلي او د دې خبري د ثابتولو هڅه وکړي چي دا کس حتماً کوم حيوان دئ او پړی ئې د بل په لاس کي دئ! نو آیا دا هڅه به د یوه بې عقله او جاهل انسان هڅه نه وي؟! دا مبارك حدیث په حقیقت کي د دې مبارك آیت شرح او تفسیر

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

بيانوي چي فرمايي:

وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ * الشمس: ۲۹

تاسي هيڅ څه نشي غوښتي، مگر هغه څه چي رب العالمين ئې وغواړي.

انسان نشي کولی د زړونو په اړه د الله تعالی د تصرف کیفیت درک کړي. عملاً گورو چي له تصرف نه مطلب له بنی اړخ نه چپ او له پورته نه لا ندی ته اړول ندي، بلکه دلته له تصرف نه مطلب او مراد هغه القاءات او الهامات دي چي زړونو ته ئې کوي، د کار کولو او یا نه کولو اراده او تلوسه پکي راوړلوي، محبت او یا کینه ورته القاء کوي. او واقعاً چي دا تعبیر د اهل ظاهر له تنگ تصور او گمان سره توپیر لري او د دوی په غلط تصور د بطلان کرښه راکاږي.

همداراز الله تعالی سمیع او بصیر دی، اوري او ویني، هیڅوک ئې په دې صفاتو کي سیال او مثال ندی، لیرې، نږدې، رڼا، تیاره، ټیټ او لوړ غږ، ټول د ده په وړاندي یو شانتنه دي، هغه په تپه تیاره شپه کي تر ځمکي لا ندې، پر تیره د مېړي د پښې غږ اوري، هیڅ شی د دې غږ او الله تعالی ترمنځ نشي حایل کېدی. هغه هر غږ اوري او هرڅه ویني. خو نه ښايي له سمع نه د غوږ او بصر نه د سترگی مطلب او معنی واخلو، سمع یو صفت دی او (اذن) د بدن یو غړی او جارحه، همداراز بصر صفت دی او (عين) سترگه عضو او اندام، مونږ په سترگو وینو او په غوږونو اورو، په لاسونو نیسو او ورکوو، خو د الله تعالی د اخذ، بطش، ایتاء، لیدلو او اورېدلو کیفیت زمونږ له ادراک نه لوړ دی، دا زمونږ له فهم او عقل نه پورته

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

خبره ده، مونږ په خپلو پښو سره ځو او راځو، خو د علي او قدیر خدای مجی (راتگ) زمونږ په شان ندی او د تگ کیفیت ئې زمونږ له ادراک نه لوړ دی. لکه څنگه چي د الله تعالی د ذات ادراک زمونږ لپاره ممکن ندی همدارنگه ئې د صفاتو او افعالو د کیفیت ادراک هم ناممکن دی. مونږ له (جاء) نه ظاهري معنی نه اخلو، د هغه حقیقت او اصلي مفهوم الله تعالی ته سپارو او له ادراک نه ئې ځان عاجز او قاصر شمېرو؛ ځکه (جاء) که په هره ظاهري او ذهن ته متبادره معنی تعبیر شي د الله تعالی له شأن سره تطابق نه کوي، دا لفظ د مخلوقاتو په منځ کي له یوه ځای او یوې نقطې نه بلي ته د نقل او انتقال په معنی دی، دا نقل او حرکت د مکان او زمان تقاضا کوي او الله تعالی له مکان او زمان نه مستغني دي. مونږ دا هم گورو چي د یوه مخلوق تگ له بل سره تفاوت لري، وینو چي انسانان او څاروي د ځمکي په وچه د تگ صلاحیت او توان لري، مرغان په هوا کي الوزي او بحری حیوانات په اوبو کي لا مېو وهي، د هر یوه حرکت له بل سره توپیر لري، د مادي حرکت د انجماد په حالت کي یو شاته وي؛ خو کله چي مایع شي حرکت ئې بل ډول وي او که په گاز او بخار بدله شي نو بیاني حرکت بل ډول وي، همداراز د دې ټولو شیانو حرکت د نور له حرکت سره د مقایسې وړ ندی، د انرژی حرکت له ټولو نه بېل دی. پداسي حال کي چي په مخلوقاتو کي د حرکت او خوځښت شکلونه بدل دي، هر څومره چي یو مخلوق له کثافت نه د لطافت خوا ته نږدې کېږي، په هغه اندازه ئې زمان او مکان ته اړتیا کمېږي، د زمان او مکان له قید نه آزادېږي،

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

محدوديت ئې کمېږي، له يوې نقطې نه بلې ته حرکت ورته آسانه کېږي، د مثال په توګه برق په زرګونو کيلومتره فاصله په يوه شېبه کې طی کوي، دلته يوه تکمه وهو، هلته په همدې لحظه کې څو کيلومتره ليرې ګروپونه روښانه کېږي. ساينس ادعا کوي چې که ماده په انرژۍ بدله شي نو د مکان او زمان له قیده آزادېږي. د الله تعالى د مجي (راتګ) کيفيت له هېڅ مخلوق سره د تشبيه وړندی، قرآنکريم فرمايي: (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ) نو نه شو کولی چې د اخذ، بطش، سمع، بصر او نور کلمات د الله تعالى په رابطه په همغه ظاهري معنی ونيسو او نه ښايي له دې صفاتو نه د الله تعالى لپاره د غوړ لکه لاس، سترګې، غوړ او پښې د اثبات هڅه وکړو. دا مطلب په يوه مثال سره روښانه کوو: ټيپ چې فېته ثبتوي، که کوم استاد خپلو دوو شاګردانو ته چې لا تر اوسه ئې ټيپ ندی ليدلی، ووايي چې ټيپ داسې يوه آله ده چې اوري، ثبت او حفظ کوي او بيا هغه څه بېرته بيان او اوروې چې اورېدلی ئې دي. که لدې شاګردانو نه يو له دي جملې نه چې (ټيپ اوري) دا مطلب واخلي چې دا ټيپ حتما غوړونه لري او لدې جملې نه چې (څه ئې اورېدلي هغه اوروې) دا مطلب واخلي چې دا آله حتماً زمونږ يا کوم بل حيوان په شان شونډې، ژبه او خوله لري، خو دوهم شاګرد ووايي چې معلم خو دا ندی ويلې چې ټيپ غوړ لري، بلکه دا ئې ويلی چې اوري او دا ئې هم ندي ويلی چې شونډی او ژبه لري، بلکه صرف دا ئې ويلې چې اورېدلي خبری تکراروي، دلته اورېدل او بيانول د غوړ او ژبې د اثبات دليل نشي کېدلی. وواياست لدې دوو شاګردانو نه د کوم يوه

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

خبره حقیقت ته نږدې ده؟

سید قطب (رح) د دې آیت په اړه چې فرمایي:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ *

الزمر: ۶۷

داسي ليکي:

وکل ماورد في القرآن و في السنة من مثل هذه انما هو تقريـب

للحقيقة، فالله تبارک و تعالی وضعها في اسلوب يقرب بها و يمثل

په قرآنکریم او احاديثو کي چې دېته ورته کوم الفاظ راغلي دي، دا

ټول په اصل کي د دې لپاره راغلي چې حقیقت ذهن ته رانږدې کړي

شي، الله تعالی دا کلمات او الفاظ د دې لپاره په خاص اسلوب سره

وضع کړي چې حقیقت ورباندي رانږدې او تمثيل کړي.

که اهل ظاهر همدا خبره ومني، نو د دوی ټولي بې گټي

مناقشې او جنجالونه به پای ته ورسېږي. خو متأسفانه اهل ظاهر دا

تعبیر نه مني، نیوکه ورباندي کوي او وایي: د قبضه او یمین کلمات

چې د الله تعالی په هکله استعمال شوي باید په حقیقي معنی تعبیر

شي نه په مجازي سره؛ پداسي حال کي چې هر انسان پوهېږي چې د

"قبضه او یمین" الفاظ د انسان له خوا د خپلو غړو لپاره د نومونو په

حيث غوره شويدي او حقیقي معنی ئې یوازي د انسان په هکله

صدق کوي. که د قبضه، یمین، شمال، ید، رجل، عین، اذن او دېته

ورته کلمات له انسان نه پرته د بل چا لپاره استعمال شي نو حتما به

ئې مجازي معنی ترې مراد وي نه اصلي معنی. انسان چې کوم څه له

خپلو غړو او اندامونو سره ورته لیدلی نو د هغوی لپاره یی همدا

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

نومونه کارولي دي. او که علیم خدای د خپلو صفاتو د بیان او معرفي لپاره د انسانانو په منځ کي متداول نومونه او کلمات استعمال کړيدي نو دا لدې امله چي له همدې لاري او د همدې کلماتو په استعمال سره د انسان لپاره د دې الهي صفاتو فهم او ادراک ممکن دئ او یوازي په همدې طریقې سره د دې صفاتو په حقیقت پوهېدو ته ورلنډیدای شي. که څوک د الله تعالی په اړه (ید) او (عین) د غړي او عضو په معنی حمل کوي او همدا ظاهري معنی ئې اخلي، نو پوښتنه ترې کوو:

که د انسان د جسم ټول پوستکی د سترگي د شفافي پردي په شان شفاف وی او تر پوستکي لاندې ئې له نور نه متأثره کېدونکي هغه عصبی رشتې موجودې وی چي عکسونه دماغ ته انتقالوي، نو پدې صورت کي به انسان په ټول بدن سره لیدل کولی شوی، هره خوا به ئې لیدله، که همداسي یو مخلوق چي په ټول بدن سره لیدل کولی شي او هره خوا ویني او په طبیعت کي ئې بېلگې هم شته، له داسي مخلوق سره مقایسه کړو چي یوه یا دوې سترگی لري، نو دا راته وواياست چي کوم یو ئې د بصر او لیدو د صفت له مخي تر بل نه کامل او بشپړ دئ؟ دې مطلب ته په توجه سره لا زمه ده دا هڅه ونکړی چي د الله تعالی لپاره یو غړی د عین، عینین یا عین په نامه ثابت کړئ. لازمه ده په دې اکتفاء وکړئ چي الله تعالی د لیدو صفت لري او دا صفت ئې د بصر په نوم مونږ ته معرفي کړی او د لیدلو فعل ئې ورته منسوب کړی. انسان نشي کولی دا صفت درک کړي او له مخلوق سره له هیڅ پلوه شباهت او ورته والی نه لري. په ټول

قرآنکریم او متشابهاات ----- توحید او شرک

قرآنکریم کي یوځل هم دا ندی راغلي چي الله تعالی (اذن) یعنی غوږ لري، خو په لسه اوو ځله دا راغلي چي الله تعالی سمیع (اورېدونکی) دی، هر غږ اوري، دا ځکه چي اصل مطلب دا دی چي د الله تعالی صفات وپېژندل شي، دا ضروري نده چي د الله تعالی په ذات او د صفاتو په کیفیت پوه شو، ځکه دا زمونږ د توان له اندازې نه اوچته خبره ده. پداسي حال کي چي انسان د خپل روح د حقیقت له ادراک نه عاجز دی، نو همدا د کمزوري عقل خاوندانسان څنگه کولی شي د الله تعالی د ذات په کیفیت پوه شي؟ قرآنکریم فرمایي:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ

الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا *

الاسراء: ۸۵

د روح په هکله پوښتنه درنه کوي، ورته ووايه چي روح زما د رب کار دی او تاسي ته پدې اړه ډېره کمه پوهه درکړل شويده.

يعنی ستاسي علم دومره ندی چي د روح حقیقت پری درک کړی شی، د روح حقیقت یوازي الله تعالی ته معلوم دی. داسي گمان ونکړئ چي د (وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا) معنی دا ده چي تاسي ته د روح په هکله لږ علم درکړل شويدي، نه، بلکه د دې معنی او مفهوم دا دی چي تاسي د روح حقیقت نه شی درک کولی، ستاسي علم محدود دی، دومره ندی چي د روح ادراک وکړی شي. دلته د (من علمه) لفظ ندی استعمال شوی بلکه ویل شوي (من العلم) د دې دواړو تعبیرونو ترمنځ زیات توپیر شته.

پداسي حال کي چي ادراک او احساس د روح وظیفه ده، اورېدل، لیدل، ځکل، بوی کول، لمس کول، د یخنی او گرمۍ

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

احساس، د نرمۍ او سختوالي احساس، دا ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، دا د روح وظيفه ده، خو همدا روح له خپل حقيقت نه بې خبره ده. د انسان ټول حرکات او افعال لکه تلل، راتلل، نيول او ورکول ټول د روح په واسطه ترسره کېږي، سترگې، غوږونه، لاسونه، پښې، زړه او دماغ د روح په خدمت کي وسایل دي او دا روح ده چې لدې شيانو نه استفاده کوي، انسان هرڅه د روح په واسطه ترسره کوي، قرآن وايي چې تاسو د دغې روح په حقيقت نه پوهېږئ او دا له خپله حده پښه آخوا غزول گڼي چې څوک د روح په اړه د بحث کولو جسارت کوي. حقيقت دا دئ چې روح، اورېدونکي او ليدونکي ده، احساس لري او د هرڅه ادراک کولی شي، ښه او بد پېژني، قضاوت کوي او د انسان نوموړي صفات د ده د روح مظاهر دي، خو دا به څومره لويه غلطۍ وي چې د روح د همدې مواصفاتو په وجه څوک د روح لپاره د ځانگړو غړو او اندامونو د اثبات هڅه وکړي!!

عجيبه ده، الله تعالى په خپله په قرآنکريم کي د خپل ذات د کيفيت په هکله بحث نه کوي، خو اهل ظاهر همدا موضوع د توحيد اساسي جزء گرځوي، همدا ئې د بحث محور دئ او ټوله هڅه ئې دا وي چې په دې هکله بحث او مناقشه وکړي او د صفاتو توحيد د الله تعالى د ذات په رابطه له بحث سره گډوی! د يوه شي د ذات په هکله د بحث تقاضا دا ده چې د هغه د جوړښت، شکل او صورت په اړه خبري وشي، لکه چې د انسان په رابطه راځي:

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ * وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ *

البلد: ۸ - ۷

قرآنکریم او متشابهات ----- توحید او شرک

آيا هغه (انسان) ته مو دوه سترگي، يوه ژبه او دوی شونډې ندی ورکړي.

او يا لکه چي د حيواناتو په هکله فرمايي:

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَّاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَىٰ أَرْبَعٍ *

النور: ٤٥

او الله تعالى هر خوځيدونکی له اوبو پيدا کړی، چي ځيني ئې په سينه خوځي او ځيني ئې پر دوو پښو درومي او ځيني ئې په څلورو پښو درومي.

کله چي د شيانو د ذات په اړه بحث کېږي نو بايد د پورتنۍ آيت په څېر وي او دا صيغې، دا اسلوب او دا صراحت پکي وکارولي شي. که لوی، علیم خدای د حيواناتو جوړښت، شکل او صورت پدې طريقی او دې وضاحت سره بيانوي، آيا ممکنه ده چي لدينه د ډېري مهمي قضیې لکه د الله تعالى د ذات د بيان په هکله داسي اسلوب وکاروي چي له اهل ظاهر نه پرته بل چا ته د فهم وړ نه وي!! او اصحاب، تابعين، تبع تابعين، د مذاهبو امامان يو هم لدې آيتونو نه د اهل ظاهر د تعبير په شان تعبير ونلري؟

اهل ظاهر ته وايو چي د صفاتو توحید دا ندی چي د الله تعالى له ذات نه بحث وشي او د الله تعالى لپاره په خپل ذهن کي يو تصوير ترسيم او انځور کړو او يائي له مخلوق سره تشبيه کړو، د صفاتو توحید دا دئ چي عقیده ولرو الله تعالى سمیع (اورېدونکی) دئ، هيڅوک د ده په شان سمیع ندی، الله تعالى بصیر (ليدونکی) دئ، د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

ليدو په صفت کي هيڅ سيال نه لري، هيڅ ترې پټه ندي، خدای عليم دئ، په پټه او ښکاره علم لري، حاضر او غائب ورته يوشان معلوم دي، هيڅوک پدې صفت کي ورسره برابر ندي، الله تعالى خبير دئ، په هرڅه خبر دی، که پټ وي که ښکاره، حاضر وي که غائب، تېر وي که راتلونکي، هرڅه ورته ښکاره دي او په ټولو خبر دی، هغه رووف، رحيم، غفور، کریم، عزيز او حکيم دئ او د نورو صفاتو او نومونو خاوند دئ چي ځيني ئې په قرآنکريم کي ذکر شوي، نور ئې له ځان سره ساتلي او هيچاته ئې ندي ښودلي. پدې ټولو صفاتو کي هيڅوک ورسره برابر ندي، نه مثل لري او نه مثال. نه ښايي د الله تعالى د ذات په هکله خبري او بحث ته د صفاتو توحيد ووايو او په بې گټي مناقشې او مباحثې سره خپل وخت ضايع کړو او له مخلوق سره د الله تعالى د تشبيه مرتکب شو. د اهل ظاهر نظريات او خرگندوني پدې دلا لت کوي چي هغوی الله تعالى له مخلوق سره تشبيه کوي، دا اتهام ندی بلکه دوی همدا ډول عقیده او تصور لري، د دې مدعا د اثبات لپاره د لاندې ذکر شوي حديث په رابطه د اهل ظاهر تعبير او تفسير کافي دئ. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ وَلَا يَقُلْ قَبْحَ اللَّهِ وَجْهَكَ
وَوَجْهَ مَنْ أَشْبَهَ وَجْهَكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ آدَمَ عَلَيْهِ
السَّلَامَ عَلَى صُورَتِهِ *

که چا بل څوک وهلو نو بايد په مخ ئې ونه وهي او داسي ونه وايي
چي الله تعالى دې ستا او تا ته د ورته کس مخ تور کړي، ځکه الله
تعالى، آدم عليه السلام د ده په بڼه او شکل کي پيدا کړ.

قرآنکریم او متشابهاٲ ----- توحید او شرک

پدې مبارک حدیث کي چي مفهوم ئې ډېر روښانه دئ او د صافو زړونو خاوندانو ته په هغه کي د هیڅ اشتباه او سوء تفاهم ځای او مجال نشته، خو اهل ظاهر او هغه کسان چي رنځور زړونه لري لدې حدیث نه داسي څه راباسي او داسي ترجمه او تفسیر ئې کوي چي په ډېرو خطرناکو نتائجو منتج کېږي، هغوی وايي: په (صورته) کي ضمیر الله تعالی ته راجع دئ، گویا الله تعالی آدم علیه السلام خپل ځانته ورته پیدا کړ!!! او وايي: دا هم د الله تعالی لپاره یو ثابت صفت دئ؛ خو لدې قید سره چي د الله تعالی له شأن او منزلت سره ښايي!!! بیشکه چي دا خلک د خطاء او اشتباه په ډېري ژورې کندې کي پریوتی، په خطرناکه فتنه کي لویدلی، زړونه ئې رنځور دي، روښانه حقیقت سرچپه ویني او له څرگندو الفاظو نه داسي تعبیر اخلي چي د رنځورو زړونو له خاوندانو پرته بل چا ته د منلو ندی، هغوی که هر څه فکر کوي خو واقعیت دا دئ چي پدې ډول تصور سره الله تعالی له مخلوق سره تشبیه کوي.

لږ پورتنی مبارک حدیث ته ځیر شئ، دلته د دوو کسانو ترمنځ شخړي ته اشاره شوې، رسول الله صلی الله علیه وسلم دا حکیمانه لارښوونه کوي چي د جگړې په وخت کي یو بل په مخ مه وهئ، داسي مه وایئ چي الله تعالی دي ستا او تا ته ورته کس مخ تور او قبیح کړي، ځکه چي الله تعالی، آدم علیه السلام هغه ته په ورته شکل او صورت کي پیدا کړی وو. پدې پوهېږو چي د دښمنۍ او جگړې په وخت کي هر انسان د مقابل لوري له مخ او څېرې نه په خپل زړه کي د نفرت، کینې او کرکي احساس کوي، د مقابل طرف د

توحيد او شرك ----- قرآنکريم او متشابهات

نفرت او کرکي آثار هم د هغه په خبرې او مخ کي راڅرگند شي، په سترگو کي ئې د قهر او غصې نښي رابښکاره شي، نو ځکه د ده غصه او کرکه د مقابل لوري او دښمن مخ او سترگو ته متوجه کېږي، همدې برخي ته پام اړوي او خپل داخلي قهر داسي اظهاروي: سترگي دې راباسم، پزه دې پرې کوم، مخ دې تور، سترگی دې پندی شه، دا مردار مخ دي داسي او داسي شه، پدې الفاظو هم اکتفا نه کوي بلکه لاس پورته کوي او غواړي په مخ ئې يوه کلکه خپېره ورکړي، خوله ئې په سوک ورماته کړي. حکيم رسول الله صلی الله عليه وسلم په جگړه د بوختو افرادو روحي حالت ته په پام سره او د دوی د قهر او غضب د سرولو لپاره فرمايي: الله تعالی خپل بنده او ستاسو ټولو پلار آدم عليه السلام پداسي خبرې او شکل کي پيدا کړی وو لکه دا ستا مقابل لوری، دا له تاسره په جگړه او شخړه بوخت ستا ورور، خپل پلار ته د احترام په دود بايد هغه پر مخ ونه وهي او د مخ په اړه ئې سپکي خبري ونه کړې. که د رسول الله صلی الله عليه وسلم دا حکیمانه لارښووني مراعات شي او د شخړو او مشاجرو په وخت کي په پام کي ونیولی شي، نو د ډېرو فتنو او جگړو مخنیوی به وشي. نه پوهېږم اهل ظاهر ولې دا څرگند حقایق نه شي درک کولی؟ او ولې څرگند مفاهیم غلط تعبیروي؟ او ولې داسي توجیهات پکې کوي چي خبره تشبیه او تمثیل ته رسوي؟ رسول الله صلی الله عليه وسلم خو فرمايي:

تفکروا في خلق الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په مخلوقاتو کي غور وکړئ او د الله په ذات کي له تفکر

قرآن کریم او متشابهآت ----- توحید او شرک

او بحث نه ځان وساتئ.

بل ځای فرمایي:

تفکروا في آلاء الله ولا تفکروا في الله

د الله تعالی په نعمتونو کي غور او تفکر وکړئ خو د الله تعالی په ذات کي فکر مه کوئ.

اسحاق بن ابراهیم بن راهویه وایي: هر چا چي الله تعالی داسي توصیف کړ چي یو صفت ئې د کوم مخلوق له صفت سره تشبیه کړ نو کافر شو.

ابوبکر رضي الله عنه فرمایي:

العجز عن درك الذات ادراك "د الله تعالی د ذات له ادراک نه

ځان عاجز گڼل حقیقي ادراک دئ.

علي رضي الله عنه فرمایي:

والبحث عن سرالذات اشراك

د الله تعالی د ذات د کیفیت په هکله بحث کول شرک دئ.

سبحانک اللهم وبحمدک نشهد ان لا اله الا انت نستغفرک

ونتوب الیک.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library